

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Σ. ΔΕΣΠΟΤΗΣ

**Ο ΙΗΣΟΥΣ ΩΣ 'ΧΡΙΣΤΟΣ'
ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ
ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΥΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΕΣ**

Δείγμα από το βιβλίο, το οποίο πρόκειται σύντομα να
κυκλοφορηθεί

**ΑΘΗΝΑ
2004**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΕΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

1) Το ιστορικό πλαίσιο της δημόσιας εμφάνισης του Ιησού

Ο Λουκάς εισάγει τη δημόσια εμφάνιση του Ιησού με την εξής ενότητα:

Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετραρχούντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχούντος τῆς Ἰουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχούντος ἐπὶ ἀρχιερέως Ἄννα καὶ Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν [τὴν] περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεισιν ἁμαρτιῶν (3, 1-3).

Επί Τιβερίου (14-37 μ.Χ.), ο **Publius Cornelius Tacitus** (55-120 μ.Χ) σημειώνει ότι στην αυτοκρατορία επικρατούσε ειρήνη (**sub Tiberio quies** Ιστ. 5, 9). Αυτή η ειρήνη τουλάχιστον στην Παλαιστίνη ήταν επιφανειακή¹, καθώς στην Ιουδαία βασίλευε ο **Πόντιος Πιλάτος**², ευνοούμενος του **Praefectus** της προσωπικής φρουράς του

---

¹ Theissen, *Die Religion der ersten Christen*, 63-64.

² Το 1961 βρέθηκε από ιταλούς αρχαιολόγους κοντά στο ρωμαϊκό αμφιθέατρο της παραθαλάσσιας Καισάρειας μια λίθινη επιγραφή, η οποία ανακοινώνει την θεμελίωση ενός κτηρίου προς τιμήν του αυτοκράτορα Τιβερίου από τον **Praefectus**-Επαρχο της Ιουδαίας Πόντιο Πιλάτο. Ο Τάκιτος (Χρονικά 15, 44) τον χαρακτηρίζει **Procurator**-Επίτροπο στηριζόμενος προφανώς όχι στα ρωμαϊκά αρχεία, αλλά στις πληροφορίες που συνέλεξε μάλλον από τη θητεία του στη Μ. Ασία. Η Ηλιοπούλου (*Η Δημοσιονομική και Νομισματική Πολιτική της Ιουδαίας*, 28) σημειώνει ότι κατά τον **J. P. Lemonon (Pilate et le gouvernement de la Judée texts et monuments, Paris 1981, 45-48)**, ο όρος **έπαρχος** (λατ. **Praefectus**) χρησιμοποιήθηκε πριν από τη βασιλεία του Αγρίππα Α' (41-44 π.Χ.) στην Ιουδαία, για να δηλώσει την προσπάθεια των πρώτων Ρωμαίων αυτοκρατόρων για πλήρη υποταγή των επαρχιών στη βούληση της Ρώμης, μέσω μιας διαδικασίας συνεχών ενόπλων αγώνων, όταν κάτι τέτοιο καθίστατο αναγκαίο. Από την περίοδο του Κλαυδίου όμως, ο όρος **έπαρχος** παύει να χρησιμοποιείται. Στο εξής οι εκάστοτε κυβερνήτες των διαφόρων επαρχιών αποκαλούνται **επίτροποι** (λατ. **procuratores**), όρος που χρησιμοποιείται, για να υπογραμμίσει, ότι η πολυπόθητη ειρήνευση δια της απόλυτης υποταγής στην πανίσχυρη Ρώμη, που έως τότε επιδιωκόταν, έχει ήδη επιτευχθεί.

Καίσαρα, του Σηιανού (**Aelius Sejanus**), ο οποίος είχε αναγάγει σε πολιτικό του στόχο την εξολόθρευση των Ιουδαίων³. Για το πρόσωπο του Πιλάτου διαθέτουμε αρκετές πληροφορίες από τον αλεξανδρινό Φίλωνα και τον Ιώσηπο. Ενώ με τη δράση του στα Ευαγγέλια αποκομίζει κανείς, καταρχήν, την εντύπωση ότι ήταν μετριοπαθής, από τις άλλες πηγές αποδεικνύεται ότι ήταν φύσις άκαμπής και του αὐθάδους ἀμείλικτος (Πρεσβεία 301). Εκτός από τη Σταύρωση του Ιησού, έδωσε και άλλα δείγματα προκλητικότητας, κυνικότητας και θηρωδίας. Ήδη το πρώτο έτος της ηγεμονίας του, το 26 ή την άνοιξη του 27 μ.Χ. διέταξε να μεταφέρουν νύκτα στα Ιεροσόλυμα αναθηματικά σύμβολα (‘αετούς της λεγεώνας’) προκαλώντας την αντίδραση των Ιουδαίων (Αρχ. 18, 55κε.). Εκείνοι κατασκήνωσαν γύρω από το παλάτι του στην Καισάρεια κάνοντας μια καθιστική διαμαρτυρία για πέντε ημέρες και νύκτες. Την έκτη ημέρα διέταξε τους στρατιώτες του να τους περικυκλώσουν και να τους σφάξουν. Ξαφνικά, όλοι μαζί έπεσαν στο έδαφος και πρότειναν τον λαίμο τους έτοιμοι να μαρτυρήσουν, φωνάζοντας ότι προτιμούν να πεθάνουν παρά να αθετήσουν το νόμο των Πατέρων τους. Αυτό εξέπληξε τον Πιλάτο, ο οποίος απέφυγε να εγκαινιάσει τη θητεία του στην Παλαιστίνη με μια σφαγή⁴. Μετά από λίγο καιρό ο Πιλάτος χρησιμοποίησε τον κορβωνά (το ταμείο) του Ναού για να κατασκευάσει ένα έργο υδροδότησης, κάτι το οποίο πάλι έφερε τον επαναστατημένο ιουδαϊκό λαό αυτήν τη φορά μπροστά στο βήμα του στα Ιεροσόλυμα (Αρχ. 18, 60-62). Έχοντας προβλέψει την αντίδραση, είχε διατάξει στρατιώτες ντυμένους πολιτικά να αναμειχθούν στο πλήθος και να το χτυπήσουν ανελέητα με σκυτάλες. Σκοτώθηκαν αρκετοί Ιουδαίοι και προκλήθηκε τέτοιος πανικός ώστε για αρκετό καιρό επικράτησε στην Παλαιστίνη ησυχία. Το τρίτο επεισόδιο αναφέρεται από το Λουκά (13, 1) και αφορά στους Γαλιλαίους των οποίων το αίμα αναμείχθηκε με το

---

³ Ο ίδιος ο Τιβέριος έστειλε τους νέους Ιουδαίους στρατιώτες σε περιοχές με ανθυγιεινό κλίμα ενώ έδιωξε και άλλους που ανήκαν σε παρόμοιες αιρέσεις από τη Ρώμη με την απειλή της ισόβιας δουλείας (Σουητ. Τιβέριος 36).

⁴ Brandon, *Jesus*, 68. Το ίδιο έτος κυκλοφόρησε χάλκινα νομίσματα με το *Simpulum*, ένα λατρευτικό σκεύος των θυσιών και τρία χρόνια αργότερα με το *Lituus*, μια γυρτή ράβδος, σύμβολο της ολύμπιας θεότητας του Καίσαρα. Πρβλ. Reiser, *Numismatik*, 469.

αίμα των θυσιών τους, χρονικά ίσως λίγο πριν την καταδίκη του Ιησού. Το τέταρτο επεισόδιο αφορά στη μεταφορά δύο επιχρύσων ασπίδων στην αγία Πόλη (στο παλιό βασιλικό παλάτι), λιγότερο για τη λατρεία του Τιβερίου και περισσότερο για την προσβολή και τον εμπαιγμό του εκλεκτού λαού (Πρεσβεία **302**). Αυτός όμως, όταν ο Πιλάτος αρνήθηκε να ενδώσει στην παράκλησή του, απείλησε ότι θα απευθυνθεί (και τελικά απευθύνθηκε) στον Καίσαρα, προκειμένου να γίνει γνωστή η βαναυσότητα, η αυθαιρεσία και οι καταχρήσεις της διοίκησής του. Μόλις ο Τιβέριος έμαθε το περιστατικό διέταξε μέσω επιστολής τον ηγεμόνα να απομακρύνει χωρίς καμιά χρονοτριβή τις πινακίδες από την Ιερουσαλήμ και να τις τοποθετήσει στο Ναό του Αυγούστου στην Καισάρεια κάτι το οποίο προφανώς ο Πιλάτος θα το θεώρησε γεγονός εξευτελιστικό για τον ίδιο. Το τελευταίο περιστατικό, το οποίο ήταν καταλυτικό για το μέλλον του Πιλάτου, έγινε το **36 μ.Χ.** στους πρόποδες του όρους Γαριζίμ (Αρχ. **18, 85-89**). Εκεί κάποιος ψευδοπροφήτης υποσχέθηκε στον όχλο να τους αποκαλύψει το μέρος που ήταν κρυμμένα τα ιερά σκεύη του Ιερού. Ο Πιλάτος με πεζικό και ιππείς όρμησε αποκάλυπτα στο πλήθος. Άλλοι ποδοπατήθηκαν, άλλοι τράπηκαν σε φυγή και άλλοι αφού συνελήφθησαν εκτελέστηκαν. Γι' αυτό το περιστατικό ενημερώθηκε ο διοικητής της Συρίας Λούκιος **Vitellius** από τους πρεσβύτες της Σαμαρείας, ενώ ο ίδιος ο Πιλάτος κλήθηκε στη Ρώμη για να απολογηθεί⁵. Όταν έφθασε εκεί, ο Τιβέριος είχε ήδη πεθάνει στις **16** Μαρτίου το **37 μ.Χ.** Εξορίστηκε τελικά επί Καλλιγούλα στη Βιέννη της νοτίου Γαλλίας.

Παράλληλα με τον Πόντιο Πιλάτο, στη Γαλιλαία μετά το θάνατο του Ηρώδη την εξουσία ανέλαβε σε ηλικία δεκαέξι ετών, ο υιός του, ο τετράρχης **Ηρώδης Αντύπας (4 π.Χ.- 39 μ.Χ.)**, ο οποίος και βασίλευσε σχεδόν για μισό αιώνα⁶. Αυτό το γεγονός σήμανε την ανεξαρτητοποίηση της Γαλιλαίας από την Ιερουσαλήμ μετά από

---

⁵ Ο ιστορικός Ευσέβιος (Ε.Ι. 2,7) ισχυρίζεται ότι ο Πιλάτος αυτοκτόνησε το 39 π.Χ. επί αυτοκρατορίας του Καλλιγούλα.

⁶ Στην Αναλ. Μωυσέως 6, 7 «προφητεύεται» ότι οι υιοί του υβριστή βασιλιά Ηρώδη θα άρξουν βραχύτερους χρόνους από τον πατέρα τους, κάτι το οποίο δεν ισχύσε για τον Αντύπα.

εκατό χρόνια και ταυτόχρονα την αστικοποίησή της. Ο Αντύπας, ο οποίος είχε ανατραφεί στη Ρώμη, στην αυλή του Καίσαρα, **μαζί με τα άλλα δύο αδέρφια του (τον Αρχέλαο και το Φίλιππο), ανακαίνισε εκ θεμελίων την κατεστραμμένη από τους Ρωμαίους πρωτεύουσα της περιοχής του, τη Σεπφώριδα, το «στολίδι της Γαλιλαίας».** Σε αυτή την «επάνω όρους κειμένη» πόλη επιδεικτικά έδωσε το όνομα Αυτοκρατορίς (Αρχ. **18, 27**). Η ανακαίνιση αυτή, η οποία περιελάμβανε την κατασκευή αμφιθεάτρου και δικτύου ύδρευσης, συντελέστηκε τα χρόνια της ενηλικίωσης του Ιησού. Εάν κανείς λάβει επιπροσθέτως υπόψη του ότι η Σέπφωρις απείχε **μόλις έξι χιλιόμετρα** από τη Ναζαρέτ, τότε είναι πιθανό ο Ιωσήφ **με** το θετό γιό του να εργάστηκαν σε αυτήν ως τέκτονες. Η εικόνα, συνεπώς, ενός Ιησού εντελώς άπειρου του κοσμοπολίτικου ελληνορωμαϊκού τρόπου ζωής είναι **μάλλον εσφαλμένη.**

Επιπλέον στη δυτική όχθη της Γεννησαρέτ, επί της οδού που ένωνε την Αίγυπτο **με** τη Συρία και κοντά στα **θερμά λουτρά των Εμμαών,** ο Ηρώδης έκτισε το **20 μ.Χ.** καινούργια πρωτεύουσα, που ονόμασε Τιβεριάδα, προκειμένου να διακηρύξει την πιστότητά του προς το ρωμαϊκό **Imperium** και τον Καίσαρα Τιβέριο, που αποκαλείτο 'θεού Σεβαστού υιός' (Αρχ. **18, 38**). Η πόλη αυτή κτίσθηκε πάνω σε ένα λατρευτικά ακάθαρτο χώρο, σε ιουδαϊκό νεκροταφείο, ενώ το παλάτι διακοσμήθηκε **με ζώδια,** που προκαλούσαν το κοινό αίσθημα περί ανεικόνιστης λατρείας (Βίος **65**)⁷.

Η ίδρυση αυτών των αστικών κέντρων στη Γαλιλαία **σήμανε** τη βελτίωση του οδικού δικτύου, τη δημιουργία έργων υποδομής, την προσφορά «θέσεων εργασίας» και την αύξηση του πληθυσμού **με** πρόσωπα, τα οποία δεν είχαν, **όμως,** πάντα ισραηλιτική πολιτιστική και θρησκευτική ταυτότητα. Αξιοσημείωτο, **όμως,** είναι εν προκειμένω το γεγονός ότι, όπως προκύπτει από τις ανασκαφές της Σεπφώριδος⁸, παρά το ρωμαϊκό χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής της πόλης, οι κάτοικοί της τηρούσαν τις διατάξεις του **μωσαϊκού Νόμου.** Αυτό αποδεικνύει ο αριθμός των λουτήρων

---

⁷ Ανακατασκεύασε, επίσης, τη **Bet Haram** στην Περαία, ανατολικά του Ιορδάνη, την οποία ονόμασε *Λιβιάς*, προς τιμήν της γυναίκας του Αυγούστου.

⁸ Πρβλ. **Evans, Archaeology and the Historical Jesus: Recent Developments.**

- **miqvaoth** και των λίθινων υδρίων, που ανακαλύφθηκαν και χρησιμοποιούνταν για τις ιουδαϊκές καθάρσεις, καθώς επίσης και η απουσία οστών από χοιρινό κρέας και ειδωλολατρικών λατρευτικών κτηρίων. Ο ίδιος ο Αντύπας, παρά την προσπάθειά του να φανεί αρεστός στη Ρώμη, δεν κυκλοφόρησε στην επαρχία του, νομίσματα με την προτομή του Καίσαρα ή με άλλα εθνικά σύμβολα.

Από όλα αυτά τα στοιχεία αναιρείται η προσπάθεια όλων εκείνων που επιχειρούν επί δύο αιώνες να τεκμηριώσουν την άρια ταυτότητα του Ιησού στο γεγονός της ανατροφής του στη Γαλιλαία των εθνών⁹. Παρότι η περιοχή αυτή όντως επί οκτακόσια χρόνια ήταν αποκομμένη από την Ιερουσαλήμ, εντούτοις διατήρησε την πίστη στο Γιαχβέ και την εφαρμογή της Τορά, στοιχεία τα οποία είχε υπερασπιστεί με ζήλο απέναντι στη διεφθαρμένη πολιτική εξουσία ο προφήτης του βορείου Ισραήλ, Ηλίας, με τον οποίο ταυτίστηκε από τον όχλο κατόπιν και ο Ιησούς (Μκ. 8, 28). Εάν η περιοχή είχε βίαια εξιουδαϊστεί το 104/3 π.Χ. από τους Ασμοναίους, τότε πολύ σύντομα μετά την απελευθέρωσή της από την Ιερουσαλήμ, θα απεμπολούσε τα ήθη των «κατακτητών» της¹⁰.

Η ίδρυση των πόλεων, που λειτουργούσαν ως έδρες της διοικητικής και οικονομικής ελίτ, με την ταυτόχρονη μετατόπιση του κέντρου της εξουσίας στην ίδια τη Γαλιλαία, σήμανε αυστηρότερο έλεγχο της παραγωγής, αύξηση των άμεσων και έμμεσων φόρων και επιμελέστερη συλλογή τους, κάτι που σε συνδυασμό με τον προκλητικά τρυφηλό τρόπο της ζωής του Ηρώδη και της ελίτ των πόλεων, προκαλούσε δυσφορία ιδίως στα χαμηλότερα στρώματα της επαρχίας του που ασχολούνταν κατεξοχήν με τη γεωργία¹¹.

---

⁹ Βλ. Leutzsch, Jesus, 11.

¹⁰ Πρβλ. Horsley, Galilee, 128 κε.

¹¹ Μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά της οικονομίας της Γαλιλαίας και των άλλων αγροτικών κοινωνιών του 1^{ου} αι., όπου η οικογένεια αποτελούσε τον καταξοχήν πυρήνα παραγωγής και κατανάλωσης, είναι σύμφωνα με το Hanson, (The Galilean Fishing Economy and the Jesus Tradition, 3) οι εξής: α/ οι δύο κατεξοχήν λειτουργίες της αυτοκρατορίας, ο πόλεμος και η φορολογία, ασκούσαν και ελέγχονταν από τις αριστοκρατικές οικογένειες των πόλεων, και

Το ιστορικό πλαίσιο της εμφάνισης του Ιωάννη του Βαπτιστή στην έρημο, μακριά από τα αστικά κέντρα, όπως παρουσιάζεται από το Λουκά, αλλά είναι πολυσήμαντο. Σημαίνει τη στιγμή κατά την οποία το επί τέσσερις αιώνες ανενεργό χάρισμα της προφητείας επαναδραστηριοποιείται. Το *έγένετο ρῆμα Θεού παραπέμπει* στην κλήση του προφήτη Ηλία (Γ' Βασ. 17, 2-5) και στις εισαγωγικές φράσεις των περισσοτέρων προφητειών¹², όπου ο λόγος του Θεού αποδεικνύεται ότι δρα καταλυτικά στην Ιστορία. Το Πνεύμα του Θεού, το οποίο σύμφωνα με την ιουδαϊκή αντίληψη είχε πάψει επί τέσσερις αιώνες να πνέει δημιουργικά και ανακαινιστικά στην Ιστορία, όπως αποδεικνύεται και από τις γενέθλιες διηγήσεις του Λουκά, 'βρῦει και πάλι προφητείας'¹³. Το κατεξοχήν πρόβλημα του λαού, το οποίο καθιστά επίκαιρη και επείγουσα την παρουσία αυτού του προφητικού Πνεύματος είναι η πολυδιάσπαση της γης της επαγγελίας σε τετραρχίες και της καρδιάς του λαού σε ερημικά «φαράγγια» και «όρη». Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ στην εισαγωγή του Ευαγγελίου κυριαρχεί μόνο ο Ηρώδης (1, 5) και ο λαός παρουσιάζεται να προσεύχεται ομόθυμα στο Ναό, στην αρχή της εμφάνισης του Ιησού καταγράφονται τέσσερις ηγεμόνες και δύο αρχιερείς, ενώ ο Ιωάννης και ο λαός, στρέφοντας τα νώτα τους προς το Ιερό, καταφεύγουν στην έρημο, κοντά στο σημείο όπου είχε εγκατασταθεί το κοινόβιο του Κουμράν, προκειμένου να ετοιμάσει την 'οδόν του Κυρίου'.

Η ερήμωση της γης και της καρδιάς σημαίνεται με τη συμβολική αναφορά στην προφητεία του Ησαΐα (40, 3), η οποία προαναγγέλλει την επιστροφή των Ισραηλιτών από την

υπηρετούσαν τα δικά τους συμφέροντα. β/ Οι αγρότες παρέμεναν σε υποδεέστερο επίπεδο, υπακούοντας σε μια άκαμπτη «φυσική» ιεραρχία. γ/ Δεν είχαν επίσης λόγο στη διοίκηση ή στη φορολογία. Έχοντας, όμως, συναίσθηση της υποδεέστερης κοινωνικής τους θέσης ανέπτυσαν στρατηγικές αντίστασης (ψεύδος, διαμαρτυρία κ.ά.). δ/ Επειδή το αγροτικό εισόδημα αξιοποιούνταν κατά βάσιν από τους αριστοκράτες δεν υπήρχε το κίνητρο της «τεχνολογικής» προόδου. Εξελισσόταν μόνο η πολεμική τέχνη για να προστατεύσει το κύρος και τα συμφέροντα των Ισχυρών. ε/ Οι βελτιώσεις της υποδομής (οδικό δίκτυο, λιμάνια, υδραγωγεία) υπηρετούσαν κατά βάση τις ανάγκες της ελίτ.

¹² Ωσ. 1, 1· Μιχ. 1, 1· Ιωήλ 1, 1· Ιωνάς 1, 1· Σοφ. 1, 2· Αγγ. 1, 1· Ζαχ. 1, 1, 4· Β' Βασ. 24, 11· πρβλ. Γ' Βασ. 6, 11· 22, 24

¹³ Πρβλ. Παναγοπούλου, *Ο Προφήτης από Ναζαρέτ*, 67.

αιχμαλωσία της Βαβυλώνας μέσω της ερήμου και του Ιορδάνη στη γη της επαγγελίας.

Φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ¹⁴
έτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου,
εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ
πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται
καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνός ταπεινωθήσεται
καὶ ἔσται σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν
καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας
καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ¹⁵

Στους λόγους αυτούς του Ησαΐα, που αναφέρονται από όλους τους Ευαγγελιστές και αποτελούσαν το σύνθημα της φυγής στην έρημο της Κοινότητας του Κουμράν (Εγχειρίδιο Πειθαρχίας **8, 14**), προφητεύεται με την επανάληψη του πᾶς η παγκοσμιότητα της σωτηρίας. Το ίδιο το κήρυγμα του Ιωάννη με τη διακήρυξη της δυνατότητας του Θεού να εγείρει ακόμα και από τους λίθους¹⁶ τέκνα στον Αβραάμ, ακριβώς όπως ‘άνοιξε’ και τη μήτρα της Σάρρας, της Άννας και της Ελισάβετ (Μτ. **3, 10**· Λκ. **3, 8**), ανέτρεψε τη βασική καύχηση των Ιουδαίων σχετικά με την καταγωγή τους και έδωσε τη δυνατότητα μετάνοιας σε κάθε άνθρωπο ανεξάρτητα από φυλή και εποχή. Είναι εντυπωσιακό ότι ο Ιωάννης δεν κάνει καμιά αναφορά -στο κήρυγμά του- στα δύο θεμελιώδη μεγέθη του Ιουδαϊσμού, την Τορά (και ιδίως το Σάββατο) και το Ναό. Ως μέσο σωτηρίας από το εσχατολογικό πυρ και επιστροφής στο Θεό δεν ορίζονται, επιπλέον, η

---

¹⁴ Δεν είναι σαφές εάν ο τοπικός προσδιορισμός συνδέεται με τη φωνή ή με την ετοιμασία της οδού του Κυρίου. Πρβλ. Gnilka, *Matthäusevangelium I*, 66-67· Davis-Allison, *Matthew I*, 289.

¹⁵ Ο τελευταίος στίχος απαντά μόνο στο Λκ. **3, 5-6**. Ο ίδιος Ευαγγελιστής στο **13, 29** προσθέτει ότι στη Βασιλεία του Θεού θα έρθουν και από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα (πρβλ. Μτ. **8, 11**).

¹⁶ Σύμφωνα με το Ιησ. **4**, στον Ιορδάνη τοποθετήθηκαν δώδεκα λίθοι, που εκπροσωπούσαν τις αντίστοιχες φυλές του Ισραήλ εις μνημόσυνον της διαθήκης του Θεού. Στο **4, 7** μάλιστα απαντάται ένα λογοπαίγνιο στα εβραϊκά μεταξύ των λίθων και των υιών. Πρβλ. Evans, *Jesus*, 8.

τελετουργική προσφορά θυσίας και νηστείας, αλλά η εξομολόγηση και το ιωάνναιο βάπτισμα, το οποίο επιτελείται **μια** και **μόνο** φορά στην έρημο του Ιορδάνη. Ο ίδιος ο Ιωάννης δεν ίδρυσε κάποιο κοινόβιο προκειμένου να αποκλείσει τους ‘καθαρούς’ μαθητές του από τους ‘ακάθαρτους’ υιούς τού σκότους, αλλά, όπως επισημαίνει και ο Λουκάς (**3, 10-14**), απευθύνθηκε σε όλες τις τάξεις, **ακόμα** και στους **μισητούς** στο λαό εκπροσώπους του ρωμαϊκού κατεστημένου, τους τελώνες και τους στρατιώτες, αναγνωρίζοντας **έμμεσα** την καταβολή φόρων και καταδικάζοντας το **παράνομο** κέρδος και εκμετάλλευση.

Ενώ ο όχλος επιχειρεί να ζήσει κοντά στον προφήτη, **μέσω** της βάπτισης στον Ιορδάνη (πρβλ. Δ' Βασ. **5, 8-16**) **μια** καινούργια προσωπική Έξοδο από την κατάσταση της δουλείας που έχει περιέλθει και να σωθεί έτσι από το επερχόμενο άσβεστο πυρ, η διεφθαρμένη πολιτική ηγεσία ήδη από την Εισαγωγή του Ευαγγελίου (**3, 19**), **μιμείται** την **παρανομία** του Αχαάβ και της Ιεζάβελ. Ο Ιωάννης ως δεύτερος Ηλίας διώκεται από αυτήν, γιατί ασκεί κριτική στην **παράνομη** ενέργεια του Ηρώδη Αντύπα να **αποπέμψει** τη σύζυγό του και κόρη του βασιλέα των Ναβαταίων Αρέθα του Δ' και να **νυμφευθεί** την κόρη του δολοφονηθέντος το 7 π.Χ. Αριστοβούλου και συζύγου του αδελφού του Ηρώδη¹⁷. Αυτή η ηθική παρεκτροπή είχε πολιτικές συνέπειες. Ο Αρέθας συνέτριψε τα στρατεύματα του Ηρώδη και ο λαός εξέλαβε αυτή την ήττα ως δίκαιη θεϊκή τιμωρία για τη δολοφονία του Ιωάννη¹⁸. Σημειώνει ο Ιώσηπος¹⁹ στην Αρχαιολογία του: *Τισί δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐδόκει ὀλωλέναι τὸν Ἡρώδου στρατὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ μάλα δικαίως τινυμένων κατὰ ποινὴν Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου βαπτιστοῦ. κτείνει γὰρ δὴ τοῦτον Ἡρώδης ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ τοῖς Ἰουδαίοις*

---

¹⁷ Στο Μκ. **6, 17**· Μτ. **14, 3** η Ηρωδιάδα χαρακτηρίζεται ως σύζυγος του Φιλίππου.

¹⁸ Μετά από παρότρυνση της Ηρωδιάδας ο ίδιος (ο Ηρώδης) μετέβη στη Ρώμη για να λάβει τον τίτλο του βασιλιά. Κατηγορήθηκε ότι είχε συγκεντρώσει απειλητικά για τη Ρώμη αποθέματα όπλων και εξορίστηκε στο **Lugdunum Convenarum** (στην Ισπανία ή στη νότια Γαλλία), όπου και πέθανε το **39 μ.Χ.** Αυτή η κατηγορία αποτέλεσε για τον Καλλιγούλα το πρόσχημα να μεταβιβάσει τη διοίκηση στον ανηψιό του Αντύπα, Αγρίππα τον Α'.

¹⁹ Ο Ιώσηπος, ο οποίος επί τρία χρόνια έμεινε στην έρημο κοντά στον ασκητή Βάνο (Βίος 2), φαίνεται ότι εκτιμά τον Ιωάννη, σε αντίθεση προς τους άλλους γόητες προφύτες εκείνης της εποχής.

κελεύοντα ἀρετὴν ἐπασκοῦσιν καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνη καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβεία χρωμένους βαπτισμῶ συνιέναι· οὕτω γὰρ δὴ καὶ τὴν βάπτισιν ἀποδεκτὴν αὐτῶ φανεῖσθαι μὴ ἐπὶ τινῶν ἀμαρτάδων παραιτήσει χρωμένων, ἀλλ' ἐφ' ἀγνεία τοῦ σώματος, ἅτε δὴ καὶ τῆς ψυχῆς δικαιοσύνη προεκεκαθαρμένης. καὶ τῶν ἄλλων συστρεφόμενων, καὶ γὰρ ἦσθησαν ἐπὶ πλείστον τῇ ἀκροάσει τῶν λόγων, δεῖσας Ἡρώδης τὸ ἐπὶ τοσόνδε πιθανὸν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις μὴ ἐπὶ ἀποστάσει τινὶ φέροι, πάντα γὰρ ἐάκεσαν συμβουλή τῇ ἐκείνου πράξοντες, πολὺ κρεῖττον ἡγείται πρὶν τι νεώτερον ἐξ αὐτοῦ γενέσθαι προλαβὼν ἀνελεῖν τοῦ μεταβολῆς γενομένης [μὴ] εἰς πράγματα ἐμπεσῶν μετανοεῖν. καὶ ὁ μὲν ὑποψία τῇ Ἡρώδου δέσμιος εἰς τὸν Μαχαιροῦντα πεμφθεὶς τὸ προειρημένον φρούριον ταύτῃ κτίννυται. τοῖς δὲ Ἰουδαίοις δόξαν ἐπὶ τιμωρία τῇ ἐκείνου τὸν ὄλεθρον ἐπὶ τῶ στρατεύματι γενέσθαι τοῦ Θεοῦ κακῶσαι Ἡρώδην θέλοντος (18, 116-119).

Από το παραπάνω κείμενο του Ιωσήπου διαφαίνεται ότι ο Ηρώδης Αντύπας, παρακολουθώντας τη δράση του Ιωάννη, τη συρροή του λαού στην ἐρημο και τη βάπτισή στον Ιορδάνη, στοιχεία που παρέπεμπαν στην Ἐξοδό του λαού από το ζυγὸ της αἰγυπτιακῆς δουλείας, φοβήθηκε τὴν πιθανότητα ἀποστασίας. Δολοφόνησε ἔτσι τὸν Ιωάννη, εἰκάζοντας ὅτι ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενον οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Περαίας (ὅπου δρούσε ὁ Βαπτιστής) καὶ οἱ Ἀραβες ὑποτελεῖς τοῦ παρακινήμενον καὶ ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ προφήτη νὰ συμμαχήσουν με τὸν ἐξ Ανατολῶν ἐπερχόμενον πρῶτον πενθερό του Ἀρέθα²⁰. Ἡ ἴδια ἡ ἐμφάνιση καὶ ἡ βιοτὴ τοῦ Ιωάννη ἀποτελοῦσε μὴ σιωπηρὴ ἐπανάσταση ἐναντὶα τὴν πολυτέλεια τοῦ βασιλικοῦ ηρωδιανοῦ οἴκου. Ὁ Ἰησοῦς ἀντιπαραβάλλει τὸν Ιωάννη πρὸς τὸν Ηρώδη τὸν Αντύπα με τὰ ἐξῆς λόγια²¹: Τί ἐξήλθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσὶν (Μτ. 11, 7-9). Αὐτὸς ὁ ἐκμαυλισμὸς τοῦ Παλατιοῦ ἀπεικονίζεται ἀνάγλυφα ἀπὸ τὸ Μάρκο κατὰ τὴν ἀναφορὰ τοῦ

---

²⁰ Horsley-Hanson, *Bandits, Prophets and Messiahs*, 180 κε.

²¹ Νομίματα τοῦ Ηρώδη Αντύπα ἔχουν ὡς ἐμβλημα τὸ καλάμι. Σημειώτεον ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Ηρώδη εἶχε κτίσει παλάτι τὴν Ιεριχώ σὺς παρυφῆς τῆς ἐρήμου. Πρὸβλ. Theissen, *Lokallorit und Zeitgeschichte*, 26-44.

στη δολοφονία του Ιωάννη του Βαπτιστή (6, 21-28). Ο βασιλιάς γιορτάζει τα γενέθλιά του, παραθέτοντας δείπνο στους χιλιάρχους, τους **μεγιστάνες** και τους **πρώτους της Γαλιλαίας**, τους εκπροσώπους της, στρατιωτικής, διοικητικής και οικονομικής ελίτ, και θυσιάζει την ανθρωπινή ζωή (και **μάλιστα** ενός προφήτη) στο **βωμό** της προσωπικής του «αξιοπιστίας» και **φήμης**²².

Υπήρχαν, όμως, και επιπλέον λόγοι για να θεωρείται ο Ιωάννης πολιτικά επικίνδυνος. Παρουσιάζεται από τους ευαγγελιστές να έχει αναλάβει το ρόλο και την αποστολή του επανερχόμενου Ηλία, ο οποίος, σύμφωνα με την προφητεία του Μαλαχία, **αναμενόταν** ότι θα προετοιμάσει την εσχατολογική επίσκεψη του Γιαχβέ²³. Όπως ο πρώτος Ηλίας έχρισε βασιλείς, έτσι και ο Ιωάννης διακήρυξε την έλευση του *Ισχυρού* και τον βάπτισε **αμφισβητώντας** έτσι το κύρος εκείνου που ήδη διοικούσε την Γαλιλαία και Περαία. Ο Τρύφωνας στο διάλογό του με τον Ιουστίνο επιβεβαιώνει την ιουδαϊκή προσδοκία σύμφωνα με την οποία ο Μεσσίας θα φανερωθεί εφόσον χρισθεί από τον Ηλία: *Χριστός δέ, ει και γεγένηται και ἔστι που, ἄγνωστός ἐστι και οὐδὲ αὐτός πω ἑαυτὸν ἐπίσταται οὐδὲ ἔχει δύναμιν τινα, μέχρις ἂν ἔλθῶν Ἡλίας χρίσῃ αὐτὸν και φανερόν πᾶσι ποιήσῃ. Ο Ερχόμενος*²⁴, του οποίου δεν είναι άξιος να λύσει τον **ιμάντα** των υποδημάτων αυτού (Μκ. 1, 7), δε **μπορεί** να είναι ο Θεός (Ψ. 97 [98], 9), αλλά **μια μορφή** αντίστοιχη του προϋπάρχοντος Υιού του Ανθρώπου των Παραβολών του Ενώχ, που εκπληρώνει τις προφητείες Δν. 7· Ησ. 11· 42, 6· 52, 15 με το **μοτίβο** της έλευσης²⁵. Ο Ιωάννης, επίσης, όπως αποδεικνύεται από την αφήγηση της γέννησής του αλλά και από τη βιοτή του, παρουσίαζε κάποιες αντιστοιχίες και με το Σαμουήλ, που έχρισε τους πρώτους βασιλείς του Ισραήλ. Αυτός είναι ο **μοναδικός** προφήτης της Π.Δ.

---

²² Πρβλ. Myers, *Binding the Strong Man*, 216.

²³ Ως Γιαχβέ-Κύριος προβάλλει ο Ιησούς ήδη στο Μάρκο 1, 2.

²⁴ Το *ὄ ἐρχόμενος* ήταν πιθανότατα ένα από τα ονόματα του Μεσσία (Γεν. 49, 10· Ψ. 117 [118], 26· 4Q Patr 1-4· bSan 98b).

²⁵ Stuhlmacher, *Biblische Theologie I*, 61. Ο Καραβιδόπουλος (Μάρκος, 57-58) σημειώνει ότι σε αντίθεση προς διάφορους ψευδομεσσίες της εποχής που οδήγησαν τους οπαδούς τους στην καταστροφή (βλ. Πρ. 5, 36-37) ο Ιωάννης ολοκλήρωσε την προδρομική του αποστολή και **ετοιμάσε** το δρόμο για το Μεσσία.

για τον οποίο (όπως και για τον Πρόδρομο) παραδίδεται η γενέθλια ιστορία του (Α' Βασ. 1). Φαίνεται, συνεπώς, ότι ο Ιωάννης δε διώχθηκε μόνο για την κριτική του στον Ηρώδη και στους Φαρισαίους, αλλά και για άλλους πολιτικούς λόγους. Παρόμοια ενεργή ανάμειξη στα πολιτικά πράγματα της Παλαιστίνης είχαν ιδιαίτερα οι Εσσαίοι. Ο Εσσαίος Ιούδας προέβλεψε τη δολοφονία του ασμοναίου Αντιγόνου (Πόλ. 1, 78-80 Αρχ. 13, 311-3), ο Μενάημος προφήτευσε στο μαθητή, ακόμη, Ηρώδη την ανάληψη του θρόνου (Αρχ. 15, 372-9), ενώ ο Σίμων προέβλεψε την εξορία του Αρχελάου, ερμηνεύοντας όραμά του (Αρχ. 17, 345-8).

Ο Ιησούς προσέρχεται να βαπτιστεί *ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα* (Λκ. 3, 23), στην ίδια ηλικία που ήταν ο Ιωσήφ και ο Δαβίδ όταν ανέλαβαν την πολιτική εξουσία (Γεν. 41, 46· Β' Βασ. 5, 3-4)²⁶. Κατά τη διάρκεια της Εξόδου Του από τα νερά του Ιορδάνη, τα οποία είχε διαβεί κάποτε ο Ιησούς του Ναυή (Ιησ. 3)²⁷ αλλά και ο Ηλίας (Δ' Βασ. 2, 8.14), σκίζονται οι ουρανοί και ακούγεται η διακήρυξη από την αψευδή επουράνια φωνή: *Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα*²⁸. Έχοντας το σωματικό είδος περιστεράς, το άγ. Πνεύμα κατεβαίνει στο βαπτισμένο Ιησού, για να δηλωθεί έτσι η θεία

---

²⁶ Πρβλ. Müller, *Ungefähr 30, 491-493*. Πιθανότατα, όπως συνάγεται και από το Ιεζ. 1, 1 και ο ιερέας Ιεζεκιήλ ήταν τριάντα ετών όταν δέχτηκε την προφητική κλίση στον ποταμό Χοβάδ (πρβλ. Αρ. 4). Τότε είδε τους ουρανούς ανοικτούς καθώς επίσης και πνεύμα εξαίρον από βορρά. Το χωρίο *Καὶ αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ὡν υἱός, ὡς ἐνομιζέτο, Ἰωσήφ τοῦ Ἡλὶ* παρερμηνεύεται. Το *ὡσεὶ* δε σημαίνει περίπου, αλλά *έως*, όπως και στα χωρία 2, 37· 8, 42 (Πρβλ. Γεν. 21, 16· 24, 55· Νεεμ. 7, 66). Το ρήμα *ἐνομιζέτο* επίσης δεν έχει τη συνήθη έννοια, αλλά κυριολεκτεί και σημαίνει *ὡπως ἴσχυε κατὰ νόμον* (πρβλ. Πρ. 16, 13: *ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πύλης παρὰ ποταμὸν οὗ ἐνομιζόμεν προσευχήν εἶναι, καὶ καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναιξίν*). Ο Λκ. δηλώνει έτσι ότι παραθέτει τη νομική γενεαλογία του Ιησού και όχι τη φυσική, όπως κάνει ο Μτ. Πρβλ. Σωτηροπούλου, *Ερμηνεία Ι, 65-74*.

²⁷ Για την αντιστοιχία του Ιησού με τον Ιησού του Ναυή βλ. Ιουστ. Διάλ. 113.

²⁸ Ο όρος *ἡγαπημένος* από τους Θεούς χρησιμοποιείται για τον Καίσαρα Δομιτιανό από τον ποιητή Statius (*Silvae 4.2.14-15*). Στην Αινειάδα του Βιργιλίου μια ανάλογη με τον Ψ. 2 πρόσκληση για κυριαρχία επί των εθνών λαμβάνει ο Αινείας, ο «προπάτορας» της Ρώμης (6, 851-3).

αναγνώριση και επικύρωση της μεσσιανικότητάς του²⁹, αλλά και η έναρξη της νέας μεσσιανικής εποχής³⁰.

Η διακήρυξη της θεϊκής φωνής παραπέμπει άμεσα στο βασιλικό Ψ. 2 αλλά και στο Ησ. 11, 1 κε., που συνδεόταν με την πανηγυρική χρήση του Μεσσία³¹. Σε αυτό τον Ψαλμό, όπως ήδη σημειώθηκε, ο Γιαχβέ υπόσχεται στο Μεσσία ως κληρονομιά και ιδιοκτησία του την Οικουμένη. Ενώ, όμως, στον ίδιο Ψαλμό προβλέπεται η μεσσιανική διακυβέρνηση και συντριβή των εθνών με ράβδο σιδηρά, στη βαπτισματική φωνή του Θεού με την έμμεση παραπομπή στο Ησ. 42, 1-7 αλλά και στο Γεν. 22, 2 ως μέσο σωτηρίας προφητεύεται το λυτρωτικό και απελευθερωτικό για τα έθνη μεσσιανικό Πάθος³². Αυτή η διά του Πάθους λύτρωση, έρχεται σε οξεία αντίθεση προς τη φαρισαϊκή και αποκαλυπτική

---

²⁹ Τρακατέλλη, *Εξουσία και Πάθος*, 28.

³⁰ Καραβιδοπούλου, *Μάρκος*, 62.

³¹ Stuhlmacher, *Biblische Theologie I*, 63. Στην Αινειάδα του Βιργιλίου ανάλογη πρόσκληση για κυριαρχία επί των εθνών δια της ισχύος λαμβάνει ο Αινείας, ο προπάτορας της Ρώμης (6, 851-3).

³² Στη Διαθ. Λευί 18, 6 σημειώνονται τα εξής σχετικά με τον αναμενόμενο Αρχιερέα -Μεσσία: *και οι άγγελοι της δόξης ήξουσιν επ' αυτόν άγιασμα μετά φωνής πατρικής ως από πατρός Άβραάμ και Ισαάκ και Ιακώβ. Και ή δόξα Κυρίου επ' αυτόν ρηθήσεται και Πνεύμα συνέσεως και άγιασμού καταπαύσει επ' αυτόν. Στον Ιουστίνο (Α' Απολ. 88, 3-4) η βάπτισμα του Ιησού συνοδεύεται από την έλευση πυρός και συνδέεται με το πάθος υπέρ του γένους του των ανθρώπων: και τότε έλθόντος του Ιησού επί τον Ιορδάνην ποταμόν, ένθα ο Ιωάννης έβάπτισε, κατελθόντος του Ιησού επί το ύδωρ και πύρ άνήφθη έν τώ Ιορδάνη [...] και ούχ ως ένδεά αυτόν του βαπτισθήναι ή του έπελθόντος έν είδει περιστεράς Πνεύματος οίδαμεν αυτόν έληλυθέναι επί τον ποταμόν, ώσπερ ούδè τó γεννηθήναι αυτόν και σταυρωθήναι ως ένδεής τούτων υπέμεινεν, άλλ' υπέρ του γένους του των ανθρώπων, ο από του Αδάμ υπό θάνατον και πλάνην την του όφεως έπεπτώκει, παρά την ίδιαν αίτιαν έκάστου αυτών πονηρυσάμενου. Στο Ευαγγέλιο των Εβρωνιτών, επίσης γίνεται λόγος για έλευση φωτός. Ο Amiot, *Βάπτισμα*, 167 σημειώνει τα εξής: *Ο Ιησούς όταν παρουσιάζεται στον Ιωάννη για να βαπτιστεί [...] κατατάσσεται ταπεινά ανάμεσα στους αμαρτωλούς. Είναι ο Αμνός του Θεού που παίρνει έτσι πάνω του την αμαρτία του κόσμου (Ιω. 1, 29). Το βάπτισμα του Ιησού στον Ιορδάνη αναγγέλλει και προετοιμάζει το βάπτισμά του στον θάνατο, πλαισιώνοντας έτσι την ζωή του ανάμεσα σε δύο βαπτίσματα. Αυτό θέλει να πει και ο Ιωάννης, όταν αναφέρει ότι ύδωρ και το αίμα έρρευσαν από την λοχισμένη πλευρά του Ιησού (Ιω. 19,34) και όταν βεβαιώνει ότι το Πνεύμα, το ύδωρ και το αίμα είναι στενά ενωμένα. Πρβλ. Τρακατέλλη, *Εξουσία και Πάθος*, 31-Καραβιδοπούλου, *Μάρκος*, 64.**

μεσσιανική προσδοκία, όπως αυτή αποτυπώνεται στον Ψ. Σολ. 18 και τα σύγχρονα της Κ.Δ. κείμενα Δ' Ενώχ (12, 32-33 13) και συρ. Βαρούχ (κεφ. 72-3).

2) Ο πειρασμός της Εξουσίας

*Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν,
καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου
καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν,
καὶ λέγει αὐτῷ, Ταῦτά σοι πάντα δώσω ἐὰν πεσῶν προσκυνήσῃς μοι.
τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὑπάγε, Σατανᾶ·
γέγραπται γάρ,
Κύριον τὸν Θεὸν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.
ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος,
καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ³³.*

Ο Ιησούς, ο Υἱός του Θεού **μετά** την Ἐξοδό του από τον Ιορδάνη δε σπεύδει στην πατρίδα του τη Ναζαρέτ, προκειμένου να διακηρύξει το ευαγγέλιό του, αλλά οδηγείται από το άγ. Πνεύμα στην έρημο³⁴, όπου, δοκιμάζεται και πειράζεται από την πείνα και το διάβολο, όπως ο πρώτος κατά χάριν υἱός του Θεού Αδάμ, ο οποίος ευρισκόταν, όμως, στην Εδέμ³⁵, και ο επίσης «πρωτότοκος υἱός»

---

³³ Πρβλ. Λκ. 4, 5-8: *Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται καὶ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν. Σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιον ἐμοῦ, ἔσται σοὺ πάσα. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ γέγραπται· Κύριον τὸν Θεὸν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.*

³⁴ Στην Ἐξοδο του Ισραήλ το Πνεύμα του Θεού έπαιξε σημαντικότερο ρόλο. Πρβλ. Αρ. 11, 17. 25. 29· Νεεμ. 9, 20· Ψ. 105 (106), 33· Ησ. 63, 10-14. Η έρημος ήταν ο χώρος όπου ο Ισραήλ βίωσε τη λυτρωτική παρουσία του Γιαχβέ. Παράλληλα θεωρούταν ως χώρος κατοικίας των κακών πνευμάτων (πρβλ. Λευ. 6, 10· Τωβ 8, 3· Ι Ενώχ 10, 4-5· Δ' Μακ. 18, 8· συρ. Βαρούχ 10, 8). Πρβλ. Πατρώνος, *Ιησοῦς, 252-254 Davis-Allison, Matthew I, 354.*

³⁵Σύμφωνα με κάποιες ιουδαϊκές παραδόσεις η Εδέμ ήταν όρος (πρβλ. Φίλων, *Περί Αρετών 203-5*). Ο Αδάμ μετανοώντας για το αμάρτημά του επί σαράντα μέρες βρισκόταν στον Ιορδάνη, η κοιλάδα του οποίου, σύμφωνα με το Γεν. 13, 10 ήταν παρόμοια με την Εδέμ. Πρβλ. *Davis-Allison, Matthew I, 300.*

Του ισραηλιτικός λαός στην έρημο Σινά³⁶. Νηστεύει σαράντα ημέρες ακριβώς όπως και οι κορυφαίες μορφές του Ισραήλ, ο Μωυσής (Εξ. 24, 18· 34, 28· Δτ. 9, 9) και ο Ηλίας (Γ' Βασ. 19, 8).

Τους πειρασμούς του Ιησού τους μνημονεύουν και οι τρεις Συνοπτικοί. Ο Μάρκος είναι εξαιρετικά σύντομος και λιτός³⁷. Ο Ιησούς³⁸ ως ο νέος Αδάμ παρουσιάζεται να μη βρίσκεται στον Παράδεισο, αλλά στην έρημο του κόσμου. Η παρουσία των θηρίων υπογραμμίζει τη μοναξιά και την αγριότητα της σατανικής παρουσίας, την οποία αντισταθμίζει η διακονία των αγγέλων. Ο Ματθαίος και ο Λουκάς αναφέρονται αναλυτικότερα στους πειρασμούς. Μνημονεύουν από κοινού το όνομα Ιησούς, χρησιμοποιούν τον όρο διάβολος αντί του ονόματος σατανάς (Μκ. 1, 12) και σημειώνουν ότι ο Ιησούς πείνασε μετά την παρέλευση των σαράντα ημερών. Προφανώς εκτός του Μάρκου, οι δύο άλλοι Συνοπτικοί χρησιμοποίησαν από κοινού μια αφήγηση, που εισήγαγε την πηγή των Λογίων. Σε αυτή (την αφήγηση) ο Ιησούς αντιμετωπίζει τις προκλήσεις του διαβόλου, μνημονεύοντας χωρία από το Δευτερονόμιο και μάλιστα από τα κεφ. 6-8 (Μτ. 4, 4//Δτ. 8, 3· 4, 7//Δτ. 6, 16· 4, 10//6, 13). Ολόκληρη η διήγηση έχει επηρεαστεί ειδικότερα από το Δτ. 8, 2-6: *καὶ μνησθήσῃ πᾶσαν τὴν ὁδὸν, ἣν ἤγαγέν σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπως ἂν κακώσῃ σε καὶ ἐκπειράσῃ σε καὶ διαγνωσθῇ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰ φυλάξῃ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἢ οὐ. καὶ ἐκάκωσέν σε καὶ ἐλιμαγχόνῃσέν σε καὶ ἐψώμισέν σε τὸ μάννα, ὃ οὐκ εἶδῃσαν οἱ πατέρες σου, ἵνα ἀναγγείλῃ σοι ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι τῷ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος. τὰ ἱμάτιά σου οὐ κατετρίβῃ ἀπὸ σοῦ, οἱ πόδες σου οὐκ ἐτυλώθησαν, ἰδὸν τεσσαράκοντα ἔτη καὶ γνώσῃ τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὡς εἶ τις παιδεύσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὕτως Κύριος ὁ Θεός σου*

---

³⁶ Πρβλ. Εξ. 16, 14 κε. 17, 1-6· 32· Αρ. 14, 33· Δτ. 2, 7· 8, 2· 4· πρβλ. Τερτυλ. *De Bapt* 20· Α' Κορ. 10, 1-5. Ο αριθμός σαράντα συμβολίζει στην Α.Γ. τη δοκιμασία και την τιμωρία, καθώς με αυτόν σχετίζεται ο κατακλυσμός (Γεν. 7, 4), η συμβολική ενέργεια του Ιεζεκιήλ που προαναγγέλλει την πολιορκία της Ιερουσαλήμ (4, 6) και η προθεσμία που έδωσε ο Ιωνάς στη Νινευί (3, 4). Πρβλ. *Davis-Allison, Matthew I*, 358.

³⁷ Πρβλ. Τρακατέλλη, *Εξουσία και Πάθος*, 31.

³⁸ Πρβλ. Καραβιδούλου, *Μάρκος*, 69. Η διακονία αφορά πιθανότατα και στη διατροφή και ανακαλεί ίσως τη μαννοδοσία στον Ισραήλ.

παιδεύσει σε, και φυλάξη τὰς ἐντολάς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου πορεύεσθαι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ φοβεῖσθαι αὐτόν. Στην περικοπή αυτή του Δευτερονομίου η υιότητα εκείνου που επιχειρεί να αποδράσει από την «Αίγυπτο» της στυγνής εκμετάλλευσης της γης και του ανθρώπου και να «ανοιχτεί» στην ἔρημο της ελευθερίας συνδυάζεται με τον «πειρασμό» της παιδείας, που προέρχεται, όμως, (όχι από το Σατανά, αλλά) από το Θεό, ο οποίος τον δοκιμάζει ως Πατέρα. Αυτός ο Κύριος ταυτόχρονα χορηγεί στον πειραζόμενο το **μάννα**, το σύμβολο της αυτάρκειας, προκειμένου να τον διδάξει τη ζωτικότητα των εντολών Του.

Η διήγηση των Πειρασμών, που εισήγαγε την πηγή των Λογίων, όπου μάλιστα ο Ιησούς δε χαρακτηρίζεται ως Χριστός, χαρακτηρίστηκε ως **Δράμα σε μικρογραφία (Drama en miniature)**³⁹, αφού είναι έντεχνα δομημένη σε τρεις Πράξεις και έχει τα χαρακτηριστικά του διαλόγου, της σύγκρουσης και τελικά της κάθαρσης. Ο Σατανάς ο **κοσμοκράτορας** (Εφ. 6, 12· Ειρηναίος Κατά Αιρέσεων 1, 5.4), ο **άρχων του κόσμου τούτου** (Β' Κορ. 4, 4· Ιω. 12, 31· 14, 30· 16, 11), λαμβάνοντας αφορμή από την εμφάνιση του

---

³⁹ Πρβλ. Mense, *Die Versuchung Jesu*, 31. Ο Ματσούκας, *Παλαιᾶς και Καινῆς Διαθήκης Σημεία*, 402 σημειώνει τα εξής: *Οι πειρασμοί του Χριστού στην ἔρημο (Ματθ. 4,1 -11) περιέχουν συμπυκνωμένο ὅλο το νόημα, το πεντόσταγμα, θα ἔλεγα, της διδαχῆς, των θαυμάτων, της σταυρικής θυσίας και της ἀνάστασης [...] Στην προκειμένη περίπτωση ἡ μεγαλοφύια του Ντοστογιέφσκι με το συναξάρι του Μεγάλου Ἱεροεξεταστή, στους Ἀδελφούς Καραμάζοφ, μας ἔδωσε τὴν πιο ἀπλή, φωτεινὴ και ἰδιοφυῆ ἐρμηνεία των πειρασμῶν του Χριστοῦ. Ο ἄνθρωπος του προπατορικοῦ και των μεταπατορικῶν ἀμαρτημάτων, καθὼς εἶναι ἐγκλωβισμένος στην ἐπιμέρους, στην ἀποσπασματικὴ και στην ἀτομοκεντρικὴ περιοχή της πραγματικότητας του σύμπαντος κόσμου, ολοένα και ἀγωνίζεται να μὴ χάσει τὸ δῶρο της δημιουργικῆς του ελευθερίας [...] Ἐτσι διψᾷ για κυριαρχία, για ἐπιβολὴ και ἐξουσία, ἐπειδὴ χάνει διαρκῶς τὴν ἐπικοινωνία- ἢ κινδυνεύει να τὴ χάσει- με τὸ καθόλου, με τὸ συνολικὸ κόσμο, με τὴ βασιλεία του Θεοῦ. Γι' αὐτὸ εὐκόλα και εὐχαρίστως θεοποιεῖ τὸν εαυτὸ του και τὴν κάθε ἐξουσία· ἐπιζητεῖ θαύματα κυριαρχικὰ με δύναμη ἀποδεικτικὴ και με ἐξουσιαστικὴ λογικὴ, ἐνὼ τὰ θαύματα του Χριστοῦ εἶναι ἐλεύθερη και δημιουργικὴ ζωὴ, ἐνταξὴ του ἀνθρώπου στην καθολικὴ κοινωρία της σύμπαντικῆς πραγματικότητας και λυτρωτικὸ ἀπλωμα στο φῶς του καινοῦριου κόσμου. Κάθε ἀτομοκεντρικὴ κυριαρχία, και τῆς ἰδίας τῆς λογικῆς και τῆς ἐπιστήμης, ἐπιβάλλει συρρίκνωση τῆς δημιουργικῆς ελευθερίας του ἀνθρώπου και προσκόλληση στο ἀποσπασματικὸ, κι ας νομίζει κανεὶς ὅτι φαινομενικὰ κυριαρχεῖ στον κόσμῳ· ἀπεναντίας εἶναι φυλακισμένος στον εαυτὸ του.*

Μεσσία στην έρημο του Ιορδάνη και τη διακήρυξη του Θεού ότι αυτός είναι ο Υιός του Θεού, σπεύδει να δοκιμάσει ο ίδιος τη διακηρυχθείσα υιότητα και μεσσιανικότητά του. Ο Ιησούς προκαλείται να χρησιμοποιήσει τη σατανική μέθοδο προβολής και διατήρησης της εξουσίας, καθυποβάλλοντας τις μάζες με εντυπωσιακά σημεία, τα οποία αφορούν στα πεδία της Οικονομίας (καταναλωτισμός), της Θρησκείας ως ιδεολογίας (νάρκωση των μαζών διά της επίδειξης εκπληκτικών θαυμάτων στο Ναό) και της Πολιτικής⁴⁰.

Η βασική διαφορά μεταξύ των δύο Συνοπτικών έγκειται στο ότι οι δύο τελευταίοι πειρασμοί, οι οποίοι υπερβαίνουν τα όρια της ερήμου, παρατίθενται αντεστραμμένοι. Φαίνεται, όμως, ότι τη δραματική αποκορύφωση και συνάμα το τέλος της διήγησης των Πειρασμών, συνιστούσε πρωταρχικά η πρόσκληση του διαβόλου για προσκύνησή του με αντάλλαγμα την προσφορά παγκόσμιας εξουσίας. Αυτός ο πειρασμός της εξουσίας προβάλλεται, μάλιστα, στον Ιουστίνο ως ο μοναδικός πειρασμός του Ιησού (Διάλ. 103, 6-125, 4 πρβλ. Α' Απολ. 1, 16,6). Προφανώς το έντονο ενδιαφέρον του Λουκά για το Ναό και την Ιερουσαλήμ τον οδήγησε στο να θέσει τον πειρασμό της πτώσεως από το πτερύγιο του Ιερού στον επίλογο. Με τον τρόπο αυτό επίσης ο Έλληνας ευαγγελιστής παρουσιάζει τις προκλήσεις προς τον Ιησού σε αντίστροφη σειρά από τα τρία πρώτα αιτήματα της Κυριακής Προσευχής (11, 1-3). Στο Ματθαίο μάλιστα παράλληλα με την εντατικοποίηση των προκλήσεων εκ μέρους του διαβόλου παρατηρείται μια υψομετρική προοδευτικότητα στους χώρους όπου πειράζεται ο Ιησούς. Ο πρώτος πειρασμός γίνεται στην έρημο, ο δεύτερος στο πτερύγιο του Ιερού και ο τρίτος σε όρος 'υψηλόν λίαν', όπου και επιδεικνύονται στον Ιησού όλες οι βασιλείες του κόσμου (της οικουμένης σύμφωνα με το Λκ.) και η δόξα τους.

Ο διάβολος προκαλεί, αρχικά, τον Ιησού να ανταποκριθεί άμεσα στη φυσική του ανάγκη για τροφή και να μετατρέψει τις πέτρες σε ψωμιά. Η ερώτηση *εί υιός εί τοῦ Θεοῦ παραπέμπει* στο Σοφ. Σολ. 2, 18 *εί γάρ έστιν ό δίκαιος υιός Θεοῦ καθώς επίσης και στους*

---

⁴⁰ Στη Διδ. 16, 4 κε. σημειώνεται: *καί τότε φανήσεται ό Κοσμοπλανής ως Υιός τοῦ Θεοῦ [...] καί ή γή παραδοθήσεται εις χείρας αὐτοῦ.*

πειρασμούς της Σταύρωσης (Μτ. 27, 40· Λκ. 23, 35). Με τον τρόπο αυτό ο Ιησούς προκαλείται να αποδείξει ότι ως Μεσσίας **μπορεί μελλοντικά να ικανοποιήσει την ανάλογη ανάγκη και απαίτηση της μάζας για 'άρτον και θεάματα'** (πρβλ. Μκ. 6, 30-44· Ιω. 6, 1-15). Ήδη επισημάνθηκε ότι αυτή ήταν η καθιερωμένη πολιτική πρακτική τακτική της διακυβέρνησης των **μαζών** της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, την οποία **εφάρμοσε άριστα ο Οκταβιανός Αύγουστος στη Ρώμη** και ο υφιστάμενός του Ηρώδης στο ιουδαϊκό του βασίλειο. Η λαχτάρα ιδιαιτέρως των Ιουδαίων για **μαννοδοσία** ως επουράνιου σημείου ήταν τόσο έντονη, ώστε στο Ιω. 6, 14-16, **με αφορμή το σημείον του πολλαπλασιασμού των πέντε άρτων και των δύο ιχθύων, θέλησαν να αρπάξουν τον 'προφήτη' Ιησού για να τον κάνουν βασιλέα**⁴¹. Στο πρώτο επεισόδιο των Πειρασμών αντικατοπτρίζεται η **μαγική φαντασία του ανθρώπου για μετατροπή όλων των όντων σε εργαλεία αυτοσυντήρησης και αντικείμενα ηδονής (σύνδρομο του Faust), η ουτοπία της αυτοϊκανοποίησης χωρίς κόπο, η άρση της κατάρας του Αδάμ, η ανακάλυψη και η ανάκτηση του χαμένου παραδείσου**. Ο Ιησούς αναγνωρίζει την ανθρώπινη ανάγκη, στην οποία όμως, όπως θα αποδειχθεί και στους Μακαρισμούς που **αμέσως έπονται, δίνει μια καινούργια προοπτική**. Ο άνθρωπος τρέφεται **με το λόγο του Θεού, ο οποίος είναι λόγος δημιουργικός, συντηρητικός και τελειωτικός των απάντων**⁴².

Η δεύτερη πρόκληση του Σατανά προς τον Ιησού ήταν να πέσει από το πτερόγιο του Ναού, να σωθεί **με παρέμβαση αγγέλων** και να συγκινήσει θρησκευτικά τις **μάζες**. Αυτός ο πειρασμός ανταποκρίνεται στην απαίτηση της ανθρώπινης ύπαρξης για αναστολή και υπέρβαση των φυσικών νόμων και τελικά για αφθαρσία και αθανασία. Εκφράζει, παράλληλα, την υποσυνείδητη λαχτάρα του ανθρώπου για λατρεία του προσώπου

---

⁴¹ Στο **αμέσως επόμενο κεφάλαιο** οι αδελφοί του Ιησού τον προκαλούν να **μεταβεί κατά την μεγάλη εορτή της Σκηνοπηγίας στα Ιεροσόλυμα, προκειμένου να αποκαλύψει στο Ναό τον εαυτό του και επιτελώντας εκπληκτικά έργα-σημεία να προσελκύσει οπαδούς**.

⁴² Ενώ ο **Αμώς προφητεύει (8, 11), ιδού ημέραι έρχονται, λέγει Κύριος, και εξαποστελώ λιμόν επί την γήν, ού λιμόν άρτου ούδε δίψαν ύδατος, αλλά λιμόν τοῦ ακούσαι λόγον Κυρίου, ο Ιησούς θα τονίσει στους μαθητές του: έμόν βρώμα έστιν ίνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με και τελειώσω αὐτοῦ τὸ έργον (Ιω. 4, 33)**.

του μέσω της αυτοπροβολής ως από *μηχανής* θεού-σωτήρος και ευεργέτη της ανθρωπότητας⁴³. Χαρακτηριστική είναι στην προκειμένη περίπτωση η αγιογραφική θεμελίωση του πειρασμού: *Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου* (Ψ. 90 [91], 11· Μτ. 4, 6). Κατά τη διάρκεια της σύλληψής του, ο ίδιος ο Ιησούς ενώ έχει τη δυνατότητα της υπεράσπισής του από δώδεκα λεγεώνες αγγέλων (Μτ. 26, 53) παραδίδεται εκούσια στο Πάθος και στο Σταυρό, με τον οποίο υποκαθίσταται ο Ναός και οι θυσίες του.

Στον τρίτο και κορυφαίο πειρασμό τίθεται με εξαιρετική δραματικότητα το τραγικό υπαρξιακό δίλημμα «περί του έχειν και του είναι». Ο Ιησούς οδηγείται σε όρος υψηλό, προκειμένου να θεωρήσει όχι απλώς τη γη της επαγγελίας, όπως συνέβη με το Μωυσή στο όρος Νεβώ, αλλά όλες τις βασιλείες της οικουμένης, δηλαδή τις επαρχίες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας⁴⁴. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι το **Genius** - το Δαιμόνιο του Αυγούστου αποτελούσε αντικείμενο λατρείας στην **Pax Augusta**. Όπως αποδεικνύει το Γεν. 13, 14-15, η ενέργεια του Σατανά να επιδείξει όλες τις βασιλείες της γης από το όρος, ενέχει και την υπόσχεση για κυριαρχία πάνω σε αυτές.

Ο Ιησούς προκαλείται, συνεπώς, να λάβει την πολιτική εξουσία και τη δόξα με τρόπο δαιμονικό/εωσφορικό παραβαίνοντας την πρώτη και σπουδαιότερη εντολή του Δεκαλόγου, προσκυνώντας δηλαδή τον *ἀποστάτη τῆς τοῦ Θεοῦ γνώμης*, όπως σημειώνει ο Ιουστίνος (Διάλ. 125, 4). Αυτήν την εντολή παρέβη και ο Ισραήλ στην έρημο στο Εξ. 32, λατρεύοντας το χρυσό μόσχο, ενώ κάτι

---

⁴³ Στο κατά Ματθαίον (21, 12) και στο κατά Λουκάν (19, 45) σημειώνεται ότι η βαϊοφόρος είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα καταλήγει αυθημερόν στο Ιερό, προκειμένου αυτό να καθαρθεί από όλους εκείνους που «εμπορεύονταν» το θρησκευτικό συναίσθημα. Στον ίδιο χώρο ο Μεσσίας θεραπεύει όλους εκείνους που ήταν αποκλεισμένοι από τη λατρεία του Γιαχβέ, και δέχεται από το στόμα των νηπίων τον αίνο που αρμόζει στο Δημιουργό του Σύμπαντος (Μτ. 21, 14).

⁴⁴ Παρόμοιο περιστατικό αφηγείται και ο συρ. Βαρούχ 76, 3, όπου ο αποκαλυπτικός προσκαλείται να θεωρήσει την υφήλιο, προκειμένου να δει τι αφήνει και πού πορεύεται (πρβλ. Ι Ενώχ 87, 3-4). Στην Απ. 21, 10 ο Ιωάννης από όρος βλέπει την κάθοδο της Καινής Ιερουσαλήμ (πρβλ Ιεζ. 40, 2 Διαθ. Αβραάμ 9· 1Qap Gen 21, 8-14).

αντίστοιχο θα συμβεί και στα Έσχατα με την προσκύνηση του Αντιχρίστου (πρβλ Απ. 13, 4.8.12.15).

Ο Ιησούς αντιμετώπιζει, όμως, το διάβολο με τη μάχαιρα του Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ. Ο Ιησούς απαντά, αρχικά, με την προστακτική ὑπαγε Σατανᾶ⁴⁵, με την οποία φανερώνει την ισχύ του λόγου Του, και στη συνέχεια παραθέτει το Δτ. 6, 13 (=10, 20). Η παράθεση δεν ταυτίζεται απόλυτα με αυτή των Ο' και του Μασοριτικού: Κύριον τὸν Θεόν σου φοβηθήσῃ καὶ αὐτῷ λατρεύσεις καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῆ. Σε αυτήν την περικοπή, την οποία καθημερινά επαναλάμβανε ο Ισραηλίτης προφέροντας το Σεμά, ο Γιαχβέ υπόσχεται πολιτική ανεξαρτησία και οικονομική ευημερία στο λαό Του, υπό την προϋπόθεση ότι θα τον αγαπά αποκλειστικά ως το Θεό, ο οποίος διά της Εξόδου του χάρισε την ελευθερία. Η διαφορά στην παράθεση του χωρίου από το πρωτότυπο συνίσταται στην αντικατάσταση του φοβηθήσῃ από το προσκυνήσεις και την προσθήκη του μόνω. Ήδη λέχθηκε ότι η προσκύνηση στα ελληνιστικά χρόνια δεν ήταν μια απλή εκδήλωση σεβασμού, αλλά η κατεξοχήν εκδήλωση υποτέλειας και απόδοσης θεϊκών τιμών προς τον ελληνιστικό και ρωμαίο ηγεμόνα. Με τον προστακτικό χαρακτήρα που λαμβάνει το χωρίο στα χείλη του Ιησού και την προσθήκη του μόνω γίνεται φανερό ότι με το λόγο Του αυτό στρέφεται ενάντια σε όλα τα πολιτικά συστήματα που σφετερίζονται για τον εαυτό τους τίτλους και ιδιότητες θεϊκές. Λίγο αργότερα ο ίδιος πάλι πάνω σε όρος, αυτό των Μακαρισμών, θα διακηρύξει ότι ο μοναδικός τρόπος κατάκτησης ή μάλλον κληρονομίας της γης είναι η πραότητα: Μακάριοι οἱ πραεῖς ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν (Μτ. 5, 5· πρβλ.Ψ. 36 [37], 11· Ευαγ. Θωμά 54)⁴⁶. Με τον όρο πραότητα δεν

---

⁴⁵ Η ίδια φράση χρησιμοποιείται στο Μκ. 8, 33 (= Μτ. 16, 21-3· Λκ. 9, 21· πρβλ. Ιγν. Ρωμ. 6, 1). Ο Πέτρος, ο οποίος στον Μτ. έχει πριν λίγο μακαριστεί, γιατί εξιχνίασε διά αποκαλύψεως του Θεού την ταυτότητα του Ιησού ως Χριστού και Υιού του Θεού, αποτρέπει το δάσκαλό του από το επώδυνο και επαίσχυντο Πάθος του Σταυρού, καθώς το θεωρεί ανάρμοστο για κάποιον ο οποίος βαδίζει στην Ιερουσαλήμ για να ενθρονιστεί. Γι' αυτό και χαρακτηρίζεται ως Σατανάς.

⁴⁶ Πρβλ. το σχόλιο του ιερού Χρυσόστομου εναντίον εκείνων που ερμήνευαν το χωρίο αλληγορικά Ποίαν γῆν; εἰπέ μοι. Τινές νοητὴν φασιν. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο· οὐδαμῶν γὰρ εὐρίσκομεν ἐν τῇ Γραφῇ γῆν νοητὴν. Ἀλλὰ τί ποτὲ ἔστι τὸ εἰρημένον; Αἰσθητὸν τίθησιν ἔπαθλον, ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος. Εἰπὼν γὰρ, Τίμα τὸν πατέρα σου

πρέπει να εννοηθεί η αοργησία, αλλά η κοινωνική και ηθική ταπείνωση, που διακρίνει το Μεσσία (Μτ. 11, 29- 21, 5= Ζαχ. 9, 9).

Όπως αποδεικνύεται από τα παραπάνω, η μάχη του Ιησού με το διάβολο είναι μια μάχη που σχετίζεται με τον πολιτικό **μεσσιανισμό/ζηλωτισμό**. Φυσικά η διήγηση έχει παράλληλα **τυπολογικό και παραδειγματικό/ποιμαντικό χαρακτήρα**. Ο τυπολογικός χαρακτήρας είναι εμφανής από το ότι ο Ιησούς δοκιμάζεται με τους ίδιους πειρασμούς που υπέστησαν ο Αδάμ και ο Ισραήλ της Εξόδου. Αποδεικνύει, έτσι, ότι μπορούν στο πρόσωπό του να εκπληρωθούν οι επαγγελίες του Θεού, που αστόχησε ο άνθρωπος ατομικά και συλλογικά να επιτύχει. Ο παραδειγματικός χαρακτήρας της διήγησης, επίσης, δικαιολογείται από το ότι οι κατηχούμενοι στο χριστιανισμό και ακροατές των ευαγγελίων κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας τους για τη Βάπτισή τους, νήστευαν και πειράζονταν όπως ο Ιησούς, οπότε αυτή η διήγηση θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο του αγώνα τους. Άλλωστε ο πειρασμοί της φιληδονίας και της φιλοδοξίας απειλούν διαχρονικά μια μόνιμη πρόκληση τόσο για την Εκκλησία όσο και για τον άνθρωπο.

Το βασικό, όμως, μήνυμα αυτής της διήγησης ήταν η αποκάλυψη του είδους της μεσσιανικότητας του Ιησού, η οποία βρίσκεται στον αντίποδα του μεσσιανικού **ινδάλματος** του κόσμου. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές όταν η διήγηση των Πειρασμών θεωρηθεί ως συνέχεια της βαπτίσεώς Του και συνδεθεί με την ομιλία των Μακαρισμών, επίσης πάνω σε Όρος στο κατά Ματθαίον. Αμέσως μετά τους Πειρασμούς, αφού ακουστεί το κήρυγμα της βασιλείας και πραγματοποιηθούν **μαζικές** θεραπείες πασχόντων και αδυνάτων που το επιβεβαιώνουν, ο Ιησούς «απαντά» με θείκη αυθεντία (όχι πλέον ατομικά στο Σατανά αλλά) δημόσια στο **όραμα** του όχλου της υπαίθρου της Γαλιλαίας να χορτασθεί και να κληρονομήσει τη γη μέσω της έλευσης του Μεσσία. Διακηρύττει ότι εκείνοι που πεινάνε και διψάνε θα χορτασθούν

καὶ τὴν μητέρα σου, ἐπήγαγεν, Οὕτω γὰρ ἔση μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ αὐτὸς τῷ ληστῇ πάλιν· Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση ἐν τῷ παραδείσῳ. Οὐτε γὰρ ἀπὸ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν προτρέπει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων, διὰ τοὺς παχυτέρους τῶν ἀκρωμένων καὶ πρὸ τῶν μελλόντων ἐκεῖνα ζητοῦντας (P.G. 57, 226).

(Λκ. 6, 21· Μτ. 5, 6). Αυτό το λόγο τον επαληθεύει με την τροφοδοσία εκείνων που τον ακολουθούνε στην έρημο. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην εξαιρετικά σύντομη και λιτή (σε σχέση με την αντίστοιχη ιουδαϊκή Σεμόνε Εζρε) Κυριακή Προσευχή, το αίτημα για χορηγία του επιούσιου άρτου ακολουθεί την ευχή του αγιασμού του Ονόματος του Θεού 'Πατέρα' και της έλευσης της βασιλείας, ενώ συνδυάζεται με την άφεση των αμαρτιών⁴⁷. Οι ίδιοι οι πρώτοι χριστιανοί με την κλάση του άρτου και τις αγάπες βίωναν στο λατρευτικό παρόν αυτήν την υλική και μεσσιανική πληρότητα.

Σύμφωνα με D.C.Allison⁴⁸, η διάταξη των πρώτων πέντε ενοτήτων στην πηγή των Λογίων είχε την εξής κυκλική επικεντρική δομή:

A. Η Διακήρυξη Ιωάννη του Βαπτιστή για τον Ερχόμενο (Λκ. 3, 7-9. 4, 2)

B. Οι Πειρασμοί του Ιησού (Λκ. 4, 1-13)

Γ. Μακαρισμοί⁴⁹ - Ομιλία στην Πεδιάδα (Λκ. 6, 20-49)

---

⁴⁷ O **Jeremias** (O Ιησούς και το Ευαγγέλιό του, 129-130) σημειώνει ότι στα δύο αιτήματα σε β' πληθυντικό για τον άρτο και την άφεση βρίσκεται το νέο που προσθέτει ο Χριστός στην εβραϊκή προσευχή Καδός. Μνημονεύει τη μαρτυρία του Ιερώνυμου ότι το Ευαγγέλιο των Ναζαρηνών αντί του όρου *επιούσιος* χρησιμοποιούσε τον όρο *machar* που σημαίνει τον άρτο της αυριανής ημέρας. Ως εκ τούτου οι αραμαϊόφωνοι χριστιανοί προσεύχονταν να λάβουν σήμερα τον εσχατολογικό άρτο της ζωής, το ουράνιο μάννα. Έτσι αποδεικνύεται ότι για τον Ιησού γήινο ψωμί και άρτος ζωής δεν είναι πράγματα αντίθετα. Στο χώρο της Βασιλείας του Θεού κάθε γήινο εξαγιάζεται.

⁴⁸ **Behind the Temptations of Jesus, 301**. Σημειωτέον ότι ως προϋποθέσεις πραγματοποίησης των Μακαρισμών δεν ορίζονται κάποιες μεμονωμένες αρετές, αλλά η εξωτερική και εσωτερική ένδεια. Μέσω της παρουσίας του Ιησού δικαιώνονται πτωχοί, πεινασμένοι και κλαίοντες. Ως πτωχοί - *anawim* στον πρώτο Μακαρισμό δεν ορίζεται μια ελίτ εκλεκτών, όπως στο Κουμράν (1QpHab 12, 3-6, 10), αλλά όλοι εκείνοι οι οποίοι αισθάνονται την ανεπάρκεια, την πενία τους απέναντι στον Θεό, και αναγνωρίζουν τις κρίσεις του ζητώντας το έλεός Του, όπως στον Ησαΐα (41, 17-49, 13-66, 2). Πρβλ. **Roloff, Kirche, 35-36**.

⁴⁹ Η αρχαιότερη μορφή των Μακαρισμών ήταν πιθανότατα η εξής: *Μακάριοι οί πτωχοί, οί υμετέρα έστιν ή Βασιλεία του Θεού. Μακάριοι οί πεινώντες νυν, οί χορτασθήσεσθε. Μακάριοι οί κλαίοντες νυν, οί γελάσετε. Μακάριοι έστε όταν μισησωσιν υμάς οί άνθρωποι, και όταν αφορίσωσιν υμάς και όνειδίσωσιν και εκβάλωσιν τό όνομα υμών ως πονηρόν ένεκα του υίου του ανθρώπου* (Λκ. 6, 20-22).

Πρβλ. **Luz, Matthäus I, 200**. Σημειώνει ο **Jeremias** (ό.π. **143-144**) σχετικά με την ηθική της Ομιλίας: *Η επί του Όρους Ομιλία δεν είναι η ηθική των τελευταίων στιγμών, δεν είναι απορροή μιας διάθεσης που βλέπει τον κόσμο να καταρρέει. Πού βρίσκεται το λάθος, μπορεί να αναγνωρίσει κανείς από την άποψη που εκφράζει ο **Johannes Weiss** περί των απαιτήσεων της παραίτησης από τα δικαιώματά μας και περί της αγάπης προς τους εχθρούς, που κατά τη γνώμη του αποτελούν και οι δύο τις κλασικές περιπτώσεις της έκτακτης εσχατολογικής νομοθεσίας. Γράφει: «Για μια τέτοια αγάπη δεν επαρκούν οι συνηθισμένες ικανότητες του ανθρώπου. Πρέπει να εισβάλει μια ιδιαίτερη διέγερση, μια αύξηση και ανύψωση των δυνάμεων της ψυχής σαν εκείνη που υποσχέθηκε ο Ιησούς για τον καιρό της «θλίψεως» των μαθητών. Αλλά στο κείμενο δεν υπάρχει τίποτε για «ιδιαίτερη διέγερση», για «αύξηση των δυνάμεων της ψυχής». Ο Ιησούς δεν είναι κάποιος φανατικός ονειροπόλος και ενθουσιαστής, η ηθική του δεν είναι έκφραση της αγωνίας προ της καταστροφής. Αυτό που κυριαρχεί στον Ιησού είναι κάτι τελείως άλλο, δηλαδή είναι η συνείδηση της παρουσίας της σωτηρίας εδώ και τώρα. Σε αυτό έγκειται η μεγάλη διαφορά του απέναντι στην ηθική του φαρισαϊσμού και της Αποκαλυπτικής: ο αποφασιστικός τόνος στον Ιησού δε βρίσκεται στις ανθρώπινες προσπάθειες, αλλά στο ότι η σωτηρία του Θεού είναι ήδη παρούσα. Σίγουρα, ο Ιησούς δεν κηρύττει μια έκτακτη ανάγκης νομοθεσία για ένα σύντομο «interim» (μεταξύ) οι λόγοι του ισχύουν τόσο προ του τέλους όσο και μετά από αυτό (Μκ, **31, 31**). Ως προς τη σχέση της Ομιλίας αυτής με την Πολιτική βλ. Αγουριδίδη, *Ματθαίος, 88*. Ενώ ο **Hengel** σημειώνει ότι η Ομιλία αυτή σημαίνει το τέλος κάθε πολιτικής, αφού είναι οι όροι που θέτει ο ίδιος ο Θεός για την είσοδο στη βασιλεία Του που σημαίνει το τέλος της ιστορίας, όπως μπορεί να διαμορφωθεί από ανθρώπινα όντα [...] η τέταρτη και η πέμπτη αντίθεση σημαίνουν πολύ καλά παραίτηση από κάθε έννοια κρατικής τάξης, και η έκτη αντίθεση [...] η αγάπη προς τον εχθρό μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο από άτομα ή ομάδες, σύμφωνα με τον Αγουριδίδη, η βασιλεία του Θεού αφορά σε όλον τον κόσμο ενώ ο χριστιανισμός καλείται να αντισταθεί σε κάθε είδους Μανιχαϊσμό. Στο σημείο αυτό πρέπει κανείς να διευκρινήσει τι εννοεί με τον όρο Πολιτική. Άλλοι εκπρόσωποι της Πολιτικής Επιστήμης εννοούν με τον όρο αυτό οποιαδήποτε ανθρώπινη δραστηριότητα αφορά στις διαθρώπινες σχέσεις και στο κοινό όφελος, οπότε ο κάθε άνθρωπος ασκεί πολιτική. Άλλοι ως Πολιτική ορίζουν την επιδίωξη οικειοποίησης μεριδίου ισχύος ή επηρεασμού της κατανομής της είτε ανάμεσα στα κράτη είτε εντός των κρατών ανάμεσα σε ανθρώπινες ομάδες που ανήκουν σε αυτά. Πρβλ. **Weber, Staatssoziologie, 124: Politik ist das Streben nach Machtanteil oder nach Beeinflussung der Machtverteilung, sei es zwischen Staaten, sei es innerhalb eines Staates zwischen Menschengruppen, die er umschließt**. Συνοπτική έκθεση των δύο απόψεων βλ. **Kegler, Politisches Geschehen und theologisches Verstehen, 34-35**. Εάν ισχύει ο πρώτος ορισμός της Πολιτικής, τότε προφανώς η Βασιλεία του Θεού δεν αποτελεί ιδιωτική υπόθεση και ατομική εσωτερική κατάκτηση, αλλά μεταμορφώνει την ανθρώπινη κοινωνία. Εάν ισχύει ο δεύτερος, τότε η Βασιλεία του Θεού η οποία από τη φύση της ταυτίζεται με το Σταυρό της θυσίας και της ταπείνωσης, δεν μπορεί ποτέ να χρησιμοποιήσει τη*

Β'. Ο δούλος του Κεντυρίωνα (Λκ. 7, 1-10)

Α'. Ιωάννης και Ιησούς (Λκ. 7, 18-35)

Ο διάλογος του Ιησού με το Σατανά πάνω στο όρος των Πειρασμών (4, 8)⁵⁰ πρέπει, επίσης, να συνδεθεί με το διάλογό του με τις κορυφαίες προσωπικότητες της Π.Δ. στο όρος της Μεταμορφώσεως. Το γεγονός αυτό ακολουθεί τη διακήρυξη του Πέτρου ότι αυτός είναι ο Χριστός, αλλά και τον πειρασμό του ιδίου του μαθητή, που χαρακτηρίζεται 'Σατανάς', να αποφύγει το εξευτελιστικό Πάθος, το οποίο, σύμφωνα με τη διευκρίνηση του Λουκά, αποτελεί το αντικείμενο της συζήτησης του Ιησού με το Μουσή και τον Ηλία.

Ολόκληρη η περικοπή προαναγγέλλει τον αγώνα του Ιησού με το διάβολο καθ' όλη την δημόσια δράση του, είτε άμεσα είτε έμμεσα μέσω των συζητήσεών του με τους Φαρισαίους⁵¹, οι οποίοι παρουσιάζονται ως πειραστές του Ιησού (Μτ. 3, 7· 12, 34· 23, 33). Προλαμβάνει, επίσης, τον τελευταίο πειρασμό του Ιησού να κατέβει όχι από κάποιο όρος θεοφανείας, αλλά το Σταυρό δοκιμασίας (Μτ. 26, 36-46. 53· 27, 40. 43), αλλά και το θρίαμβό του διά της Αναστάσεως. Μόνο μετά τη Σταύρωση και την Ανάσταση ο Ιησούς θα διακηρύξει πάλι, σύμφωνα με το Μτ., πάνω στο όρος της Γαλιλαίας σε ένα σκηνικό ενθρόνισης ότι του έχει δοθεί από

δύναμη και τη βία, που αποτελούν εγγενείς δυνάμεις του μεταπτωτικού «πολιτισμού», που συνδέεται με τον Κάιν (4, 17 κε.).

⁵⁰ Ο Donaldson, *Jesus on the Mountain*, 202, σημειώνει τα εξής: *In Matthean perspective, therefore, it is when Jesus is 'on the mountain' that his significance and the nature of his mission are most clearly seen. Consequently it can be said that mountains in Matthew function not primarily as places of revelation or isolation, but as eschatological sites where Jesus enters into the full authority of his Sonship, where the eschatological community is gathered, and where the age of fulfillment is inaugurated [...] For Matthew, there is no thought of a 'holy mountain'—a Christian Zion to rival the temple mount, to do for the church what Gerizim did for Samaritanism. Jesus himself, and not any mountain on which he ministered, is for Matthew the Christian replacement for Zion [...] The mountain in Matthew has significance only because Jesus is there. Matthew uses it in the framework of his christological portrait where it functions as a vehicle by means of which Zion hopes are transferred to—and seen as fulfilled in—Jesus of Nazareth.*

⁵¹ Το ρήμα *πειράζειν* (εβρ. *nasa*) χρησιμοποιείται στο Μτ. αποκλειστικά για να δηλώσει τις εριστικές και υπονομευτικές ερωτήσεις των ιουδαίων δασκάλων προς τον Ιησού (16, 1· 19, 3· 22, 18. 35). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ο Ιησούς απαντά με την παράθεση χωριών της Γραφής.

τον Θεό (και όχι από το Σατανά, όπως συμβαίνει στον τρίτο πειρασμό) *πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς (Μτ. 28, 18)*. Εκεί θα αποστείλει παράλληλα τους μαθητές του να 'μαθητεύσουν' όλα τα έθνη, διδάσκοντάς τα να ακούνε όλες τις εντολές Του. Έτσι εκπληρώνεται η μεσσιανική προφητεία του Ψ. 2.

3) Το κήρυγμα της βασιλείας

Όπως ήδη σημειώθηκε, ο Ιησούς αμέσως μετά τους πειρασμούς κατευθύνθηκε στη Γαλιλαία. Σημειώνει ο Ματθαίος: *Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρά ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναούμ τὴν παραθαλασσίαν ἐν ὁρίοις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλίμ ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Γῆ Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλίμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει φῶς εἶδεν μέγα (4, 12-16 Ἠσ. 8, 23-9, 1)*. Σε αυτή την προφητεία ο Ησαΐας προαναγγέλλει ότι η υποδουλωμένη στην ασσυριακή αυτοκρατορία περιοχή του βορείου Ισραήλ (**Galil-ha-Gojim**) θα απελευθερωθεί. Ο ζυγός και το μαστίγιο των δυναστών του λαού, ο οποίος πορεύεται τώρα μέσα στο σκοτάδι της απόγνωσης και της απελπισίας, θα συντριβεί, γιατί θα δει μεγάλο φως (9, 1) που θα συνοδεύει τη γέννηση ενός παιδιού, του οποίου το όνομα θα είναι **Θαυμαστός Σύμβουλος, Θεός ἰσχυρός, Πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, Ἄρχων εἰρήνης**. Η βασιλεία του στο θρόνο του Δαβίδ θα είναι αιώνια και δε θα είναι στηριγμένη στην αδικία και στην εκμετάλλευση (όπως συνέβαινε με τα ανάξια μέλη της δαβιδικής δυναστείας), αλλά στην απόλυτη δικαιοσύνη. Λατίνοι συγγραφείς διαφήμιζαν τη Ρώμη και ιδιαίτερα τον Καίσαρα ως το φως της Οικουμένης (**Martial Epigrams 8, 21· Statii, Silvae 4, 1.3-4. 23-27**)⁵². Ο Ματθαίος με τον αστέρα της Βηθλεέμ και το «μέγα φως της Γαλιλαίας» ως σωτήρα του κόσμου αντι-προβάλλει τον Ιησού.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η περιοχή της Γαλιλαίας, διακρινόταν για τον έντονο διπολισμό μεταξύ των πόλεων, οι οποίες, ήταν φορείς του ελληνιστικού πολιτισμού και έδρες των πλουσίων γαιοκτημόνων, και της περιφέρειας, όπου επικρατούσαν τα

---

⁵² Carter, *Matthew and Empire*, 70.

ακριβώς αντίθετα στοιχεία⁵³. Γι' αυτό και η Γαλιλαία των αλλοφύλων, η οποία προσαρτήθηκε στην Ιουδαία από τον Αριστόβουλο (Α' Μακ. 5, 21 κε.), διακρινόταν, όχι μόνο για την ιδιαίτερη διάλεκτο και τη διαφοροποιημένη ερμηνεία του Νόμου, αλλά και για το επαναστατικό ήθος των κατοίκων της υπαίθρου της. Σύμφωνα με τον Ιώσηπο, οι Γαλιλαίοι από μικρά παιδιά αρέσκονταν στον πόλεμο, ήταν άφοβοι και αγαπούσαν ιδιαίτερα την ελευθερία, την ανατροπή και την επανάσταση (Πόλ. 3, 41). Σημειωτέον ότι δε μαρτυρείται από τους Ευαγγελιστές καμιά επίσκεψη του Ιησού κατά τη δημόσια δράση του, ούτε στη Σεπφώριδα, η οποία απείχε μόλις έξι χιλόμετρα από την πατρίδα του 'Ναζαρέτ' ούτε στην Τιβεριάδα.

Ο ίδιος ο Ιησούς, ο Προφήτης από τη Ναζαρέτ, στη Συναγωγή της ιδιαίτερης πατρίδας του στην 'προγραμματική ομιλία του' (Λκ. 4, 18-19) διακηρύσσει ότι έχει χριστεί από το άγ. Πνεύμα προκειμένου να εκπληρώσει την προφητεία του (Τριτο-) Ησαΐα: *εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέν με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῆ καρδία, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν* (61, 1 κε.)⁵⁴. Αυτό το ανάγνωσμα προσθέτει στο μασσοριτικό κείμενο τη **θεραπεία των τυφλών**⁵⁵, ακολουθώντας τους Ο', ενώ επιπροσθέτως αναφέρεται με ιδιαίτερη έμφαση στους **τεθραυσμένους** (Ησ. 58, 6) και στην **άφεση**, που κομίζει ο Μεσσίας. Ο όρος **άφεση** σημαίνει⁵⁶ είτε γενικά την απελευθέρωση είτε

---

⁵³ Πρβλ. Theissen-Merz, *Jesus*, 163.

⁵⁴ Σκοπίμως παραλείπεται το δεύτερο ημιστίχιο του στ. 2, το οποίο αναφέρεται στην κρίση: *καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας*.

⁵⁵ Η **θεραπεία των τυφλών** μνημονεύεται ιδιαίτερα α/ γιατί αυτοί ήταν κατεξοχήν πτωχοί και κοινωνικά υποβαθμισμένοι και β/ γιατί αυτό το γεγονός αποτελούσε το εντυπωσιακότερο θεϊκό θαύμα. Πρβλ. Roloff, *Das Kerygma und der irdischen Jesus*, 119-121. Οι ίδιες κατηγορίες αναξιοπαθούντων απαντούνε στη λουκάνεια εκδοχή του Μεγάλου Δείπνου (14, 15-24 πρβλ. Μτ. 22, 1-14) ως οι καταρχήν αντικαταστάτες των ευγενών καλεσμένων οι οποίοι προέρχονται από την ίδια πόλη με τον οικοδεσπότη και περιλαμβάνει τους πτωχούς, αναπήρους, τυφλούς και χωλούς. Είναι πιθανότατα όλοι εκείνοι οι Ιουδαίοι, οι οποίοι είχαν θρησκευτικά περιθωριοποιηθεί. Σημειωτέον ότι στη Γαλιλαία ένεκα των ιαματικών λουτρών συνωστίζονταν αρκετοί ασθενείς.

⁵⁶ Πρβλ. Leroy, *άφεςις*, *EWNT I*, 437-441. Ο Γκουτζιούδης, Η χρήση του Ιωβηλαίου έτους, 104, θεωρεί ότι η απάλειψη του ησαϊανικού *ιάσασθαι τους*

ειδικότερα την απαλλαγή από τα χρέη, αλλά και τη θεραπεία από την ασθένεια και τη συγχώρεση των αμαρτημάτων, η οποία, όπως τονίζεται στην Κυριακή Προσευχή, συνδέεται άρρηκτα με τη συγχώρεση των οφειλετών (πρβλ. Λκ. 6, 30. 34). Με την άφεση, συνεπώς, των τεθραυσμένων σημαίνεται η θεραπεία των σωματικά αναπήρων και επιπλέον η σωτηρία όλων εκείνων που αισθάνονταν ψυχολογικά και υπαρξιακά διαλυμένοι και συντριμμένοι από τις ενοχές και τα άλλα δεινά που επισώρευσε η αμαρτία και η αδικία της πολιτικής και θρησκευτικής εξουσίας. Η ευλογημένη, άλλωστε, εποχή του Κυρίου, ανακαλεί το σαββατικό έτος του Δτ. 15, 1 κε., όπου κάθε έβδομο έτος προβλέπεται η παραγραφή/άφεση όλων των οφειλών των ομοφύλων, καθώς αυτές αποτελούσαν τον κατεξοχήν παράγοντα πτώχευσης, υποδούλωσης και κοινωνικής εκμετάλλευσης του αρχαίου κόσμου⁵⁷. Παραπέμπει, επίσης, στο Ιωβηλαίο του Λευ. 25, που προέβλεπε κάθε πεντηκοστό έτος να επιστρέφεται η γη στον αρχικό της ιδιοκτήτη και να αναπαύεται, αφού κατ' ουσίαν ανήκει στον Κύριο.

Ευθύς αμέσως μάλιστα ο ίδιος ο Ιησούς στο Λκ. παρομοιάζει τον εαυτό Του με τους δύο μεγάλους θαυματοποιούς Προφήτες τον Ηλία και τον Ελισαίο. Υπογραμμίζει, έτσι, τη δική του μελλοντική «έξοδο» στα έθνη, προκειμένου να προσφέρει και σε αυτά τη σωτηρία: *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν, πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμψθη Ἡλίας εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδωνίας πρὸς γυναῖκα χήραν. καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἐπὶ Ἐλισαίου τοῦ προφήτου, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Ναϊμᾶν ὁ Σύρος (4, 25-26)*. Στην πρώτη περίπτωση γίνεται λόγος

συντετριμμένους την καρδίαν γίνεται διότι ο Ιησούς ήθελε να αποφύγει κάθε υπόνοια εσωτερικής/ατομοκρατικής ερμηνείας του όρου άφεςις και επαναφέρει στο προσκήνιο την υποβαθμισμένη έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης της κλασικής ιωβηλαιικής παράδοσης. Ολόκληρο, όμως, το κατά Λουκάν κατακλείεται με το λόγο του Ιησού Οὕτως γέγραπται παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη (24, 47-49).

⁵⁷ Αυτή τη διάταξη φαίνεται ότι εφάρμοσε ο Ιωσίας (Δ' Βασ. 22· Ιερ. 22, 15).

για τη θαυμαστή διάσωση από το λιμό και το θάνατο μιας γυναίκας χήρας και του μονάκριβου παιδιού της στην αλλοδαπή Σιδωνία (Γ' Βασ. 17, 17. 19). Στη δεύτερη περίπτωση μνημονεύεται ο καθαρισμός από τη λέπρα στον Ιορδάνη (!) ενός Σύρου αξιωματούχου, του Νεεμάν, ο οποίος αν και τελικά δεν περιετμήθηκε (συνεπώς δεν έγινε Ιουδαίος) και ενώ συνέχισε να είναι στρατιωτικός αξιωματούχος ενός εθνικού βασιλέα, πίστεψε ότι δεν υπάρχει άλλος θεός σε όλη τη γη εκτός του Γιαχβέ και σώθηκε (Δ' Βασ. 5, 15)⁵⁸.

Ο Ιησούς, συνεπώς, με τον 'προγραμματικό' λόγο Του διακηρύσσει ότι με την παρουσία Του εγκαινιάζεται η περίοδος της θεραπείας και της απελευθέρωσης της οικουμένης. Αυτό το *ευαγγέλιο των πτωχών* έθετε υπό αμφισβήτηση τα ευαγγέλια των αυτοκρατόρων της Ρώμης αφού παρουσίαζε τον Ιησού ως το μοναδικό πρόσωπο, το οποίο έλαβε από το Θεό την εξουσία να θεραπεύσει και να σώσει τα *μωρά, τα ασθενή, τα αγενή και εξουθενημένα του κόσμου*⁵⁹.

Προφανώς, το κήρυγμα αυτό του Ιησού στην περιφέρεια της Γαλιλαίας, προσήλκυσε κοντά του όλο αυτό το πλήθος που τον ακολούθησε μέχρι την Ιερουσαλήμ και ειδικότερα τους δώδεκα μαθητές. Η ομάδα αυτή των Δώδεκα δεν περιχαρακώθηκε σε κάποιο κοινόβιο της ερήμου, όπως η κοινότητα του Κουμράν, αλλά περιόδευε τη Γαλιλαία. Αποτελούσε μια νέα οικογένεια (Μκ. 3, 34 κε.), η οποία παρότι κήρυττε τη Βασιλεία του Θεού, Τον αποκαλούσε όχι ως Βασιλέα, όπως ήταν σύνηθες στον Ιουδαϊσμό,

---

⁵⁸ Το πρώτο γεγονός προφητεύει επιπλέον τα κοινά γεύματα των πρώτων χριστιανών, ανεξάρτητα από την εθνότητα ή το φύλο. Το δεύτερο προλέγει τη βάπτιστη εθνικών και μάλιστα αξιωματούχων, η οποία τους καθιστά ικανούς να συμμετέχουν στην ευχαριστηριακή σύναξη. Πρβλ. *Esler, Community and Gospel in Luke-Acts, 35. 183*. Είναι αξιοσημείωτο ότι και στο κατά Ματθαίον η δημόσια δράση του Ιησού εισάγεται με την καταγραφή ποικίλων θεραπειών ανθρώπων από την ευρύτερη περιοχή της Συρίας: *Και περιήγεν εν ὅλη τῇ Γαλιλαίᾳ, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπειῶν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχον τας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους καὶ δαιμονιζομένους καὶ σεληνιαζομένους καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς (4, 23-25).*

⁵⁹ Πρβλ. Α' Κορ. 1, 25-26· Βλ. *Carter, Matthew and Empire, 72*.

αλλά ως *Αββά-Πατέρα* (Μτ. 23, 9) και αναγνώριζε ως μοναδικό και αποκλειστικό καθηγητή τον Ιησού. Αυτός (ο Ιησούς) διά του λόγου του εκλέγει στο αποστολικό αξίωμα τους μαθητές, μεταδίδει σε αυτούς το χάρισμα της θεραπείας και του εξορκισμού και τους καθιστά κριτές του Ισραήλ (Μτ. 19, 28/Λκ. 22, 30). Το μοναδικό αυτό γεγονός της μεταβίβασης μεσσιανικών χαρακτηριστικών σε ολόκληρη την ομήγυρη των Δώδεκα ονομάζεται στην Έρευνα ως «συλλογικός Μεσσιανισμός» (*Gruppenmessianismus*)⁶⁰. Με την εκλογή των εκπροσώπων των δώδεκα φυλών από τον κύκλο των αλιέων και γενικότερα του *am-haaretz*, ο Ιησούς θέλησε να εξάρει τον κυρίαρχο ρόλο του απλού λαού στην ανατέλλουσα Βασιλεία του Θεού. Αμφισβήτησε, έτσι εμμέσως πλην σαφώς, το υφιστάμενο καθεστώς της ιερατικής αριστοκρατίας με επικεφαλής έναν αρχιερέα, υποχείριο των Ρωμαίων⁶¹. Επιπλέον η οργάνωση των Δώδεκα, που αποτέλεσε το μοντέλο της Πρώτης Εκκλησίας, δεν στηριζόταν στην πυραμοειδή ιεραρχική δομή που παρατηρούταν σε όλα τα πατριαρχικά κοινωνικά σχήματα της εποχής της. Γι' αυτό και ο *G. Lohfink* τη χαρακτηρίζει ως «αντιθετική κοινωνία» - *Kontrastgesellschaft*⁶². Συμπερασματικά μέσω της κλήσης και της δράσης των μελλοντικών κριτών των δώδεκα φυλών, ο Ιησούς «σηματοδότησε» την ανασυγκρότηση ολόκληρου του Ισραήλ με τη δομή που είχε πριν την καθιέρωση του θεσμού της Μοναρχίας εκπληρώνοντας έτσι μια μεσσιανική προσδοκία που συνδέεται στο Ψ. Σολ. 17 με τον Υιό Δαβίδ. Η προτροπή του Ιησού προς τους περιοδεύοντες μαθητές του να μη φέρουν πήρα (σακκίδιο), χαλκό (τα χαμηλότερα σε αξία χάλκινα νομίσματα) και δεύτερο χιτώνα (Μκ. 6, 8) υποδηλώνει την απέλευθερωσή τους από κάθε κέντρο και μέσο οικονομικής εξουσίας και την απόλυτη εξάρτησή τους από το Θεό και τη Βασιλεία Του.

Στον κύκλο αυτό των εκπροσώπων του δωδεκάφυλου, που προσκάλεσε προσωπικά και ονομαστικά ο ίδιος ο Ιησούς, ανήκε ο

---

⁶⁰ Biebenstein, *Maria aus Magdala*, 52.

⁶¹ Theissen, *Die Religion der ersten Christen*, 65-66.

⁶² *Jesus und die Kirche*, 57-63.

Σίμων ο Καναναίος (Kana'ana, Μκ. 3, 18) ή Ζηλωτής (Λκ. 6, 15)⁶³. Ζηλωτικές διαθέσεις επιδεικνύουν και οι υιοί του Ζεβεδαίου, οι οποίοι θέλουν να κατεβάσουν φωτιά από τον ουρανό για να πυρπολήσουν τους αφιλόξενους Σαμαρείτες στην αρχή του Οδοιπορικού του Ιησού προς το Πάθος (Λκ.9, 54). Σύμφωνα με τον **Eissler** και τον **Cullmann**⁶⁴, το όνομα *Βαριωνά (Barjona)* του Πέτρου (Μτ. 16, 17) είχε, επίσης, ζηλωτική χροιά. Οι ψαράδες της Τιβεριάδος ανήκαν, άλλωστε, σ' εκείνους τους ναυτικούς και απόρους, οι οποίοι πρώτοι επαναστάτησαν στην αρχή του ιουδαϊκού Πολέμου (Ιωσ. Βίος 66). Ως ζηλωτή χαρακτηρίζει η παλαιολατινική μετάφραση **Vetus Latina** και τον Ιούδα, ο οποίος, σύμφωνα με μια εκδοχή, ονομάστηκε *Ισκαριώτης*, από το λατινικό **sikkarius** με το οποίο οι Ρωμαίοι χαρακτήριζαν εκείνους που προσπαθούσαν να σπείρουν τον πανικό με το **sica** (εγχειρίδιο)⁶⁵.

Σκοπίμως, προφανώς, στον κύκλο αυτό των ζηλωτών Γαλιλαίων, ο Ιησούς ενέταξε και έναν τελώνη, εκπρόσωπο της καθεστηκυίας τάξης, το Ματθαίο ή Λευί⁶⁶, προσπαθώντας έτσι να καταδείξει

---

⁶³ Σύμφωνα **Hengel, Zeloten, 55-57** αυτό είναι το αρχαιότερο χωρίο, όπου μνημονεύονται στην παγκόσμια φιλολογία οι Ζηλωτές. Εντυπωσιάζει το γεγονός ότι ο Λουκάς, ο οποίος σύμφωνα με τους περισσότερους ερμηνευτές, συγγράφει μια Απολογία προς τη Ρώμη, στην προκειμένη περίπτωση δεν αποσιωπά τα φρονήματα του μαθητού. Σύμφωνα με τον Τρεμπέλα, δε μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα ότι το Ζηλωτής παραπέμπει στη μερίδα των Ζηλωτών, αλλά στο ζήλο που είχε ο συγκεκριμένος μαθητής για το Νόμο. Πρβλ. *Πράξεις των Αποστόλων, 63* Κόμπου, Ο Ιησούς, οι Μαθηταί Του και η Κίνηση των Ζηλωτών, 253.

⁶⁴ **Staat, 11**. Αξιοπρόσεκτη είναι, σύμφωνα με τον **Theissen (Κίνηση του Ιησού, 29)**, η ερμηνεία κατά την οποία ο Βαριωνάς παράγεται από το 'έρημος, κενός, άγριος' και αντιλαμβάνεται το παρώνυμο με την έννοια του 'παράνομου, του απόβλητου' (**outlaw, outcast**).

⁶⁵ **Gnilka, Jesus, 191**.

⁶⁶ Την ίδια υποτιμητική άποψη για το κοινωνικό και πνευματικό **status** του κύκλου του Ιησού είχε και ο Κέλσος (*Κατά Κέλσον 1, 62*): *Μετά ταῦτα δ' ἐπεὶ μηδὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων ἐπιστάμενος δέκα εἶπεν ἢ ἑνδεκά τινες ἐξαρτησάμενον τὸν Ἰησοῦν ἑαυτῷ ἐπιρρήτους ἀνθρώπους, τελώνας καὶ ναύτας τοὺς πονηροτάτους, μετὰ τούτων τῆδε ἀκείισε αὐτὸν ἀποδεδρακέναι, αἰσχρῶς καὶ γλίσχωρως τροφὰς συνάγοντας, φέρε καὶ περὶ τούτων κατὰ τὸ δυνατόν διαλάβωμεν.* Οι μαθητές βέβαια δεν ανήκαν στην κατώτερη κοινωνική τάξη της ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, στους πένητες, αφού διέθεταν μισθωτούς και ήταν «μέτοχοι» οργανωμένων αλιευτικών ομάδων και κάτοχοι αλιευτικών σκαφών, τα οποία ο

στους υπολοίπους το όντως 'άλλον' της παρουσίας της βασιλείας Του, η οποία προσφέρεται ως δώρο/χάρις ακόμα και στους κατεξοχήν αμαρτωλούς και περιθωριακούς της κοινωνίας: τις πόρνες και τους τελώνες. Δε δίστασε, επίσης, ιδιαίτερα στις παραβολές Λκ. 19, 11-27 και Μκ. 12, 1-12 να χρησιμοποιήσει παραδείγματα από συμπεριφορές της άρχουσας τάξης για να προβάλλει τις «διαφάνειες» της βασιλείας του Θεού. Στην πρώτη παραβολή των μνών απηχούνται όλα τα γεγονότα τα οποία συνόδευσαν την ανάληψη της βασιλείας από τον 'ευγενή' απόγονο του Ηρώδη Αρχέλαο (Ιωσ. Αρχ. 17, 9). Και στη δεύτερη καταδικάζεται η συμπεριφορά των «πληβείων» γεωργών να σφάξουν όλους τους απεσταλμένους και να δολοφονήσουν τέλος και τον κληρονόμο γιο του ιδιοκτήτη του Αμπελώνα. Στην παραβολή του Λαζάρου και του πλουσίου (Λκ. 16, 19-31) ο Λάζαρος, το μόνο επώνυμο πρόσωπο σε παραβολή του Ιησού, υπομένει αγόγγυστα την αδικία και δεν ξεσπά σε έναν ταξικό αγώνα. Η δικαίωσή του, όπως συνάγεται από το Ευαγγέλιο του Λουκά, είναι μεταθανάτια. Ο ίδιος ο Ιησούς ενώ πολέμησε τον πλούτο, συναναστρεφόταν με πλουσίους, και διακονούταν και από γυναίκες (Λκ. 8, 13)⁶⁷.

Λουκάς ονομάζει πλοία (5, 2). Πρβλ. Πατρώνου, *Ιησούς*, 277. Μόνο ο Λουκάς μνημονεύει τη θαυμαστή αλιεία κατά την κλήση των μαθητών (5, 1-11). Με τον τρόπο εξαίρει την αφθονία της νέας μεσσιανικής εποχής, καθώς ο ιχθύς ήταν σύμβολο της γονιμότητας. Στο Ιω. 21, 3-13 γίνεται λόγος μάλιστα για την μεταπασχάλια αλιεία 153 ιχθύων. Σύμφωνα με το σχόλιο του Ιερωνύμου στο Ιεζ. 47, 9-12, τόσα είδη ιχθύων πιστευόταν ότι υπήρχαν στη θάλασσα. Πρβλ. Facett, *Hebrew Myth*, 92-93. Σημειωτέον επίσης ότι η αλιεία ανθρώπων χρησιμοποιείται για να δηλώσει την κρίση των πλουσίων (Αμ. 4, 2), των Ισχυρών (Ιεζ. 29, 4) αλλά και του ίδιου του λαού στα πλαίσια της αποκατάστασής του στη γη της επαγγελίας (Ιερ. 16, 16).

⁶⁷ Μνεία της μαθητείας των γυναικών γίνεται στα Ευαγγέλια σε δύο περιπτώσεις: στο Μκ. 15, 40 κ.ε. (// Μτ. 27, 55· Λκ. 23, 49) και στο Λκ. 8, 2. Μόλις στο τέλος του αρχαιότερου Ευαγγελίου, ο Μκ. σημειώνει ότι τη στιγμή της προσευτικής και πλήρους εγκατάλειψης του Ιησού από τους μαθητές του και φαινομενικά και από τον ίδιο το Θεό Πατέρα του, κοντά στον Ιησού και συνάμα από μακρόθεν (αποστασιοποιημένες από τη δράση των ανδρών - εμπαικτών) θεωρούσαν τα τεκταινόμενα η *Μαρία ή Μαγδαληνή* και *Μαρία ή Ιακώβου του μικρού* και *Ιωσήτος μητήρ* και *Σαλώμη* και άλλες γυναίκες που είχαν συναναβεί μαζί του εις *Ιεροσόλυμα* αλλά δεν κατονομάζει (15, 40 κ.ε.). Σε αυτόν τον κύκλο των μαθητριών ανήκαν επίσης η *Ιωάννα γυνή Χουζᾶ επιτρόπου Ηρώδου* και

Ο κύκλος των στενών μαθητών δε λειτουργούσε μυστικά, όπως συνέβαινε στα ελληνιστικά χρόνια με τους μυστηριακούς θιάσους, αλλά μονίμως συνοδευόταν από ένα πλήθος ανθρώπων ποικίλης θρησκευτικής και κοινωνικής προέλευσης οι οποίοι, είτε συμπαθούσαν είτε κατασκόπευαν τον Ιησού⁶⁸. Η μαθητεία κοντά στον Ιησού απέτρεπε κάθε αίσθημα αποκλειστικότητας και απομόνωσης από το κοσμικό περιβάλλον. Στον Ιωάννη, ο οποίος θέλει να παρεμποδίσει κάποιον που εξορκίζει στο όνομα του Ιησού, εκείνος απαντά: *Μή κωλύετε αυτόν, οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ*

Σουσάννα (Λκ. 8, 2 κε.) και η Μαρία του Κλωπά (Ιω. 19, 25). Οι γυναίκες αυτές πρωταγωνιστούν εν συνεχεία κατά την ανατολή της «όγδοης», ανέσπερης ημέρας και γίνονται ἀγγελοι της αναστάσεως στη Γαλιλαία. Ο Μκ. σημειώνει σε χρόνο που υποδηλώνει διάρκεια (παρατατικό) *ὅτι ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ*. Και τα δύο ρήματα είναι εξόχως σημαντικά. Το *ἀκολουθεῖν* αποτελεί το κατεξοχήν χαρακτηριστικό των μαθητών του Ιησού (Μκ. 2, 14), ενώ το *διακονεῖν* στον ίδιο Ευαγγελιστή δε δηλώνει μόνο τη φροντίδα των τραπεζών (ὅπως στο 1,13. 31), αλλά προβάλλεται από τον ίδιο τον Ιησού στο φινάλε της δράσης Του στη Γαλιλαία (10, 43-45) ως η κατεξοχήν αποστολή των μελών της Εκκλησίας, όπου ανατρέπονται οι σχέσεις εξάρτησης και κυριαρχίας. Με τη συνειδητή επιλογή τους να ακολουθούν τον ανέστιο Ιησού οι γυναίκες αυτές ανέτρεπαν το καθιερωμένο (γυναικείο) *image* της εποχής τους που τις ήθελε να υπηρετούν τον οίκο τους. Αντίθετα η συνεχής δημόσια παρουσία τους σε έναν ανδρικό κύκλο και ιδιαίτερα στα γεύματα του Ιησού ίσως είχε κινήσει πολλές υποψίες για το ήθος τους, κάτι που δεν επιβεβαιώνουν όμως οι Ευαγγελιστές. Και στο ελληνικής προέλευσης ακροατήριο, ὅπως αυτό του Λουκά, η παρουσία γυναικῶν ήταν αποδεκτή μόνο στο πρώτο μέρος του γεύματος (δείπνο/βρώση) και όχι στο δεύτερο (συμπόσιο), ὁπότε και η παρουσία της γυναίκας συνδέεται με ἔλλειψη ἠθους και κατ' ἐπέκταση πορνεία. Πρβλ. **Stegemann, *Urchristliche Sozialgeschichte*, 316-8**. Είναι αξιοσημείωτο ὅτι αυτές (οι γυναίκες) δεν ονομάζονται *μαθητρίες*, Δε μνημονεύεται επίσης από τους Συνοπτικούς κάποια ιδιαίτερη κλήση τους, ούτε κάποια παραχωρηθείσα από τον Ιησού εξουσία για διδασκαλία, θαυματουργία ἢ εξορκισμό, ὅπως αντιστρόφως συμβαίνει με τους μαθητές. Από το Λουκά (8, 2-3) πληροφορούμαστε ὅτι η μαθητεία της Μαρίας της Μαγδαληνῆς οφείλεται στην απελευθέρωσή της από επτά δαμόνια, ενώ η «αποστολή» των μαθητριῶν εστιάζεται στην υλική εξυπηρέτηση των μαθητῶν. Σημειωτέον ὅτι στο Μκ. η μαθητεία κοντά στον Ιησού, ενώ προϋποθέτει την εγκατάλειψη των γονέων, δεν απαιτεῖ *εγκατάλειψη των συζύγων* (10, 29) ὅπως συμβαίνει στο Ματθαῖο (19, 29) και στο Λουκά (18, 29). Σύμφωνα, ἄλλωστε, με το Α' Κορ. 9, 5 ο Κηφᾶς συνοδευόταν στο κήρυγμα ἀπὸ τῆς γυναίκα του.

⁶⁸ Stauffer, *Jesus*, 84-85.

κακολογήσαί με· ὅς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἔστιν (Μκ. 9, 38-40).

Στο κλίμα της Γαλιλαίας και μάλιστα της υπαίθρου, το αρχικό Ευαγγέλιο του Ιησού Πεπλήρωται ὁ καιρὸς και ἤγγικεν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ· Μετανοεῖτε και πιστεύετε ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ δημιούργησε προφανῶς αρχικά τη λανθασμένη εντύπωση της ἔλευσης μιας εγκόσμιας βασιλείας. Αυτό που βασικά θα ξένισε τους ακροατές είναι το ότι, ενώ οι ραββίνοι ἔθεταν ως προϋπόθεση ἔλευσης της βασιλείας την ἀπόλυτη τήρηση του Νόμου (συμπεριλαμβανομένων και των λατρευτικῶν του διατάξεων) και τα αξιόμισθα ηθικά ἔργα του ἀνθρώπου, στο κήρυγμα του Ιησού προηγείται η οριστική (και μάλιστα παρακειμένου) και ἔπεται η προστακτική. Ο θησαυρὸς είναι δεδομένος και μέσα ἀπὸ τη χαρά της ἀπόκτησής του διαμορφώνεται μια καινούργια συμπεριφορὰ. Πρῶτα αισθάνεται κανείς την παρουσία της βασιλείας ως δωρεὰς και μετὰ εμφανίζεται ως καρπὸς η ηθική. Αυτό το στοιχείο ἐξαίρεται ιδιαίτερα με τις παραβολές του θησαυροῦ και των μαργαριταριῶν (Μτ. 13, 51).

Απὸ την ἄλλη μεριά, η ἔλευση της μεσσιανικῆς Βασιλείας στον κόσμo, ὅπως ἐξηγεί ο Ιησοῦς ἰδίως στις ομώνυμες παραβολές (Μκ. 4) και μάλιστα σε αὐτὴν του Σπορέως, δεν ταυτίζεται με κάποια θεαματική δυναμική παρουσία ενός βασιλέα - Μεσσία στη γη, ὅπως ἀνέμεναν ο Ἰσραηλίτες, ἀλλὰ μοιάζει σε μέγεθος και δυναμική με το μικροσκοπικὸ σπόρο τοῦ σιναπιού, ο οποίος, παρότι είναι μικρότερος πάντων τῶν σπερμάτων τῆς γῆς (Μκ. 4, 30) και παρ' ὅλες τις ἀντιξοότητες που συναντᾶ στη βλάστησή του, ἀργὰ ἀλλὰ σταθερὰ μῆκύνεται ὡς οὐκ εἶδεν ο γεωργός (Μκ. 4, 27) και στο τέλος γίνεται μείζων πάντων τῶν λαχάνων. Η εικόνα των μεγάλων κλάδων, ὅπου κατασκηνώνουν τα πετεινά του ουρανοῦ, παραπέμπει τον ἀναγνώστη στις εικόνες των μεγάλων αυτοκρατοριῶν της γῆς Αιγύπτου και Βαβυλώνας στο Ιεζ. 31, 6 και Δν. 4, 12, ἐνῶ ταυτόχρονα ἐκπληρώνει την προφητεία του Ιεζ. 17, 23 σχετικά με τον Ἰσραήλ.

Ὅπως σημειώνουν οί Theissen-Merz στο κήρυγμα του Ιησού περὶ της Βασιλείας δεν ἐκπληρώνονται τα ἐθνικιστικά ὄνειρα οὔτε οί προσδοκίες για μια ἀτέρμονη λειτουργία κοντὰ στο θρόνο του Θεοῦ.

Η Τορά δε μελετάται από φωτισμένους ραββίνους. Εκπλήρωση της λαχτάρας αποτελεί το γεύμα, που δε συνδυάζεται όμως με θυσία στο Ναό, αλλά παρουσιάζεται ως ένα εόρτιο γεγονός που διαδραματίζεται στον οικογενειακό κύκλο των πατέρων. Η λατρευτική διαίρεση σε εθνικούς και Ιουδαίους δεν παίζει κανένα ρόλο. Στην πραγματικότητα η βασιλεία του Θεού δεν είναι κάποιο *Imperium* αλλά ένα χωριό⁶⁹.

Το θαυμαστό είναι ότι ο Ιησούς διακηρύσσει ότι αυτή η εσχατολογική βασιλεία με το κήρυγμα και την παρουσία του ήδη κυφορείται *αυτόματα* και *μυστικά* (Μκ. 4, 28) στην Ιστορία και τον Κόσμο. Ο καινούργιος αιώνας δε διαδέχεται τον παλιό, αλλά εισβάλλει σε αυτόν και τον μεταμορφώνει, όπως η ζύμη το φύραμα (Λκ. 13, 21). Ο μυστικός χαρακτήρας της Βασιλείας υπογραμμίζεται από την εντολή του Ιησού για αποσιώπηση των θαυμάτων του και αποδεικνύεται από το ότι τα δύο κατεξοχήν θαύματα, με τα οποία (ο Ιησούς) δαμάζει τα στοιχεία της φύσης (5, 39-6, 48-50) και επιδεικνύει τη θεότητά του, συντελούνται μόνο μπροστά στους μαθητές του. Δυναμικά εμφανίζεται η Βασιλεία πρώτα στους τρεις μαθητές στο βορειότερο σημείο της δράσης του Ιησού. Κοντά σε ένα μέρος που συνδεόταν ονομαστικά και λατρευτικά με τον Αύγουστο, την Καισάρεια του Φιλίππου, και μάλιστα σε όρος διαφορετικό από τη Σιών, ο Ιησούς παρουσιάζεται μεταμορφωμένος από τον Θεό στους τρεις μαθητές αλλά και στους δύο εκπροσώπους της Π.Δ. ως ο μοναδικός υιός του Θεού-*dei filius* που του αρμόζει η απόλυτη υπακοή. Το *Imperium*-η βασιλεία του, που θεωρείται μετά από εξαήμερη ησυχία, την όγδοη κατά το Λουκά ημέρα (9, 28) ταυτίζεται με τη μετοχή εδώ και τώρα στο άκτιστο φως και προϋποθέτει ένα άκρως εξευτελιστικό και επώδυνο Πάθος. Αυτή η βασιλεία εμφανίζεται επίσης ως μυστήριο (όχι γοητείας αλλά) τρόμου στους σταυρωτές του Ιησού και τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ (Μκ. 14, 62-63). Τη στιγμή ακριβώς κατά την οποία νομίζουν ότι τον εξουθενώνουν, κρεμώντας τον ως βασιλέα των Ιουδαίων πάνω στο Σταυρό, βιώνουν το τρομερό εσχατολογικό σκοτάδι (15, 33-34) και αντικρίζουν το συμβολικό σχίσμα του

---

⁶⁹ *Jesus*, 234. Η φράση είναι ειλημμένη από το Burchard, *Jesus von Nazareth*, 34.

καταπετάσματος του Ναού (15, 38). Αυτή η Βασιλεία της αγάπης του Θεού θα γίνει παγκόσμια ορατή και γνωστή μόνο κατά τη Δευτέρα Παρουσία (13, 24-26).

Το ότι η βασιλεία δεν αποτελεί απλώς αντικείμενο πόθου και προσδοκίας, αλλά και ιστορική εμπειρία, που έχει ήδη ανατείλει στην τρέχουσα Ιστορία και τον παρόντα Κόσμο, εδώ και τώρα, αποδεικνύεται από το λόγο του Ιησού στο Λκ. 17, 20-21: Έπερωτηθείς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀπεκρίθη αὐτοῖς καὶ εἶπεν, Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως, οὐδὲ ἐροῦσιν, Ἴδου ὧδε· ἢ, Ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν. Το ἐντὸς δε μπορεί σημαίνει την εσωτερική καρδιακή παρουσία της βασιλείας⁷⁰. Όχι μόνο οι Φαρισαίοι, στους οποίους αποκρίνεται ο Ιησούς, αλλά και οι ίδιοι οι μαθητές, τη στιγμή που εκφωνήθηκε το λόγο, δε διακατέχονταν ούτε από την πίστη στο πρόσωπό Του, ούτε από τις άλλες προϋποθέσεις οικειοποίησης της βασιλείας, που έθετε ο Κύριος. Το ἐντὸς σημαίνει στο λόγο αυτό ότι η βασιλεία του Θεού είναι ήδη παρούσα ανάμεσα στους επερωτώντες δια της παρουσίας και δράσης του Ιησού. Αμέσως μετά ο ίδιος ο Μεσσίας σε συμφωνία με το αποκαλυπτικό όραμα υπογραμμίζει την τελική έλευση του Υιού του Ανθρώπου και της Κρίσης που αυτός θα διενεργήσει, προκειμένου προφανώς να σημάνει εγρήγορση και να καταστείλει κάθε διάθεση αυτάρκειας.

Έκδηλη είναι μέχρι σήμερα η αμηχανία της σύγχρονης έρευνας μπροστά στο συνδυασμό της παρουσίας και ταυτόχρονα της αναμονής της έλευσης της Βασιλείας σε περικοπές όπως η προηγούμενη. Στην αρχή του 20^{ου} αι. υπό την επίδραση του Α.

---

⁷⁰Αυτή τη σημασία αποκτά ο όρος καταρχήν στο γνωστικό Ευαγγ. Θωμά, όπου παρατίθενται τα εξής λόγια του Ιησού: στ. 3: Εάν αυτοί που σας καθοδηγούν σας πουν. Να, η Βασιλεία είναι στον ουρανό, τότε τα πετεινά του ουρανού θα σας προλάβουν. Αλλά η Βασιλεία είναι μέσα σας και (όχι) έξω. Όταν γνωρίσετε τον εαυτό σας, τότε θα σας γνωρίσουν, και θα καταλάβετε ότι είσθε γιοί του ζωντανού Πατέρα. Εάν όμως δεν γνωρίζετε τον εαυτό σας, είσθε μέσα στη φτώχεια και η φτώχεια είσθε εσείς. στ. 113: Τον είπαν οι μαθητές του. Πότε θα έλθει η βασιλεία; [Ο Ιησούς είπε] Δε θα έλθει με τρόπο φανερό, ούτε θα πουν. Να εδώ, ή να εκεί! Αλλά η βασιλεία του Πατέρα είναι απλωμένη στη γη και οι άνθρωποι δεν τη βλέπουν.

Schweitzer επικράτησε η άποψη, η οποία σε μεγάλο βαθμό εκπροσωπείται και σήμερα από τον **E. P. Sanders**, ότι ο Ιησούς ήταν ένας αποκαλυπτικός προφήτης που ανέμενε την κατακλυσμαία κατάρρευση των πάντων και την άμεσα αναμενόμενη έλευση της Βασιλείας του Υιού του Ανθρώπου. Με δεδομένο, όμως, ότι η συνέχεια των γεγονότων δεν τον δικαίωσε, η παραπάνω άποψη οδήγησε άλλους στο συμπέρασμα ότι ο Χριστός ήταν ένας ψευδής προφήτης και άλλους στη μετάθεση της βασιλείας στο χώρο του υπερβατικού, του μεταφυσικού. Γι' αυτό το λόγο πρώτος ο **C. H. Dodd (1935)** και ιδιαιτέρως σήμερα ο **J. D. Crossan** θεωρούν ότι ο Ιησούς ήταν ένας σοφολογικός δάσκαλος, που θεωρούσε ότι ο Θεός είναι ήδη παρών στην Ιστορία και καθορίζει τις ζυμώσεις του κόσμου. Η εύκολη λύση στην οποία καταφεύγουν οι εκπρόσωποι και των δύο τάσεων είναι να θεωρούν ότι τα χωρία που δεν ταιριάζουν στη δική τους εικόνα του Ιησού έχουν μεταπασχάσει προέλευση.

Η ορθόδοξη Παράδοση, που βιώνει μέσα στην Εκκλησία και ιδιαιτέρως κατά τη διάρκεια της θείας Ευχαριστίας την πραγματοποίηση και την αποκαταδοκία της Βασιλείας, δεν αντιμετώπισε τέτοια διλήμματα. Σημειώνει ο Γ. Πατρώνος⁷¹: *Εις την Ανατολήν διαπιστώνει τις πράγματι μίαν ζωντανήν και οργανικήν σχέσιν του ιστορικού και εσχατολογικού γεγονότος, ήτις εκφράζεται όχι μόνο εις την ευκόλως διαπιστωμένην λαϊκήν ευσέβειαν αλλά και εις επισήμους μορφάς της εκκλησιαστικής της παραδόσεως. Ούτω δια της πραγματικότητας της Εκκλησίας άγεται η ορθόδοξος θεολογία εις μίαν νέαν θέαν πραγμάτων, ένθα η Ιστορία και η Εσχατολογία δεν αντιτίθενται προς αλλήλας, αλλά «συμπορεύονται» και «συναναμίνονται» εις μίαν σαφώς ιστορικήν διαλεκτικήν σχέσιν [...] Εντός της Εκκλησίας ο ιστορικός και ο εσχατολογικός Χριστιανισμός ευρίσκεται εις μίαν απόλυτον αρμονίαν «διαδοχής» και ουχί συγκρούσεως. Εκτός αυτής άρχεται η σύγκρουσις και η παρανόησις των θεμάτων, ως ακριβώς συνέβη εν τη δυτική και ιδιαιτέρως εν τη φιλελευθέρα προτεσταντική*

---

⁷¹ Σχέσις Παρόντος και Μέλλοντος, 195-197. Ο ίδιος ερευνητής εισήγαγε τον όρο λειτουργική εσχατολογία, προκειμένου να εκφράσει πληρέστερα και δυναμικότερα το ήδη εγκαινιασθέν εσχατολογικό γεγονός. Βλ. Η Βασιλεία του Θεού εν τη συγχρόνω Δυτική Θεολογία, 13 υποσ. 5.

θεολογία. Η ορθή ή εσφαλμένη προβληματική των εσχατολογικών θεμάτων, επομένως, έγκειται εις την αποδοχήν ή μη της ιστορικής πραγματικότητας της βασιλείας του Θεού, ήτις είναι η Εκκλησία του Χριστού επί της γης, και της εσχατολογικής διαστάσεως της Εκκλησίας, ήτις είναι η βασιλεία του Θεού εν ουρανοίς. Γιατί, εκάστη προσπάθεια γυμνώσεως της Εκκλησίας εκ της εσχατολογικής αυτής διαστάσεως και της βασιλείας του Θεού εκ της ιστορικής αυτής πραγματικότητας οδηγεί τελικώς είτε εις έναν άκρατον αντιϊστορικό «μεσσιανισμόν» είτε εις έναν πλήρη εγκοσμιοκρατικό «ιστορισμόν». Σκοπός, όμως, της ορθοδόξου εκκλησιολογίας και εσχατολογίας είναι η διαφύλαξις της *duas vitas* της Εκκλησίας.

Είναι αξιοσημείωτο ότι ακόμη και στα χωρία, τα οποία η σύγχρονη Έρευνα θεωρεί ότι παρουσιάζουν τη Βασιλεία του Θεού ως μέγεθος μελλοντικό, υποδηλώνεται η μερική πραγματοποίησή της στο ιστορικό παρόν, μέσω της Λατρείας και ιδιαίτερα της θείας Ευχαριστίας. Στην Κυριακή Προσευχή η παράκληση *έλθέτω ή Βασιλεία Σου*, αποτελεί συνάρτηση του αγιασμού – της δοξολογίας του ονόματός Του και βιώνονταν μέσω της μετάληψης του ευχαριστηριακού δείπνου που ακολουθούσε⁷². Ως δείπνο περιγράφεται η βασιλεία στο Λκ. 13, 28 (=Μτ. 8, 11), όπου προφητεύεται η συμμετοχή ανθρώπων από ανατολών και δυσμών και από βορρά και νότου και ανακλιθήσονται εν τῇ βασιλεία του Θεού. και ιδού είσιν έσχατοι οί έσονται πρώτοι, και είσιν πρώτοι οί έσονται έσχατοι. Πιθανότατα ως συνδαιτυμόνες δε νοούνται οι Ιουδαίοι της Διασποράς, αλλά οι εθνικοί, αφού, όπως φανερώνει και η παραβολή του δείπνου στο Λουκά (14, 16-24 = Μτ. 22, 1-14 πρβλ. Ευαγ. Θωμά 64), οι υιοί της βασιλείας αυτοπροαίρετα θα αποκλεισθούν⁷³. Με το δείπνο αυτό σχετίζεται και η υπόσχεση του Ιησού κατά το Μυστικό Δείπνο *άμην λέγω ύμιν ότι ούκέτι ού μη πλώ εκ του γενήματος τῆς άμπέλου έως τῆς ήμέρας εκείνης όταν αυτό πίνω καινόν εν τῇ βασιλεία του Θεού* (Μκ. 14, 25). Με όλα τα

---

⁷² Theissen-Merz, *Jesus*, 239-240.

⁷³ Σημειωτέον ότι σε αντίθεση με τις προφητείες που ορίζουν τη Σιών ως προορισμό της ιεραποδημίας (Ησ. 2, 2 κε. Μιχ. 4, 1 κε.), στο κήρυγμα του Ιησού, όχι μόνο δε διακηρύσσεται κάτι τέτοιο, αλλά αντίθετα προφητεύεται η άλωσή της.

γεύματα που παρέθεσε ο Ιησούς κατά την ιστορική του πορεία, θέλησε να αποδείξει την πνευματική και υλική πληρότητα που κομίζει στο ιστορικό παρόν το κήρυγμα της Βασιλείας. Με την τροφοδοσία του λαού μετά τη διδασκαλία Του ο Ιησούς προβάλλει ως ο καλός ποιμένας, ο ηγέτης εκείνος ο οποίος, συνεχίζοντας και υπερβαίνοντας την παράδοση των ποιμένων Μωυσέα και Δαβίδ (Αρ. 27, 15-17· Ψ. 77 [78], 70-72), αλλά και του Ελισσαίου⁷⁴, πραγματοποιεί στο παρόν την πληρότητα των Εσχάτων (Ιεζ. 34· Ψ.22 [23]). Με την υπογράμμιση της ευσπλαχνίας που επιδεικνύει ο Ιησούς προς το πλήθος (Μκ. 6, 34), το οποίο βρίσκεται σωματικά και υπαρξιακά νηστικό στην έρημο, ανακαλούνται πολλά παλαιοδιαθηκικά χωρία όπου η μαννοδοσία στην έρημο προβάλλει ως ενδεικτική της φιλανθρωπίας του Θεού (Ωσ. 13, 4-6· Ψ. 106 [107], 4-9). Στην Έξοδο παραπέμπει και ο καταμερισμός του πλήθους σε ομάδες ανά πενήντα και εκατό (στ. 39 κε.: πρβλ. Εξ. 18, 13 κε.), που επαναλαμβάνονταν ως πρόληψη των μεσσιανικών Εσχάτων και στα γεύματα του Κουμράν (1QSa 1· 1QS 2,21· 1QM 4,3). Τα δώδεκα κοφίνια με τα περισσεύματα (στ. 44) υποδηλώνουν ότι η Εκκλησία μέσω των κοινών γευμάτων της συνεχίζει στο ιστορικό παρόν να ζει από την πληρότητα που έφερε ο Ιησούς στον κόσμο, έχοντας στραμμένο το βλέμμα της προς την τελική παρουσία Του στον κόσμο.

4) Τα θαύματα και οι εξορκισμοί ως σημεία της βασιλείας

Εκτός από το χορτασμό του πλήθους, μέγιστη και απτή απόδειξη της έλευσης της Βασιλείας στην Ιστορία αποτελούν τα πολλά, ποικίλα και μοναδικά θαύματα του Ιησού⁷⁵. Είναι, πλέον, αποδεκτό από την πλειονοψηφία των ερευνητών ότι τα θαύματα δεν κατασκευάστηκαν εκ των υστέρων από την Εκκλησία για να

---

⁷⁴ Από τη σύγκριση του Μκ. 6, 34-44, όπου περιγράφεται το θαύμα του πολλαπλασιασμού των άρτων και των ιχθύων, με την ανάλογη ιστορία του Ελισσαίου στο Δ' Βασ. 4, 42-44, όπου γίνεται λόγος για τη διατροφή εκατό μόνον ανδρών, προκύπτει ακριβώς η ανωτερότητα του Ιησού έναντι του μεγαλύτερου θαυματοποιού της Π.Δ.

⁷⁵ Οι έξι εξορκισμοί και δεκαεπτά θεραπείες του Ιησού, που αφορούν στον άνθρωπο και στη φύση, προϋποθέτουν την πίστη (κάτι μοναδικό στα ελληνιστικά παράλληλα) και δεν ισχυροποιούν, αλλά σχετικοποιούν τις λατρευτικές διατάξεις του Νόμου.

προβάλλουν το Χριστό στον ελληνιστικό κόσμο ως *θείο άνδρα* αντίστοιχο του Πυθαγόρα (580-500 π.Χ.), του Εμπεδοκλή (450 π.Χ.) και του Απολλώνιου του Τυανέως (1^{ος} αι. μ.Χ.)⁷⁶. Συνόδευσαν ευθύς εξ αρχής τη δράση του Ιησού προκειμένου να εκπληρώσουν τη μεσσιανική αναμονή, να φανερώσουν τη θεϊκή δύναμη και ενέργεια του Ιησού και να καταδείξουν την καθολική σωτηρία που αυτός κομίζει στον κόσμο και στην Ιστορία⁷⁷.

Μεμονωμένες θεραπείες, που διαδιδόταν ότι τέλεσαν αυτοκράτορες, χρησιμοποιούνταν ως μέσα εδραίωσης της πολιτικής εξουσίας⁷⁸. Ο Τάκιτος (Ιστ. 4,81), ο Σουητώνιος (Βεσπασ. 7) και ο Δίων Κάσσιος (66, 1-4) μαρτυρούν ότι ο Βεσπασιανός το 70 μ.Χ., όταν ήδη είχε ανακηρυχθεί αυτοκράτορας, αλλά δεν είχε ακόμη εδραιώσει τη δύναμή του, θεράπευσε στην Αλεξάνδρεια έναν τυφλό και δύο αναπήρους, στο χέρι και στο πόδι, χρησιμοποιώντας το σιάλο και το άγγιγμα. Έσωσε, επίσης, την πόλη από την υπερκύλιση του ποταμού Νείλου. Σημειώνει ο Δίων Κάσσιος: *τοῦ Οὐεσπασιανοῦ δὲ ἐς τὴν Ἀλεξάνδρειαν*

---

⁷⁶ Evans, *Authenticating the Activities of Jesus*, 12-13.

⁷⁷ Ο Αγουριδής, *Ιστορία Εποχής*, 142, σημειώνει ότι την ανάγκη θεραπείας, που αισθανόταν ο άνθρωπος των ελληνιστικών χρόνων, την αποτυπώνει ωραιότατα ο Σενέκας: *Αυτός μιλάει για τον σύγχρονό του κόσμο σαν για ένα απέραντο νοσοκομείο. Στο Lucilius, που επιθυμεί να τον επισκεφθεί στη μόνωση του, για να κάνει κάποια πρόοδο, γράφει: «... Δεν θα βρεις εδώ κανένα γιατρό, αλλ' έναν άρρωστο άνθρωπο» (Ep. 68, 9). Σ' άλλη Επιστολή του γράφει: «Συζητάω μαζί σου βάσανα κοινά, και μοιράζομαι το φάρμακο μαζί σου σαν να είμαστε κι' οι δύο τρόφιμοι του ίδιου νοσοκομείου» (Ep. 27, 1). Γενικά και βαθειά είναι η συνείδηση της αμαρτίας: «Peccavimus Omnes, άλλοι σε σοβαρά κι άλλοι σε κοινά πράγματα, άλλοι εκ προθέσεως, άλλοι απ' την παρόρμηση της στιγμής ή γιατί σπρώχθηκαν απ' την κακότητα άλλων ανθρώπων. Με την αθωότητα μας παρά τη θέληση μας και παρά το γεγονός ότι παραμένουμε προσκολλημένοι σ' αυτή. Κι' όχι μόνο επράξαμε κακά μέχρι τώρα, αλλά θα εξακολουθήσουμε να πράτταμε κακά μέχρι το τέλος της ζωής μας (De Clementia VI). Η διαπίστωση αυτή του Σενέκα θυμίζει την παρόμοια, αν και εντονότερη, του Αποστόλου Παύλου στο κεφ. 7 της προς Ρωμαίους. Ως πηγή των δεινών αισθάνεται ο Σενέκας το σώμα και ως γενέθλια ημέρα της αιωνιότητας το θάνατο. Προκειμένου να λυτρωθεί σε αυτή τη ζωή χρησιμοποιεί την «τέχνη της Αλυπίας».*

⁷⁸ Πολλοί ηγεμόνες, όπως ο Πύρρος από την Ήπειρο, θεωρούνταν πως είχαν το βασιλικό άγγιγμα. Βλ. Luck, *Περί θαυμάτων και δαιμόνων*, 15 υποσ.15. ο ίδιος ερευνητής μνημονεύει το έργο M.L.Bloch, *The Royal Touch*, London: Routledge and Kegan Paul 1973.

ἐσελθόντος ὁ Νεῖλος παλαιστῆ πλέον παρὰ τὸ καθεστηκὸς ἐν **μιᾷ** ἡμέρᾳ ἐπελάγισεν· ὅπερ οὐπώποτε πλήν ἅπαξ γεγονέναι ἐλέγετο. καὶ Οὐεσπασιανὸς δὲ αὐτὸς τυφλὸν τέ τινα καὶ ἕτερον οὐκ ἀρτίχειρα, προσελθόντας οἱ ἐξ ὄψεως ὄνειράτων, τοῦ **μὲν** τὴν χεῖρα πατήσας τοῦ δὲ τοῖν ὀφθαλμοῖν [πηλὸν] προσπτύσας, ὑγιεῖς ἀπέφηνε. **τὸ μὲν θεῖον τούτοις αὐτὸν ἐσέμνυνεν** (Ρωμ. Ἱστορία **66, 8**). Αὐτὰ τα γεγονότα τεκμηρίωσαν καὶ ἐδραίωσαν τὸ γόητρο τῆς δυναστείας τῶν Φλαβίων.

Ἡ μοναδική σε ποικιλία καὶ ἐξουσία θεραπευτικὴ δράση τοῦ Ἰησοῦ δὲν τον διαφοροποιεῖ **μόνο** ἀπὸ τοὺς Καίσαρες ἀλλὰ ἐπιπλέον ἀπὸ τὸ Δαβίδ, τὸν υἱὸ τοῦ, τὸ Σολομώντα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους τοῦ ψευδομεσσίας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ εὐστοχα ὁ **K. Paffenroth**⁷⁹ ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Δαβίδ, παρότι καθιερώθηκε στὴν Ἱστορία ὡς ὁ χαρισματικὸς ἰσραηλῆτις βασιλιάς, ὁ **μεγάλος** ποιητὴς τῶν Ψαλμῶν, ὁ διορατικὸς προφήτης ἀλλὰ καὶ ὁ **μετανοημένος** αμαρτωλός, ἐντούτοις δὲν τέλεσε κανένα θαῦμα. Ἀντίθετα, ὅταν κυριεύσει τὴν Ἱερουσαλήμ ἐδῶσε τὴν ἐξῆς ἐντολή: *Πᾶς τύπτων Ἰεβουσαῖον ἀπτέσθω ἐν παραξιφίδι καὶ τοὺς χωλοὺς καὶ τοὺς τυφλοὺς καὶ τοὺς μισοῦντας τὴν ψυχὴν Δαυιδ· διὰ τοῦτο ἐροῦσιν: Τυφλοὶ καὶ χωλοὶ οὐκ εἰσελεύσονται εἰς οἶκον Κυρίου* (Β' Βασ. **5, 8**). Ὁ Ἰησοῦς **με** τὰ «σημεῖα» ποὺ πραγματοποιοῦσε δὲ στράφηκε ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν, οὔτε ἐγένε «άνδρας αἱμάτων». Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Προφητάνακτα, **τελείωσε** τὴν ἐπίγεια θεραπευτικὴ τοῦ δράση **σύμφωνα με** τὸ Ματθαῖο προσφέροντας στὸ Ναὸ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ἀριότητα στους περιθωριοποιημένους ἀπὸ τὴ λατρεία τυφλοὺς καὶ χωλοὺς (Μτ. **21, 14**).

Ἡ θαυματουργία καὶ ἰδίως ἡ ἐξορκιστικὴ δράση τοῦ Ἰησοῦ τον διαφοροποιεῖ καὶ ἀπὸ τὸν ἕτερο **μεγάλο** βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ, τὸ Σολομώντα. Αὐτὸς ὡς υἱὸς Δαβίδ ἦταν περίφημος στὸν ὄψιμο Ἰουδαϊσμό, ὄχι **μόνο** γιὰ τὴν ἀλάνθαστη κρίση, τὶς χιλιάδες παροιμίες καὶ τὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ Ναοῦ, ἀλλὰ ἰδίως γιὰ τὴν ἐξορκιστικὴ τοῦ ικανότητα. Σημειώνει ὁ Ἰώσηπος στὴν Ἀρχαιολογία (**8, 42-50**): *Τοσαύτη δ' ἦν ἡν ὁ Θεὸς παρέσχε Σολόμωνι φρόνησιν καὶ σοφίαν, ὡς τοὺς τε ἀρχαίους ὑπερβάλλειν ἀνθρώπους*

---

⁷⁹ Jesus as Anointed and Healing Son of David, 553.

καὶ **μηδὲ** τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ πάντων συνέσει διενεγκεῖν λέγονται, συγκρινομένους λείπεσθαι παρ' ὀλίγον, ἀλλὰ πλεῖστον ἀφεστηκότας τῆς τοῦ βασιλέως φρονήσεως ἐλέγχεσθαι. ὑπερῆρε δὲ καὶ διήνεγκε σοφία καὶ τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν δόξαν ἐχόντων παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐπὶ δεινότητι, ὧν οὐ παρελεύσομαι τὰ ὀνόματα: [...] συνετάξατο δὲ καὶ βιβλία περὶ ὧδων καὶ **μελῶν** πέντε πρὸς τοῖς χιλίοις καὶ παραβολῶν καὶ εἰκόνων βίβλους τρισχιλίας· καθ' ἕκαστον γὰρ εἶδος δένδρου παραβολὴν εἶπεν ἀπὸ ὑσώπου ἕως κέδρου, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ κτηνῶν καὶ τῶν ἐπιγείων ἀπάντων ζώων καὶ τῶν νηκτῶν καὶ τῶν ἀερίων· οὐδεμίαν γὰρ φύσιν ἠγνόησεν οὐδὲ παρῆλθεν ἀνεξέταστον, ἀλλ' ἐν πάσαις ἐφιλοσόφησε καὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἐν αὐταῖς ἰδιωμάτων ἄκραν ἐπεδείξατο. παρέσχε δ' αὐτῷ **μαθεῖν** ὁ Θεὸς καὶ **τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων τέχνην** εἰς ὠφέλειαν καὶ θεραπείαν τοῖς ἀνθρώποις· ἐπωδάς τε συνταξάμενος αἷς παρηγορεῖται τὰ νοσήματα καὶ τρόπους ἐξορκώσεων κατέλιπεν, οἷς οἱ ἐνδούμενοι τὰ δαιμόνια ὡς **μηκέτ'** ἐπανελεθεῖν ἐκδιώξουσι. καὶ αὕτη **μέχρι** νῦν παρ' ἡμῖν ἡ θεραπεία πλεῖστον ἰσχύει· ἰστόρησα γὰρ τινὰ **Ἐλεάζαρον** τῶν ὁμοφύλων Οὐεσπασιανοῦ παρόντος καὶ τῶν νιῶν αὐτοῦ καὶ χιλιάρχων καὶ ἄλλου στρατιωτικοῦ πλήθους ὑπὸ τῶν δαιμονίων λαμβανομένους ἀπολύοντα τούτων. ὁ δὲ τρόπος τῆς θεραπείας τοιοῦτος ἦν· προσφέρων ταῖς ῥίζι τοῦ δαιμονιζομένου τὸν δακτύλιον ἔχοντα ὑπὸ τῇ σφραγίδι **ρίζαν** ἐξ ὧν ὑπέδειξε Σολόμων⁸⁰ ἔπειτα ἐξεῖλκεν ὀσφρομένῳ διὰ τῶν **μυκτῆρων** τὸ δαιμόνιον, καὶ πεσόντος εὐθύς τὰνθρώπου **μηκέτ'** εἰς αὐτὸν ἐπανήξειν ὄρκου, Σολόμωνός τε **μεμνημένος** καὶ τὰς ἐπωδάς ἃς συνέθηκεν ἐκεῖνος ἐπιλέγων. βουλόμενος δὲ πείσαι καὶ παραστήσαι τοῖς παρατυγχάνουσιν ὁ Ἐλεάζαρος, ὅτι ταύτην ἔχει τὴν ἰσχύν, ἐτίθει **μικρὸν ἔμπροσθεν** ἤτοι

⁸⁰ Πρόκειται για τη ρίζα βάραρας (πρβλ. Πόλ. 7, 185· Ιωβηλ. 10, 10-15). Πρβλ. τον τρόπο με τον οποίο εξοστρακίζεται ο Ασμοδαίος στον Τωβίτ (6, 17· 8, 3). Ανάλογες πρακτικές διδάσκειται ο Νώε στο Ιωβηλ. 10, 10-15. Με την προσευχή εξορκίζει ο Αβραάμ το πνεῦμα που καταλαμβάνει τον Φαραώ (1QapGen 20· Γεν. 12, 10-20). Ανάλογη θεραπεία προσφέρει στο βασιλιά της Βαβυλώνας ένας ιουδαίος εξορκιστής, ο οποίος συγχωρεῖ τα αμαρτήματά του (4QPrNab). Στα ἄσματα του Σοφού (4Q 510-11) η λατρεία του Θεοῦ φαίνεται να ἔχει εξορκιστικὴ δράση, ἐνῶ καὶ οἱ ἀπόκρυφοὶ Ψαλμοὶ (11Q 11) χρησιμοποιούνταν γιὰ εξορκισμοὺς (4Q 560). Εξωχριστιανικοὶ εξορκισμοὶ ἀπαντώνται στο Λουκκιανό, Φιλοψευδῆς 16 καὶ Φιλόστρατος, Βίος Απολλωνίου 4, 20.

ποτήριον πλήρες ὕδατος ἢ ποδόνιπτρον καὶ τῷ δαιμονίῳ προσέταττεν ἐξιὼν τὰνθρώπου ταῦτα ἀνατρέψαι καὶ παρασχεῖν ἐπιγνῶναι τοῖς ὁρώσιν, ὅτι καταλέλοιπε τὸν ἄνθρωπον. γινομένου δὲ τούτου σαφῆς ἡ Σολόμωνος καθίστατο σύνεσις καὶ σοφία δι' ἣν, ἵνα γνῶσιν ἅπαντες αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ τὸ θεοφιλὲς καὶ λάθη μῆδὲνα τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τοῦ βασιλέως περι πᾶν εἶδος ἀρετῆς ὑπερβολή, περι τούτων εἶπεῖν προήχθημεν.

Και ο Ιησούς, ὅπως και ο Σολομώντας, συνδέθηκε με την καταπολέμηση των δαιμόνων εἰς ὠφέλειαν καὶ θεραπείαν τοῖς ἀνθρώποις. Ολόκληρη η ἐπίγεια δράση του συνοψίζεται στο Πρ. **10, 38** ἀπὸ τον Πέτρο με την ἐξῆς φράση: Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὃς διήλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ. Βεβαίως ο Ιησούς δε χρησιμοποίησε τεχνητά μέσα (για παράδειγμα ἐπωδὲς ἢ ρίζες ἢ δαχτυλίδι) για να ἐπιτύχει την ἀποπομπή του διαβόλου, ἀλλὰ κατεξοχήν το λόγο του. Ἐπιπλέον δεν ἐπιτέλεσε κάποιους μεμονωμένους ἐξορκισμούς, προκειμένου να ἀποδειχθεῖ και να προβληθεῖ ἡ δική του σύνεσις καὶ σοφία, τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ τὸ θεοφιλὲς καὶ λάθη μῆδὲνα τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τοῦ βασιλέως περι πᾶν εἶδος ἀρετῆς ὑπερβολή. Ο Ιησούς με τους ἐξορκισμούς, που συνόδευσαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς το κήρυγμα για την ἔλευση τῆς Βασιλείας του Θεοῦ, θέλησε να σημάνει ὅτι με τη δική του παρουσία και δράση προκαλεῖται ο καθολικὸς ἐξοστρακισμὸς του διαβόλου ἀπὸ τὸ Σύμπαν και ἡ κατάλυση τῆς βασιλείας του. Ἐνα τέτοιο γεγονός, που κατὰ παράδοξο τρόπο δεν ἀποτελέσε ἀντικείμενο των προφητειῶν τῆς Π.Δ., δεν ἀναμενόταν ἀπὸ τους Ἰουδαίους να ἐπιτελεστεῖ στα τέλη των αἰῶνων ἀπὸ το Μεσσία ἀλλὰ ἀπὸ το Θεὸ μέσω κάποιου ἀρχαγγελικὸ ὄντος. Ὅπως ἀποδείχτηκε και ἀπὸ τα κείμενα τῆς μεσοῖουδαϊκῆς γραμματείας στο τρίτο κεφάλαιο τῆς παρούσας ἐργασίας, ἡ ἀποστολή του Μεσσία ἐπικεντρωνόταν στον Ἰουδαϊσμό στη συντριβὴ των ἐθνῶν και των ἀνομων Ἰσραηλιτῶν. Και στην κοινότητα του Κουμράν, ὅπως διαφαίνεται στο **1QM(ilchama)**, ἀναμενόταν πόλεμος ἐναντίον του Βελίαρ και των πονηρῶν πνευμάτων στον οὐρανὸ, ἀλλὰ αὐτὸς συνδυαζόταν με την κατατρόπωση των Κιτιέων (=Ρωμαίων) και ὅλων των ἀνομων - ἀκάθαρτων Ἰσραηλιτῶν στη

γη. Οι ίδιοι οι οπαδοί της αίρεσης με την απόρριψη του γάμου και του πλούτου και την ερημική τους απομόνωση από τον **μολυσμένο** κόσμο, προετοιμάζονταν στην έρημο για αυτήν την κρίσιμη στιγμή, με στρατηγικές, που είχαν αντιγράψει από εκείνους (τους Έλληνες και Ρωμαίους) που ήθελαν να αφανίσουν. Από αυτή τη μάχη αποκλείονταν όλοι εκείνοι, οι οποίοι είχαν κάποιο ηθικό ή σωματικό **μώμο** (αναπηρία). Ο Ιησούς ερμηνεύει την ‘απελευθέρωση των αιχμαλώτων’ που προφήτευσε ο Ησαΐας, όχι ως αποτίναξη του ρωμαϊκού ζυγού, γι’ αυτό δεν προετοίμασε με τη δράση του κάποιον Ιερό Πόλεμο έστρεψε τα πυρά του αποκλειστικά και **μόνο** ενάντια στον ‘ισχυρό’ κοσμοκράτορα/αυτοκράτορα της οικουμένης **Σατανά**. Ο πόλεμος εναντίον των ακαθάρτων πνευμάτων υποκατέστησε στην περίπτωση του Ιησού τον πόλεμο εναντίον των ακαθάρτων Ρωμαίων που ανέμεναν από το Μεσσία οι Ιουδαίοι, ενώ ο ίδιος ο Μεσσίας υποκαθιστά με το θεϊκό εγώ Του το Νόμο και το Ναό.

Σημαντικότερη για την κατανόηση των παραπάνω είναι η ορθή ερμηνεία του Μτ. **12, 28** (=Λκ. **11, 20**), το οποίο θεωρείται από την έρευνα ως ένα από τα χωρία που δηλώνουν με σαφήνεια την ανατολή της Βασιλείας του Θεού στον κόσμο και στην ιστορία⁸¹: *εὶ δὲ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ’ ὑμᾶς ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*. Ενώ με το ἡγγικεν διακηρύσσεται ἡ ἔλευση (Μτ. **4, 17-10, 7**), με τὸ ἔφθασεν διαπιστώνεται ἡ δυναμικὴ παρουσία της στὰ τεκταινόμενα τοῦ κόσμου⁸². Ως σημεῖο αυτής της παρουσίας προβάλλει ο διωγμός και η κατατρόπωση των δαιμόνων. Ἐστὼ, ὅμως, και αν το χωρίο αυτό φαίνεται να είναι σαφές, εντούτοις η ερμηνεία του καθίσταται πολύπλοκη καθώς, ὅπως αποδεικνύει ο αμέσως προηγούμενος στίχος, παρόμοιους εξορκισμούς επιτελούσαν και οι Ιουδαίοι χωρίς αυτό να αποτελεί σημεῖο της ελεύσεως της Βασιλείας. Η περικοπή Μτ. **12, 22-28** (=Λκ. **11, 14-15, 17-23**), η οποία έχει ως θέμα της την απόδοση της

---

⁸¹ Οι Theissen-Merz (*Jesus, 236-237*) διαιρούν τα χωρία αυτά σε α/ λόγια εκπλήρωσης (*Erfüllungsworte*: Μκ. **2, 18**· Μτ. **11, 9-11, 12** κε./Λκ. **16, 16**· Μτ. **13, 16**/Λκ. **10, 23** κε.), β/ πολεμικά λόγια (*Kampfworte*: Λκ. **10, 18**· Μτ. **12, 28**/Λκ. **11, 20**· Μτ. **12, 22** κε./**11, 14** κε.) και γ/ λόγια ανατολής της βασιλείας (*Anbruchsworte*: Λκ. **17, 21**· Μκ. **4, 26-29**· Λκ. **13, 18** κε. **20** κε.).

⁸² Gnllka, *Matthäusevangelium I*, 458.

θαυματουργικής δύναμης του Ιησού στη χρήση του ονόματος και της δύναμης του Βεελζεβούλ, προέρχεται από την πηγή των Λογίων και το Μάρκο (3, 22-27). Αφορμή γι' αυτή την κατηγορία δίνει η θεραπεία ενός δαιμονισμένου, ο οποίος λόγω της εξουσίας που ασκούσε πάνω του ο Σατανάς, είχε στερηθεί τη δυνατότητα να ακούει τις εντολές του Θεού και το λόγο των συνανθρώπων του και, όπως μόνο ο Ματθαίος σημειώνει, να βλέπει το πρόσωπό τους. Σύμφωνα με τον ιερό Χρυσόστομο, *ή μὲν τοῦ δαίμονος τούτου πονηρία ἐκάτεραν τὴν εἴσοδον τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἀπέφραξεν, δι' ἧς ἤμελλε πιστεύειν, θεωρίαν τὲ καὶ ἀκοήν, ἀλλ' ὅμως ἐκάτεραν ὁ Χριστὸς ἀνέωξεν (P.G. 57, 441)*. Αυτό που εντυπωσιάζει είναι ότι ο εξορκισμός του Ιησού, παρότι είναι ο μοναδικός ο οποίος αφορά σε έναν πάσχοντα που υποφέρει από κώφωση και τύφλωση, περιγράφεται εξαιρετικά λιτά σε ένα μόνο στίχο χωρίς να ακολουθεί μορφολογικά το τελετουργικό της τέλεσης παρόμοιων θαυμάτων. Δεν καταγράφεται δηλαδή ούτε η τυραννία που ασκεί το ακάθαρτο πνεύμα στο ανθρώπινο πρόσωπο, όπως συμβαίνει με το δαιμονισμένο νέο στους πρόποδες του ὄρους της Μεταμορφώσεως (Μκ. 8, 14 κε.) ούτε η απεγνωσμένη αντίσταση του δαιμονίου στον Ιησού, ούτε ο εξουσιαστικός μεσσιανικός λόγος που υποχρεώνει το ακάθαρτο πνεύμα να απελευθερώσει το θύμα του (Μκ. 1, 25). Προφανώς αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι Ευαγγελιστές θέλουν να δώσουν έμφαση όχι τόσο στον εξορκισμό αυτόν καθ' εαυτόν, αλλά στο διάλογο που προκαλείται από το θαύμα⁸³.

Με τη θεραπεία που επιτελείται από τον Ιησού, ο κωφός λαλεί (!) και οι ὄχλοι εξίστανται (Μτ.) και θαυμάζουν (Λκ.). Αναρωτιούνται **μάλιστα**: *Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαβίδ*; Η υποψία του ὄχλου ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας προκαλεί την αντίδραση των Φαρισαίων, οι οποίοι εκτοξεύουν εναντίον του Ιησού την κατηγορία, που του είχαν ήδη προσάψει στο Μτ. 9, 34, προσθέτοντας όμως σε αυτήν την περίπτωση και το όνομα του άρχοντα των δαιμονίων⁸⁴: *Οὗτος*

---

⁸³ Γενικότερη αναφορά σὲ ἐξορκισμοὺς τοῦ Ἰησοῦ στὸ Μτ. βλ. 4, 24· 8, 16 καὶ εἰδικότερα 8, 28-34· 9, 32-34· 15, 22-28· 17, 14-18.

⁸⁴ Καὶ στὸ Μτ. 9, 34 ἡ κατηγορία περὶ δαιμονικῆς συμμαχίας προσάπτεται στὸν Ἰησοῦ μετὰ τὴν θεραπεία δύο τυφλῶν, οἱ οἱοῦντο ἐπίσης κρᾶζον *ἐλέησον ἡμᾶς υἱὲ Δαβίδ*, ἐνὸς δαιμονισμένου κωφοῦ καὶ το θαυμασμό του ὄχλου που

οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βεε(λ)ζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων (πρβλ. Ιω. 7, 20· 8, 48. 52)⁸⁵. Σε εκείνο το σημείο ο Ιησούς δεν αντέδρασε στις φαρισαϊκές προκλήσεις, αλλά συνέχισε την κηρυκτική και θαυματουργική δράση του επιδεικνύοντας ευσπλαχνία στους όχλους, οι οποίοι «εσκυλμένοι και ερριμμένοι» (=αποκαμωμένοι και εγκαταλελειμμένοι) αναζητούν ποιμένα-ηγέτη (9, 36)⁸⁶. Στη δεύτερη όμως πρόκληση των Φαρισαίων, η οποία ακολουθεί το θαύμα της θεραπείας του τυφλού και κωφού, ο Ιησούς αποφασίζει να απαντήσει. Κατέχοντας το θεϊκό προνόμιο να γνωρίζει τις ενθυμήσεις αυτών, έστω και εάν η κατηγορία για συμμαχία με το Βεελζεβούλ δε γίνεται σιωπηρά, αποστομώνει τους αντιδίκους του με τρία επιχειρήματα, τα οποία δεν αντλεί από τη Γραφή, όπως στην εριστική συζήτηση περί του Σαββάτου που προηγείται, αλλά από την καθημερινότητα και μάλιστα από την πολιτική πρακτική.

αποτυπώνεται στη φράση οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ. Οι δύο συγκεκριμένες ιάσεις συνιστούν το τέλος μίας δεκάδος θαυμάτων που παρατίθενται στα κεφ. 8-9 και παρουσιάζουν τον Ιησού ως τον πάσχοντα δούλο, ο οποίος τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν (8, 17· Ησ. 53, 4).

⁸⁵ Παρόμοιες κατηγορίες εναντίον του Ιησού καταγράφονται στον Ιουστίνο (Διάλ. 69, 6-7) και σε μία ραββινική *Baraita* (=παράδοση) από το βαβυλωνιακό Ταλμούδ, *bSanh 43a*, που χρονολογείται στη σχετικά πρώιμη τανναϊτική περίοδο (δηλαδή μέχρι το 220 μ.Χ.). Πρβλ. Ωριγ. *Κατὰ Κελσ.* 1, 68. 2, 25. Στον εθνικό χώρο επίσης κυκλοφορούσαν παρόμοιες φήμες για τον Ιησού. Αυτό αποδεικνύεται από τον Πλίνιο τον Πρεσβύτερο (Φυσ. 30, 11) και τον Απουλήιο (Απολ. 90). Πρβλ. Σιαμάκη, *Εξωχριστιανικές Μαρτυρίες για το Χριστό*, 11. 37. Ο *Smith (Jesus the Magician, 32-33)* υιοθετώντας τις απόψεις των αντιπάλων του Ιησού, θεωρεί ότι αυτός έμαθε στην Αίγυπτο την εξορκιστική τέχνη, κατόπιν αυτοονομάστηκε «υιός του Θεού» με τη χροιά, όμως, που έχει αυτός ο όρος στους μαγικούς πατύρους και για να κάνει τα θαύματά του χρησιμοποίησε τον Βεελζεβούλ και το πνεύμα του Ιωάννη του Βαπτιστή. Ο *Twelftree (Jesus the Exorcist)* κατατάσσει τον Ιησού σε εκείνους τους εξορκιστές που θεράπευαν με την προσωπικότητά τους (πρβλ. Αβραάμ στο Απόκρυφό της Γένεσης 20) και όχι με μαγικές φόρμουλες και τελετουργικά. Κριτική στις απόψεις αυτές ασκούν οι *Theissen-Merz, Jesus, 276-7*.

⁸⁶ Μεταδίδει επιπλέον στο 10, 1 την εξουσία που διαθέτει πάνω στα ακάθαρτα πνεύματα και στους μαθητές του, έτσι ώστε αυτοί να μπορούν να τα εξορκίζουν και να επιτελούν κάθε θεραπεία. Τους υπογραμμίζει μάλιστα στην ιεραποστολική ομιλία του στο κεφ. 10 ότι είναι αρκετόν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δούλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐπεκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ; (στ. 25).

Χρησιμοποιώντας, καταρχήν, την εις άτοπον απαγωγή (**reductio ad absurdum**), σημειώνει ότι είναι αδύνατον να σταθούν η αυτοκρατορία, η πόλις (όπως μόνο ο Μτ. σημειώνει) και η οικογένεια⁸⁷, εάν εντός τους έχει ξεσπάσει εμφύλια διαμάχη (στ. 25-26). Στην περικοπή αυτή ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον όρο *βασιλεία*, ο οποίος τοποθετείται στην αρχή και στο τέλος. Αναγνωρίζεται έτσι από τον ίδιο τον Ιησού ότι ο Σατανάς κατέχει βασιλεία - **Imperium**, κάτι που είναι ήδη γνωστό στον ακροατή από την αφήγηση των Πειρασμών. Όπως ήδη σημειώθηκε, η τελευταία και κορυφαία πρόκληση προς τον Ιησού στο κατά Ματθαίον ήταν να προσκυνήσει το διάβολο, προκειμένου να παραλάβει από αυτόν όλες τις βασιλείες του κόσμου και τη δόξα τους (4, 8-11). Το δεύτερο επιχείρημα κατ' άνθρωπον του Ιησού (**argumentum ad hominem**), στο οποίο εντάσσεται και το υπό εξέταση λόγιο, αφορά τους εξορκισμούς που έκαναν οι υιοί, δηλαδή οι μαθητές των Φαρισαίων, και είναι το μόνο που δεν απαντάται στον Μάρκο, αλλά στους δύο άλλους Συνοπτικούς. Διατυπώνεται με δύο παράλληλα δομημένους στίχους (27-28):

Στ. 27 *καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια,
οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;
Διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν.*

Στ. 28 *εἰ δὲ ἐν Πνεύματι (δακτύλω Λκ.) Θεοῦ
ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια,
ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.*

Εάν οι δύο στίχοι είναι παράλληλοι, τότε είναι αξιοσημείωτο πρώτον ότι ο στ. 28 δε διατυπώνεται ως ερώτηση, αλλά ως διαβεβαίωση του Ιησού και δεύτερον ότι σε αυτόν δεν προτάσσεται το Εγώ του Μεσσία⁸⁸, αλλά το Πνεύμα του Θεού. Ο

---

⁸⁷ Οικία σύμφωνα με τον Wellhausen στα αραμαϊκά σημαίνει πολιτική περιοχή ή περιφέρεια. Βλ. Τρεμπέλα, *Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον*, 236.

⁸⁸ Στο Λκ. το «εγώ» απαντάται στο P⁷⁵ s¹ B C (D) L R κ.ά., και παραλείπεται στα P⁴⁵ s A W Q Y.

όρος δάκτυλος του Θεού, τον οποίο προτιμά ο Λουκάς⁸⁹, παραπέμπει στις πληγές της Εξόδου και ιδιαίτερα στην τρίτη πληγή των σκνιπών (Εξ. 8, 15)⁹⁰. Αδυνατώντας οι αιγύπτιοι επαοιδοί με τις φαρμακείες τους να επαναλάβουν το σημείο που έκανε ο Ααρών, αναγκάζονται να ομολογήσουν στο Φαραώ ότι δάκτυλος Θεού ἐστὶ τοῦτο. Αυτός ο όρος, παρότι θα ταίριαζε απόλυτα στην τυπολογική ερμηνεία που δίνει ο Ματθαίος γενικότερα στο βίο του Μωυσή, αλλά και στην ετυμολογία του ονόματος Βεελζεβούβ (Βάαλ Ζεβούβ = θεός των μυγών ή υψηλότετος)⁹¹, δε χρησιμοποιείται από αυτόν. Προτιμάται ο

⁸⁹ Μέχρι πρότινος θεωρούταν η παραλλαγή του Λουκά ως η αρχαιότερη. Βλ. Meier, *A Marginal Jew Rethinking the Historical Jesus*, 410-411. Τελευταία, όμως η έρευνα τείνει ως τέτοια να θεωρεί αυτή του Μτ. α/ γιατί ο Δκ. αποδεικνύεται ότι και σε άλλη περίπτωση παραλείπει σκοπίμως τον όρο Πνεύμα (21, 15· πρβλ. Μκ.13, 11), β/ είναι ο μόνος από τους Συνοπτικούς που εξαίρει τη χείρα (1, 66· Πρ.4, 28-30· 7, 50· 11, 21· 13, 11) ή το βραχίονα του Κυρίου (1, 31· Πρ. 13, 17), ενώ είναι γ/ εκείνος που θέλει να παραλληλίσει την έξοδο/το οδοιπορικό του Ιησού προς το Πάθος, όπου και εντάσσει το παρόν λόγιο με γεγονότα της Εξόδου του Ισραήλ (Εξ. 8, 15· Δτ. 8, 13). Συνδέουν μάλιστα την παράληψη του Πνεύματος στο υπό εξέταση χωρίο με την προσθήκη του στο στ. 13. Σύμφωνα με τον Hamerton-Kelly, *A Note on Matthew 12.28 par. Luke 11.20* στα χωρία Ιεζ. 8, 1-3 και Α' Παρ. 28, 11-13 Πνεύμα και χείρ Κυρίου νοηματικά ταυτίζονται, οπότε δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά μεταξύ Μτ. και Δκ. Αυτήν την ταύτιση είχαν υπογραμμίσει ήδη οι Πατέρες. Βλ. Τρεμπέλα, *Κατά Λουκάν*, 346. Σύνοψη της σύγχρονης Έρευνας βλ. Nolland, *Luke 9:21-18:34*, 639-640. Προσωπικά δε θεωρώ πιθανόν ότι ο Λουκάς αντικατέστησε τον όρο «Πνεύμα», αφού από την αρχή του Ευαγγελίου του δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο του τρίτου προσώπου της αγίας Τριάδος στο έργο της θείας Οικονομίας. Πρβλ. Οικονόμου, *Ο αγιοπνευματικός χαρακτήρας του κατά Λουκάν Ευαγγελίου*, 311-340. Μάλλον ο Ματθαίος είναι αυτός που αντικατέστησε τον αρχικό όρο «δάκτυλο» με τον όρο «Πνεύμα» για να αποφύγει ίσως, εκτός των άλλων, και τη μαγική παρεξήγηση του όρου.

⁹⁰ Πρβλ. Εξ. 31, 18· Δτ. 9, 10· Ιεζ. 3, 14· 8, 1-3· 37, 1.

⁹¹ Πρβλ. Böcher, Βεελζεβούλ, 507-8. Στην ιουδαϊκή γραμματεία ο δαιμονικός ηγέτης ονομάζεται Μαστεμά (εχθρότητα· Ιωβηλαία), Βελίαρ (ανωφέλεια· Κουμράν, Διαθ. XII Πατρ. Β' Κορ. 6, 15), Σατανάς (Διαθ. Δαν. 5, 6). Γνωστός είναι και ο δαίμων Ασμοδαίος από τον Τωβίτ. Στην Κ.Δ. ονομάζεται σατανάς (Μκ. 8, 33· Λκ. 19, 18), πονηρός (Μτ. 6, 13), δαιμόνιον (Λκ. 11, 20), ακάθαρτον Πνεύμα (Μτ. 12, 43 κ.παρ.), δύναμις (Λκ. 10, 9), σκότος (Λκ. 22, 53), γέεννα (Μτ. 23, 15), διάβολος (Λκ. 4, 3· 8, 12· Α' Ιω. 3, 8), εχθρός (Μτ. 13, 25· Λκ. 10, 19), ενώ στον Ιωάννη γίνεται λόγος για τον άρχοντα του κόσμου (12, 31· 14, 30· 16, 11). Στο Εφ. 2, 2 γίνεται λόγος για τις δυνάμεις του αέρα. Ο όρος δαιμόνιον, όπως αποδεικνύεται από τον Ιώσηπο (Αρχ. 16, 76· Πρβλ. Πόλ. 1, 556· 628), δεν είχε τους χρόνους του Ιησού πάντα αρνητική χροιά (Δτ. 32, 17· Ψ.105 (106), 37).

προσωπικός όρος *Πνεύμα*, ο οποίος συνοδεύόμενος από τη γενική του Θεού, συνδέεται άρρηκτα με την βασιλεία Του, η οποία σε αντίθεση προς τη συνήθεια του ευαγγελιστή δε συνοδεύεται σε αυτό το χωρίο από τη γενική των ουρανών⁹². Η βασιλεία του Θεού, η οποία καταφθάνει με την επενέργεια του αγ. Πνεύματος και τη δράση του Ιησού αντιπαραβάλλεται έτσι ζωηρότερα προς τη Βασιλεία του Σατανά για την οποία έγινε λόγος στο πρώτο επιχείρημα. Χρησιμοποιώντας ο Ματθαίος τον όρο *Πνεύμα*, επιτυγχάνει επιπλέον να συνδέσει το συγκεκριμένο λόγιο με το μεσσιανικό προφητικό κείμενο που προηγείται (στ. 18-21= Ησ. 42, 1-4) και το οποίο αποδεικνύει την αμεσότητα της σχέσης του Ιησού ως παιδός του Κυρίου με το Πνεύμα Του, αλλά και το κυριακό λόγιο περί της βλασφημίας του αγ. Πνεύματος που έπεται στους στ. 31-32⁹³.

Μάλιστα ο Ιησούς, απευθυνόμενος προς τους Φαρισαίους, προσθέτει ότι η βασιλεία του Θεού έφθασεν *έφ' ύμᾶς*. Σχολιάζει ο ιερός Χρυσόστομος: *Εἶτα ἵνα ἐφελκύσῃται, οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, Ἐφθασεν ἡ Βασιλεία, ἀλλ' ἐφ' ύμᾶς· ὡσανεὶ ἔλεγεν· Ὑμῖν ἤκει τὰ ἀγαθὰ· διατί οὖν πρὸς τὰ οἰκεία καλὰ ἀηδῶς διάκεισθε; διατί τῆ ύμῶν αὐτῶν πολεμεῖτε σωτηρία; ὕτος ἐκεῖνος ὁ καιρὸς, ὃν πάλαι προὔλεγον οἱ προφῆται· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς παρουσίας τῆς παρ' αὐτῶν ἀδομένης, τὸ ταῦτα γίνεσθαι θεῖα δυνάμει. Ὅτι μὲν γὰρ γίνεται, καὶ ὑμεῖς ἴστε (P.G. 57, 447). Δεν αποκλείεται, όμως, το *έφ' ύμᾶς* να υποδηλώνει την κρίση που σημαίνει για τον Ιουδαϊσμό /Φαρισαϊσμό η ανατολή της βασιλείας, όπως συμβαίνει και στα χωρία Μτ. 23, 35· 27, 25.*

Το κρίσιμο ερμηνευτικό ερώτημα που προκύπτει από το δεύτερο επιχείρημα του Ιησού είναι το εξής: Αποδέχεται, άραγε, ο Ιησούς ότι οι υιοί των αντιπάλων του όντως κατείχαν το χάρισμα του εξορκισμού⁹⁴; Από τα συμφραζόμενα αυτό συνάγεται. Από τον ίδιο τον Ιησού βεβαιώνεται, μάλιστα, ότι αυτοί οι εξορκιστές θα γίνουν οι κριτές των πατέρων τους στο εσχατολογικό δικαστήριο,

---

⁹² Η φράση *βασιλεία του Θεού* απαντάται στο Ματθαίο στα χωρία 6, 33· 19, 24· 21, 31· 43 (πρβλ. 13, 43· 26, 29).

⁹³ Πρβλ. Davies-Allison, *Matthew I*, 339.

⁹⁴ Πρβλ. Α' Βασ. 16, 14-23· Τωβίτ 8, 1-3· Μκ. 9, 38· Πρ. 19, 14· Ιωσ. Αρχ. 8, 45-49· Πόλ. 7, 185· Ιουστ. Διάλ. 85.

κάτι που δε συναινεί στην άποψη ότι ο Ιησούς με το ερώτημά του αυτό θέλει να πείσει απλώς τους αντιπάλους του για την υποκρισία τους⁹⁵. Τότε, όμως, προβάλλει το εξής ερώτημα: Εάν, όντως, ο Ιησούς αναγνωρίζει και σε μη μαθητές του το χάρισμα του εξορκισμού προφανώς κατόπιν θεϊκής παραχωρήσεως, τότε πώς είναι δυνατόν να θεωρείται η εκδίωξη των δαιμόνων ως το σημείο της άφιξης της Βασιλείας του Θεού, αφού δε συνιστά την ειδοποιό διαφορά του Ιησού από τους άλλους θαυματουργούς της εποχής του;

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δίνεται με το τρίτο και κορυφαίο επιχείρημα του Ιησού: το παράδειγμα σύλλησης της οικίας (Μτ.) /αυλής (Λκ.) του καθοπλισμένου Ισχυρού (πρβλ. Ησ. 49, 24-26 Ψ. Σολ. 5, 4)⁹⁶. Το γεγονός αυτό περιγράφεται λεπτομερέστερα στο Λουκά χωρίς να υποβάλλεται μάλιστα ως επερώτηση. Ο Ιησούς, εφόσον έχει αποδείξει καταρχήν το παράλογο της φαρισαϊκής σκέψης και έχει διακηρύξει την παρουσία της βασιλείας, αποδεικνύει ότι (η παρουσία αυτή) δεν τεκμηριώνεται απλώς με την απελευθέρωση κάποιων πασχόντων από τα ακάθαρτα πνεύματα (κάτι που επιτύγχαναν και οι Ιουδαίοι εξορκιστές), αλλά με το ολοκληρωτικό δέσιμο και τη διαρπαγή της οικίας του ισχυρού Σατανά από Αυτόν που είναι προφανώς ο Ισχυρότερος. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο και ενώ τα άλλα δύο επιχειρήματα συνδέονται μεταξύ τους με το και, το τρίτο ενώνεται άμεσα με το λόγιο περί της άφιξης της Βασιλείας με το ἢ πῶς (αλλιώς πώς;). Στο νου των ακροατών του Ιησού ανακαλείται η σημαντική και παράδοση εκείνη προφητεία του Ζαχαρία, η οποία αναφέρεται στην έλευση του εκκεντηθέντα Μεσσία (12, 10 κε.). Ο Κύριος προλέγει το θρήνο των ιουδαϊκών φυλών για το θανάσιμο

---

⁹⁵ Ο Luz, *Matthäus II, 225-260* θεωρεί τα ερωτήματα στο Μτ. 12, 25-27 περισσότερο ρητορικά παρά ουσιαστικά. Ο Ι. Χρυσόστομος ταυτίζει μάλιστα τους υιούς με τους αποστόλους: *διὰ τοὺς Ἀποστόλους λέγει· τὸ δὲ αὐτοὶ κριταὶ ὑμῶν ἔσονται, δηλοῖ, ὅτι ὅτ' ἂν ἐξ ὑμῶν ὄντες οἱ Ἀπόστολοι, ἐκεῖνοι μὲν πείθονται καὶ ὑπακούουσιν, ὑμεῖς δὲ ἀνθίστασθε· εὐδελον ὅτι κατακρίνουσιν ὑμᾶς (P.G. 57, 446).*

⁹⁶ Ο Ωριγένης παραδίδει μια άλλη ερμηνεία του χωρίου: *Ἐὰν μὴ περάσῃ καὶ δῆσῃ, φησὶν, τὸν εὐσεβῆ καὶ ἰσχυρὸν λογισμὸν τοῦ νοός, ἢ ἀντικειμένη τοῦ ἰσχυροῦ, λέγω δὴ τοῦ διαβόλου ἢ δύναμις, οὐ δύναται τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετὰς λυμῆνασθαι· καὶ τὴν οἰκίαν αὐτῆς σύζυγον, λέγω δὴ τὸ σῶμα, σὺν αὐτῇ ἐξαφανίσει. Το πατερικό χωρίο ελήφθη από το Cramer, *Catena in Matthaum, 94.16-20.**

έγκλημα που διέπραξαν και εν συνεχεία διακηρύσσει: *Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται πᾶς τόπος διανοιγόμενος ἐν τῷ οἴκῳ Δαυίδ. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος, ἐξολεθρεύσω τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ οὐκέτι ἔσται αὐτῶν μνεία· καὶ τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐξαρώ ἀπὸ τῆς γῆς (Ζαχ. 13, 1-2)⁹⁷.*

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι τονισμός στο Μτ. 12, 28 χρειάζεται να δοθεί πρώτα στο Πνεῦμα του Θεού και έπειτα στο μεσσιανικό πνευματοφόρο Εγώ και όχι στο ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. Αυτή η επισήμανση τεκμηριώνεται και από το γεγονός ότι στο τέλος της επιχειρηματολογίας τίθεται στους ακροατές και στους αναγνώστες το δίλημμα *ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστιν καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει*⁹⁸. Ίσως στο λόγο για τη βλασφημία, που ακολουθεί, δίνεται στον αναγνώστη η εντύπωση ότι ο Ιησούς υποβιβάζει τον εαυτό του έναντι του αγ. Πνεύματος. Εάν, όμως, αναλογιστεί κανείς ότι το Πνεῦμα στην παλαιδιαθηκική και την όψιμη ιουδαϊκή γραμματεία βρίσκεται σε άμεση σχέση με το Μεσσία (Ησ. 61, 1), με τη Σοφία (Σοφ. Σολ. 7, 22 κε.), και με τον Υιό του Ανθρώπου (I Ενώχ 48), τότε μπορεί κανείς να συνειδητοποιήσει ότι η βλασφημία έναντι του Υιού του Ανθρώπου και του αγ. Πνεύματος αφορά στη στάση των ανθρώπων έναντι του προσώπου και του ευαγγελίου Του στην κατάσταση της ταπείνωσης, πριν την ανάσταση, και στην κατάσταση του δοξασμού μετά από αυτήν. Σημειώνει ο πρότανης των ερμηνευτών I. Χρυσόστομος: *ὅσα μὲν οὖν ἐβλασφημήσατε κατ' ἐμοῦ, φησί, πρὸ τοῦ Σταυροῦ, ἀφήμι ὑμῖν, καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ Σταυροῦ τὸ τόλμημα· ὑπὲρ δὲ τῆς ἀπιστίας κατακριθήσετε μόνον [...] εἰ γὰρ καὶ ἐμὲ λέγετε ἀγνοεῖν, οὐ δήπου κἀκεῖνο ἀγνοεῖτε, ὅτι τὸ δαίμονας*

⁹⁷ Το πνεῦμα αυτό συνδέεται στα χωρία Ωσ. 5, 3-4· 6,10· Ιερ. 2, 23· Ιεζ. 22, 3· 36, 25 με την ειδωλολατρία. Πρβλ. Γ' Βασ. 22. Την εξολόθρευση τοῦ διαβόλου αναμένουν τα εξής αποκαλυπτικά κείμενα: Ιωβηλ. 23, 29· I Ενώχ 54, 4-6· Διαθ. Λευί 18,12· Διαθ. Ιούδα 25,3· Διαθ. Δαν 5,10-13· Διαθ. Συμεών 6,6· Διαθ. Ζεβουλ. 9,8 (ως ερμηνεία του Μαλ.4,2-3)· Αναλ. Μωυσή 10, 1· 1QS 4, 19-21· 1QM 6, 6· 14, 10· 1 QH 3, 18· 7, 5· 10· Σίβ. 3, 767.

⁹⁸ Δε φαίνεται το λόγο αυτό του Ιησού να αφορά τους Ιουδαίους εξορκιστές, καθώς για έναν από αυτούς, που χρησιμοποιούσε το όνομά Του, ο Ιησούς είπε το ακριβώς αντίθετο: *ὅς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἔστιν* (Μκ. 9, 40· πρβλ. Λκ. 9, 50), κάτι όμως που παραλείπει ο Ματθαίος.

ἐκβάλλειν, καὶ ἰάσεις ἐπιτελεῖν, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔργον ἐστὶ (P.G. 57, 449).

Ἡ ἔμφαση που δίνεται στο μεσσιανικό εγώ μπορεί, επιπλέον, να κατανοηθεί όταν το χωρίο ενταχθεί στην ευρύτερη ενότητα των κεφ. 11-17, η οποία καταλαμβάνει το κέντρο του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου και έχει ως θέμα της τη διασύνδεση της μεσσιανικής ταυτότητας του Ιησού με τα πολλά και ποικίλα θαύματα⁹⁹, που δεν ανταποκρίνονται, όμως, απόλυτα στις πράξεις που ανέμενε από τον πνευματοφόρο Χριστό του Κυρίου ο όψιμος Ιουδαϊσμός, και αφορούσαν κατεξοχήν στην κρίση είτε δια του λόγου είτε δια της μάχαιρας των αλλοεθνών και των ασεβών και το δοξασμό των αγίων, των εκλεκτών δηλαδή Ιουδαίων. Αφορμή για αυτή την ενότητα δίνει η επερώτηση του φυλακισμένου Ιωάννη μέσω των δύο μαθητών του προς τον Ιησού: *Σὺ εἶ ὁ Ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;* Ο Ιησούς δεν παραπέμπει στον αψευδή λόγο Του, αλλά στα μεσσιανικά έργα που ‘ακούουν και βλέπουν’ οι μαθητές του Προδρόμου (ο οποίος δε φέρεται να έκανε κανένα θαύμα), δίνοντας ἔμμεσα την απάντηση στο ερώτημα του διδασκάλου τους αναφορικά με την ταυτότητά Του. Για να συνοψίσει, μάλιστα, το έργο Του που έχει ήδη καταγραφεί στα κεφ. Μτ. 8-10 αντλεί φράσεις από τις προφητείες του Ησαΐα και κυρίως το 61, 1-2. Η προφητεία αυτή, που συνιστά την ‘προγραμματική’ δήλωση του Ιησού στο κατά Λουκάν (4, 18-21), ήταν ένα κείμενο, το οποίο μαζί με το Ησ. 11, διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στη μεσσιανική προσδοκία στα όψιμα ιουδαϊκά χρόνια¹⁰⁰.

---

⁹⁹ Ο Paffenroth, *Jesus as Anointed and Healing Son of David in the Gospel of Matthew*, αποδεικνύει ότι ο Ματθαίος, ο οποίος είτε παραλείπει είτε συντέμνει τους εξορκισμούς του Μάρκου, δίνει ιδιαίτερη ἔμφαση όχι μόνο στους λόγους αλλά και στα θαύματα του Ιησού.

¹⁰⁰ Αυτό αποδεικνύει ένα ποιητικό σοφιολογικό κείμενο του 100-80 π.Χ. που ανακαλύφθηκε πρόσφατα στο Κουμράν, το 4Q 521, και προσθέτει στα εσχατολογικά σημεία την ανάσταση (που περιλαμβάνεται και στην απάντηση του Ιησού στον Ιωάννη). Σε ένα άλλο κείμενο επίσης επηρεασμένο από το Ησ. 61, 1, το 11Q Melch, ο Μεσσίας, ο Χριστός του Πνεύματος (Masiah Haruah· Δν. 9, 25) παρουσιάζεται ως ο εσχατολογικός απεσταλμένος, ο οποίος διακηρύσσει το ευαγγέλιο της βασιλείας (όχι όμως του Θεού όπως συμβαίνει στο Ησ. 52, 7, αλλά) του επορράνιου αρχιερέα, ηγεμόνα του φωτός και αντιπάλου του Βελιάρ και όλων των δυνάμεων του σκότους (Μιχαήλ-) Μελχισεδέκ.

Συγκρίνοντας κανείς την απάντηση του Ιησού με το Ησ. **61, 1-2**, διαπιστώνει ότι σε αυτήν α/ προστίθεται η θεραπεία της λέπρας, η οποία δεν εμπεριέχεται σε κανένα ιουδαϊκό κατάλογο των συνεπειών της μελλοντικής ελεύσεως της βασιλείας του Θεού, ίσως γιατί θεωρούταν ως κατεξοχήν ‘σημείο’ της αμαρτωλότητας του συγκεκριμένου ανθρώπου και της εγκατάλειψής του από το Θεό¹⁰¹, ενώ β/ δε γίνεται καμιά αναφορά ούτε στην κατοχή Του από το Πνεύμα του Θεού, αλλά και ούτε στην ανταπόδοση ή στην τιμωρία των εθνών ή των ασεβών και στο δοξασμό του έθνους του Ισραήλ. Αντίθετα, **μάλιστα**, στο Μτ. **11, 20-24** προφητεύεται η καταστροφή των αμετανόητων ιουδαϊκών πόλεων Χοραζίν, Βηθσαϊδά και κυρίως της εωσφορικής Καπερναούμ (πρβλ. Ησ. **14**), οι οποίες θα κριθούν αυστηρότερα από την Τύρο, τη Σιδώνα και τα Σόδομα την ημέρα της Κρίσεως, ακριβώς επειδή δε μετανόησαν (όχι μετά τους λόγους που άκουσαν αλλά) από τα θαύματα, τις δυνάμεις που αντίκρυσαν (πρβλ. **10, 14**). Σημειωτέον ότι στην απαρίθμηση των μεσσιανικών έργων εκ μέρους του Ιησού δεν εμπεριέχονται οι εξορκισμοί, οι οποίοι παραλείπονται ολοκληρωτικά στο κατά Ιωάννη. Η απαρίθμηση των έργων του Ιησού αποκορυφώνεται με το μακαρισμό εκείνου που δε θα σκανδαλισθεί με το πρόσωπο του Μεσσία. Προκειμένου να γίνει κατανοητός ο λόγος αυτός του Ιησού, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τόσο στο Ησ. **61, 1-2** όσο και στο εσσαϊκό χειρόγραφο **4Q521**, το οποίο είναι επηρεασμένο από αυτή την προφητεία, δεν είναι ο Μεσσίας αυτός που θαυματουργεί και **μάλιστα** ανασταίνει, αλλά αποκλειστικά και **μόνο** ο Θεός. Ο Μεσσίας είναι αυτός που ευαγγελίζεται και κηρύττει στους πτωχούς και εξασθενημένους την έλευση της νέας εποχής. Χαρισματικές μορφές που έζησαν την εποχή του Ιησού και είχαν τη φήμη ότι θαυματουργούσαν¹⁰²

---

¹⁰¹ Πρβλ. Αρ. **12, 10**· Δ' Βασ. **5, 1** κε. **15, 5**· Β' Παρ. **26, 23**.

¹⁰² Ο Ιώσηπος (Αρχ. **14, 22-25**) μνημονεύει τον Ονία τον Κυκλοποϊό. Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του **Hanina ben Dosa**, ο οποίος έδρασε στη Γαλιλαία όντας ακτήμων και αδιαφορώντας για λατρευτικές διατάξεις. Η παράδοση, όμως, που τον αφορά και τον παραλληλίζει με τον Ηλία, καταγράφηκε πολύ αργότερα, κάτι που δυσκολεύει τη διάκριση του ιστορικού στοιχείου από το μυθικό. Γι' αυτόν παραδίδεται ανοσία σε δάγκωμα φιδιού, δύο τηλεθεραπείες μέσω προσευχής και εξουσία επί των δαιμόνων. Όσον αφορά σε αυτούς τους χαρισματικούς άνδρες είναι άξιο παρατηρήσεως ότι η παράδοση

ουδέποτε πρόβαλλαν το προσωπικό τους εγώ κατά την τέλεση του θαύματος, όπως αντίθετα συνέβη με τον Ιησού, ο οποίος επιπλέον στο **9, 5-6** παρουσιάζεται να σφετερίζεται το θείκό προνόμιο να συγχωρεί αμαρτίες.

Ακολουθώ μέσω της ταύτισης του Βαπτιστή με τον επανερχόμενο Ηλία του Μαλ. **3, 22-24** (πρβλ. Σοφ. Σειρ. **48, 22.24**), ο Ιησούς αποποιείται για τον εαυτό του τον τίτλο και την ιδιότητα του αναμενόμενου επανερχομένου Προφήτη (**Moses redivivus** Δτ. **18, 18** Α' Μακ. **14, 41-45**)¹⁰³ που διακηρύσσει απλώς με λόγια και έργα την έλευση του Γιαχβέ και της βασιλείας Του. Η θεώρηση μάλιστα του Βαπτιστή ως προδρόμου της δικής του παρουσίας οδηγεί τον ακροατή στο να ταυτίσει το Ναζωραίο Ιησού με τον άγγελο της διαθήκης και Κύριο, για τον οποίο γίνεται λόγος στο Μαλαχία (**3, 1**), κάτι πραγματικά σκανδαλώδες για τα αυτιά κάθε μονοθεϊστή Ιουδαίου. Στην παραβολή του παιδικού παιχνιδιού (**11, 16-19**) που ακολουθεί, ο Ιησούς σημειώνει τα εξής: ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, Ἴδὸν ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης¹⁰⁴, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἐδικαιώθη ἢ Σοφία ἀπὸ τῶν ἔργων (τέκνων Ἀκ) αὐτῆς. Δεν αποκλείεται το και με το οποίο εισάγεται η τελευταία πρόταση να σημαίνει αλλά¹⁰⁵, οπότε ολόκληρος ο στίχος δηλώνει ότι ο Υιός του Ανθρώπου, που ταυτίζεται με την προαιώνια Σοφία του Θεού, παρ' όλο που κατηγορήθηκε ως άσωτος (Δτ. **21, 20**) τελικά δικαιώθηκε από τα έργα του. Εάν αυτή η απόδοση ισχύει, τότε με την παραβολή αυτή προστίθεται ένα ακόμη στοιχείο στην αποκρυπτογράφηση της ταυτότητας του Ιησού. Για άλλη μια φορά ως αφορμή δικαίωσης της Σοφίας δεν προβάλλουν τα λόγια της,

---

τους θέλει να έχουν μία ιδιαίτερη, υϊκή, σχέση με το Θεό. Ο Hanina ονομάζεται από τον Θεό ως 'υιός μου', ενώ ο Ονίας αποκαλεί τον Θεό Αββά. Πρβλ. Theissen-Merz, *Jesus*, 278 Green, *Palestinian Holy Men Charismatic Leadership and Rabbinic Tradition*, 619-647.

¹⁰³ Στο **11Q Melch** ο Χριστός του Πνεύματος αποτελεί κατ' ουσίαν προφήτη του Μιχαήλ/Μελχισεδέκ.

¹⁰⁴ Η φράση αυτή παραπέμπει στο Δτ. **21, 20** όπου γίνεται λόγος για εκείνο τον υιό που αρνούμενος να υπακούσει στους γονείς του λιθοβολείται και εξοστρακίζεται από την κοινότητα κατόπιν αποφάσεως των πρεσβυτέρων. Πρβλ. Kee, *Jesus: a Glutton and Drunkard*, 329.

¹⁰⁵ Πρβλ. Ανδριώτη, Η Ελληνική Γλώσσα στους Μετακλασικούς Χρόνους, 263.

όπως συμβαίνει κατά κόρον στη σοφιολογική γραμματεία, αλλά τα έργα της. Αυτά τα έργα, όπως διακηρύσσει ο ίδιος ο Ιησούς, θα καταδικάσουν και τις πόλεις της Γαλιλαίας, που έγιναν μάρτυρές τους.

Το κρεσέντο της αποκάλυψης της ταυτότητας του Ιησού κλιμακώνεται με τον ιωάνναιο μαργαρίτη *Πάντα μοι παρεδόθη...* (12, 27· πρβλ. Ιω. 1, 18), ο οποίος προέρχεται από την πηγή των Λογίων, όπου, όπως ήδη επισημάνθηκε, ο Ιησούς δεν κατονομάζεται καν ως Χριστός. Ενώ ο Μωυσής μόνος από όλους τους προφήτες παρακάλεσε το Θεό να τον δει πρόσωπο με πρόσωπο, αλλά τελικά θεώρησε τα οπίσω Αυτού (Εξ. 33· Δτ. 33, 10), ο Ιησούς ως ο Υιός (απολύτως) επιγιγνώσκει απόλυτα τον Πατέρα. Έπεται (μόνο στο κατά Ματθαίον) η πρόσκλησή Του (Ιησού) σε όλους τους κοπιώντες και πεφορτισμένους από τις λατρευτικές διατάξεις του Μωσαϊκού Νόμου να γευθούν τη νέα Κατάπαυση στο πρόσωπό Του (στ. 28-30). Με τον τρόπο αυτό ένα ιστορικό πρόσωπο και μάλιστα από τη Ναζαρέτ παρουσιάζεται να υπερβαίνει τους δυό κορυφαίους θέσφατους θεσμούς του ισραηλιτικού έθνους, την Τορά και το Ναό, που παραδόθηκαν διά του δακτύλου του Θεού στο Μωυσή (Εξ. 31, 18), καθιερώθηκαν από τους κορυφαίους ισραηλίτες βασιλείς Δαβίδ και Σολομώντα και συσχετίστηκαν στον όψιμο Ιουδαϊσμό με τη Σοφία. Η προβολή του προσώπου του Ιησού ως υποκατάστατου του Ναού και του Νόμου (των δυό 'νεύρων' του Ιουδαϊσμού) κορυφώνεται στο κεφ. 12 με τις υβριστικές για τους θεολόγους του Ιουδαϊσμού φράσεις¹⁰⁶: *Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζον ἐστὶν ἄδε... Κύριος γὰρ ἐστὶν τοῦ Σαββάτου ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου* (12, 6. 8). Σε αυτό το κεφάλαιο ως κατεξοχήν αρνητές του Ιησού προβάλλουν οι Φαρισαίοι. Αυτοί αναλαμβάνουν το ρόλο του σατανά/αντιδίκου και διαβόλου του Ιησού. Αυτοί, μετά τη συζήτηση σχετικά με το θέμα του Σαββάτου (12, 1-8), τη θεραπεία του παραλύτου την ημέρα αυτή (12, 9-14) και την αποστομωτική επιχειρηματολογία του Ιησού σχετικά με το Ιερό και το Νόμο, κάνουν συμβούλιο για να τον θανατώσουν επί τόπου (12, 14) προφανώς με βάση το Δτ. 13, 2-6. Μετά τη σκηνή αυτή ο Ιησούς αναχωρεί από εκεί και

---

¹⁰⁶ Πρβλ. Schweitzer, 'Nachtrag' to 'Gesetz und Enthusiasmus bei Matth äus', 369.

θεραπεύει τους πάντες, επιτιμώντας τους παράλληλα να μη φανερώσουν το συμβάν.

Στη συνέχεια ο ευαγγελιστής Ματθαίος, απευθυνόμενος στους αναγνώστες του, διακόπτει την αφήγηση των γεγονότων και των διαλόγων του Ιησού και παραθέτει τη μακροσκελέστερη προφητεία του Ευαγγελίου του (12, 17-21// Ησ. 42, 1-4). Σε αυτήν δίνεται έμφαση αρχικά στο ότι ο Ιησούς είναι ο αγαπητός Παις του Θεού, που κατέχει το άγ. Πνεύμα στην πληρότητά του. Με τον τρόπο αυτό ανακαλείται στον ακροατή του Ευαγγελίου η θεϊκή φωνή η οποία ακούστηκε ακριβώς μετά τη Βάπτιση (3, 16), που συνδυάστηκε με την κάθοδο του αγ. Πνεύματος και συνοδεύτηκε από τους Πειρασμούς του από το πονηρό Πνεύμα, ενώ προλαμβάνεται, επίσης, η διακήρυξη της Μεταμόρφωσης (17, 5), η οποία πλαισιώνεται από τον πειρασμό του Πέτρου (που αποκαλείται γι' αυτό και Σατανάς 16, 22-23) και το θαύμα του εξορκισμού του νέου (17, 14-18). Με την παράθεση επιπλέον των στ. Ησ. 42, 2-4, διασαφηνίζεται το γεγονός ότι η δράση του πνευματοφόρου Παιδός του Κυρίου δεν έχει ως στόχο της τη βίαη συντριβή των εθνών με ράβδο σιδηρά, όπως διακηρύσσει ο Ψ. 2, ο οποίος, μαζί με το Ησ. 42, 1, απηχείται στη θεϊκή φωνή της Βαπτίσεως και της Μεταμόρφωσης, αλλά να τα ελεήσει. Αυτό το γεγονός, όμως, έρχεται σε οξεία αντίθεση με τη φαρισαϊκή και αποκαλυπτική μεσσιανική προσδοκία όπως αυτή αποτυπώνεται στον Ψ. Σολ. 18, στις Παραβολές του Ι Ενώχ (κεφ. 37-71) και τα σύγχρονα της Κ.Δ. κείμενα Δ' Έσδρα 12, 32-33.13 και Συρ. Βαρούχ 72-3. Το θαύμα του εξορκισμού του τυφλού και κωφού δαίμονος που ακολουθεί γίνεται ακριβώς για να επιβεβαιώσει την προφητεία του Ησαΐα, η οποία μετά τους τέσσερεις στίχους που παραθέτει ο Ματθαίος, σημειώνει τα εξής: *ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ καὶ κρατήσω τῆς χειρὸς σου καὶ ἐνισχύσω σε καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν ἀνοίξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει [..] καὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῶ, ἧ οὐκ ἔγνωσαν, καὶ τρίβους, οὓς οὐκ ἤδεισαν, πατήσαι ποιήσω αὐτούς· ποιήσω αὐτοῖς τὸ σκότος εἰς φῶς καὶ τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν· ταῦτα τὰ ῥήματα ποιήσω καὶ οὐκ ἐγκαταλείψω αὐτούς. Οἱ κωφοί,*

ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοὶ, ἀναβλέψατε ἰδεῖν (στ. 6-7· 16).¹⁰⁷ Στο τέλος, **μάλιστα**, του κεφαλαίου αυτού (του Ησ. 42) όπου ως τυφλά και κωφά χαρακτηρίζονται τα έθνη που **εμπιστεύονται** τα είδωλα, ο Γιαχβέ διερωτάται **μήπως**, τελικά, είναι ο εκλεκτός λαός και οι ηγέτες του αυτοί που έχουν χάσει τις δύο πολυτιμότερες αισθήσεις: *τίς τυφλὸς ἄλλ' ἢ οἱ παῖδες μου καὶ κωφοὶ ἄλλ' ἢ οἱ κυριεύοντες αὐτῶν; καὶ ἐτυφλώθησαν οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ. εἶδετε πλεονάκις, καὶ οὐκ ἐφυλάξασθε· ἠνοιγμένα τὰ ὦτα, καὶ οὐκ ἤκούσατε* (στ. 19-20). Οι Φαρισαῖοι **με** την αντίδρασή τους στο θαύμα του εξορκισμού επιβεβαιώνουν κατ' ουσίαν αυτή τη διαπίστωση του Κυρίου στον Ησαΐα. Εθελουτυφλούν στο Πνεύμα του Θεού, το οποίο ενεργεί διά του Υιού του Ανθρώπου, και αποδίδουν την καταπληκτική θαυματουργική δύναμή του στο όνομα και στη δύναμη του άρχοντα των δαιμονίων Βεελζεβούλ. Προσπαθούν, έτσι, να παραλληλίσουν τη ροή των όχλων προς τον Ιησού **με** το εξής περιστατικό που περιγράφεται στο Δ' Βασ. 1, 2-16. Ο βασιλεύς Οχοζίας, ο οποίος τραυματίστηκε σοβαρά από πτώση από το καγκελόφρακτο ανώγειό του παλατιού του στη Σαμάρεια, αντί να παρακαλέσει το Γιαχβέ που 'κατοικούσε' στην Ιερουσαλήμ, έστειλε ανθρώπους **με** την εντολή να πάρουν χρησμό από το θεό της ειδωλολατρικής φιλισταϊκής Εκρών Βεελζεβούλ εάν θα γίνει καλά. Αυτό το γεγονός προκάλεσε την οξεία αντίδραση του Ηλία και το θάνατό του. Ο λαός, σύμφωνα **με** τους Φαρισαίους, αντί να αποζητά τη ψυχοσωματική θεραπεία του στο Ναό και στην Τορά προσφεύγει στο Ναζωραίο, που **με** τη στάση του και την προβολή του μεσσιανικού εγώ Του λειτουργεί ανταγωνιστικά και συνεπώς υβριστικά προς το Γιαχβέ.

Η παρεξήγηση, όμως, του Ιησού πρέπει να εντοπιστεί και στην αντίδραση του όχλου που αποδίδει στον Ιησού τον τίτλο *υἱὸς Δαβὶδ*. Ο απλός λαός, όπως θα διακηρύξει και κατά την είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα (Μτ. 21, 9), τον θεωρεί ως τον Μεσσία¹⁰⁸ που θα τους απελευθερώσει από το ρωμαϊκό ζυγό και **μάλιστα** ως το

---

¹⁰⁷ Γι' αυτό ο Ματθαίος δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο ότι το δαιμόνιο δεν είχε στερήσει απλώς από τον πάσχοντα την ακοή αλλά και την όραση.

¹⁰⁸ Ψ. Σολ. 17, 21-29.

νέο Σολομώντα¹⁰⁹. Το ότι, ίσως, στο νου του όχλου παραλληλιζόταν το πρόσωπο του Ιησού με την αμφιλεγόμενη προσωπικότητα του μεγάλου βασιλέα του Ισραήλ, αποδεικνύεται από την άμεση αναφορά, που γίνεται στη συνέχεια από τον ίδιο τον Ιησού στη βασίλισσα του Νότου, η οποία ήλθε από τα πέρατα του κόσμου να ακούσει τη σοφία Σολομώντος (στ. 42), ενώ στην περίπτωση του πλείον Σολομώντος ὄδε. Ίσως μάλιστα η παράθεση των επτά ή οκτώ παραβολών, όπου όχι απλώς περιγράφονται αλλά αποκαλύπτονται τα μυστήρια της βασιλείας, γίνεται σε αυτό το σημείο (κεφ. 13) σκοπίμως από τον Ευαγγελιστή, προκειμένου να αποδείξει το πλείον της διδασκαλίας του Ιησού έναντι της σοφίας του Σολομώντα. Δεν αποκλείεται, επίσης, η αναφορά του Ιησού στο εξεταζόμενο λόγιο στις καταστροφικές συνέπειες της διαίρεσης του βασιλείου και της οικογένειας να παραπέμπει στη διαίρεση του Ισραήλ που ακολούθησε το θάνατο του μεγάλου αυτού βασιλέως του Ισραήλ.

Στο τέλος της ενότητας των κεφ. Μτ. 11-12 οι Φαρισαίοι ζητούν ένα σημείο προκειμένου ο Ιησούς να τεκμηριώσει το γεγονός ότι είναι ο Μεσσίας – Προφήτης (Δτ. 18, 18), ο οποίος έχει όντως το Πνεύμα του Θεού και μπορεί να ελέγχει το τριμερές Σύμπαν, όπως συνέβαινε με τους Μωυσή¹¹⁰ και Σολομώντα¹¹¹. Την εποχή του Ιησού πολλοί ψευδοπροφήτες και ψευδομεσσίες προσπαθούσαν να συγκινήσουν τις μάζες, διατεινόμενες ότι θα επαναλάβουν κάποιο από τα σημεία που τέλεσε ο Μωυσής κατά την Έξοδο (πρβλ. Θευδάς, Πρ. 5, 36· Αρχ. 20, 97 κε.· Αιγύπτιος, Αρχ. 20, 169 κε.). Τα σημεία αυτά χαρακτηρίζονται από τον Ιώσηπο ως *σημεία ἐλευθερίας* (Πόλ. 2, 259-260), γιατί αποσκοπούσαν κατεξοχήν στην απελευθέρωση του Ισραήλ από τους αλλοεθνείς Ρωμαίους. Ο Ιησούς αντί να επιτελέσει κάποιο θαυμαστό γεγονός είτε στον ουρανό είτε στη γη, αναφέρεται σε ένα σημείο που

---

¹⁰⁹ Πρβλ. Aune, *Magic in Early Christianity*, 1507-57· Berger, *Die königlichen Messiastraditionen des Neuen Testaments*, 3-9.

¹¹⁰ Παρόμοια εξορκιστική ισχύ είχε και το πρόσωπο του αρχιερέως, νομοθέτη και προφήτη Μωυσέως (Φίλων *Βίος Μωυσή* 1, 155-7).

¹¹¹ Αρνείται, αρχικά, να επαναλάβει ένα τέτοιο σημείο, αφού όπως είδαμε αρνείται να ταυιστεί με τον επανερχόμενο προφήτη και με τον αναμενόμενο βασιλέα. Την ίδια άρνηση επέδειξε και στο Σατανά στο όρος των Πειρασμών αλλά και στον Πέτρο στους πρόποδες του όρους της Μεταμορφώσεως.

σχετίζεται με την άβυσσο. Αντί να μιμηθεί το Μωυσή βυθίζοντας τους κατακτητές σε αυτήν (την άβυσσο), μνημονεύει το σημείο του Ιωνά, το οποίο ήταν άγνωστο στην ιουδαϊκή γραμματεία¹¹² και ταυτίζεται με τη δική του τριήμερη κάθοδο στον Άδη και το λυτρωτικό κήρυγμα του ευαγγελίου του στα έθνη¹¹³.

Εν συνεχεία με ένα ρυθμικό κείμενο υπογραμμίζει και πάλι την ανωτερότητά του έναντι και των προφητών και των βασιλέων, αφού είναι η Σοφία που τους ενέπνευσε.

*Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται
ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης
καὶ κατακρινούσιν αὐτήν·
ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ,
καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.
Βασίλισσα Νότου ἐγερθήσεται
ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης
καὶ κατακρινεῖ αὐτήν·
ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς
ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος,
καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.*

Ο Ματθαῖος χρησιμοποιεῖ μάλιστα ἐν συνεχείᾳ τὸ παράδειγμα τῆς υποτροπῆς τοῦ δαιμονισμοῦ σε χειρότερη μορφή (12, 43-45), ὄχι γιὰ νὰ αποτρέψει τὴ νωθρότητα καὶ τὴν ἐπανάπαυση τῶν θεραπευμένων, ὅπως συμβαίνει πιθανότατα στὸ Λουκά (11, 24-26), ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει τὰ ἐσχάτα τῆς πονηρῆς καὶ μοιχαλίδος γενιάς τοῦ Ἰησοῦ. Παρ' ὅλο τὸ κήρυγμα καὶ τὴν ἐξορκιστικὴ δράση τοῦ Χριστοῦ, ἐκείνη τελικὰ δε θα ἀλωθεῖ μόνο ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους,

---

¹¹² Μόνο στὸ Βίο τῶν Προφητῶν (1^{ος} αἰ. μ.Χ.) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰωνᾶς «έδωκε τέρας» στοὺς Ἰουδαίους ὅτι, ὅταν θα δουν ἕνα λίθο νὰ κράζει με ἀγωνία, τότε ἐγγίζει τὸ τέλος. Καὶ ὅταν δουν τὰ ἔθνη νὰ συγκεντρώνονται στὰ Ἱεροσόλυμα θα καταδαφιστεῖ μέχρι τὰ θεμέλιά της.

¹¹³ Τὸ ὅτι ἡ ἐπάνοδος ἀπὸ τὸν Ἄδη δὲν ἦταν παντελῶς ἀδιανόητο στὸν Ἰουδαϊσμό, ἀποδεικνύεται στὸ Μτ. 14, 2 ὅπου ὁ Ἡρώδης Αντύπας θεωρεῖ τὸ θαυματουργὸ Ἰησοῦ ὡς τὸν ἀναστημένο Ἰωάννη.

αλλά κυρίως από το διάβολο¹¹⁴. Το σημείο Ιωνά σε συνδυασμό με άλλα καταπληκτικά σημεία, όπως ο χορτασμός 5.000 και 4.000 ανδρών, ο θαυμαστός περίπατος πάνω στην άβυσσο, η σωτηρία του Πέτρου από τον καταποντισμό και οι θεραπείες από το άγγιγμα και μόνο του κρασπέδου του ιματίου του, αποτελούν τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους κινούνται τα έργα του Ιησού που ακολουθούν μέχρι και τη Μεταμόρφωσή Του στο κεφ. 17¹¹⁵. Με όλα αυτά τα γεγονότα καθίσταται πλέον σαφές ότι ο Ιησούς υπερβαίνει σε δύναμη το Μωσή και τον Ηλία. Είναι ο Υιός του Θεού, ο οποίος εκουσίως θα θυσιασθεί *ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν* και θα αναστηθεί.

A. Το σημείο του Ιωνά (12, 38-42).

B. Ο χορτασμός των 5.000 (14, 15-21) και η ολιγοπιστία των μαθητών (14, 28-33).

Γ. Η θεραπεία πολλών (14, 34-36).

Δ. Η παράδοση πρεσβυτέρων (15, 1-20)
- Η Χαναanaία (15, 21-8).

Γ'. Ο Ιησούς θεραπεύει πολλούς (15, 29-31).

B'. Ο χορτασμός των 4.000 (15, 32-39) και η ολιγοπιστία των μαθητών (16, 5-12).

A'. Το σημείο του Ιωνά (16, 1-4).

Στο κέντρο αυτής της ενότητας δεσπόζει το θαύμα με τη θεραπεία της δαιμονισμένης κόρης της Χαναanaίας που παλεύει με τον Ιησού και την εθνικιστική αντίληψη του εκλεκτού λαού και τελικά νικά. Η άρνηση του Ιησού από την πονηρή και μοιχαλίδα γενιά Του στα κεφ. 11-12, οδηγεί τελικά στην 'παγκοσμιοποίηση' της σωτηρίας στα επόμενα κεφάλαια. Στον επίλογο του βιβλίου ο πάσχων και αναστημένος Μεσσίας ευρισκόμενος στο όρος, που

---

¹¹⁴ Σημειωτέον ότι στο Ησ. 34, 14 είναι τα έθνη που υπόκεινται σε μια παρόμοια καταστροφή.

¹¹⁵ Έτσι η E.M.Wainwright, *Towards a Feminist Critical Reading of the Gospel according Matthew*, Berlin - N.York 1991, 123. Η παραπομπή ελήφθη από Αδαμτζόγλου, Η Μαρτυρία του Ευαγγελιστή Ματθαίου για τη Θέση της Γυναίκας, 60.

συνδέθηκε άμεσα με τους Πειρασμούς και τη Μεταμόρφωσή του, θα διακηρύξει ότι έχοντας διά του Πάθους του λάβει την εξουσία πάνω σε όλα τα έθνη, αποστέλλει τους εκπροσώπους των δώδεκα φυλών του Ισραήλ, τους αποστόλους του, να «μαθητεύσουν» αυτά (28, 16-20).

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές πως ο Ιησούς, έχοντας την αυτοσυνειδησία ότι το πρόσωπό Του υπερβαίνει τις μεσσιανικές αντιλήψεις των ομοεθνών Του, δεν έστρεψε τα βέλη Του στον εξοστρακισμό των Ρωμαίων, όπως ανέμενε η πλειονότητα του Ιουδαϊσμού, αλλά στο ολοκληρωτικό δέσιμο του Σατανά, θεωρώντας αυτόν ως το δυνάστη όχι μόνο του λαού Του, αλλά όλης της οικουμένης. Αυτό το στοιχείο είναι ιδιαίτερα εμφανές στην αναμέτρηση της δαιμονικής λεγεώνας με τον Ιησού στη χώρα των Γερασηνών¹¹⁶ (Μκ. 5, 1 κε.). Σημειώνει σχετικά ο Theissen¹¹⁷: *Οι δαίμονες που κατοικούν στο κοπάδι των χοίρων, συμπεριφέρονται όπως οι κατακτητές. Μιλούν λατινικά,*

---

¹¹⁶ Τα Γέρασα (τα οποία παράγονται από μια εβραϊκή λέξη που σημαίνει εξοστρακίζω) βρίσκονταν 55 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Γαλιλαίας κοντά στον ποταμό Ιαβόκ. Στο Μτ. 8, 28 γίνεται αναφορά στη χώρα των Γαδαρηνών, μιας πόλης που βρισκόταν 10 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Γαλιλαίας. Στο Δκ. 8, 26. 37 δεν μπορεί κανείς επί τη βάση της κριτικής του κειμένου να αποφανθεί εάν αρχικά γίνονταν λόγος για τη χώρα των Γερασηνών ή των Γεργεσηνών, που μερικοί ταυτίζουν με την περιοχή Kursi στην ανατολική πλευρά της Γαλιλαίας. Πρβλ. Ådna, *The Encounter of Jesus with the Gerasene Demoniac, 279-301*, ο οποίος στηρίζεται στο έργο του F. Annen, *Heil für die Heiden: Zur Bedeutung und Geschichte der Tradition vom besessenen Gerasener (Mk 5,1-20) Frankfurt am Main: Josef Knecht 1976*. Ο χοίρος ενώ αποτελούσε ταμπού για τους Ιουδαίους (Λευ. 11, 7-Δτ. 14, 8) χρησιμοποιούνταν στις θυσίες και στα δείπνα στις Νεκροπόλεις. Ο αριθμός των χοίρων (περίπου 2.000), ο οποίος μνημονεύεται μόνο από το Μάρκο, προκειμένου να εξάρει την κατοχική δύναμη, επίσης φαίνεται υπερβολικός. Σημειωτέον ότι μια αγέλη χοίρων αριθμούσε από 150 μέχρι 300 ζώα, ενώ η ρωμαϊκή λεγεώνα αριθμούσε 6.000 πεζικάριους, 120 ιππείς και βοηθητικά στρατεύματα. Ο Lapide (*Ist die Bibel richtig übersetzt?*, 114-115) αποδίδει τον αριθμό στην ανάγνωση K' alpaim αντί K ä alafim (που σημαίνει κτήνη).

¹¹⁷ Theissen, *Κίνηση του Ιησού*, 152-3. Ο ίδιος ερευνητής (*Miracle Stories* 89, 255) υποθέτει ότι τα ακάθαρτα πνεύματα ανήκουν σε νεκρούς που δολοφονήθηκαν κατά τον αντιρωμαϊκό αγώνα τους. Ο Winter (*Trial*, 180-181) θεωρεί ότι οι χοίροι συμβολίζουν τη 10^η ρωμαϊκή λεγεώνα, η οποία στάθμευε το 70-135 μ.Χ. κοντά στην περιοχή και είχε ως σύμβολό της ένα καπρί. Πρβλ. Gundry, *Mark*, 260-261· Gnllka, *Markusevangelium I*, 205.

εμφανίζονται ως «λεγεών» και έχουν, όπως οι Ρωμαίοι, μοναδική επιθυμία να τους επιτραπεί να μείνουν στη χώρα. Το ότι πνίγονται στη λίμνη μαζί με τα γουρούνια ανταποκρίνεται στις ελάχιστα φιλικές επιθυμίες που είχε ο ιουδαϊκός λαός για τους Ρωμαίους: Κατά προτίμηση θα τους είχε πετάξει στη θάλασσα¹¹⁸. Η σχέση ανάμεσα στην κυριαρχία των ξένων και των δαιμόνων είναι καταφανής: Με τους Ρωμαίους ήρθαν στη χώρα ξένοι θεοί και λατρείες. Ακόμα και τα στρατιωτικά λάβαρα των Ρωμαίων θεωρούνταν ύποπτα ως είδωλα και γι' αυτό η παρουσία τους στην ιερή πόλη των Ιεροσολύμων οδήγησε σε διαμαρτυρίες (1Qp Υπομν. στον Αββακ. 6, 3 κ. εξ.· Αρχ. 18, 55 κ. εξ.· 18, 121). Αλλά τα είδωλα θεωρούνταν δαίμονες (Δτ. 33, 17· Ψαλ. 95, 5· Αιθ. Ενώχ 19, 1· 99, 7· Ιωβηλ. 1, 11· Α' Κορ. 10, 20). Όσο περισσότερο διαρκούσε η ρωμαϊκή κυριαρχία, τόσο περισσότερο εδημιουργείτο η εντύπωση ότι στη θέση του Θεού κυριαρχούσαν δαίμονες στον Ισραήλ, τη στιγμή μάλιστα που η άποψη αυτή αναζωπύρωνε παραδοσιακά σχήματα ερμηνείας: Και η ξένη κυριαρχία των Σύρων είχε ερμηνευτεί με παρόμοιο τρόπο. Στην Αποκάλυψη των Ποιμένων που γράφτηκε τότε (Αιθ. Ενώχ 85-90), μεταβίβασε ο Θεός με την απώλεια της πολιτικής ανεξαρτησίας του Ισραήλ την κυριαρχία του σε 70 ποιμένες οι οποίοι ταλαιπωρούσαν αυθαίρετα το λαό (85, 59 κ. εξ.) και θα καταδικάζονταν κατά την τελική κρίση (90, 22 κε.). Αυτοί οι ποιμένες ήταν δαίμονες, δηλαδή έκπτωτοι άγγελοι και δούλοι του Σατανά. Για τους Εσσαίους ο αγώνας εναντίον των λαών κατά την ημέρα της κρίσης ήταν ταυτόχρονα και αγώνας εναντίον του Βελιάλ και των ταγμάτων του (Εγχ. Πειθ. 1, 9 κε.).

Δε μπορεί όμως κανείς να συμφωνήσει και με το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο γερμανός ερευνητής: Όταν κανείς στο πρόσωπο του πολιτικού του αντιπάλου πολεμάει ταυτόχρονα και το Σατανά, τότε ο αγώνας εναντίον του Σατανά και των δούλων του αφορά και στους πολιτικούς του αντιπάλους. Όταν, λοιπόν, ο Ιησούς λέει: «Αν εγώ βγάξω τα δαιμόνια με τη δύναμη του Θεού, αυτό σημαίνει ότι έφτασε σ' εσάς ο καινούργιος κόσμος της Βασιλείας του Θεού» (Λκ. 11, 20), τότε αυτός δεν είναι ένας λόγος χωρίς πολιτική σημασία.

---

¹¹⁸ Σύμφωνα με τα χωρία 1QH 3,17· 1Q 27,1,5 στο Κουμράν αναμενόταν ο καταποντισμός των δαιμονικών πνευμάτων στα τέλη του παρόντος αιώνα.

Αντίθετα από τον **Theissen**, η καινότητα της συμπεριφοράς του Ιησού έγκειται στο ότι θεωρεί ακόμα και τους πολιτικούς αντιπάλους του έθνους του, δηλαδή τους κατακτητές Ρωμαίους, υποχείρια των δαιμονικών δυνάμεων, τις οποίες εκλαμβάνει ως πραγματικές οντότητες.

Σωστά θεωρεί ο **O. Betz**¹¹⁹ ότι το θαύμα της θεραπείας του δαιμονισμένου των Γαδαρηνών πρέπει να συνδυαστεί με το προηγούμενο θαύμα της γαλήνευσης της θάλασσας και να κατανοηθεί σε αντιθετικό παραλληλισμό προς τον καταποντισμό των Αιγυπτίων στην Ερυθρά Θάλασσα. Αυτή η θαυμαστή συντριβή της στρατιωτικής μηχανής των εξουσιαστών είχε ήδη λάβει χρώματα μυθικά στον Ησαΐα, αφού «ζωγραφίσθηκε» ως η πάλη του Γιαχβέ με το δράκοντα του χάους (51, 8) και αναμενόταν από κάθε Ισραηλίτη, που αναφερόταν στο γεγονός στην Ομολογία **Shema Jisrael** (πρβλ.Ψ. 105 [106], 9-11), να συμβεί εσχατολογικά. Ο Ιησούς, όμως, αντί να πνίξει στη Γενησαρέτ τους άθεους τυράννους τού Ισραήλ, παρουσιάζει και αυτούς ως καταδυναστευμένους από την ίδια χαοτική καταστροφική δύναμη που προκαλεί την αλλοτρίωση κάθε ανθρώπου από την κοινωνία του Θεού και των ανθρώπων. Γι' αυτό και παρότι ο Ιησούς διακήρυσσε ότι έχει σταλεί μόνο στον οίκο Ισραήλ (Μτ. 15, 4), θεραπεύει τον εθνικό προβαίνοντας όχι σε ένα 'κωμικό' (όπως υποστηρίζει ο **Bultmann**)¹²⁰, αλλά σε ένα κοσμικό γεγονός.

Στο Λουκά η καταστροφή του δαιμονικού **Imperium** αποτυπώνεται στο 10, 18-19. Όταν επιστρέφουν οι εβδομήκοντα και μετά χαράς λέγουν *Κύριε και τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου*, ο Ιησούς απαντά: *Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστρατὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήση*. Το Λκ. 10, 18 δε φαίνεται να εκφράζει απαραίτητα βαπτισματική εμπειρία του Ιησού¹²¹. Μάλλον το χωρίο αυτό υποδηλώνει την αυτοσυνειδησία του Ιησού

---

¹¹⁹ *Was wissen wir von Jesus*, 65-66.

¹²⁰ *Geschichte der synoptischen Tradition*, ad Loc.

¹²¹ Έτσι ο **Marcus**, *Jesus' Baptismal Vision*. Πρβλ. **Allison**, *Behind the Temptations of Jesus*, 206-208. Ο **Jülicher**, (*Die Gleichnisreden Jesu II*, 216) ταυτίζει την πτώση του Σατανά με το σημείο εξ ουρανού που ζητούσαν οι αντίπαλοί του.

ότι η παρουσία του στη γη σήμανε την παταγώδη πτώση του διαβόλου από τον ουρανό, όπου δρούσε ως αντίδικος και κατηγορός των δικαίων (Ιώβ 1, 6-12. 2, 1-7). Αυτό παράλληλα σήμανε την έναρξη του εσχατολογικού πολέμου στη γη (Πρβλ. Απ. 12· I Ενώχ 86· Βίος Αδάμ 16, 1-3· Διαθ. Σολ. 20, 16-17). Με το κήρυγμα, όμως, και τη δράση των 70 (72) «εκπροσώπων των εθνών» ο διάβολος ηττάται και αφανίζεται και από αυτή (τη γη). Πάνω στον κοσμοκράτορα έχουν πλέον τη δύναμη να περπατούν τα 'νήπια' εκείνα, τα οποία, έχοντας δεχτεί την αποκάλυψη του Πατέρα και έχοντας συνεργήσει στην διάδοση του ευαγγελίου της Ειρήνης, έγιναν ήδη πολίτες της επουράνιας βασιλείας (πρβλ. Ψ.90 [91],13).

Παράλληλα με την «πολιτική διάσταση» της πολεμικής ενάντια στον διάβολο, παρόμοιες προεκτάσεις είχε η υπέρβαση εκ μέρους του Ιησού των ορίων μεταξύ καθαρού και ακαθάρτου, αγίου και βεβήλου, που είχαν επιβάλει η ιερατική αριστοκρατία της Ιερουσαλήμ και οι θεματοφύλακες του Νόμου στη Γαλιλαία Φαρισαίοι στον απλό λαό της Παλαιστίνης. Οι Ρωμαίοι είχαν παραχωρήσει το δικαίωμα στους εκπροσώπους του Ιερού να εξουσιάζουν τους όχλους με την προϋπόθεση ότι εκείνοι θα διασφάλιζαν την απρόσκοπτη εισροή των φόρων και την κοινωνική ισορροπία. Αυτοί οι διαχειριστές της εξουσίας, που παράλληλα έλεγχαν τις θυσίες και τα άλλα μέσα σωτηρίας, που προσφέρονταν στο Ναό (φυσικά όχι «άνευ αργυρίου και τιμής»), προσπαθούσαν να διασφαλίσουν και να περιχαρακώσουν την εξουσία και όλα τα προνόμια που αυτή τους πρόσφερε, σε ολόκληρη την Παλαιστίνη. Επέβαλαν, λοιπόν, στον απλό λαό τις παραπάνω δυσβάστακτες διατάξεις, που ο Θεός είχε ορίσει μόνο για τους ιερείς, προκειμένου έτσι και εθνική (πολιτική και κοινωνική) συνοχή να εξασφαλίσουν και σε άμεση εξάρτηση από το δικό τους θρησκευτικό σύστημα εξουσίας να τον οδηγήσουν. Οι περισσότερες, μάλιστα, από αυτές τις διατάξεις αφορούσαν αρχικά το ψωμί/το φαγητό και στη συνέχεια τη γενετήσια σφαίρα. Ο έλεγχος για το τι εισέρχεται διά των θυρίδων του ανθρωπίνου σώματος στον ανθρώπινο οργανισμό αποτελούσε αντανάκλαση της προσπάθειάς τους να κρατηθεί φυλετικά και θρησκευτικά άμωμο ολόκληρο το κοινωνικό σώμα από κάθε τι που θα

μπορούσε να το μολύνει¹²². Ο Ιησούς με φράσεις όπως το *οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον* (Μκ. 7, 20), και με τη θεραπεία/σωτηρία που πρόσφερε δωρεάν μακριά από το κέντρο του Ιουδαϊσμού, χωρίς να απαιτεί απαραίτητα άνοδο στο Ναό και προσφορές θυσιών, αποτελούσε ζωτική απειλή για τη συνοχή του ιουδαϊκού έθνους, όπως την είχαν προδιαγράψει όλες ανεξαρτήτως οι ιουδαϊκές μερίδες. Η απειλή αυτή γινόταν εντονότερη, αφού συνδυάστηκε με την αποκάλυψη της υποκρισίας των θρησκευτικών ταγών, οι οποίοι παρότι ισχυρίζονταν ότι διακονούν το Θεό και το λαό του ουσιαστικά λάτρευαν το Μαμμανά¹²³. Σε αντίθεση προς τους Ζηλωτές που διακήρυσσαν ότι δε μπορεί ο λαός να υπακούει στο Θεό και στη Ρώμη, ο Ιησούς ιδίως στο κατά Λουκάν προβάλλει αυτόν και όχι τόσο τις δυνάμεις κατοχής ως εμπόδιο κατάκτησης της

---

¹²² Πρβλ. Malina, *The New Testament World*, 161 κε.· Borg, *Conflict, Holiness, and Politics*, 71 κε. Πασσάκου, 'Μετά των εθνών συνήσθιεν...', 285-304. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η πρόσκληση του Ιησού στο λεπρό να δείξει τον εαυτό του στον ιερέα και να προσφέρει την αντίστοιχη θυσία (Μκ. 1, 44· Λευ. 13, 49) μάλλον κακώς θεωρείται ως αναγνώριση του Μωσαϊκού Νόμου. Η εντολή αυτή, η οποία συνοδεύεται από αυστηρότητα, δίδεται προκειμένου μάλλον οι ιερείς, οι οποίοι ίσως προηγουμένως δεν είχαν μπορέσει με τα δικά τους μέσα να θεραπεύσουν το λεπρό, να πιστοποιήσουν έστω και ακούσια τη δύναμη και την εξουσία του Ιησού. Το εις μαρτύριον αυτοίς στο Μκ. 6, 11 και ίσως και στο 13, 9 ενέχει τη σημασία της μαρτυρίας των μαθητών μπροστά σε ένα εχθρικό κοινό. Ορθά τονίζει ο Myers, *Binding the Strong*, 155, ότι ίσως εν προκειμένω έχουμε ένα Μιδράς στο Μαλ. 3, 3 όπου σημειώνεται ότι ο Γιαχβέ θα καθαρίσει τους υιούς Λευί στη Σιών και θα γίνει μάρτυς εναντίον των αμαρτωλών: *είσπορεύεται ως πύρ χωνευτηρίου και ως πάα πλυνόντων [...] και καθαρίσει τους υιούς Λευι και χεεί αυτούς ως τὸ χρυσίον και ως τὸ ἀργύριον· και ἔσονται τῷ κυρίῳ προσάγοντες θυσίαν ἐν δικαιοσύνῃ... και προσάξω πρὸς ὑμᾶς ἐν κρίσει και ἔσομαι μάρτυς ταχύς ἐπὶ τὰς φαρμακούς και ἐπὶ τὰς μοιχαλίδας και ἐπὶ τοὺς ὀμνούντας τῷ ὀνόματι μου ἐπὶ ψεύδει και ἐπὶ τοὺς ἀποστεροῦντας μισθὸν μισθωτοῦ και τοὺς καταδυναστεύοντας χήραν και τοὺς κονδυλίζοντας ὀρφανούς και τοὺς ἐκκλίνοντας κρίσιν προσηλύτου και τοὺς μὴ φοβουμένους με, λέγει κύριος παντοκράτωρ. Εν προκειμένω ο Κύριος δε δρα στη Σιών αλλά στη Γαλιλαία, δεν καθαρίζει τους ιερείς αλλά τους απλούς ανθρώπους ενώ γίνεται μάρτυς εναντίον των υπηρετών του Ναού.*

¹²³ Ο όρος απαντά στα χειρόγραφα του Κουμράν (1QS 6,2) και στο *Pirke Aboth 2,12* με την έννοια της ιδιοκτησίας. Σχετικά με την ετυμολογία του όρου μαμμανάς βλ. Strack - Billerbeck, *Midrasch I*, 434.

αιωνιότητας: Οὐδείς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ Μαμωνᾶ (16, 13).

5) Οι προϋποθέσεις μετοχής στη Βασιλεία

Ο Ιησούς δεν εξαπολύει μόνο διωγμό ενάντια στο Σατανά, το τυπολατρικό θρησκευτικό σύστημα εξουσίας και το Μαμωνά, τους οποίους και θεωρεί ως τους πραγματικούς δυνάστες των ανθρώπων, ούτε απλώς τάσσεται υπέρ της μη άσκησης βίας, αλλά προτείνει την έκφραση έμπρακτης αγάπης απέναντι στους κατακτητές Ρωμαίους. Αντί της εκδικητικότητας, που αποτελούσε στον αρχαίο κόσμο ύψιστο ηρωισμό¹²⁴, προτείνει την παροχή

---

¹²⁴ Ο Reiser, *Love of Enemies in the Context of Antiquity*, σημειώνει τα εξής: Στην κλασική αρχαιότητα ο χρυσός κανόνας ήταν αυτός της ανταπόδοσης *τοῖς μὲν φίλοις εὖ ποιεῖν, τοὺς δ' ἐχθροὺς κακῶς* (Πλάτ. Μένων, 71^ε)¹²⁴. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Ηροδότου (Έργα και Ημέραι, 349-55): *εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος, εὖ δ' ἀποδοῦναι, αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώιον αἰ κε δύνηαι, ὡς ἂν χρήζων καὶ ἐς ὕστερον ἄρκιον εὐρης. μὴ κακὰ κερδαίνειν· κακὰ κέρδεα ἴσ' ἄτησι. τὸν φιλέοντα φιλεῖν, καὶ τῷ προσιόντι προσεῖναι. καὶ δόμεν ὅς κεν δῶ καὶ μὴ δόμεν ὅς κεν μὴ δῶ· δῶτη μὲν τις ἔδωκεν, ἀδῶτη δ' οὐ τις ἔδωκεν· δῶς ἀγαθὴ, ἄρπαξ δὲ κακὴ, θανάτιο δότεира. Ο πρώτος, ο οποίος προσέγγισε το ιδεώδες του χριστιανισμού ήταν ο Σωκράτης, ο οποίος στον Κρίτωνα διακηρύσσει: *Οὐδενὶ τρόπῳ φαμὲν ἐκόντας ἀδικητέον εἶναι, ἢ τινὶ μὲν ἀδικητέον τρόπῳ τινὶ δὲ οὐ; ἢ οὐδαμῶς τό γε ἀδικεῖν οὔτε ἀγαθὸν οὔτε καλόν, ὡς πολλάκις ἡμῖν καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ ὠμολογήθη; (49.a.4-b.6)*. Σε αυτό το κείμενο θεωρείται ως ατόπημα το αντιδικεῖν ἢ το αντικακουργεῖν. Δεν υποστηρίζεται, ὅμως, και η ενεργητικὴ αγάπη προς τους εχθρούς. Ο Πλούταρχος λαμβάνοντας στο έργο του *Ὡς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο* αφορμὴ από το παράδειγμα τον Καίσαρα, ο οποίος αποκατέστησε τα ἀγάλματα του εχθροῦ του Πομπηίου, αναφέρει ότι *μπορεῖ κανεὶς να 'σκληρώσει' τον εχθρό του με την πραότητα, την ανεξικακία, την απλότητα, τη μεγαλοφροσύνη και τη χρηστότητα. Δεν ξεφεύγει, ὅμως, και αυτός από τον προαναφερθέντα χρυσὸ κανόνα της αρχαιότητας, αφού ουσιαστικά με τη νουθεσία του αποσκοπεῖ στην προσωπικὴ ωφέλεια και ἀνάδειξη εκείνου που δείχνει μεγαλοθυμία προς τους εχθρούς του. Θαυμαστὴ ἀπάθεια προς τους διώκτες ἐπεδείκνυαν και οι Στωϊκοί, θεωρώντας την αμαρτία ως ἀποτέλεσμα της ἀγνοίας του καλοῦ και την οργή ως ἀνάρμοστο για ἓνα σοφὸ πάθος. Πάλι, ὅμως, ουσιαστικά πίσω από την ανοχὴ κρυβόταν το εγωιστικὸ αἶσθημα της υπεροχής. Ο ἴδιος κανόνας-talio ἴσχυε και στην Π.Δ. Εξαίρεση στον κανόνα αποτελοῦν τα χωρία Εξ. 23,4 κε., όπου γίνεται λόγος για τη βοήθεια προς το υποζύγιο του εχθροῦ και Λευ. 19, 16-18, όπου ἐπισημαίνεται η αγάπη προς τον συμπατριώτη**

ειλικρινούς **συγγνώμης** (Μτ. 18, 22). Με το *ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίζει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα [σου], στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει **μίλιον** ἓν, ὕπαγε **μετ'** αὐτοῦ δύο. τῷ αἰτοῦντί σε δός, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι **μὴ ἀποστραφῆς** (Μτ. 5, 39-40) προτείνει τὴν ἀντιμετώπιση τῆς βίας καὶ τῆς αυθαιρεσίας τοῦ κατακτητῆ **με** τὴν ἀνάληψη τῆς υποτιμητικῆς γιὰ τὸ υπόδουλο ἰσραηλιτικὸ ἔθνος 'αγγαρείας' εἰς διπλοῦν πρὸς χάριν τοῦ (κατακτητῆ), **με** ἓνα τρόπο που **μπορεῖ** ἀκόμα καὶ αὐτὸν πραγματικὰ νὰ 'σκλαβώσῃ'. Ἡ ἐντολή *ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς*, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸ *Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου καὶ με* τὴν αιτιολόγησι *ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους* (Μτ. 5, 39-44) διασπᾶ, ἔτσι, τὸν κύκλο τῆς βίας καὶ τελικὰ **μεταμορφώνει** τὸν κόσμον.*

Ἡ ἐπιθετικότης τοῦ ἀνθρώπου ἀντὶ νὰ ἔχει ὡς στόχο τῆς τὴν ἀποτίναξη τοῦ ρωμαϊκοῦ ζυγοῦ στρέφεται ἐναντὶα στὴν ἐκρίζωση τῶν δικῶν τοῦ αμαρτωλῶν παθῶν που τὸν κρατοῦν δέσμιος σὲ ἓνα διεσπασμένο ἔγχο. Ἡ ἴδια ἡ ἀκεραιότητα τοῦ σώματος ἀνατρέπεται, προκειμένου νὰ δηλωθεῖ ὅτι ἡ εἰσοδος καὶ ἡ συμμετοχὴ στὴ Βασιλεία προϋποθέτει τὴν καταστολὴ τῶν δυνάμεων που προκαλοῦν σκάνδαλο: *Καὶ ἐὰν σκανδαλίζη σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν· καλὸν ἐστὶν σε κυλλὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον. καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζη σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλὸν ἐστὶν σε εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν. καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζη σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλὸν σέ ἐστὶν **μονόφθαλμον** εἰσελθεῖν εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται· πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται* (Μκ. 9, 43-48). Τὸ χέρι, τὸ πόδι καὶ τὸ μάτι

καὶ συμπολίτη, χωρὶς νὰ γίνεταί καμιά ρητὴ ἀναφορὰ σὲ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἐχθροὺς.

αποτελούσαν στον Ιουδαϊσμό έδρα της πονηρής επιθυμίας, η οποία οδηγούσε στην αμαρτία της κλοπής, της εξέγερσης και της πορνείας¹²⁵.

Στην ίδια συνάφεια πολύ σημαντική είναι η εξέταση του δυσερμηνευτου χωρίου Μτ. 11, 12 (Λκ. 16, 16 Ιουστ. Διάλ. 51, 3):

ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι

ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ¹²⁶ ἀρπάζουσιν αὐτήν.

πάντες γὰρ οἱ Προφήται καὶ ὁ Νόμος ἕως Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν¹²⁷

Η δυσκολία της ερμηνευτικής απόδοσης του χωρίου αυτού έγκειται στο γεγονός ότι το ρήμα **βιάζομαι** μπορεί να αποδοθεί είτε με μέση, είτε με παθητική διάθεση. Εάν το **βιάζομαι** μεταφραστεί ως ρήμα μέσης διάθεσης, τότε οι σημασίες του χωρίου μπορεί να είναι οι εξής: α/ Η Βασιλεία βιάζει/αναγκάζει τους ανθρώπους, κάτι όμως το οποίο δε συνάδει με τον ευαγγελικό της χαρακτήρα. β/ Η Βασιλεία **πραγματώνεται** βίαια/δυναμικά, που, επίσης, δε συνάδει με το μυστικό τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται να ενεργεί και να δρα αυτή στον Κόσμο κατά τις Παραβολές της Βασιλείας (κεφ. 13). Επιπλέον, η δεύτερη

---

¹²⁵ Βλ. Pesch, *Markusevangelium II*, 115. Στους Πατέρες αυτά τα σημαντικότερα μέλη του ανθρωπίνου σώματος σημαίνουν τα αγαπητά πρόσωπα, τα οποία προκαλούν με τη συναναστροφή τους 'σκάνδαλο' στη σωτηρία του ανθρώπου. Πρβλ. Τρεμπέλα, *Κατά Μάρκον*, 330. Ίσως παράλληλα με την αποβολή των τριών σημαντικότερων μελών του ανθρωπίνου σώματος, να σημαίνεται η ανάγκη απομάκρυνσης από το Σώμα της Εκκλησίας όλων εκείνων των χριστιανών οι οποίοι αν και κατέχουν εξέχουσα θέση σε αυτήν, προκαλούν σκανδαλισμό στους μικρότερους και πιο αδύναμους.

¹²⁶ Τό όνομα *βιαστής* είναι άπαξ λεγόμενο, ενώ τό ουσιαστικό ή *βια* συναντάται σέ χωρία τῶν Πράξεων (5, 26· 21, 35· 24, 7· 41).

¹²⁷ Σχετικά με την ερμηνεία του χωρίου αυτού βλ. Barnett, *Who Were the Biastai (Mt 11,12-13)*. RTR (1977), 65-170· Stenger, *Βιάζομαι*, EWNT I, 519-520· Gnilka, *Matthäusevangelium I*, 416-7. Στη διήγηση του διδράχμου (17, 24-27) ο Ιησούς, επίσης, προβαίνει σε διάκριση των ελευθέρων υιών της Βασιλείας, που ευαγγελίστηκε ο ίδιος, από τους δούλους της εποχής πριν από Αυτόν. Αυτό το στοιχείο απηχεί τη διάκριση των δύο εποχών στην εξεταζόμενη ενότητα 11, 7-15. Ενώ, μάλιστα, στο 11, 11 ο Ιησούς αποφαινεται ότι ο Ιωάννης είναι υποδεέστερος από τον μικρότερο στη Βασιλεία των Ουρανών, στο 18, 1-5 δίνει σαφή απάντηση στο: *τίς ἄρα μείζων ἐστίν...*; ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτος ἐστὶν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν (18, 4· πρβλ. 19, 14).

πρόταση και βιασται αρπάζουσιν, η οποία λειτουργεί συμπληρωματικά, προβάλλει τη Βασιλεία ως το αντικείμενο και όχι ως το υποκείμενο του βιασμού και της αρπαγής¹²⁸. Εάν το βιάζομαι εκληφθεί ως ρήμα παθητικής διάθεσης, τότε μπορεί να έχει είτε θετική είτε αρνητική χροιά (**bonam - malam partem**)¹²⁹. Η πρώτη (θετική) εκδοχή είναι αυτή που υποστηρίχθηκε από τους Πατέρες¹³⁰ και εδράζεται στο Λκ. **13, 24** (=Μτ. **7, 13-14**): *ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας, ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν. Ο Ἰωάννης Χρυσόστομος παροτρύνει με έμφαση: Γενοῦ βίαιος ἐκεῖ, γενοῦ ἄρπαξ, οὐ μειοῦται τὸ ἀρπαζόμενον. Οὐδὲ γὰρ μερίζεται ἡ ἀρετὴ, οὐ μειοῦται οὐδὲ ἡ εὐσέβεια, οὐδὲ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Τότε αὖξεται ἡ ἀρετὴ, ὅταν ἀρπάσῃς· τότε τὰ σωματικὰ μειοῦται, ὅταν ἀρπάσῃς· καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. Ἔστωσαν ἐν πόλει μύριοι ἄνδρες· οὗτοι ἂν μὲν πάντες ἀρπάζωσι τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἐπλεόνασαν αὐτήν· ἐν γὰρ τοῖς μυρίοις γίνονται δίκαιοι· ἂν δὲ μὴ ἀρπάσωσιν, ἡλάττωσαν· οὐδαμῶς γὰρ φαίνεται (P.G. 62, 661). Η ίδια η Συναγωγή έκανε λόγο για "βίαιη" επιτάχυνση της έλευσης των μεσσιανικών ημερών διά της τήρησης των εντολών, της εκδήλωσης μετάνοιας και, κυρίως, διά της ελεημοσύνης και της μελέτης της Τορά¹³¹. Με την πατερική εξήγηση, όμως, δεν αποδίδεται απόλυτα ο αντιθετικός παραλληλισμός μεταξύ της προφητείας του Νόμου και των Προφητών πριν από την εποχή του Ιωάννη και του βιασμού της Βασιλείας μετά από αυτή, η οποία δικαιολογεί το παράδοξο γεγονός ο μικρότερος στη Βασιλεία των Ουρανών να είναι μείζων του κορυφαίου των ανδρών, του Ιωάννη. Ο βιασμός,*

---

¹²⁸ Πρβλ. Schrenk, βιάζομαι, βιαστής, 608-613.

¹²⁹ Η νεοελληνική μετάφραση των τεσσάρων καθηγητών (Π. Βασιλειάδη, Ι. Γαλάνη, Γ. Γαλίτη, Ι. Καραβιδουπούλου, *Η Καινή Διαθήκη. Το πρωτότυπο κείμενο με μετάφραση στη δημοτική*, Αθήνα 1989) την οποία κυκλοφόρησε η Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, θεωρώντας πιθανές και τις δύο εκδοχές, παραδίδει δύο αποδόσεις του Μτ. **11, 12**: α/ Από τότε που εμφανίστηκε ο Ιωάννης, η Βασιλεία του Θεού κερδίζεται με προσπάθεια και την κατακτούν αυτοί που αγωνίζονται ή β/ τη βασιλεία του Θεού προσπαθούν να την επιβάλουν με τη βία και να την ιδιοποιηθούν άνθρωποι της βίας. Πρβλ. Τρεμπέλα, *Η Καινή Διαθήκη μετά Συντόμου Ερμηνείας*, 12.

¹³⁰ Πρώτος ο Κλήμης Αλεξ. ερμηνεύει το χωρίο με αυτή την έννοια (Παιδ. 3, 7.3.9· Στωμ. 5, 3.16.7).

¹³¹ Πρβλ. W. Stenger, ό.π. 609.

άλλωστε, υπό την έννοια της προσωπικής άσκησης αποτελούσε χαρακτηριστικό όλων των **μεγάλων** προσωπικοτήτων της Π.Δ. από τον Άβελ **μέχρι** τον Ιωάννη¹³² και δεν αποτελεί την ειδοποιό διαφορά **μεταξύ** της πριν και **μετά** από την εποχή του Ιωάννη. Σχεδόν όλες οι σύγχρονες ευρωπαϊκές **μεταφράσεις**¹³³ θεωρούν ότι η Βασιλεία αποτελεί **αντικείμενο** βιασμού υπό αρνητική έννοια και αυτό γιατί οι ρηματικοί τύποι **βιάζεσθαι** και **αρπάζειν** στην ελληνιστική Κοινή προσελάμβαναν ως επί το πλείστον εχθρική διάθεση¹³⁴. Ως βιαστές της Βασιλείας θεωρούνται είτε **α'** οι **δαίμονες** (Μτ. **13, 19**) είτε **β'** οι **Γραμματείς** και οι **Φαρισαίοι** οι οποίοι επιτίθενται στη Βασιλεία, κρατώντας τους ανθρώπους έξω από αυτήν (Μτ. **23, 13**) είτε **γ'** οι **Ζηλωτές** και όλα τα επαναστατικά **κινήματα**, τα οποία προσπαθούν να εξαναγκάσουν τον Θεό να **ανατείλει** τη Βασιλεία Του. Όπως διαφαίνεται και από τα **κείμενα** της κοινότητας του **Κουμράν (1QH 2)**, της καινής εποχής προηγείται **μια** εποχή βίας και καταπίεσης των ευσεβών από τους **ασεβείς**. Πρόκειται για την εποχή των **ωδινών**. Μετά τη διενέργεια του **Πολέμου** των **Υιών του Φωτός** εναντίον των **Υιών του Σκότους** έρχεται στο φως η Βασιλεία. Ο Ιωάννης, ο οποίος παρουσιάζεται στο **11, 1** να βρίσκεται στη φυλακή του Ηρώδη στο **Μαχαιρούντα**, αποτελεί **κατεξοχήν παράδειγμα βιαζομένου**¹³⁵. Και αυτή η εξήγηση δε λαμβάνει υπόψη της τον **αντιθετικό παραλληλισμό** **μεταξύ βιασμού** **μετά** τον Ιωάννη και **προφητείας** πριν από τον Ιωάννη. Όπως αποδεικνύεται από την παραβολή των **κακών γεωργών** στο **21, 33-44** και τα **Ουαί** στο **23, 29-39**, **βιασμό/διωγμό** έως θανάτου δε δέχτηκε **μόνο** ο Ιωάννης, αλλά **πολλοί προφήτες** και **δίκαιοι** προ αυτού. Επαναστατικά,

---

¹³² Πρβλ. Εβρ. 11.

¹³³ Πρβλ. **King James with Codes (1611/1769) V: And from the days of John the Baptist until now the kingdom of heaven suffereth violence, and the violent take it by force. {suffereth...: or, is gotten by force, and they that thrust men}. Einheitsübersetzung (1980): Seit den Tagen Johannes' des Täuflers bis heute wird dem Himmelreich Gewalt angetan; die Gewalttätigen reißen es an sich. Münchener NT (1998): Von den Tagen aber (des) Johannes des Täuflers bis jetzt wird das Königtum der Himmel vergewaltigt, und Gewalttätige reißen es (an sich).**

¹³⁴ Βλ. Moore, **BIAZΩ, ΑΠΙΑΖΩ and Cognates.**

¹³⁵ Βλ. Braunmann, **Dem Himmelreich wird Gewalt angetan.**

επίσης, κινήματα εκδηλώθηκαν, ήδη προ του Ιωάννη κατά τη μακκαβαϊκή εποχή¹³⁶.

Πιθανότερη φαίνεται η εξής ερμηνεία: Από τις ημέρες δε του Ιωάννου του Βαπτιστού η Βασιλεία των Ουρανών τρέχει με βιασύνη, και όσοι βιάζουν τους εαυτούς τους (προφθάνουν) και την αρπάζουν¹³⁷. Η απόδοση του "βιάζομαι" με το "σπεύδω", δεν αποτελεί ίδιον της μεσαιωνικής και της νέας Ελληνικής (όπως ισχυρίζονται έγκυρα λεξικά)¹³⁸, αλλά έχει καταβολές στην κλασική γραμματεία¹³⁹. Στην ερμηνευτική ανάλυση του στ. **11, 12-13** επιβάλλεται να ληφθεί ιδιαίτερα υπόψη το γεγονός ότι τα κεφ. **11-12** παρεμβάλλονται ανάμεσα σε δύο Ομιλίες του Ιησού, που, όπως είναι γνωστό, διαδραματίζουν σπουδαιότατο ρόλο στη δομή και την εκτύλιξη του "εκκλησιαστικού" Ευαγγελίου. Η πρώτη από αυτές και δεύτερη κατά σειρά (μετά την Ομιλία στο Όρος των Μακαρισμών) στο Ευαγγέλιο καταγράφεται στο κεφ. **10** και έχει ως θέμα την Ιεραποστολή των δώδεκα μαθητών στα χαμένα πρόβατα του Οίκου Ισραήλ, ενώ η δεύτερη περιλαμβάνεται στο κεφ. **13** και εμπεριέχει τη γνωστή ενότητα των επτά (ή οκτώ) παραβολών, όπου υποδηλώνεται ο τρόπος φανέρωσης, δράσης και οικείωσης της Βασιλείας. Στην πρώτη Ομιλία κεντρική θέση κατέχει το λόγο του Κυρίου σχετικά με τη μάχαιρα που ήρθε να βάλει στη γη, διασπώντας τον ίδιο τον ιερό οικογενειακό πυρήνα της κοινωνίας και προκαλώντας σε συσταύρωση μαζί Του (**10, 34**), ενώ η δεύτερη κατακλείεται με τη ρητή αποτροπή κάθε επιχείρησης βίαιης κάθαρσης της Εκκλησίας στον παρόντα αιώνα (παραβολή της σαγήνης **13, 47**: πρβλ. παραβολή ζιζανίων

---

¹³⁶ Πρβλ. Manson, *The Teaching of Jesus*, 124.

¹³⁷ Σωτηροπούλου, *Η Καινή Διαθήκη με Μετάφραση στη Δημοτική*, 55.

¹³⁸ Πρβλ. ενδεικτικά Δημητράκου, *Επίτομον Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*, 304.

¹³⁹ Παρά το γεγονός ότι στον αττικό πεζό λόγο η έννοια της σπουδής ικανοποιείται εννοιολογικά με το ρήμα *επείγομαι*, ενδείξεις χρονικότητας ρηματικών τύπων του *βιάζομαι* συνυποδηλώνονται –με ακροθιγή, μάλιστα, σύνδεση των δύο εξεταζόμενων εννοιών– στην ιστορική συγγραφή του Θουκυδίδη: *Ἀθηναῖοι ἠπέιγοντο πρὸς τὸν Ἀσσίναρον ποταμόν, ἃμα μὲν βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς πανταχόθεν προσβολῆς ἰππέων τε πολλῶν καὶ τοῦ ἄλλου ὄχλου, οἰόμενοι ῥᾶόν τι σφίσιν ἔσσεσθαι* Θουκ. **7, 84**. Η έρευνα αυτή έγινε από το φιλόλογο Γ. Κουγιουμτζή.

13, 24). Η διάκριση των σαπρών από τα καλά, σύμφωνα με την κατακλείδα των παραβολών, θα γίνει, μόνο, κατά τη Δευτέρα Παρουσία.

Το ρήμα **βιάζομαι** χρησιμοποιείται από τους Ο' στο Εξ. **19, 24**, προκειμένου να σημάνει την αυστηρή απαγόρευση προσέγγισης του όρους Σινά κατά την κορυφαία στιγμή της αποκάλυψης της δόξας του Γιαχβέ πάνω σε αυτό: *εἶπεν δὲ αὐτῷ Κύριος βάδιζε κατάβηθι καὶ ἀνάβηθι σὺ καὶ Ἀαρὼν μετὰ σοῦ οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς μὴ βιαζέσθωσαν ἀναβῆναι πρὸς τὸν Θεόν μήποτε ἀπολέση ἀπ' αὐτῶν Κύριος (Ο')*¹⁴⁰. Με το ρ. **βιάζομαι** αποδίδουν οι Ο', μόνο σε αυτό το χωρίο, το εβραϊκό ρήμα **haras**, το οποίο στο στ. **21**, που προηγείται, αποδίδεται με το εγγίζειν: *καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Μωυσῆν λέγων καταβάς διαμάρτυραι τῷ λαῷ μήποτε ἐγγίσωσιν πρὸς τὸν Θεὸν κατανοῆσαι καὶ πέσωσιν ἐξ αὐτῶν πλῆθος.* Προφανώς οι Ο' χρησιμοποιοῦν το ρ. **βιάζομαι** στο στ. **24** για να επιτείνουν την απαγόρευση της υπέρβασης των ορίων μεταξύ ακτίστου Θεού και κτιστοῦ ανθρώπου. Σε όλη την ενότητα, άλλωστε, των στ. **19-25** εξαιρείται η απαγόρευση του Θεού προς το λαό να γίνει **άμεσα** επόπτης, κοινωνός και **μέτοχος** της θεϊκής δόξας και αποκάλυψης, η οποία αφορά, όπως αποδεικνύεται από τα επόμενα κεφάλαια της Εξόδου, στο **Νόμο** και το **Ναό**. Αυτή, ακριβώς, η έλλειψη δυνατότητας **άμεσης** εποπτείας των **μυστηρίων** της βασιλείας και της δόξας του Θεού πραγματοποιείται από την εποχή του Ιωάννη και μετά. Ο Ιωάννης, κατά το συγκλονιστικό γεγονός της βαπτίσεως, και όσοι κατόπιν αποφάσισαν να "ακολουθήσουν" τον Ιησού βιώνουν **μια** συγκλονιστικότερη έναντι του Σινά θεοφάνεια **με** την κοινωνία του προσώπου Του. Όπως διευκρινίζει το Μτ. **13, 17**: *πολλοὶ προφητῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.* Η Βασιλεία του Θεού **με** το **άνοιγμα** των Ουρανών, την κατάβαση του Πνεύματος και τη διακήρυξη της υιότητας του Ιησού γίνεται, πλέον, **απτή** και **άμεση** **πραγματικότητα** **ακόμη** και για τους "νηπίους". Είναι

---

¹⁴⁰ Ο Betz, *Was wissen wir von Jesus*, 51, χρησιμοποιεί την εικόνα του Σινά για να δηλώσει εκείνους τους βίαιους άνδρες (*arisim*), οι οποίοι, χωρίς να σέβονται ειρή και όσο προσπαθούν να λεηλατήσουν τη βασιλεία και έτσι γίνονται ληστές (*perisim*).

απροσπέλαστη μόνο στους κατά κόσμο σοφούς και συνετούς, οι οποίοι εκούσια κλείνουν τα αυτιά και τα μάτια και σκληρύνουν την καρδιά τους μπροστά στα σημεία τα οποία διενεργεί ο Μεσσίας. Σε ολόκληρη την ενότητα των κεφ. **11-12** προσδιορίζεται ο τρόπος με τον οποίο η ίδια η Βασιλεία βιάζεται με την έννοια ότι η ίδια υπερβαίνει τα όρια κτιστού και ακτίστου και αποκαλύπτεται στην Ιστορία και τον Κόσμο χάρη του ανθρώπου και με αυτόν τον τρόπο γίνεται αντικείμενο κοινωνίας και μετοχής ακόμη και από το μικρότερο των ανθρώπων.

Αυτή η προσοικείωση της Βασιλείας, βέβαια, προϋποθέτει **βιαστές**. Ως προϋποθέσεις μετοχής στη Βασιλεία έχουν ήδη οριστεί στο Μτ., στο όρος των Μακαρισμών, η πτωχεία στο πνεύμα, το πένθος, η πραότητα, η πείνα και η δίψα, η ελεημοσύνη, η επιτέλεση της "ειρήνης", ο διωγμός ένεκα της δικαιοσύνης (**5, 3-12**) η εφαρμογή όλων των εντολών και η επίδειξη μεγαλύτερης δικαιοσύνης από αυτής των Φαρισαίων (**5, 19-20**), η οποία συνίσταται στην επίδειξη απεριόριστης αγάπης και ελεημοσύνης προς τον πλησίον και μάλιστα προς τον εχθρό (**5,39**). Στην ενότητα των θαυμάτων (κεφ. **8-9**) ως προϋπόθεση της οικείωσης της ψυχοσωματικής ολοκλήρωσης που κομίζει στη γη η Βασιλεία του Θεού διά του Ιησού, προβάλλει η πίστη στο θεανδρικό πρόσωπό Του. Χαρακτηριστικά παραδείγματα βιαστών προβάλλουν και στην ενότητα των κεφ. **Μτ. 14-18**, η οποία, όπως έγινε εμφανής από την επικεντρική δομή του κατά Ματθαίον, αντιστοιχεί στα κεφ. **11-12**. Κεντρική θέση σε αυτή κατέχει ο διάλογος με μια "ακάθαρτη" Χαναanaία, η οποία παλεύει με τον Ιησού και καταφέρνει με τη "βία" της πίστης της να θεραπεύσει τη θυγατέρα της, αποδεικνύοντας την ορθότητα της ρήσης του Ιησού, ότι όντως οι Νινευίτες και η βασίλισσα Νότου θα κρίνουν τη γενεά του Ιησού στη Δευτέρα Παρουσία και δικαιώνοντας τη στροφή του Μεσσία προς τα έθνη. Μια πίστη ως κόκκος σινάπεως, όπως σημειώνεται στο **17, 19-20**, μπορεί να παραβιάσει ακόμη και τους νόμους της φύσης. Στο **18, 6-9** ο Ματθαίος κάνει, μάλιστα, για δεύτερη φορά στο Ευαγγέλιό Του (**5, 28-30**) σαφή αναφορά σε εκούσια υποβολή του εαυτού σε βία, προκειμένου να εισέλθει ο

άνθρωπος στη Βασιλεία¹⁴¹. Έπεται μια παραβολή όπου η βία των βασιανιστών προβάλλεται ως συνέπεια της μη επίδειξης ελέους και αγάπης προς τον σύνδουλο (18, 23-35). Αυτή η σκηνή επαναλαμβάνεται στο 22, 13 με τον μη έχοντα ένδυμα γάμου προσκεκλημένο και στο 25, 30 με τον μη πολλαπλασιάσαντα το τάλαντο δούλο. Στην τελική πορεία του Ιησού στην Ιερουσαλήμ ως επιπλέον προϋποθέσεις εισόδου στη Βασιλεία ορίζονται η εκούσια πτωχεία και η μετοχή στο Πάθος του Ιησού (19, 16-30 20, 20-28)¹⁴².

---

¹⁴¹ Στο 19, 12 γίνεται επιπλέον αναφορά στους ευνούχους *οἵτινες ἐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*.

¹⁴² Φαίνεται ότι πολύ νωρίς το *βιάζομαι* δε γινόταν κατανοητό με την έννοια της υπέρβασης των διαχωριστικών τειχών κτιστού και ακτίστου γι' αυτό και αναφορικά με τη Βασιλεία αντικαθίσταται στο παράλληλο του Μτ. 11, 12 χωρίο Λκ. 16, 16 από το ρ. *εὐαγγελίζομαι*. Στο Λκ. η πρώτη υποενότητα (Μτ. 11, 7-10) παραδίδεται απαράλλακτη στο 7, 24-27, σε συνδυασμό με την απόρριψη και τη δικαίωση της Σοφίας (7, 31-35) σε μία συνάφεια η οποία περιγράφει τη δράση του Ιησού στη Γαλιλαία με λόγια και έργα (4, 17-9,35). Στην αναφορά του Ιησού στην πλεονεκτική, έναντι του Ιωάννη, θέση του μικρότερου στη Βασιλεία του Θεού προστίθενται τα εξής λόγια του ίδιου: *Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν Θεὸν βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου· οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Νομικοὶ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ (7, 29-30)*. Μετά από αυτά τα λόγια ακολουθεί η αναφορά στο τραπέζι που παρέθεσε κάποιος από τους Φαρισαίους στον Ιησού και στη χειρονομία της αμαρτωλῆς γυναίκας, η οποία *ἀλειψε με τὸ μύρο καὶ τὰ δάκρυά της τὰ πόδια τοῦ Ἰησοῦ καὶ κέρδισε τὴ σωτηρίαν*. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει με τον πιο φανερό τρόπο την αλήθεια των λόγων Του σχετικά με εκείνους τους αμαρτωλούς που δικαίωσαν το Θεό αναγνωρίζοντας την παρουσία της Βασιλείας. Το χωρίο για τους βιαστές, κατά παράδοξο τρόπο, δεν παρατίθεται από το Λουκά σε αυτή τη συνάφεια, αλλά αποκομμένο από τα σχετικά με το πρόσωπο του Ιωάννη. Εντάσσεται σε μια σειρά κυριακών λογίων που παρεμβάλλονται μεταξύ δύο παραβολών (16, 1-13 19-31), οι οποίες στιγματίζουν τη φιλαργυρία και την υψηλοφροσύνη των Φαρισαίων, και συνδέεται άμεσα με το στίχο 17, με τον οποίο εξαίρεται η σωτηριολογική σημασία του Νόμου και των Προφητών, κάτι που υπογραμμίζει και η ακολουθούσα παραβολή του πλουσίου και του πτωχού Λαζάρου. Η σχετική ενότητα των κυριακών λογίων είναι η εξής: *Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα οἱ Φαρισαῖοι φιλάργυροι ὑπάρχοντες καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται μέχρι Ἰωάννου ἀπὸ τότε ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. Ἐκκοπώτερον δὲ ἐστὶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν ἢ τοῦ Νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν. Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει, καὶ ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει (16, 14-18)*. Στο Λουκά

Με όλα αυτά τα στοιχεία αποδεικνύεται ότι με το χωρίο **11, 12**, το οποίο έχει τοποθετηθεί από τον Μτ. στο κέντρο ακριβώς του

παραλείπεται το ρήμα *ἐπροφήτευσαν* αναφορικά με τη λειτουργία των Προφητών και του Νόμου, το οποίο απηχεί έντονα τη θεολογία του Ματθαίου. Το ίδιο το λόγιο καταγράφει πρώτα τα σωτηριολογικά μέσα της προ του Ιωάννη εποχής (του Νόμου και των Προφητών). Τό ἀπό δέ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι αντικαθίσταται με το απλό ἀπό τότε, κάτι όμως το οποίο δε φαίνεται να υποδηλώνει τον αποκλεισμό του Βαπτιστού από την καινή εποχή της Βασιλείας. Το ρήμα *βιάζεται* δεν έχει ως υποκείμενο τη Βασιλεία, όπου χρησιμοποιείται το προσφιλές στο Λουκά ρήμα *εὐαγγελίζεται* (**7, 22**), αλλά το *πᾶς εἰς αὐτήν*. Ενώ, μάλιστα, αρχικά ο αναγνώστης του Λουκά αποκομίζει την εντύπωση ότι η ισχύς του Νόμου οριοθετείται με την έλευση του Ιωάννη, η εντύπωση αυτή εξασθενεί, αμέσως, με την προσθήκη του επόμενου χωρίου το οποίο σημαίνει, σε χρόνο ενεστώτα, ότι είναι ευκολότερο να παρέλθει ο ουρανός και η γη παρά να εκπέσει μια γραμμή από τον Νόμο. Ο στ. **17** φαίνεται ότι τελικά προστέθηκε, για να αποκλείσει κάθε γνωστική ερμηνεία της μετά Ιωάννη εποχής ως εποχής αχαλίνωτης ελευθερίας. Αυτό υπογραμμίζει και το *πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει, καὶ ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει*, το οποίο υπερβαίνοντας σε αυστηρότητα τον Μωσαϊκό Νόμο αποτελεί κατεξοχήν παράδειγμα περιορισμού/βιασμού της προσωπικής ηδονής χάριν του ασθνεστέρου φύλου. Από τα παραπάνω αποδεικνύεται ότι και με το Λκ. **16, 16** τονίζεται τόσο η παροντική έλευση και διακήρυξη της Βασιλείας στην Ιστορία και στον Κόσμο, όσο και η δυνατότητα κάθε ανθρώπου να εισέλθει σε αυτή. Αυτό το οικουμενικό άνοιγμα του ευαγγελισμού σε ανθρώπους αμαρτωλούς και με μέσα απλώς και καθημερινά, όπως η πρόσκληση σε δείπνο σε τελώνες, που γίνεται αφορμή για την αφήγηση των κεφ. **15-16**, επέσυρε την κατηγορία των Φαρισαίων ότι προοδοποιεί την ισοπέδωση των ηθικών φραγμών του Νόμου. Ο ευαγγελιστής χρησιμοποιώντας το ρ. *βιάζομαι*, για να εκφράσει την είσοδο στη Βασιλεία, θέλει να καταστήσει κατανοητό όχι μόνο στους Φαρισαίους, αλλά και στους ακροατές του Ευαγγελίου που είχαν υιοθετήσει ελευθεριάζουσες απόψεις ότι η συμμετοχή στη Βασιλεία όχι μόνο δεν ακυρώνει, αλλά ενισχύει τον Νόμο. Ως απόδειξη αυτού κομίζεται η διάταξη του Νόμου περί του Γάμου, η οποία, ενώ είχε σχετικοποιηθεί από τη φαρισαϊκή πρακτική, εφαρμόζεται με απόλυτο και συνεπή τρόπο στην Εκκλησία. Η *στενή και τεθλιμμένη* είσοδος στη Βασιλεία είναι ανοικτή σε καθέναν που είναι έτοιμος να "βιάσει" το αίσθημα της φιληδονίας, προκειμένου να διατηρήσει το θεοϊδρυτο θεσμό του Γάμου. Όπως αποδεικνύεται από την παραβολή του πλουσίου και του πτωχού Λαζάρου, που επισυνάπτεται, η είσοδος στους κόλπους του Αβραάμ, εκτός από την επίδειξη ενεργούς φιλανθρωπίας και την κατάργηση μιας νοοτροπίας που θέλει τον πλούτο ως επιβεβαίωση της θεϊκής εύνοιας, προϋποθέτει την υπακοή του Μωυσέως και των προφητών. Ήδη, συνεπώς, με τον Λουκά το ρ. *βιάζομαι* αρχίζει να γίνεται συνώνυμο της προσωπικής άσκησης που αποσκοπεί στην εφαρμογή του θελήματος και λαμβάνει την πατερική του διάσταση.

Ευαγγελίου του, υπογραμμίζεται το γεγονός ότι η άκτιστη δόξα και χάρις του Γιαχβέ, η οποία ήταν απροσπέλαστη στον εκλεκτό λαό, **μπορεί, πλέον, με την έλευση της Σοφίας του Θεού στον κόσμο να οικειωθεί από κάθε άνθρωπο, που βιάζοντας τον εγωισμό του και την αυτάρκειά του προσεγγίζει αυτό το μυστήριο με πίστη.** Το γεγονός της αποκάλυψης της Βασιλείας στο πρόσωπο του Μεσσία αποτελούσε στην εποχή πριν από τον Ιωάννη αντικείμενο προφητείας και πόθου. Στην εποχή **μετά τον Ιωάννη, όμως, αποτελεί μια απτή πραγματικότητα που συνειδητοποιούν όχι οι αυτάρεσκοι για τη σοφία τους και τη μελέτη του Νόμου και των Προφητών Φαρισαίοι, αλλά τα νήπια, τα παιδιά, οι ταπεινοί.**

Η πραγματοποίηση αυτού του στόχου, της εξόδου δηλαδή από την 'Αίγυπτο' του ατομικού και εθνικού εγώ επιτυγχάνεται **με τη μετάνοια.** Όταν κάποιοι πληροφόρησαν τον Ιησού ότι ο Πιλάτος σφαγίασε Γαλιλαίους αγωνιστές της εθνικής αντίστασης, **αναμειγνύοντας το αίμα τους με το αίμα των θυσιών τους, εκείνος ούτε τους κατηγορήσε ως αμαρτωλούς, όπως κατά παράδοξο τρόπο φαίνεται από το λόγο του Ιησού έκανε η πλειονότητα των ακροατών ούτε τους εξύμνησε ως πατριώτες, όπως θα ανέμενε κανείς εάν ήταν οπαδός του ζηλωτικού κινήματος.** Χρησιμοποίησε απλώς τη θυσία τους ως παράδειγμα απώλειας των αμετανόητων: *Παρήσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξεν μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἀμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι ταῦτα πεπόνθασιν; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε πάντες ὁμοίως ἀπολεισθε.* ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα ὀκτῶ ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε πάντες ὡσαύτως ἀπολεισθε (Λκ. 13, 1-5). Στην πρόσκληση και πρόκληση μετάνοιας του Ιησού τελικά, όπως με πλαστικότητα περιγράφει η παραβολή του ασώτου υιού (Λκ. 15, 11-32) ανταποκρίνονται τα έθνη αλλά και τα «ακάθαρτα» μέλη εκείνα του εκλεκτού λαού που συνεργάζονταν με τους κατακτητές, οι τελώνες και οι αμαρτωλοί, όπως ο Ζακχαίος (Λκ.

19, 1-10). Όπως σημειώνει ο Χ. Καρακόλης¹⁴³, ο άσωτος γίνεται άνευ όρων αποδεκτός από τον Πατέρα, αποκαθίσταται πλήρως ως υιός κι έτσι σώζεται, ενώ η είσοδος αυτή τελεσιουργείται **με** το βάπτισμα κι επισφραγίζεται **με** τη συμμετοχή στην ευχαριστηριακή σύναξη.

Η πραγματοποίηση της εντολής της αγάπης προς τον άλλο, ο βιασμός του εαυτού και η μετάνοια, ως επιστροφή (εβρ. **schuwu**) του ανθρώπου στην πατρική εστία και στο αρχέγονο βασιλικό του αξίωμα, όπως αποδεικνύει και η συνέχεια του Ευαγγελίου του Ιησού στο Μκ. **1, 15** δε συνδέεται από τον Ιησού **με** τη ριζοσπαστική ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων της Τορά, αλλά **με** την προσήλωση του ανθρώπου στο πρόσωπό του και την αποδοχή της πρόσκλησής Του: *ἀκολουθεί μοι*. Η ανατολή της βασιλείας συνδέεται από τον Ι. Χριστό **με** τη δική Του παρουσία, δράση και, ιδίως, θυσία. Η θέση που λαμβάνει κανείς στο πρόσωπό του είναι αυτή που τον κρίνει ή τον σώζει και δε χωρά συμβιβασμούς. Η μαθητεία στον Ιησού και η αποδοχή της βασιλείας που επαγγέλλεται απαιτεί την κατάρρευση του συμβατικού 'Κόσμου', ο οποίος βασιζέται την ύπαρξή του στην ηδονή, τη δόξα και την κυριαρχία. Έτσι ο Ιησούς στο Λκ. **9, 60** αποτρέπει τον υποψήφιο απόστολο, που προσκαλεί να τον ακολουθήσει, από τη στοιχειώδη υποχρέωσή του να θάψει το νεκρό πατέρα του και τον δεύτερο, ο οποίος προθυμοποιείται **μόνος** του να μαθητεύσει κοντά του, τον αποτρέπει από το να αποχαιρετήσει τους οικείους του, κάτι που ο Ηλίας δεν τόλμησε να αρνηθεί κατά την κλήση του Ελισσαιέ (Γ' Βασ. **20, 20**). Με το

---

¹⁴³ Η παραβολή του ασώτου Υιού, **153**. Ο Theissen, *Κίνηση του Ιησού*, **155-156** σημειώνει τα εξής: Το αποφασιστικό βήμα στην Κίνηση του Ιησού συνίστατο στο ότι η ριζοσπαστική σκλήρυνση της Τορά θεμελιώθηκε και περιορίστηκε σε ένα ριζοσπαστικό κήρυγμα Χάρης. Η ενδοστρεφής επιθετικότητα μετατράπηκε σε αποδοχή του ίδιου μας του εαυτού **με** βάση τη θεία αγάπη. Η σημαντικότερη προϋπόθεση γι' αυτό ήταν εκείνη η απελευθερωμένη από το φόβο ατμόσφαιρα, η οποία προβάλλει τόσο καθαρά στις παραβολές. Είναι σαν να δέχτηκε η αρχέγονη εμπιστοσύνη στη ζωή ένα καινούργιο, ένα δυνατό ερέθισμα. Αν αναλογισθεί κανείς τη σχέση ανάμεσα στο φόβο και στην επιθετικότητα, τότε γίνεται κατανοητό γιατί η υπέρβαση της επιθετικότητας στην Κίνηση του Ιησού **μύησε** να γίνει συγκεκριμένο κοινωνικό όραμα. Ο ζηλωτισμός είτε εναντίον των αρχόντων είτε εναντίον όλων εκείνων των γιων του σκότους, οι οποίοι δεν ανήκουν στο εθνικό, κοινωνικό ή θρησκευτικό μετατράπηκε σε αγάπη.

οὐδείς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός ἐστιν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ (9, 62) ο Ἰησοῦς ἀνακαλεῖ, **μάλιστα**, στο νου των ακροατῶν του ἕνα γεγονός κατεξοχήν ἀρχετυπικό για τὴν ἰσραηλιτικὴ παράδοση, στο οποίο ἐπίσης πρωταγωνιστεῖ το πυρ· τὴν καταστροφή τῶν Σοδόμων. Ἡ γυναίκα του Λῶτ παράκουσε τὴν ἐντολὴ του ἀγγέλου, κοίταξε εἰς τὰ ὀπίσω σὴν ἐκπέμπουσα φωτιά πατρῶα γῆ καὶ μετατράπηκε σὲ στήλη ἀλός (Γεν. 19, 17.26).

Υπὸ αὐτὴ τὴν ἐννοια, ο Ἰ. Χριστός ὡς 'σημεῖο ἀντιλεγόμενο' τῆς Ἰστορίας (Λκ. 2, 34)¹⁴⁴, διαφοροποιεῖ τὴν εἰρήνη Του ἀπὸ αὐτὴν τῆς **Pax Romana**. Τολμάει, **μάλιστα**, νὰ διακηρύξει στο Λκ. 12, 49-53 (=Μτ. 10, 34-36) τὰ ἐξῆς:

Πῦρ ἤλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθῃ;

Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι,

καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῇ.

Δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῆ;

οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἡ διαμερισμόν.

ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν ἐνὶ οἴκῳ διαμεμερισμένοι,

τρεῖς ἐπὶ δυσὶν καὶ δύο ἐπὶ τρισίν,

διαμερισθήσονται πατήρ ἐπὶ νίῳ καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί,

μήτηρ ἐπὶ τὴν θυγατέρα

καὶ θυγάτηρ ἐπὶ τὴν μητέρα, πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς

καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν.

Σε αὐτό το χωρίο, τὸ πρόσωπο καὶ τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰησοῦ, λειτουργεῖ ὡς πυρ, ὡς **μάχαιρα** ὅπως με ἔμφαση σημειώνει το Ματθαῖος (10, 34-36), για τις θεμελιώδεις για τὴν ἀρμονία τῆς κοινῆς καὶ τῆς **Pax Romana** (Ρωμαϊκὴ Εἰρήνη) **οικογενειακές**

---

¹⁴⁴ Με τὴ φράση ο Ἰησοῦς παρουσιάζεται παράλληλα ὡς ο Μεσσίας Ἀρχιερέας, για τὸν ὁποῖο γίνεται λόγος στο 4Q541 (Fr.9) ἀφοῦ με τὴ διδασκαλία το ἀνατέλλει μέσα ἀπὸ τὸ σκοτάδι τὸ φῶς τῆς νέας δημιουργίας καὶ ἀνάβει ἡ φωτιά στα πέτρα τῆς γῆς. Παρ' ὅλες τὶς μαστιγώσεις τῶν πόνων καὶ τὸ διωγμὸ που υφίσταται ἐπιτελεῖ τὴν ἐξιλέωση.

σχέσεις πατέρα και υιού, τις οποίες αναμενόταν να αποκαταστήσει ο επανερχόμενος προφήτης. Αυτό το φαινομενικά ασυμβίβαστο με το κήρυγμα της αγάπης χωρίο του Λκ., μπορεί να ερμηνευθεί ορθά εάν ενταχθεί στην ευρύτερη συνάφειά του *Οδοιπορικού του Ιησού προς το Πάθος*, το οποίο δεσπόζει στο κατά Λουκάν (9, 51-19, 27). Αποτελεί ουσιαστικά την 'απάντηση' του Ιησού στο αίτημα των υιών του Ζεβεδαίου (με το οποίο εγκαινιάζεται ολόκληρη αυτή η ενότητα) να πυρποληθούν οι αφιλόξενοι εχθροί του Ισραήλ, οι άνομοι και αλλογενείς Σαμαρείτες (9, 52-53). Αυτή η ενέργεια σηματοδοτεί στο Μαλαχία (3, 2-3)¹⁴⁵ την έλευση του αγγέλου της κρίσεως Μεσσία και του Κυρίου στο Ναό Του στην Ιερουσαλήμ. Τέτοιο πυρ, όμως, αρνείται ο Ιησούς να κατεβάσει από τον ουρανό. Αντίθετα η αποπομπή των αγγέλων από τη Σαμάρεια, όχι μόνο δεν προκαλεί την δια πυρός καταστροφή της Σαμάρειας, αλλά οδηγεί τον Ιησού στην αποστολή επιπλέον 70 (72) αγγέλων ως αμνών εν μέσω λύκων σε κάθε πόλη και κώμη από όπου θα περνούσε με την αποστολή να κηρύξουν τη βασιλεία θεραπεύοντας τους αρρώστους (10, 9) και να κομίσουν ειρήνη στον οίκο, πού θα τους φιλοξενεί. Αυτό πού θα προκαλέσει το ολοκαύτωμα, που έπληξε τα αφιλόξενα για τους αγγέλους του Κυρίου Σόδομα (10, 12), είναι η αρνητική αντίδραση των πόλεων στο ευαγγέλιο των μαθητών. Αυτή η πύρινη τιμωρία, όμως, δε θα συντελεσθεί στο παρόν από τους 'αγγέλους' - αποστόλους (πρβλ. Απ. 11, 5). Είναι, 'η ημέρα' της βασιλείας του Θεού εκείνη η οποία θα επιφέρει την πύρινη καταστροφή, όταν και δε θα είναι οι πόλεις των αλλογενών εκείνες, οι οποίες κατεξοχήν θα δεχτούν την υποστούν, αλλά πόλεις της αγίας Γης όπως η Χοραζίν, η Βηθσαιίδα και ιδίως η Καπερναούμ, η οποία μάλιστα παρότι φιλοξένησε και δεν απέπεμψε τον 'άγγελο της διαθήκης' Ιησού

---

¹⁴⁵ Παρόμοια με το Μαλαχία η αποστολή αγγέλου κρίσεως για τους αλλοεθνείς αλλά καθοδηγητή για τον εκλεκτό λαό είχε το προηγούμενο της στην αναβιούμενη λατρευτικά πασχάλια εμπειρία της Εξόδου του Ισραήλ (Εξ. 28, 23-24). Στη Σοφ. Σολομώντος (16, 16 κε.) κατά την περιγραφή του ίδιου γεγονότος, το οποίο αναμενόταν να επαναληφθεί στα Έσχατα προκειμένου να σημάνει την λύτρωση του Ισραήλ από κάθε ξένο ζυγό, ενώ ο Θεός βρέχει στον εκλεκτό λαό του μάννα, 'μαστιγώνει' τους υπεναντίους με καταστροφικό πύρινο κατακλυσμό.

θα έχει την ίδια τύχη με αυτή της Βαβυλώνας (Ησ. 14, 13). Έτσι, λοιπόν, όπως ο Ηλίας συνειδητοποίησε ότι ο Κύριος δε βρίσκεται ούτε στον ανεμοστρόβιλο ούτε στο σεισμό ούτε στο πυρ, αλλά σε φωνή αύρας λεπτής (Γ' Βασ. 19, 12), και οι μαθητές του Ιησού και ιδίως οι εμφορούμενοι από ζηλωτικά ιδεώδη υιοί του Ζεβεδαίου συνειδητοποιούν ότι αυτό το οποίο θα κρίνει τον κόσμο είναι το Ευαγγέλιο της Ειρήνης και της Αγάπης, που συνδέεται με το διωγμό και το μαρτύριο. Αυτοί που θα υποστούν την πύρινη κόλαση δε θα είναι τελικά τα έθνη, τα οποία προβάλλει ο Ιησούς ως πρότυπα μίμησης (Νινευί, βασίλισσα Νότου), αλλά ο εκλεκτός λαός. Το βάπτισμα του αίματος του Ιησού που αποτελεί το επιστέγασμα του μαρτυρίου όλων των απεσταλμένων από την Σοφία προφητών θα επιφέρει τελικά και την καταστροφή της Ιερουσαλήμ, της πόλης-συμβόλου του θεοκρατικού κράτους του Ισραήλ. Αυτή η καταστροφή οφείλεται στην επίμονη άρνηση του Ισραήλ να αποδεχθεί το κάλεσμα των απεσταλμένων Του. Ο ίδιος ο Ιησούς με τη διπλή επανάληψη του ονόματος της αγίας Πόλης και τη στοργική φράση *ποσάκις ήθέλησα επισυνάξαι τὰ τέκνα σου ὄν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε (13, 34)* παρουσιάζεται να διακατέχεται από το πυρ της αγάπης προς την Ιερουσαλήμ και όλους εκείνους που δεν επιθυμούν τη σωτηρία τους από αυτόν. Οι μαθητές ως οικονόμοι, δέχονται την εξαιρετικά αυστηρή απειλή της διχοτόμησης και των μαστιγώσεων (12, 35-48), εάν εν ονόματι του απόντος Κυρίου απολαμβάνουν αμέριμνα το παρόν και ασκούν βία προς τους άλλους (12, 45). Και οι δύο απειλές παραπέμπουν στην τιμωρία του ασβέστου πυρός της κολάσεως (πρβλ. Ησ. 66, 24 Μκ. 9, 48).

6) Η διακονία στην Εκκλησία

Η ακολουθία του Ιησού προϋποθέτει την συνανάβαση μαζί του (και μάλιστα οπίσω του) όχι σε θρόνους δόξης και ισχύος αλλά σε Σταυρό οδύνης και εξευτελισμού υπέρ των άλλων. Αυτή τη συμβολική πορεία του Ιησού από τη Γαλιλαία στα Ιεροσόλυμα περιγράφει τόσο ο Μάρκος με την ενότητα 8, 22-10, 56, όσο και ο Λουκάς, ο οποίος αφιερώνει σε αυτή την «οδό» του Ιησού δεκαεννιά ολόκληρα κεφάλαια (9, 51-19, 27). Τα γεγονότα, τα οποία αφηγείται ο Μάρκος στην ενότητα 8, 22-10, 56 συνδέονται

μεταξύ τους στενά χρονικά, τοπικά και θεματικά. Πρώτον, διαδραματίζονται στο τέλος της δημόσιας δράσης του Ιησού και δεύτερον δεν εκτυλίσσονται στην περιοχή της λίμνης της Γαλιλαίας (όπως συμβαίνει στα προηγούμενα κεφάλαια), αλλά καθ' οδόν, καταρχήν προς το βορειότερο σημείο της δράσης του, την ορεινή Καισάρεια του Φιλίππου, όπου συντελείται και η Μεταμόρφωση. Μετά το γεγονός αυτό ο Ιησούς με τους μαθητές του αφού διασχίσουν τη Γαλιλαία (9, 30), περνούν στην περιοχή πέρα του Ιορδάνου (10, 1) και τελικά φθάνουν στην Ιεριχώ (10, 46). Το τέλος αυτής της πορείας, το οποίο κατονομάζεται στον επίλογό της (ιδού αναβαίνομεν εις Ιεροσόλυμα, 10, 33) είναι ένα τέλος τραγικό, αλλά στην ουσία ένδοξο. Με τις τρεις προρρήσεις σχετικά με το επώδυνο και επαίσχυντο Πάθος και την Ανάστασή Του (8, 31· 9, 30· 10, 32-33) ο Ιησούς προσπαθεί να προετοιμάσει προοδευτικά τους μαθητές του για τα γεγονότα, τα οποία αποτελούν το τέλος της μεσσιανικής Του αποστολής¹⁴⁶.

Ενδιαφέρουσα είναι, ειδικότερα, η κεντρική θέση της **Μεταμορφώσεως**, η οποία αποτελεί την αφετηρία της πορείας του Ιησού προς το Πάθος, στην κυκλική επικεντρική δομή τού κατά Μάρκον που πρότεινε ο Mack¹⁴⁷ με βάση το μοτίβο της δύναμης και της αδυναμίας:

A. Ιωάννης ο Βαπτιστής (εκπλήρωση παλαιών προσδοκιών).

B. Η Βάπτισμα του Ιησού.

Γ. Πειρασμοί (αναμέτρηση με το δαιμονικό στοιχείο).

Δ. Κλήση των μαθητών (θετική αντίδραση).

---

¹⁴⁶ Η πρόσκληση για υπαρξιακή μετοχή σε αυτή την πορεία εκφράζεται με το «ύπαγε οπίσω μου», το οποίο απευθύνει ο Ιησούς στον Πέτρο και όλους τους μαθητές (8, 33-38) και με τη ριζοσπαστική πρόσκλησή του στον πλούσιο τηρητή του μωσαϊκού Νόμου να εγκαταλείψει κάθε είδους υλικής εξασφάλισης για να τον ακολουθήσει (10, 17-27). Αυτή την οδό προς το Πάθος υποδεικνύει ο Ιησούς στους υιούς του Ζεβεδαίου (10, 35-41) και αυτή ακολουθεί με συνέπεια τελικά ένας τυφλός, ο Βαρτιμαίος (10, 46-52). Η ανταπόδοση γι' αυτούς που θα εγκαταλείψουν τα πάντα και θα τον ακολουθήσουν σε αυτήν τη σταυρική πορεία είναι αφενός να λάβουν όσα εγκατέλειψαν εκατονταπλασίονα σε αυτόν τον αιώνα μετά διωγμών (10, 30) και αφετέρου η σωτηρία, η δικαίωση στο εσχατολογικό δικαστήριο (8,35-38) και η κληρονομιά της αιωνίου ζωής (10, 30).

¹⁴⁷ Πρβλ. Mack, *A Myth of Innocence*, 333.

Ε. Διδασκαλία στη συναγωγή (κάθαρση).

Στ. Ιεραποστολή στη Γαλιλαία (δύναμη).

Ζ. Μεταμόρφωση του Ιησού.

Στ'. Πορεία προς την Ιερουσαλήμ (Πάθος).

Ε'. Κάθαρση του Ναού (διδασκαλία).

Δ'. Αντίδραση των μαθητών (άρνηση).

Γ'. Πειρασμοί και δίκη (αναμέτρηση με τις αρχές).

Β'. Σταύρωση.

Α'. Ο άγγελος στο κενό μνημείο (δημιουργία καινούργιων προσδοκιών).

Με την παραπάνω κυκλική επικεντρική δομή υπογραμμίζεται ο αντιθετικός παραλληλισμός της δύναμης στο πρώτο μέρος του Ευαγγελίου με την αδυναμία στο δεύτερο μέρος, η επιτυχία με την αποτυχία, η Βασιλεία του Θεού με τις βασιλείες του Κόσμου. Η πορεία του Ιησού από τη Βάπτιση προς το Πάθος, από την αυθεντία και τη δύναμη στην εξευτελιστική αδυναμία, ανατρέπει το ιδεώδες της κυριαρχίας, το οποίο επί αιώνες τυραννεί τον κόσμο και εκφράζεται υποσυνείδητα σε όλους τους μύθους εκείνους, στους οποίους ο ήρωας ακολουθεί την ακριβώς αντίστροφη από τον Ιησού πορεία από την ανωνυμία και την αφάνεια στη βασιλική δόξα και αναγνώριση. Στο Μκ. ο Ιησούς με την πορεία του επιβεβαιώνει τη δύναμη της αδυναμίας και της θυσίας, όσο εξευτελιστικό και επώδυνο και αν είναι αυτό το γεγονός. Η στροφή αυτή (από τη δύναμη στην αδυναμία), όπως παρουσιάζεται ανάγλυφα στην παραπάνω κυκλική επικεντρική δόμηση, επιτυγχάνεται με το γεγονός της Μεταμορφώσεως και τα γεγονότα τα οποία το πλαισιώνουν.

Με αυτό το γεγονός δίνεται βασικά απάντηση στο **μυστικό της μεσσιανικής ταυτότητας του Ιησού**, το οποίο δεσπόζει στο πρώτο μέρος του κατά Μάρκον. Το ερώτημα το οποίο με ενάργεια

τίθεται από τον Ιησού στην αρχή της ενότητας **8, 22-10, 56**, όταν εκείνος και οι μαθητές του βρίσκονται μακριά από τη λίμνη της Γαλιλαίας είναι το τίνα **με** λέγουσιν οί άνθρωποι εἶναι; (**8, 27**). Αυτοί οι οποίοι **έμμεσα** και **άμεσα** απαντούν στο ερώτημα αυτό είναι οι άνθρωποι (στ. **28**), οι μαθητές διά του Πέτρου (στ. **29**), ο ίδιος ο Ιησούς (στ. **31**) και στο τέλος, διά της παρουσίας της νεφέλης και της ακοής της φωνής, ο Θεός Πατέρας (**9, 7**). Η άποψη των ανθρώπων σχετικά **με** τον Ιησού, η οποία εκτίθεται **έμμεσα** από τους μαθητές, είναι ότι ο Ιησούς ταυτίζεται είτε **με** τον Ιωάννη το Βαπτιστή είτε **με** τον Ηλία είτε **με** έναν από τους Προφήτες, τους προδρόμους του Μεσσία (**8, 28**). Ακολουθεί κατόπιν η εξ ονόματος όλων των μαθητών απάντηση του Πέτρου *Σὺ εἶ ὁ Χριστός* (**8, 29**)¹⁴⁸, την οποία προφανέστατα και ο ίδιος και οι άλλοι μαθητές την εννοούν **με** κοσμικά εθνικιστικά κριτήρια. Ακολουθεί η αναφορά του Ιησού σε τρίτο πρόσωπο για τον εαυτό του ως *Υἱό του Ανθρώπου*, ο οποίος *δεῖ πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι* (**8, 31**). Αυτή η πρώτη πρόρρηση του Ιησού σχετικά **με** το εξευτελιστικό Πάθος και την ένδοξη Ανάστασή του συγκλονίζει τους μαθητές και προκαλεί την οξεία αντίδραση του Πέτρου που βλέπει τα οράματά του για ένα Μεσσία, παλινορθωτή της βασιλείας του Ισραήλ, να σβήνουν. Ο ίδιος ο Ιησούς απαντά στην αντίδραση του Πέτρου **με** τη σκληρή φράση *ὑπάγε ὀπίσω μου Σατανᾶ* και εν συνεχεία προβάλλει στον όχλο τη δική του σταυραναστάσιμη πορεία ως υπόδειγμα **μίμησης** από όλους. Χρησιμοποιεί **μάλιστα** **μια** φράση που χρησιμοποιούσαν οι Ζηλωτές¹⁴⁹ (*εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι*, Μκ. **8, 34**), για να εκφράσει όμως τις συνέπειες της μαθητείας στο Πρόσωπό Του και τη μαρτυρία του Ευαγγελίου Του. Γι' αυτό αναφέρεται κατόπιν στη Δευτέρα Παρουσία Του και τη δικαίωση των μαθητών Του *ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν*

¹⁴⁸ Στην ομολογία του Πέτρου οι άλλοι δύο Συνοπτικοί προσθέτουν τα εξής: *Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ζῶντος* (Μτ. **16, 16**) *ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ* (Λκ. **9, 20**).

¹⁴⁹ Hengel, *Zealots*, 260 **με** παραπομπή στο Schlatter, *Der Evangelist Matthäus* 1948, 350 κε.

ἀγίων (8, 38). Η περιπέτεια της αποκάλυψης της ταυτότητας του Ιησού κορυφώνεται στο υψηλό όρος, όπου ενώπιον των εκπροσώπων του ουρανού (Ηλία), της γης (οι μαθητές) και του Άδη (Μωυσής), της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, ομιλεί πλέον ο ίδιος ο Θεός - Πατέρας και διακηρύσσει, όπως και μετά τη Βάπτιση, ότι ο Ιησούς είναι ο αγαπητός Του Υιός. Αυτό που προστίθεται είναι ότι απαιτείται απόλυτη υπακοή στη διδασκαλία Του και ιδιαίτερος στην παρότρυνσή του για συσταύρωση μαζί Του. Έτσι, ο Ιησούς αποδεικνύεται στα μάτια των τριών μαθητών και των αναγνωστών του Ευαγγελίου εμφανώς ανώτερος των δύο κορυφαίων προσωπικοτήτων της Π.Δ., του Ηλία και του Μωυσή. Η κατωτερότητα των παλαιοδιαθηκικών προσώπων (τα οποία όμως ο όχλος ταύτιζε με τον Ιησού) έναντι του προσώπου του Ιησού γίνεται σαφής όχι μόνο από το ότι η θεϊκή φωνή ομιλεί με το οὗτος μόνο για τον Ιησού, ούτε από το γεγονός ότι μετά το άκουσμα της φωνής οι μαθητές βλέπουν μόνο τον Ιησού, αλλά και από το διάλογο, ο οποίος συνοδεύει τη Μεταμόρφωση (9, 11-13), σχετικά με το 'πρόσωπο' και το έργο του Ηλία και του Ιωάννη του Βαπτιστή. Η κατάβαση του Ιησού από το όρος και η εκπληκτική δυναμική θεραπεία του παραμορφωμένου από το Σατανά παιδιού (9, 14-27), αποκαλύπτει έμπρακτα τη θεϊκή του υπόσταση, τη δύναμή Του και την ουσία - το περιεχόμενο της αποστολής Του στον κόσμο, που δεν είναι άλλος από τον εξοβελισμό του διαβόλου.

Με τη Μεταμόρφωση αποκαλύπτεται και η ταυτότητα της Βασιλείας. Η μυστικά στον κόσμο κυφορούμενη Βασιλεία του Θεού (κεφ. 4)¹⁵⁰, αποκαλύπτεται βασικά μόνο σε τρεις μαθητές

---

¹⁵⁰ Η συχνότητα με την οποία απαντά ο όρος 'Βασιλεία του Θεού' στην ενότητα αυτή είναι εντυπωσιακή, αφού από τις συνολικά δεκαπέντε φορές που απαντά ο όρος στο Ευαγγέλιο του Μάρκου, στην εξεταζόμενη περικοπή κάνει αναφορά ο Ιησούς στη Βασιλεία και ιδιαίτερα στις προϋποθέσεις εισόδου σε αυτήν επτά φορές. Πέντε φορές συναντάται μάλιστα ο όρος στους έντεκα στίχους της περικοπής 10, 14-25. Εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι α/ στην εξεταζόμενη ενότητα ο Ιησούς, εκτός του όρου 'Βασιλεία του Θεού' χρησιμοποιεί αποκλειστικά σε αυτήν (την ενότητα) τέσσερις φορές απολύτως ή μη το συνώνυμο όρο 'Ζωή' ή 'Ζωή αιώνιος' σε συνδυασμό με τα απαρέμματα 'είσελθεῖν' (9, 43, 45) 'κληρονομήσειν' (10, 17) και 'λαβεῖν' (10, 30) και β/ μόνο σε αυτήν αναφέρεται η Γέεννα του Πυρός (σε συνδυασμό με τα απαρέμματα

μετά από εξαήμερη αναμονή και σιγή και ανάβαση σε υψηλό όρος, και βιώνεται ως θέα του φωτός και της δόξας του μεταμορφωμένου Ιησού και ακοή της θεϊκής φωνής (9, 1-10). Ως προϋποθέσεις εισόδου σε αυτήν δεν ορίζονται ούτε η απαρέγκλιτη εφαρμογή των διατάξεων του Νόμου του Μωυσέως, όπως πίστευαν οι ραββίνοι ούτε η εφαρμογή διαφόρων τεχνικών έκστασης (νηστεία, αυτοσυγκέντρωση), όπως συνέβαινε στον ελληνιστικό κόσμο. Αυτή η Βασιλεία, που αποτελεί δωρεά του Ιησού σε αυτούς που τον ακολουθούν, δεν αποτελεί απλώς ένα καινούργιο **Imperium** που διαδέχεται αυτό της Ρώμης, για να προσδώσει παγκόσμια αίγλη στον εκλεκτό λαό και το Θεό του. Αποτελεί μια εσχατολογική εμπειρία, που βιώνεται όμως εδώ και τώρα, και ταυτίζεται με μια επιστροφή στην παραδείσια αρχή των όντων¹⁵¹. Είναι χαρακτηριστική η παραλληλότητα της περιγραφής του μεταμορφωμένου Ιησού με τη λεπτομερή περιγραφή της ωραιότητας και της δόξας του Πρωτοανθρώπου, την οποία αποδίδει το Ιεζ. 28 στο βασιλέα της Τύρου, για να υπογραμμισθεί η αυτοθεοποίηση και η τελική πτώση του: *Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με λέγων Ἰὲ ἀνθρώπου, λαβὲ θρῆνον ἐπὶ τὸν ἄρχοντα Τύρον καὶ εἶπὸν αὐτῷ: Τάδε λέγει Κύριος Κύριος. Σὺ ἀποσφράγισμα ὁμοιώσεως καὶ στέφανος κάλλους ἐν τῇ τρυφῇ τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ ἐγενήθης· πᾶν λίθον χρηστὸν ἐνδέδεσαι, σάρδιον καὶ τοπάζιον*

‘ἀπελθεῖν’ 9, 43· ‘βληθῆναι’ 9, 45.47) τότε μπορεί να συνειδητοποιήσει το βασικό ρόλο τον οποίο διαδραματίζει γενικότερα η ενότητα αυτή στο Ευαγγέλιο της Βασιλείας, το οποίο καταγράφει ο Μάρκος.

¹⁵¹ Αυτή η εσχατολογική παραδείσια κατάσταση της ειρήνης ανάμεσα στον άνθρωπο και τα ζώα, προφητεύτηκε από τον Ησαΐα (11, 6-8· 65, 25). Η αντιτυπία του Αδάμ και του Ιησού, χαρακτηρίζει το Ευαγγέλιο του Μάρκου ήδη από την Εισαγωγή του (1, 13). Όπως πειράστηκε ο Αδάμ στον Παράδεισο, έτσι πειράζεται και ο Ιησούς στην έρημο. Όπως ο Αδάμ, σύμφωνα με τα Μιδράς, γινόταν αντικείμενο προσκύνησης από τα ζώα, έτσι και ο Ιησούς συναναστρέφεται με τα θηρία. Όπως ο Αδάμ τρεφόταν από τους αγγέλους, έτσι και τον Ιησού υπηρετούν άγγελοι. Αυτή η αντιτυπία συναντάται στον Παύλο (Α' Κορ. 15, 22. 45-49· Ρωμ. 5, 12-21) και στο κατά Λουκάν, όπου η γενεαλογία του Ιησού ανάγεται μέχρι τον Αδάμ (3, 38). Ο **Jeremias**, (Αδάμ, 141-3) επισημαίνει ότι στον Ιουδαϊσμό ο Πρωτοάνθρωπος αποτελούσε τον ιδεατό άνθρωπο και είχε δανείσει τα χαρακτηριστικά του στον προσδοκώμενο Μεσσία, ο οποίος γι' αυτό απονομαζόταν ως «Υιός του Ανθρώπου» (**Bar Nasha**). Ο Παύλος, όπως αποδεικνύει το Α' Κορ. 15, 27//Ψ. 8, εκλάμβανε τον τίτλο «Υιός του Ανθρώπου» ως όρο δηλωτικό της προϋπαρξής του.

και σμάραγδον και άνθρακα και σάπφειρον και ἴασπιν και ἀργύριον και χρυσίον και λιγύριον και ἀχάτην και ἀμέθυστον και χρυσόλιθον και βηρύλλιον και ὄνυχιον, και χρυσίου ἐνέπλησας τοὺς θησαυροὺς σου και τὰς ἀποθήκας σου ἐν σοὶ ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκτίσθης σύ. Μετὰ τοῦ χερουὺβ ἔθηκά σε ἐν ὄρει ἀγίῳ Θεοῦ, ἐγενήθης ἐν μέσῳ λίθων πυρίνων (στ. 11-14). Τελικά ὅμως ο δυνάστης ακολουθεῖ τη συντριβή του βαβυλώνιου ομολόγου του στον Ἄδη αφού ισχυρίζεται θεός εἰμί ἐγώ (στ. 2).

Ο Ιησούς ως Υἱός του Θεοῦ και Μεσσίας δεν παρουσιάζεται, ὅπως ο Βασιλέας - Πρωτοάνθρωπος πάνω στο ἅγιον ὄρος ἀνάμεσα σε Χερουβεὶμ, ἀλλὰ ἀνάμεσα στις κορυφαίες παλαιοδιαθηκικές προσωπικότητες. Εκπέμπει, ὅμως, λάμψη ἀνάλογη ἐκείνης των πολυτίμων λίθων, οι οποίοι χαρακτηρίζαν τον Πρωτοάνθρωπο στην Πρωτοϊστορία και χρησιμοποιούνται ἀπὸ τον Ιωάννη στην Αποκάλυψη για να περιγράψουν τον καθήμενο ἐπὶ του θρόνου Γιαχβέ (4, 3). Στον Ιησού ἀρμόζουν, ἔτσι, στον ὑψιστο βαθμὸ οι τίτλοι ἀποσφράγισμα ὁμοιώσεως και στέφανος κάλλους. Στην περίπτωση του Ιησού δεν ἔχουμε αυτοανακήρυξή του σε Θεό, ἀλλὰ διακήρυξη του ἰδίου του Θεοῦ σχετικά με την προαιώνια υἰότητά Του. Ο Ιησούς, με τη λάμψη που εκπέμπει στο ὄρος της Μεταμορφώσεως, δεν παραπέμπει μόνον στο ἀναστάσιμο φως, ἀλλὰ ἀποκαλύπτει τη χάρη που ἀπολάμβανε ο Ἀδάμ, προτοῦ παραβεί την ἐντολή του Δημιουργοῦ Του, και συνάμα τη βασιλική δόξα που ἀναμένει ἐσχατολογικά μετὰ την Δευτέρα Παρουσία ὅλους ἐκείνους οι οποίοι θα υπακούσουν τον Υἱὸ του Θεοῦ μέχρι θανάτου (πρβλ. Δν. 12· Δ' Εσδρ. 7, 97· συρ. Βαρ. 51, 3). Σημειωτέον ὅτι η ἀποκάλυψη του Ιησού ως υιοῦ του Θεοῦ (**dei filius**) και της βασιλείας του (**Imperium**) δε γίνεται στο ὄρος του Θεοῦ, τη Σιών, ἀλλὰ σε ὄρος του εἰδωλολατρικοῦ Βορά, και μάλιστα κοντὰ σε ἓνα μέρος που συνδεόταν ονομαστικά και λατρευτικά με τον Πάνα και τον Αύγουστο, την Πανειάδα - Καισάρεια του Φιλίππου. Η ἀποκάλυψη γίνεται, ἐπίσης, μπροστὰ στους τρεις ἐκείνους μαθητές, οι οποίοι, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅσα προηγούνται με την ἐπιτίμηση του Πέτρου και ἐπονται με τη διεκδίκηση προνομιακῶν θρόνων, διακατέχονταν ἐντονότατα ἀπὸ ζηλωτικά φρονήματα.

Η μεταμόρφωση του Ιησού ουσιαστικά αποσκοπεί στη μεταμόρφωση των μεσσιανικών οραμάτων των μαθητών του. Αυτό το γεγονός αποκαλύπτεται στο τελευταίο λόγο του Ιησού σε αυτήν την ενότητα (Μκ. 10, 41-45 = Μτ. 20, 20-28 // Λκ. 22, 25-27):

Οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν

καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

οὐχ οὕτως δέ ἐστιν ἐν ὑμῖν·

ἀλλ' ὅς ἂν θέλῃ μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος,

καὶ ὅς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος·

καὶ γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι

ἀλλὰ διακονῆσαι

καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

Ὅπως στην αρχή της δημόσιας δράσης του Ιησού δεσπόζει ο πειρασμός της εξουσίας, έτσι και στο τέλος αυτής προβάλλει ο πειρασμός της πρωτοκαθεδρίας, ο οποίος πλήττει τους δύο κορυφαίους των μαθητών, τους υιούς Ζεβεδαίου, που είτε άμεσα είτε έμμεσα διά της μητέρας τους, ζητούν να καταλάβουν τις δύο επίζητες θέσεις εκ δεξιών και αριστερών όταν Εκείνος γευθεί στα Ιεροσόλυμα τη δόξα του ως Μεσσίας, κρίνοντας τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ. Ὅπως ο Ιησούς δέχτηκε τον πειρασμό της κυριαρχίας μετά την Βάπτισή του στην έρημο του Ιορδάνη, όπου και κατά την άνοδό Του από τα νερά διακηρύχτηκε η μεσσιανικότητα και η θεότητά Του, έτσι και ο πειρασμός της πρωτοκαθεδρίας εκτυλίσσεται μετά τη Μεταμόρφωσή του, η οποία συνδυάστηκε με άνοδο σε ένα όρος υψηλό και ερημικό κοντά στην Καισάρεια της Φιλίππου, εκεί όπου βρίσκονταν οι πηγές του Ιορδάνη, και μια ανάλογη διακήρυξη και αποκάλυψη του πρωτολογικού και εσχατολογικού κάλλους τού Υιού του Θεού.

Στην Καπερναούμ έχει προηγηθεί ένα σημαντικό γεγονός που καταγράφεται μόνο από το Μτ. ως αντίδραση του Ιησού στους συλλέκτες της φορολογίας του Ναού. Σύμφωνα με το Εξ. 30, 11-16, όλοι οι άνδρες πάνω από είκοσι ετών, ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν μισό σέκελ ή ένα δίδραχμο (Εξ. 30, 13· Ο') ως φόρο

προς το Ναό¹⁵². Η συλλογή του φόρου αυτού γινόταν τον τελευταίο μήνα του εκκλησιαστικού έτους Αντάρ, πριν το Πάσχα, και ήταν ενδεικτικός του ότι κάποιος ανήκει στον περιούσιο λαό. Η παρουσία του φοροεισπράκτορα προκαλεί τον εξής διάλογο του Ιησού με τον Πέτρο στην οικία: *Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἰῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; εἰπόντος δέ, Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων, ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. Στη συνέχεια, για την αποφυγή σκανδάλου, τον προσκαλεί να δώσει στους φοροεισπράκτορες ένα στατήρα, τον οποίο θα ανακαλύψει θαυματουργικά στο πρώτο ψάρι που θα αλιεύσει και θα αντιστοιχεί στα τέλη και των δύο. Με αυτήν την περικοπή τόσο ο Ιησούς όσο και οι μαθητές του χαρακτηρίζονται ως υιοί της βασιλείας.*

Ἦδη καθ' ὁδὸν προς την Καπερναοῦμ το αγωνιώδες ερώτημα που απασχολούσε και τους δώδεκα ήταν το τίς ἄρα μείζων στη Βασιλεία, που ευαγγελίζεται ο Ιησούς (Μκ. 9, 33-37). Ο Ιησούς απαντά με το *Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος* και συνοδεύει το λόγο του με μια μοναδική σε

---

¹⁵² Μετά την καταστροφή του Ναού ο φόρος αυτός συλλεγόταν για το Ναό του Καπιτώλιου Δία στη Ρώμη (Ιωσ. 7, 2. 18· Σουητ. Δομπτ. 12, 2). Από ορισμένους Πατέρες και ερευνητές η περικοπή αυτή θεωρείται ότι αφορά σε αυτό ακριβώς το θέμα της καταβολής του *fiscus judaicus* (πρβλ. Carter, *Matthew Empire*, 130-144. Κάτι τέτοιο όμως δεν προκύπτει από το κείμενο του Ευαγγελίου, το οποίο (Ευαγγέλιο) μνημονεύει χωριστά και χωρίς συνειρμούς με την υπό εξέταση περικοπή το διάλογο του Ιησού σχετικά το δηνάριο (22, 15). Η συμπεριφορά των βασιλείων της γης προς τους υιούς τους προβάλλεται απλώς ως παρομοίωση, για να δηλωθεί η σχέση όσων ακολουθούν τον Ιησού με τη βασιλεία. Άλλωστε οι χριστιανοί, έχοντας αφοριστεί στα τέλη του 1^{ου} αι. μ.Χ. από τη Συναγωγή, δεν ήταν υποχρεωμένοι να δίνουν αυτό το φόρο. Ίσως ο Ευαγγελιστής θέλησε με αυτήν την περικοπή, όπου φανερώνεται το διορατικό χάρισμα του Ιησού και η κυριαρχία του ως αυτο-βασιλέα πάνω στην ίδια τη φύση να εξάρει την ανωτερότητα εκείνου και την ελευθερία όσων τον ακολουθούσαν απέναντι στο θεσμό του Ναού, αλλά και ταυτόχρονα τη μη άρνησή του απέναντι σε αυτούς τους θεσμούς. Γι' αυτό και η συγκεκριμένη περικοπή τοποθετήθηκε μετά τη Μεταμόρφωση, όταν και ο Ιησούς πάνω σε όρος (διάφορο της Σιών) φανερώθηκε δια της δόξας-Σεκινά που εξέπεμψε και της παρουσίας του Μωυσή και του Ηλία, ως η αυτοβασιλεία και ταυτόχρονα ως το Πρόσωπο εκείνο που υποκαθιστά το Ναό και το Νόμο της Σιών (πρβλ. *αὐτοῦ ἀκούετε*). Για την ιστορία της πατερικής και της σύγχρονης Έρευνας βλ. Horbury, *The Temple Tax*, 265-6.

στοργή προφητική χειρονομία: και λαβών παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν και ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅς ἂν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται και ὅς ἂν ἐμὲ δέχεται, οὐκ ἐμὲ δέχεται ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με¹⁵³. Η κίνηση του Ιησού να τοποθετήσει το παιδίον ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶναι συμβολική. Στο μέσον της Συναγωγῆς εἶχε, ἐπίσης, θεραπεύσει τον ἄνθρωπο, τον ἐξηραμμένη ἔχοντα χεῖρα (3, 3), προκειμένου τη θέση, την οποία εἶχε ἐκεῖ ο Νόμος, να καταλάβει ο παραλελυμένος και ανενεργός ἀπὸ την τυπολατρική νομική θρησκευτικότητα Ἀνθρώπος (3, 27). Το γεγονός της ἀμφισβήτησης της Τορᾶ και της καταστρατήγησής του Σαββάτου ἀπέτελεσε την ἀφορμὴ του σχεδιασμοῦ της δολοφονίας Του (3, 6). Και η ἐνέργεια του Ιησού να 'στήσει' ἓνα παιδίον και μάλιστα, ὅπως τονίζει ο Λκ. παρ' ἑαυτῶ, στο μέσον της συνάξεως των μαθητῶν, καθ' ὁδὸν προς το Πάθος Του, δεν ἀποσκοπεῖ ἀπλῶς στο να κεντρίσει τα φιλόφθωρα αἰσθήματα των μαθητῶν του και των ἀκροατῶν του Ευαγγελίου ἀπέναντι σε κάποια ὀρφανά και ἐγκαταλελειμμένα ὄντα, ἀλλὰ στο να προβάλλει ως κέντρο της Εκκλησίας μια ὑπαρξη, της οποίας χαρακτηριστικό στα χρόνια συγγραφῆς του Ευαγγελίου δεν ἦταν τόσο η ἀθωότητά¹⁵⁴ και η ἀπάθεια, ὅσο η κοινωνική και θρησκευτική υποβάθμιση¹⁵⁵. Σύμφωνα με τον J. D. Crossan¹⁵⁶ *to be a child was to be a nobody, with the possibility of becoming a somebody absolutely dependent on parental discretion and parental standing in the community.. A kingdom of the humble, of the celibate or of the baptized comes later. This comes first: a kingdom of children is a kingdom of nobodies.* Η παρουσίαση του παιδιοῦ ως 'εἰκόνας' της Εκκλησίας στην υπό

---

¹⁵³ Το ἐναγκαλίζεσθαι συναντάται στην Κ.Δ. μόνο 2 φορές στο Μκ. 9, 36 και 10, 16 με υποκειμένο τον Ιησὺ και ἀντικείμενο τα παιδιά. Ο Μτ. το ἀντικαθιστᾷ με το προσκαλισάμενος (18, 2), ἐνῶ ο Λουκάς το διαγράφει. Την ἴδια ἐπιφυλακτικότητα διακρίνει κανεὶς στους δύο υστερότερους Συνοπτικούς και με τη σκηνή στο 10, 13 κε. Πρὸβλ. Ευαγγ. Θωμ. 22, 1-2: Ὁ Ιησὺς εἶδε νήπια να θηλάζουν. Εἶπε στους μαθητῆς του: Ἀυτὰ τα νήπια που θηλάζουν εἶναι ὅμοια με ἐκείνους που θα μπουν στη βασιλεία.

¹⁵⁴ Πρὸβλ. Γεν. 8, 21· Ψ. 57 (58), 4.

¹⁵⁵ Ο Ιώσηπος σημειώνει ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἀνέκαθεν ἦσαν μάλιστα περὶ παιδοτροφίαν φιλοκαλοῦντες, και τὸ φυλλάττειν τοὺς νόμους και τὴν κατὰ τούτοις παραδεδομένην εὐσέβειαν ὡς ἔργον ἀναγκαϊότατον παντὸς τοῦ βίου πεποιημένης (Κατὰ Ἀπίωνος Δ' 12).

¹⁵⁶ Crossan, *The Historical Jesus*, 269.

εξέταση ενότητα ενέχει την ίδια ριζοσπαστικότητα την οποία έχει και το λόγο του Ιησού στο Λκ. **10, 21** (= Μτ. **11, 25**): *Εξομολογούμαι σοι, Πάτερ, Κύριε του ούρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου. Σε αυτό το λόγο οι ‘σοφοί και συνετοί’ Φαρισαίοι και Γραμματεῖς οι οποίοι καυχόνταν ὅτι ἦταν οι κατεξοχήν **H^akhamim** - επίγειοι εκπρόσωποι της Σοφίας-Τορά, στερούνται της κατεξοχήν αποκάλυψης του Πατέρα, η οποία τελικά γίνεται προσιτή στα ‘νήπια’¹⁵⁷. Γι’ αυτό ο Ιησούς υπογραμμίζει: Ὅς ἂν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὅς ἂν ἐμὲ δέχεται, οὐκ ἐμὲ δέχεται ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με. Στον Ιουδαϊσμό κυκλοφορούσε το εξής γνωμικό: ‘ὅποιος υποδέχεται στο σπίτι του ἓνα μορφωμένο Ραββί, εἶναι σαν να υποδέχεται την ἴδια την **Shekina**, (το σύμβολο δηλαδή της παρουσίας του Γιαχβέ στην ἔρημο)¹⁵⁸. Στο Μάρκο ο Ιησούς στη θέση του πλήρως περὶ τα νομικά καταρτισμένου Ραββί, θέτει ὄχι απλῶς το παιδί, ἀλλὰ το εντελῶς ἀνώριμο παιδίον, το οποίο ὄντας ιεραρχικά **μαζί με** το δούλο και τη γυναίκα η ἀσημότερη οντότητα της κοινωνίας, ἀναγνωρίζει την ἀνεπάρκεια, την ἀγνοια και την ἀδυναμία του, γι’ αυτό και α/ κραυγάζει **με** πίστη ‘Αββά, ὁ Πατήρ’ (Μκ. **14, 6** Ησ. **49, 15** Ψ. **130 [131], 2**), β/ συγχωρεῖ ἀπροϋπόθετα τον ‘ἄλλον’ και γ/ ἐρχεται σε κοινωνία και σχέση **μαζί** του χωρὶς να τον κρίνει **με** βάση το φύλο, τη φυλή ἢ τη θρησκεία του¹⁵⁹.*

¹⁵⁷ Hengel, *Jesus als Messianischer Lehrer der Weisheit*, 88.

¹⁵⁸ Jeremias, *Neutestamentliche Theologie I*, 242.

¹⁵⁹ Πρβλ. Κλήμης Αλεξ. Στωμ. **1, 5.17**: *Παῖδες οὖν εἰκότως οἱ Θεὸν μόνον πατέρα ἀφελεῖς καὶ νήπιοι καὶ ἀκέραιοι, οἱ κεράτων μονοκεράτων ἔρασταί. Τοῖς γοῦν προβεβηκόσιν ἐν τῷ λόγῳ ταύτην ἐπεκήρυξεν τὴν φωνήν, ἀφροντιστεῖν κελεύων τῶν τῆδε πραγμάτων καὶ μόνῳ προσέχειν τῷ πατρὶ παραινῶν. Ὁ Ἀγουρίδης, (Ματθαῖος ὁ Ευαγγελιστής, **187-211**) θεωρεῖ ὅτι μέσα σε μια ἐποχὴ επικράτησης γεροντοκρατίας, το Ευαγγέλιο του Ματθαίου γνωρίζει ομάδα νεαρῶν ιεραποστόλων γύρω ἀπὸ τον Ιησὺ καθὼς και τα χρόνια που γράφτηκε το Ευαγγέλιο (σ. **209-210**). Αυτοὶ οἱ νέοι ενθουσιώδεις ιεραπόστολοι που ταυτίζονται **με** τους νεωτέρους τῶν Πράξεων (**5, 6.10**) και τους νεανίσκους στο Α’ Ιω. **2, 12-14** και συμβολίζονται **με** το νεανίσκο στο Μκ **14, 51**, εἶχαν εἰδικὴ ἐκκλησιαστικὴ διακονία.*

Στη συνέχεια της πορείας και ενώ ο Ιησούς εισέρχεται στο 'πεδίο του Πάθους', στα όρια της Ιουδαίας 'πέραν του Ιορδάνου' το Ευαγγέλιο του Ιησού επικεντρώνεται στα τρία κορυφαία θέματα της ανθρώπινης ύπαρξης: Γάμος/Αγαμία' (10, 2-12), Πλούτος/Πτωχεία (10, 17-27) και Ισχύς/ Ταπείνωση (10, 35-45). Με τις απόψεις που διατυπώνει ο Ιησούς ανατρέπει εκ βάθρων την καθιερωμένη εδώ και αιώνες κοινωνική πυραμίδα της ιεραρχίας και της εξουσίας και δείχνει το δρόμο της επιστροφής στη Βασιλεία του Θεού. Και τα τρία διλήμματα είναι αυτά τα οποία παραμορφωμένα σε φιληδονία, φιλαργυρία και φιλοδοξία καταστρέφουν τη σχέση του ανθρώπου με το Θεό, το περιβάλλον, το συνάνθρωπο και τον εαυτό του. Όπως πειστικά υποστηρίζει ο Pesch¹⁶⁰, ο Μάρκος στο κεφ. 10 κάνει χρήση μιας ήδη προϋπάρχουσας Κατήχησης, η οποία, όπως αποδεικνύεται από τη χρήση της μετάφρασης των Ο', κυκλοφορούσε σε ελληνιστικές ιουδαιοχριστιανικές κοινότητες. Σε αυτή (την Κατήχηση), ο Ευαγγελιστής παρενέβαλε το θέμα της αξίας των παιδιών ως προτύπου (στ. 13-16), την εγκατάλειψη της οικογένειας για χάρη του Ευαγγελίου (στ. 28-31) και την τρίτη προφητεία του επερχομένου Πάθους (στ. 32-34).

Στην πρώτη ενότητα του κεφ. 10 ο Ιησούς, απαντώντας σε φαρισαϊκή πρόκληση ('πειρασμό'), τολμά για πρώτη φορά στο Ευαγγέλιο να ακυρώσει απερίφραστα διάταξη της θείας προαιώνιας (για τους Ιουδαίους) Τορά. Με απόλυτο τρόπο απορρίπτει την ανδροκρατική θεώρηση της εκδόσεως 'βιβλίου αποστασίου' - 'αυτόματου' διαζυγίου την οποία προέβλεπε ο Νόμος λόγω της σκληροκαρδίας των Ιουδαίων (Δτ. 24, 1· πρβλ. Ιωσ. Αρχ. 4, 253). Κατηγορηματικά αρνείται να μπει στη διαδικασία του φαρισαϊκού προβληματισμού για τις γυναικείες πράξεις, οι οποίες συνιστούν αιτία διαζυγίου (σχολές Σαμμάι και Χιλλέλ) και παραπέμπει στην αρχή της κτίσεως: *ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην. ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα [καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ], καὶ*

---

¹⁶⁰ Markusevangelium II, 128-130

ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα **μίαν** ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ **μία** σὰρξ. ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος **μὴ** χωριζέτω. Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν πάλιν οἱ **μαθηταὶ** περὶ τούτου ἐπηρώτων αὐτόν. καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ **γαμῆσῃ** ἄλλην **μοιχᾶται** ἐπ’ αὐτήν, καὶ ἂν αὐτὴ ἀπολύσασα τὸν ἄνδρα αὐτῆς **γαμῆσῃ** ἄλλον **μοιχᾶται** (Μκ. 10, 5-12). Με τον ὄρο ἀρχὴ ἐκτός ἀπὸ τὴ χρονικὴ στιγμὴ τῆς δημιουργίας (πρβλ. 13, 19), σημαίνεται παράλληλα τὸ συνεκτικὸ στοιχεῖο (**Prinzip**) τῆς Κτίσεως¹⁶¹. Ὁ Θεὸς συνεχίζει σὲ κάθε γάμο νὰ ἐπαναλαμβάνει τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας τῆς ἐνώσεως τοῦ ἀνδρὰ **με** τὴ γυναῖκα, σὲ σὰρκα **μία**. Στὴν οἰκία ἀκολουθεῖ, ὅπως συνηθίζεται σὲ ολόκληρη τὴν ἐνότητα, **μία** ἰδιαίτερη ἐπεξήγηση-‘κατήχηση’ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς **μαθητὲς** (πρβλ. 9, 33 10, 10). Σὲ αὐτὴν ὡς **μοιχὸς** καὶ **μάλιστα** ‘ἐπὶ’ τὴν γυναῖκα τοῦ¹⁶², θεωρεῖται ὁποῖος τὴν ‘ἀπολύσει’, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ ἀντίστροφο, τὸ ὁποῖο ἴσχυε στὸν ἐλληνιστικὸ κόσμον. Εἶναι, **μάλιστα**, χαρακτηριστικὸ ὅτι στὸ Μκ. 10, 29 κ.ε ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα καλεῖται νὰ εγκαταλείψῃ κανεὶς γιὰ χάριν τοῦ Κυρίου ἀπουσιάζει ἡ σύζυγος¹⁶³.

Τὸ ἴδιο ἀρνητικὴ ἦταν καὶ ἡ στάση τοῦ Ἰησοῦ στὸν **πλοῦτον**¹⁶⁴. Καὶ ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς **προάγει** τοὺς **μαθητὲς** στὴν ἐμπειρία τοῦ Πάθους

¹⁶¹ Drewermann, *Markusevangelium II*, 92

¹⁶² Σχετικὰ μετὰ τὴν ἐρμηνεῖα αὐτοῦ τοῦ στίχου βλ. Καραβιδοπούλου, *Μάρκος*, 330, ὑποσ.78.

¹⁶³ Stauffer, *Jesus*, 71. Διαφορετικὰ τὸ Λκ. 14, 26.

¹⁶⁴ Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ μοναδικὴ ‘ἀγάπη’ ποὺ ἐπέδειξε στὸ Ευαγγέλιον ὁ Ἰησοῦς σὲ συγκεκριμένον ἄνθρωπον (10, 21), νεανίσκον σύμφωνα μετὰ τὸν Ματθαῖον (19,20), ὁ ὁποῖος δὲν κατάφερε μέσα ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη, καὶ μάλιστα ἐκ νεότητός του, τήρηση τῆς Τορὰ νὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνια ζωὴ. Αὐτός, ὁ ὁποῖος γονατίζει μπροστὰ στὸν Ἰησοῦ δηλώνει οὐσιαστικὰ μετὰ τὴν ἐνέργειά του αὐτὴ ὅτι δὲν μπόρεσαν νὰ του κληροδοτήσουν τὴν αἰώνια ζωὴ οὔτε οἱ μωσαϊκὲς διατάξεις οὔτε οἱ θυσίαι ποὺ πρόσφερε στὸ Ναό. Ὁ ἴδιος ἐξαρτημένος καὶ ἐξασφαλισμένος ἀπὸ τὰ πλοῦτη του, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν ἰδιαιτέρως στὴ σοφιστικὴ γραμματεία ἀπόδειξη τῆς θεϊκῆς εὐνοίας (Παρ. 3, 16), ἀρνεῖται νὰ εγκαταλείψῃ τὰ πάντα γιὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ Ναζωραῖον Ἰησοῦ στὸ Πάθος. Ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴν προτροπὴν τοῦ ‘ἀκολουθεῖ μοι’ σὲ ἐκείνον, ὅσο καὶ μετὰ τὸ λόγιόν του πρὸς τοὺς μαθητὲς σχετικὰ μετὰ τὴν ἀμοιβὴν ἐκείνων ποὺ θὰ εγκαταλείψουν ἀκόμα καὶ τὰ τέκνα τοὺς γιὰ χάριν τοῦ Ἰδιοῦ προσωπικὰ καὶ τοῦ Ευαγγελίου Του (10, 28-31) ὑποκαθιστὰ σωτηριολογικὰ τὸ Ναό καὶ τὴν Τορὰ. Ὁ ἴδιος ὁ Μωυσῆς ἔχει, ἄλλωστε, ἤδη παρουσιασθεῖν στὸ ὄρος τῆς Μεταμορφώσεως ἐμφανῶς κατ’ ἄνωγον τοῦ Ἰησοῦ, ἐνῶ ἡ θεϊκὴ φωνὴ εἶχε προσκαλέσει σὲ ἀπόλυτη ἀκοή (**S’hema**) τῶν

και της Ανάστασης (Μκ. 14, 28-16, 7), οι δύο από τους κορυφαίους, οι οποίοι είχαν την εμπειρία της ανάστασης της κόρης του Ιαείρου και της μεταμόρφωσης του Ιησού, δείχνοντας παχυλή άγνοια και προκλητική ακατανόηση ζητούν από το δάσκαλό τους να καθήσουν στη δόξα του δεξιά και αριστερά του, κατά την κρίση των δώδεκα ισραηλιτικών φυλών. Με ενάργεια τίθεται, έτσι, στην κατακλείδα της ενότητας που περιγράφει την ανάβαση προς το Πάθος και την Ανάσταση το ίδιο θέμα με το οποίο αυτή εγκαινιάστηκε: **το θέμα της πρωτοκαθεδρίας και της εξουσίας**. Η διεκδίκηση πρωτείων προκαλεί την αγανάκτηση των άλλων μαθητών 'περί Ιακώβου και Ιωάννου'. Στο διάλογο που έχει ο Ι. Χριστός με τους μαθητές του προτού φθάσουν στην Ιεριχώ, στον τελικό σταθμό της πορείας του προς τα Ιεροσόλυμα, γκρεμίζει τα εθνικιστικά τους οράματα και ανατρέπει εκ βάθρων το παραδεδομένο μοντέλο εξουσίας που βασίζεται στην εκμετάλλευση των άλλων. Αντιπροτείνει τη δυνατότητα να πιουν το ποτήριο του πάθους¹⁶⁵ και να βαπτιστούν το βάπτισμα του αίματος που πρόκειται να γευθεί ο ίδιος.

Είναι εντυπωσιακή η 'σκληρή' γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Ιησούς για τους εξουσιαστές, που **νομίζουν** είτε **αρέσκονται**¹⁶⁶ να κατακυριεύουν¹⁶⁷ και κατεξουσιάζουν τα πλήθη. Με το πρόθεση κατ- υπογραμμίζεται η έννοια της πλήρους εκμετάλλευσης των λαών από τους δυνάστες του. Ηχεί τόσο ριζοσπαστική η γλώσσα του Ιησού, ώστε ο Λουκάς, ο οποίος μεταθέτει την περικοπή στις συζητήσεις που συνόδευσαν το Μυστικό Δείπνο (22, 25), προσπαθεί να απαλύνει τη φρασεολογία: *Οί βασιλείς τῶν ἐθνῶν*

λόγων Του. Με την τοποθέτηση της εντολής 'τίμα τον πατέρα σου...' στο τέλος των εντολών (10, 19) και την υπόσχεση της απολαβής εκατονταπλασιώνων οικιών, αδελφών, τέκνων και αγρών σε αυτόν τον αιώνα (10,30), ίσως ο Ιησούς έμμεσα απαντά σε εκείνους που υποστήριζαν ότι η παρουσία και το κήρυγμά Του λειτουργούσαν διασπαστικά και συνεπώς καταστροφικά για την οικογένεια (Μτ. 10, 37-12, 49-50)

¹⁶⁵ Δεν μπορεί να σημαίνεται το ποτήρι της εσχατολογικής Κρίσης του Θεού. Πρβλ. Ησ. 51, 17.22· Θρ. 4, 2 πρβλ. Ψ.41(42), 8· 68(69), 2 κε. Ησ. 43, 21· Ψ.73 (74), 9· Ανάλ.Ησ. 5, 13.

¹⁶⁶ Σωτηροπούλου, *Ερμηνεία Δυσκόλων Χωρίων III*, 9· 48-49 επί τη βάσει των Εσθ. 3, 9· 5.4· 8.5· Δ' Μακ.13, 14. Πρβλ. Γαλ. 2, 2· 6, 9.

¹⁶⁷ Πρβλ. Α' Πε. 5, 3.

κυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γινέσθω ὡς ὁ νεώτερος, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν. τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ ἐν μέσῳ ὑμῶν εἶμι ὡς ὁ διακονῶν. ὑμεῖς δὲ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου· καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν ἵνα ἔσθητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων τὰς δώδεκα φυλὰς κρίνοντες τοῦ Ἰσραὴλ.

Το λόγιο σχετικά με τη στάση κάθε πιστού χωριστά, με το οποίο εισάγεται η ενότητα της ανόδου του Ιησού προς τα Ιεροσόλυμα (9, 35), γίνεται κανόνας της Εκκλησίας με την τριπλή επανάληψη του ἐν ὑμῖν και τη χρήση των ὀρων διάκονος και δοῦλος. Ἰδίως ο ὀρος διάκονος παραπέμπει στη διακονία των τραπέζων της πρώτης Εκκλησίας. Ο 'μέγας' στη χριστιανική σύναξη δεν κυριαρχεῖ ἐπὶ των ἄλλων, οὔτε διακονεῖται ἀπὸ τους ἄλλους, ὀπως συμβαίνει με τους 'μεγάλους των εθνῶν', ἀλλά εἶναι ἐκεῖνος ο ὀποῖος ὀως ἐσχατος ὀλων 'νίπτει τους πόδας των ἄλλων' και φροντίζει για την προσφορά της ἀγάπης προς τους πάντες.

ὀως πρότυπο διακονίας προβάλλεται στο λόγιο ο ἰδιος ο Ἰησούς, του ὀποῖου το ἔργο κορυφώνεται στη μοναδική ἀντί ὀλων θανάτωσή του. Ομιλεῖ για τον εαυτό του με τον τίτλο 'ὀ Υἱός του Ἀνθρώπου'. Παραπέμπει, ἔτσι, στο ὀραμα του Δαυὶδ, ὀπου η μορφή του Υἱού του Ἀνθρώπου, ἔρχεται πάνω σε νεφέλες προκειμένου να λάβει την αἰώνια ἐξουσία και τη δόξα και τη βασιλική δύναμη ἐπὶ ὀλων των φυλῶν της γης (Δν. 7, 14). Ἀυτή η βασιλεία του Υἱού του Ἀνθρώπου και του λαού Του, 'των ἀγίων του Ὑψίστου', βρῖσκεται σε ἀντιπαράθεση προς τη θηριώδη, δαιμονική και κτηνώδη δυναστεία των αυτοκρατοριῶν της γης που ἔχουν ἀναδυθεῖ προηγουμένως ἀπὸ το σύμβολο της ἀβύσσου, τη θάλασσα. Με την τελευταία φράση δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν ο Ἰησούς δεν παραπέμπει μόνο στο τέταρτο Ἀσμα του Πάσχοντος Δούλου του Ησαΐα (Ησ. 53, 10-12· Μασ.)¹⁶⁸, ἀλλά και στο Ησ. 43, 3-5¹⁶⁹. Σε αὐτό το χωρίο ο Γιαχβέ ἀπευθύνεται

---

¹⁶⁸ Πρβλ. Ἰ Ενώχ 46, 4 κε.· 48, 8· 55, 4· 62, 1.3.6.9· 63, 1-11.

¹⁶⁹ Stuhlmacher, *Biblische Theologie I*, 121.

στο πλάσμα του τον Ισραήλ ως ο δημιουργός και ο σωτήρας του και τονίζει ότι για να τον λυτρώσει δίδει αντάλλαγμα (ἑοῖραῖ ἄλλαγμα) την Αίγυπτο, την Αιθιοπία και τη Σεβά, ενώ θυσιάζει ανθρώπους και λαούς ολόκληρους για να του σώσει τη ζωή: *ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου ὁ ἅγιος Ἰσραὴλ ὁ σώζων σε· ἐποίησά σου ἄλλαγμα Αἴγυπτον καὶ Αἰθιοπίαν καὶ Σοῦνην ὑπὲρ σοῦ. ἀφ' οὗ ἔντιμος ἐγένου ἐναντίον μου, ἐδοξάσθης, καὶ γὰρ σε ἠγάπησα· καὶ δώσω ἄνθρωπους πολλοὺς ὑπὲρ σοῦ καὶ ἄρχοντας ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς σου. μὴ φοβοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι· ἀπὸ ἀνατολῶν ἄξω τὸ σπέρμα σου καὶ ἀπὸ δυσμῶν συνάξω σε.* Ο Ιησούς στο χωρίο Μκ. **10, 45**, όπως και με το λογοπαίγνιο που κάνει στο Μκ. **9, 31** (=Λκ. **9, 44β 10, 42-44**· πρβλ. Α' Τιμ. **2, 5-6**), αποκαλύπτει ότι δεν είναι τα έθνη και οι λαοί, αλλά αυτός ο οποίος ως Υιός του Ανθρώπου παραδίδεται *αντί των ανθρώπων*. Το μέσον με τον οποίο θα καταλυθεί κάθε θηριώδης εξουσία και θα επιτευχθεί η βασιλεία Του δεν είναι άλλο από το προσωπικό πάθος. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Ιωάννης στο Ευαγγέλιό του, αν και αποσιωπά το λόγο αυτό του Ιησού, πρώτον τον παρουσιάζει να ταυτίζει τον εαυτό Του με τον καλό ποιμένα, τον καλό ηγεμόνα, ο οποίος *τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων* (κεφ. **10**) και δεύτερον προβάλλει αντί της παραδόσεως του Μυστηρίου της θείας Ευχαριστίας, τη νύξη των ποδῶν των Μαθητῶν ως προτύπου διακονίας (**13, 1-11**). Το ίδιο το λόγο του Ιησού στο Μκ. **10, 42-45** προαναφέρει τα ιδρυτικά λόγια της θείας Ευχαριστίας κατά το Μυστικό Δείπνο.

Εν συνεχεία προτού ο Ιησούς εισέλθει στην πόλη του Δαβίδ, την πόλη της Ειρήνης, η οποία όμως στον Μκ. αποτελεί σύμβολο του μίσους προς τον Υιό του Δαβίδ και τον Υιό του Ανθρώπου, προσφέρει το φως σε έναν (ή δύο κατά τον Μτ. **20, 29** κε.) περιθωριακό τυφλό, του οποίου η παρουσία στην πομπή του μελλοντικού δυνάστη του Ισραήλ φαινόταν όχι απλώς περιττή, αλλά προσβλητική. Σημειωτέον ότι, όπως ήδη επισημάνθηκε, ανάλογο θαύμα αποτέλεσε για το Βεσπασιανό τεκμήριο της αξιότητάς του να αναλάβει το αυτοκρατορικό αξίωμα. Το θαύμα γίνεται στην Ιεριχώ, την οποία είδε ο Μωυσής από το όρος Νεβώ και κατακυριεύσε με θαυμαστό τρόπο ο Ιησούς του Ναυή γκρεμίζοντας τα τείχη που ανακατασκεύασε (μαζί με ένα

περίλαμπρο παλάτι) ο Ηρώδης ο Μέγας. Εκεί, μάλιστα, ξεψύχησε ο Μονάρχης. Ορθά λοιπόν ο **Stauffer**¹⁷⁰ χαρακτηρίζει αυτή την πόλη ως ένα σκοτεινό μνημείο, σύμβολο, της δαιμονικής δίψας για εξουσία. Στις σκιές των τειχών αυτής της πόλης κραυγάζει ένας τυφλός, που αποτελεί σύμβολο της αδυναμίας του κόσμου, και καταφέρει με την κραυγή *Υιὲ Δαυὶδ ἐλέησόν με* να θεραπευθεί και να ακολουθήσει τον Ιησού.

---

¹⁷⁰ *Christus und die Cäsaren*, 115.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΩΣ Ο 'ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ'

1) Η Είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα

Η τελευταία Εβδομάδα του ιεραποστολικού έργου του Ιησού αρχίζει με την ανάβασή Του στα Ιεροσόλυμα¹⁷¹. Έχει προηγηθεί η μεγαλοπρεπής είσοδος του Πιλάτου και του Ηρώδη στον ίδιο χώρο πάνω σε άρματα με τη συνοδεία ένοπλων ανδρών, η οποία προφανώς αναμόχλευσε το ενδόμυχο μίσος των **180.000** προσκυνητών¹⁷², εναντίον του ξένου ρωμαϊκού ειδωλολατρικού ζυγού και όλων εκείνων που συνεργάζονταν μαζί του¹⁷³.

Η τελική πορεία του Ιησού, η οποία δεν περιγράφεται με τρόπο θριαμβευτικό από τον Μκ.¹⁷⁴, ξεκίνησε από το όρος των Ελαιών και συγκεκριμένα από τη Βηθσφαγή¹⁷⁵ και τη Βηθανία¹⁷⁶. Το όρος αυτό (των Ελαιών) με ύψος **812 μέτρα** και πανοραμική θέα του Ιερού, καθώς βρίσκεται ακριβώς απέναντι από το όρος Μορία, ήταν τόπος προσευχής (Ιεζ. **11, 23** Β' Βασ. **15, 32**) και είχε πρωτολογική¹⁷⁷ και εσχατολογική σημασία. Στο Ζαχ. **14, 3** κε. προφητεύεται ότι την έσχατη ημέρα μετά την άλωση της Πόλης από τα έθνη, αυτό το όρος θα σχισθεί στη μέση, αφού πάνω του

---

¹⁷¹ Ο όρος πώλος μπορεί να υποδηλώνει τόσο το νεαρό ίππο όσο και το νεαρό όνο. Ο Μτ. (21,7) σημειώνει ότι ο Ιησούς επεκάθισε σε πώλον και όνο.

¹⁷² Jeremias, *Jerusalem I*, 89-97. Εκτός από τους **55.000** περίπου κατοίκους της ιερής Πόλης, το Πάσχα κατέφθαναν σε αυτήν **125.000** προσκυνητές από τα πέρατα της γης. Πρβλ. επίσης Gnilka, *Jesus*, 274.

¹⁷³ Πατρώνος, *Ιησούς*, 457.

¹⁷⁴ Τρακατέλλη, *Εξουσία και Πάθος*, 173-174.

¹⁷⁵ Σύμφωνα με τον Pesch, *Markusevangelium II*, 178, το όνομά της σημαίνει τον *οίκο των σύκων*. Ταυτίζεται ίσως με την σημερινή *kefret-tur*. Κείται νότια της παλιάς ρωμαϊκής οδού στην ανατολική πλευρά του Όρους των Ελαιών, **3 χλμ.** βορειοδυτικά της Βηθανίας, ένα χιλιόμετρο από την ιερή Πόλη. Strack-Billerbeck, *Midrash I*, 839-40.

¹⁷⁶ Το όνομα σημαίνει τον *οίκο των πτωχών*. Είναι η σημ. *El-azarije*, η οποία ευρισκόμενη **2,77 χλμ.** ανατολικά της Ιερουσαλήμ και εκτός της οδού των ιεραποδημητών, χρησίμευσε ως τόπος κατοικίας του Ιησού κατά την παραμονή του στην αγία Πόλη. Στη Βηθανία έμενε, επίσης, ο Σίμων ο λεπρός και ο Λάζαρος με τη Μάρθα και τη Μαρία.

¹⁷⁷ Ο Fawcett (*Hebrew Myth*, 259-260) παραθέτει ραββινικές παραδόσεις (Gen.R.33.6 Lev.R.31.10) οι οποίες προβάλλουν το όρος αυτό ως τον απωλεσθέντα Παράδεισο. Πρβλ. Strack-Billerbeck, *Midrash I*, 839-40.

θα σταθούν οι πόδες του βασιλέα Γιαχβέ: και ἐξελεύσεται Κύριος και παρατάξεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, καθὼς ἡμέρα παρατάξεως αὐτοῦ ἐν ἡμέρα πολέμου. και στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρα ἐκείνη ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι Ἱερουσαλήμ ἐξ ἀνατολῶν· και σχισθήσεται τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς και τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς θάλασσαν, χάος μέγα σφόδρα· και κλινεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ὄρους πρὸς βορρᾶν και τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς νότον [...] και ἐν τῇ ἡμέρα ἐκείνη ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην και τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην, και ἐν θέρει και ἐν ἔαρι ἔσται οὕτως. και ἔσται Κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· ἐν τῇ ἡμέρα ἐκείνη ἔσται Κύριος εἷς και τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἓν. Στη συνέχεια της προφητείας ζωγραφίζεται με μελανὰ χρώματα ἡ σφαγὴ τῶν ἐθνῶν, ἐνῶ προαναγγέλλεται ὅτι ὅσοι διασωθῶν θα ιεραποδημῶν στην Ἱερουσαλήμ για να γιορτάσουν τὴν εορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας: Καὶ αὕτη ἔσται ἡ πτώσις, ἣν κόψει Κύριος πάντας τοὺς λαοὺς, ὅσοι ἐπεστράτευσαν ἐπὶ Ἱερουσαλήμ· τακῆσονται αἱ σάρκες αὐτῶν ἐστηκότων αὐτῶν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, και οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ῥυθῶνται ἐκ τῶν ὀπῶν αὐτῶν, και ἡ γλῶσσα αὐτῶν τακῆσεται ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. Ἡ ἐνέργεια ἐνός ψευδομεσσία ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, λίγα χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ, να συγκεντρώσει στο ὄρος τρισμυρίους οπαδοὺς ἀναμένοντας τὴν πτώση τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλήμ (Πόλ. 2, 262· Αρχ. 20, 169) ἀποδεικνύει πόσο ζωντανὴ ἦταν στα χρόνια τοῦ Ἰησοῦ αὕτη προφητεία.

Ἡ ἐπιταγὴ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ στους μαθητὲς να ἐπιστρατεύσουν ἓνα νεαρό ὄνο για τις ἀνάγκες του, θυμίζει τὸ γνωστό στην Ἀνατολή βασιλικὸ προνόμιο τῆς ἀγγαρείας, τῆς ἐπίταξης δηλαδή ξένων μέσων για τὴν κάλυψη βασιλικῶν ἀναγκῶν (πρβλ. Α' Βασ. 8, 17)¹⁷⁸. Ἡ μεσσιανικὴ ιδιότητα τοῦ Ἰησοῦ γίνεται ἐπιπλέον φανερὴ

---

¹⁷⁸ Derrett, *Jesus* 245. Ὁ ὄρος Κύριος, που χρησιμοποιεῖ ὁ Ἰησοῦς στο 11, 3 για τὸν ἐαυτό του, ἴσως δὲν ἀποτελεῖ μετάφραση τοῦ *mari* (Foerster, Κύριος 1092), ἀλλὰ εἶναι τίτλος χριστολογικὸς (πρβλ. Hahn, *Christologische Titel*, 87-88). Γενικότερα με τις προστακτικὲς που χρησιμοποιεῖ ὁ Ἰησοῦς στους μαθητὲς του, ἀλλὰ και τὴν προφητεία τῆς ἀντίδρασης τοῦ ἰδιοκτήτη τοῦ ζῶου, θέλει να φανερώσει τὴν ἐξουσία του και τὸ γεγονός ὅτι πορεύεται πρὸς τὸ ἐσχάτο Πάθος ἐκούσια.

και από τη χρήση του καθίζω αντί του επιβαίνω¹⁷⁹. Ο όνος, τον οποίο είχε επιστρατεύσει και ο πρώτος λυτρωτής του Ισραήλ, ο Μωυσής (Εξ. 4, 20), είχε επίσης μεσσιανικό συμβολισμό. Στο βαβυλωνιακό Ταλμούδ σημειώνεται το εξής: *όποιος δει στο όνειρό του έναν όνο να ελπίζει στο μεσσιανικό βασίλειο, γιατί γράφεται 'ιδού ο βασιλεύς σου..' (Ber. 56b)*. Παραδίδεται, επίσης, το εξής χωρίο: *εάν ο Ισραήλ έχει αξιομισθίες, Αυτός έρχεται πάνω σε σύννεφα του ουρανού. Εάν όχι, έρχεται φτωχός πάνω σε όνο (b. Sanh. 98a)*¹⁸⁰.

Το μεταφορικό βασιλικό μέσο των προϊστορικών χρόνων, ο πάλος, που χρησιμοποιεί ο Ιησούς εκτός της μεσσιανικής του ιδιότητας είχε και ένα επιπλέον χαρακτηριστικό: δεν έχει 'μολυνθεί' από την ανθρώπινη επαφή και συνεπώς είναι λατρευτικά 'άγιο'¹⁸¹. Εάν κανείς λάβει μάλιστα υπόψη ότι πάνω σε ένα τέτοιο ζώο εισέρχεται ο Ιησούς στο χώρο που απεικόνιζε τον Παράδεισο και το Σύμπαν, το Ναό, προφανώς η επιλογή του όνου ήθελε να σηματοδοτήσει την επαναφορά της κτίσης στην κατάσταση της προπρωτικής κοινωνίας με το Θεό¹⁸². Άλλωστε, και το 'Ωσαννά' του καταπιεσμένου λαού, σε συνδυασμό με τους κλάδους, παραπέμπουν στην εορτή της Σκηνοπηγίας¹⁸³, κατά την οποία, όπως και το Πάσχα, βιώνονταν λατρευτικά η πρωτοϊστορική Έξοδος από το χάος και η Δημιουργία του Σύμπαντος¹⁸⁴. Αυτήν

¹⁷⁹ Πρβλ. Αρ. 22, 22. 30· Κο 10, 4. 12, 14· Α' Βασ. 25, 20.42· Ψ 74 (75), 6· Αβ. 3, 8· Ζαχ. 1, 8· 9, 9· Ιερ. 26, 4· Ωσ. 14, 4· Απ. 6, 3 κε. 19, 11. Pesch, *Markusevangelium II*, 182.

¹⁸⁰ Pesikt. R 34: *Έρχεται πάνω σε όνο ένεκα των αθέων που δεν έχουν καμιά αξιομισθία, για να θυμίσει έτσι τις αξιομισθίες των Πατέρων (Αβραάμ· Γεν. 22, 3)*. Πρβλ. Michel, όνος, 284-285· Pesch, *Markusevangelium II*, 179.

¹⁸¹ Πρβλ. Αρ. 19, 2· Δτ. 21, 3· Α' Βασ. 6, 7 αναφορικά με την κιβωτό της διαθήκης.

¹⁸² Fawcett, *Hebrew Myth*, 233.

¹⁸³ Chorin, *Bruder Jesus*, 116.

¹⁸⁴ Τη σημασία του όνου φανερώνει και ένα γελοιογραφικό ακιδογράφημα (grafiti) που αναπαριστά τον Ιησού ως εσταυρωμένο ονοκέφαλο και τη σημείωση 'ΑΛΕΞΑΜΕΝΟΣ ΣΕΒΕΤΕ ΘΕΟΝ'. Βρέθηκε στα ανάκτορα του Παλατινού λόφου της Ρώμης, σε κτήριο στρατωνισμού της ανακτορικής φρουράς, και χρονολογείται μετά το 200 μ.Χ. Ο πιστός χριστιανός αναπαρίσταται ακριβώς με τη στάση που χαιρετούσε κάποιος στην αρχαιότητα ένα είδωλο. Το Υ στην κορυφή σημαίνει είτε τη φράση ΥΨΙΣΤΕ ή τις δύο οδούς (Μτ. 7, 13-14 Δίδαχή) της Αρετής και της Κακίας, που παραπέμπει στο γνωστό στο νεοπυθαγόρειο μύθο του Πρόδικου για τον έφηβο

την επιστροφή του κόσμου στο πρωτόγονο κάλλος και αφθονία προφήτευσε και ο Ιακώβ χρησιμοποιώντας επίσης τον όνο (Γεν. 49, 11)¹⁸⁵

Ο Ιησούς, ο οποίος συνήθιζε σε αντίθεση προς τους ραββίνους να ταξιδεύει πεζός, θέλει επιπλέον με τη χρήση του πώλου να σημάνει την εκπλήρωση της προφητείας του Ζαχαρία. Στο Ζαχ. 9, 9 η Σιών προσκαλείται σε αγαλλίαση, γιατί στην Ιερουσαλήμ εισέρχεται ο Μεσσίας δίκαιος, νικητής και ταπεινός, προκειμένου να καταστρέψει τα άρματα από τον Εφραΐμ και να σώσει¹⁸⁶: Θα συντρίψει τα τόξα τα πολεμικά και θα εγκαταστήσει την Ειρήνη/Shalom ανάμεσα στα έθνη. Η εξουσία του θα απλώνεται απ' τη μια θάλασσα στην άλλη κι από τον ποταμό Ευφράτη ως τις άκρες της γης¹⁸⁷.

Η χειρονομία των μαθητών να βάλουν τα ενδύματά τους ως εφίππιο, προκειμένου να καθίσει πάνω τους ο Ιησούς, προκαλεί την αντίστοιχη κίνηση των συνοδευόντων τον Ιησού να στρώσουν τα ιμάτιά τους στον δρόμο¹⁸⁸. Η όλη σκηνή παραπέμπει στο Δ' Βασ. 9, 12, όπου ο λαός με αυτόν τον τρόπο αποδέχτηκε τον κεχρισμένο από τον Ελισσαιέ βασιλέα Ιού ως εκδικητή της

Ηρακλή. Αν η εσταυρωμένη μορφή είναι όνος (το κατεξοχήν σύμβολο του Αττίδος και του Διονύσου), τότε έχουμε μια μαρτυρία της αντιστοίχισης εκ μέρους των εθνικών της λατρείας του Ιησού με άλλες λατρείες γονιμότητας. Πρβλ. Σιαμάκη, *Εξωχριστιανικές Μαρτυρίες για το Χριστό*, 75-77.

¹⁸⁵ Στο GenR 75 σε σχολιασμό του Γεν. 32, 6, συνδέεται το Γεν. 49, 11 με το Ζαχ 9, 9: και ο όνος του σημαίνει: όταν θα έρθει Αυτός, για τον οποίο το Ζαχ. 9, 9 γράφει... Μεσσιανική ερμηνεία του Γεν 49, 10 παραδίδεται και στο 4QPatr 1-4. Πρβλ. Pesch, *Markusevangelium II*, 179.

¹⁸⁶ Ο Ιησούς, σύμφωνα με Bultmann, *Geschichte*, 281 όντως εισήλθε συνοδευόμενος από ένα πλήθος προσκυνητών που έσφιζαν από αγαλλίαση και προσμονή στα Ιεροσόλυμα, όχι αναμένοντας το Πάθος του, αλλά προσδοκώντας την έλευση της Βασιλείας. Πρβλ. Evans, *Jesus*, 376-380.

¹⁸⁷ Στη συνέχεια περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο θα γίνει η νικηφόρα επανάσταση των δεσμών Ιουδαίων εναντίον των τέκνων των Ελλήνων. Ο λαός Του 'θα καταφάγει και θα ποδοπατήσει τους (αντιπάλους) σφενδονίτες και θα πιει το αίμα τους ως οίνο', ενώ ο Κύριος θα ποιμάνει τον λαό του σε γη με παραδεισένια βλάστηση. Στον ίδιο προφήτη γίνεται ιδιαίτερος λόγος για τη σημασία του αίματος της διαθήκης και μια παράδοση αναφορά στον εκκενθηθέντα Μεσσία (12, 10). Βλ. Strack-Billerbeck, *Midrash I*, 843 Dreweermann, *Markusevangelium II*, 172.

¹⁸⁸ Pesch, *Markusevangelium II*, 182.

διεφθαρμένης πολιτικής ηγεσίας του οίκου Αχαάβ¹⁸⁹. Η εκδίκηση, όμως, αυτή έγινε με αιματηρές σφαγές και εκκαθαρίσεις όλων των μελών της βασιλικής δυναστείας. Αυτή η πολιτική διάσταση της εισόδου του Ιησού στα Ιεροσόλυμα υπογραμμίζεται ιδιαίτερα στον Ιωάννη (12, 13), ο οποίος επισημαίνει με έμφαση ότι ο λαός δεν κρατούσε απλώς στιβάδας ἐκ τῶν ἀγρῶν, όπως σημειώνει ο Μάρκος (11, 8), αλλά φοίνικες. Ο φοίνικας, το πανάρχαιο σύμβολο της ανάστασης, της αναγέννησης και της αθανασίας, αποτελούσε το εθνικό έμβλημα της Παλαιστίνης και αποτυπωνόταν σε όλα τα νομίσματα της χώρας από την εποχή των Μακκαβαίων μέχρι εκείνη του αυτοκράτορα Αδριανού¹⁹⁰. Σε αυτά μπορεί κανείς να δει την Ιουδαία ως γυναίκα γονατιστή ή προσφέρουσα θυσία, περιστοιχισμένη από παιδιά με κλάδους φοινίκων, τα οποία προϋπαντούν τον θριαμβευτικά ερχόμενο αυτοκράτορα.

Εκείνη, ακριβώς, τη στιγμή της εισόδου του Ιησού στα Ιεροσόλυμα ο ταπεινωμένος πολιτικά και απογοητευμένος από τους συμβιβασμούς της ιερατικής ηγεσίας του με τη ρωμαϊκή εξουσία λαός, που συνόδευε τον Ιησού ίσως και από την Γαλιλαία, άρχισε με λαχτάρα να 'κράζει' αντιφωνικά:

Ώσαννά: Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου·

Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ¹⁹¹.

Ώσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις¹⁹².

Τόσο η διακήρυξη του λαού Ώσαννά: Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· (Σώσον δὴ Μκ. 11, 10 = Ψ.117 [118], 25. 26)¹⁹³, με

¹⁸⁹ Άλλα θρησκευολογικά παράλληλα βλ. Catchpole, The 'trumphal entry', 319-322.

¹⁹⁰ Stauffer, Jesus, 84.

¹⁹¹ Ίσως το α' ημιστίχιο το έψαλλαν οι προάγοντες και το β' οι ακολουθούντες.

¹⁹² Με το εν υψίστοις δηλώνεται είτε περιφραστικά το όνομα του Γιαχβέ, είτε προσκαλείται και ο ουρανός να συμμετάσχει στην αναφήνηση μαζί με τη γη.

¹⁹³ Η Αναφήνηση 'Ώσαννά' χρησιμοποιείται και ως κλήση για έλεος προς τον βασιλιά (Β' Βασ. 14, 4 Δ' Βασ. 6, 26). Ο Ψ. 117 (118), στον οποίο εντάσσονται οι στ. 25-26, παρουσιάζει το λαό, που πολιορκείται από τα έθνη (στ. 10) και παιδεύεται αυστηρώς από το Θεό, να εισέρχεται στην αγία Πόλη και στο Ναό και να θριαμβεύει, γιατί η δεξιά του Κυρίου εργάζεται νικηφόρα. Ο Ψαλμός αυτός ίσως ερμηνευόταν ήδη προ της εποχής του Ιησού μεσσιανικά (MidrPs 118, 22).

την οποία προϋπαντούσαν οι ιερείς τους προσκυνητές στο Ναό, όσο και η αναφώνηση σχετικά με τον ερχόμενη βασιλεία του **Δαβίδ**¹⁹⁴ δεν είχαν απλώς πνευματική / λατρευτική, αλλά κατεξοχήν πολιτική χροιά¹⁹⁵. Ο καταπιεσμένος λαός γιόρτασε με αυτό τον τρόπο την είσοδο του αντι-αυτοκράτορα, του ελευθερωτή Μεσσία από το ρωμαϊκό ζυγό. Με τον ίδιο τρόπο στα βιβλία των Μακκαβαίων γίνονται δεκτοί στο Ναό οι ελευθερωτές (Α' Μακ. 13, 51· Β' Μακ. 10, 6 κε. Ιωσ. Αρχ. 12, 348 κε.)¹⁹⁶. Έχοντας υπόψη του το κήρυγμα του Ι. Χριστού στη Γαλιλαία περί της ελεύσεως της βασιλείας του Θεού, αλλά και τις **δυνάμεις, με** τις οποίες Εκείνος είχε εξορκίσει το διάβολο, τον πόνο, και το θάνατο, **ανέμενε** τώρα την ενθρόνισή του στα Ιεροσόλυμα, προκειμένου να ανατείλει η πολυπόθητη βασιλεία του Δαβίδ. Προφανώς στη συνοδεία του Ι. Χριστού είχε ενταχθεί και ο Βαρτιμαίος, ο οποίος **με** την ικεσία *νιέ Δαβίδ ελέησόν με* και τη θαυμαστή επέμβαση του Ιησού, απέκτησε το φως του.

Ο «θρίαμβος» του Ι. Χριστού στην Ιερουσαλήμ ολοκληρώνεται με την ανάβασή Του στο Ιερό, του οποίου η ανακατασκευή δεν είχε ακόμη αποπερατωθεί. Είναι θαυμαστό ότι ο πιο αιμοσταγής δυνάστης της ιστορίας του Ισραήλ (ο Ηρώδης) προκειμένου να νομιμοποιήσει πολιτικά την τυραννία του και να την προβάλλει ως συνέχεια της βασιλείας του Δαβίδ και του Σολομώντα, δε δίστασε να κτίσει ένα από τα **μεγαλοπρεπέστερα** Ιερά της παγκόσμιας ιστορίας. Οι θρησκευτικές τελετουργίες του Ναού θα **μπορούσαν** να λειτουργήσουν ως όπιο για τις ανησυχίες και αγωνίες του λαού. Ο Ναός είχε ύψιστη λατρευτική, εθνική και κοσμολογική σημασία, αφού θεωρούνταν ομφαλός της γης και εικόνα του

Μάλιστα κατά την εορτή της Σκηνοπηγίας, το Ωσαννά απευθυνόταν όχι μόνο στο Γιαχβέ, αλλά και σε ένα άλλο πρόσωπο, προφανώς το Μεσσία (**Sukka IV 5**).

¹⁹⁴ Στο Μτ. 21, 9, ο Ιησούς δέχεται το Ωσαννά ως υιός Δαβίδ, ενώ στο Λκ. 19, 28, χαρακτηρίζεται ως βασιλεύς. Στη βασιλεία του Δαβίδ αναφέρεται ο φαρισαϊκός Ψαλμός Σολομώντα 17 (στ. 5) και η 14^η αίτηση της Προσευχής της Συναγωγής.

¹⁹⁵ Πρβλ. **Strack-Billerbeck, Midrash I, 839-40· Pesch, Markusevangelium II, 184-185**.

¹⁹⁶ Ο Ηρωδιανός (Ιστ. 1, 7,6· 4, 8,9) περιγράφει αντίστοιχες σκηνές για τους νικητές στρατηλάτες κατά την είσοδό τους στην πόλη και στο Ναό. Ο Τάκιτος (Ιστ. 2,70) αναφέρει κάτι αντίστοιχο σχετικά με το Βιτέλλιο στην Κρεμόνα και ο Φίλωνας (Πρεσβ. Γάιο 297) σχετικά με τον Αγρίππα.

σύμπαντος, αλλά και ο χώρος, ο οποίος έχοντας κτιστεί πάνω από τις πύλες του Άδη, εξασφαλίζει την επίγεια αρμονία και ισορροπία/Schalom. Είχε επίσης και τεράστια οικονομική σημασία. Δεν αποτελούσε μόνο πηγή εσόδων για την αριστοκρατία, καθώς ήταν ένα από τα μεγαλύτερα θησαυροφυλάκια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, αλλά και τον 'εργοδότη' όλων σχεδόν των κατοίκων της Ιερουσαλήμ. **18.000** ωρομίσθιοι οικοδόμοι εργάστηκαν για την αποπεράτωσή του (Αρχ. **20, 219**) και **1.000** φτωχοί ιερείς και λευίτες ζούσαν από τους θησαυρούς του. Ολόκληρη η οικονομία της Ιερουσαλήμ στηριζόταν στο θρησκευτικό τουρισμό, αφού δεν υπήρχαν άλλες πηγές εσόδων από το εμπόριο ή την βιοτεχνία. Για τη διατήρηση του **status quo** της πόλης, στο οποίο εντάσσονταν φοροαπαλλαγές, ενδιαφέρονταν συνεπώς και οι κατώτερες τάξεις, οι οποίες ήταν εξαιρετικά επιφυλακτικές σε κάθε αλλαγή και ταραχή στην Πόλη¹⁹⁷.

Σε αυτό το χώρο ίσως ο λαός ανέμενε ότι θα γινόταν η χρήση και η ενθρόνισή του. Ο Ι. Χριστός, όμως, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Μάρκος (**11, 11**), με μια κυκλική κίνηση του βλέμματός του είδε τα πάντα και δεν έπραξε τίποτε, εντείνοντας την αγωνία όλων εκείνων που είχαν δει στο πρόσωπό του τον αναμενόμενο Μεσσία του Ισραήλ, προετοιμάζοντας έτσι την επόμενη κίνησή του. Ακολούθησε η έξοδος του στην Βηθανία, όπου μονίμως ο Ιησούς διανυκτέρευε.

2) Η «κάθαρση» του Ναού

Την επόμενη ημέρα ο Ι. Χριστός ανατρέπει την εικόνα του 'ειρηνικού και πράου δυνάστη'. Εμφανίζεται να δρα δυναμικά και καταλυτικά. Καταρχήν καταράται μια άκαρπη συκιά σε εποχή μη φυσικής καρποφορίας, γιατί απατούσε τον πεινασμένο διαβάτη με την παρουσία μόνων φύλλων και την απουσία ακόμη και άγουρων καρπών¹⁹⁸. Η κατάρα, η οποία απευθύνεται στο δέντρο,

---

¹⁹⁷ Πρβλ. Theissen, *Κίνηση του Ιησού*, 83-84.

¹⁹⁸ Ο Hutzinger, *συκιά*, 751-759 σημειώνει ότι η συκιά ήδη γύρω στα τέλη Μαρτίου εκτός από το φύλλωμα βγάζει πρώιμα σύκα τα οποία ωριμάζουν στα τέλη του Μαΐου (Hs. 28,4). Πρβλ. Pesch, *Markusevangelium II*, 192-193. Η συκιά ταυτιζόταν στη ραββινική παράδοση με το ξύλο της ζωής, κάτι που στον Ιωάννη συμβαίνει με την άμπελο (κεφ. 15). Πρβλ. Fawcett, *Hebrew Myth*, 275.

αποτελεί προφητική πράξη που προεικόνιζε την εγγύτητα της επερχόμενης κρίσης του περιούσιου λαού¹⁹⁹. Στο Μκ. **13, 28** κε. σημειώνονται τα εξής: *Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς ἀπαλὸς γένηται καὶ ἐκφύη τὰ φύλλα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. Επιπλέον, γίνεται σαφῆς ἡ κυριαρχία του Χριστοῦ πάνω στη φύση και τα φυσικά φαινόμενα, αλλά και ἡ τιμωρητική του δύναμη, ἡ οποία ενώ θα μποροῦσε να πλήξει τους αντιπάλους του και να αποτρέψει το επερχόμενο Πάθος, εντούτοις ἀπὸ ἀφατη ἀγαθότητα και φιλανθρωπία περιστελλεται²⁰⁰.*

Μετά την ενέργεια αυτή ο Ιησούς προβαίνει και σε μια δεύτερη καταλυτική πράξη: Εισέρχεται στο Ιερό και καθαρίζει την αυλή των εθνών²⁰¹ ἀπὸ τους εμπόρους και τους κολλυβιστές, των οποίων, ὁμως, ἡ παρουσία δεν ἦταν καταχρηστική, ἀλλὰ ἀπαραίτητη για τις προσφορές θυσιῶν²⁰². Σκοπίμως, μάλιστα, οἱ ευαγγελιστές Μτ. και Μκ. δε χρησιμοποιοῦν τον ουδέτερο ὄρο ἀργυραμοιβοί ἢ τραπεζίται ἀλλὰ τὴ λ. κολλυβιστές (Μτ. **21, 12**· Μκ. **11, 15**). Ἡ λέξη κόλλυβος/κόλλυβον ἀποτελεῖ ἀπόδοση τῆς εβραϊκῆς λέξης *kollebon* και σημαίνει τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ συναλλάγματος²⁰³. Για τὴν πληρωμὴ του φόρου του Ναοῦ ἔπρεπε κανεὶς σύμφωνα με τὸ Εξ. **30, 11-16** να καταθέσει για τὸ Ναὸ πρὶν τὴν 1^η Νισάν νόμισμα ἀξίας μισοῦ **Shekel**. Ὁ κολλυβιστὴς (Μτ. 'τραπεζίτης') και ουσιαστικά ἡ ιερατικὴ ἀριστοκρατία ἀπὸ τὴ

¹⁹⁹ Goppelt, *πεινάω* 12-22. Πρὸβλ. τὴν παραβολὴ τῆς ἀκαρπῆς συκῆς στο Λκ. **13, 6-9**, ὅπου δίδεται ἡ ἐντολὴ να μὴν καταστραφεῖ τὸ δέντρο.

²⁰⁰ Τρακατέλλη, *Εξουσία και Πάθος*, 176.

²⁰¹ Ὁ Ἰωάννης, ὁ οποίος τοποθετεῖ τὸ γεγονός στην ἀρχὴ τῆς δημόσιας δράσης του Ἰησοῦ, δραματοποιεῖ τὸ γεγονός σημειώνοντας ὅτι ὁ Ἰησοῦς ποιῆσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα και τοὺς βόας, και τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεεν τὸ κέρμα και τὰς τραπεζὰς ἀνέτρεψεν (**2, 14** κε.).

²⁰² Οἱ τραπεζες των ἐμπόρων και των κολλυβιστῶν για τρεῖς εβδομάδες, ἀπὸ τὴν 25^η Ἀδὰν μέχρι τὴν εορτὴ του Πάσχα, βρίσκονταν στην αυλὴ των εθνικῶν (**475 X 300** μέτρα), ἡ οποία περιελάμβανε ὅλες τὶς ἄλλες αυλές και τον κυρίως Ναὸ. Πρὸβλ. Jeremias, *Neutestamentliche Theologie I*, 145, ὑποσ. 15· Strack-Billerbeck *Midrash I*, 761-762.

²⁰³ Luz, *Matthäus III*, 187.

συναλλαγή αυτή λάμβανε ως προμήθεια το **2,1-4,2%**²⁰⁴. Επιπλέον, ο Ιησούς στράφηκε ενάντια σε αυτούς που πουλούσαν περισσότερες, οι οποίες αν και θυσιαστικά ζώα των φτωχών (Λευ. 5,7), είχαν φτάσει να πωλούνται προς ένα δηνάριο, καθιστώντας το Ναό **πραγματικό οίκο εμπορίου** (Ιω. 2,16).

Είναι αξιοσημείωτο ότι το ιερό ασημένιο νόμισμα, ο σίκλος (με περιεκτικότητα σε ασήμι **14g**, δηλαδή **95%**), που ισοδυναμούσε με τέσσερις αττικές δραχμές, και κατετίθετο στο Ναό προκειμένου αυτός να **μη μολυνθεί** από τις «εικόνες» του Καίσαρα, έφερε στην εμπρόσθια όψη ως *χαρακτήρα* το θεό Ηρακλή-Μελκάρτη και στην οπίσθια όψη ως τύπο τον αετό (σύμβολο των Πτολεμαίων, των Σελευκιδών και κυρίως των Ρωμαίων), αλλά και τον τίτλο **ΤΥΡΟΥ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ**. Ο **Υ. Meshorer**²⁰⁵, μάλιστα, απέδειξε ότι αυτό το «εθνικό» νόμισμα από το **19 π.Χ. μέχρι το 65 μ.Χ.** κοβόταν από τους ίδιους τους Ιουδαίους Αρχιερείς (!). Ο ίδιος ο Ναός του Ηρώδη, ο οποίος δεν είχε αποπερατωθεί ακόμα τη στιγμή της παρουσίας του Ιησού σε αυτόν, είχε ελληνική αρχιτεκτονική.

Η συμβολική ενέργεια του Ιησού να καθαρίσει το Ναό από τους εμπόρους και τους τραπεζίτες προσέβαλε καταρχήν άμεσα την αρχιερατική οικογένεια του Άννα²⁰⁶, η οποία αντί να προσφέρει καρπούς αγάπης στους πεινασμένους για δικαιοσύνη και αλήθεια προσκυνητές του Ναού, είχε μετατρέψει τον ιερό χώρο σε σπήλαιο/**ορμητήριο ληστών** (Ιερ. 7, 11· Μκ. 11, 17). Γι' αυτό το λόγο και ο Ιησούς χρησιμοποιεί τα λόγια του προφήτη Ιερεμία, τα οποία είναι τα πιο ασυμβίβαστα και σκληρά λόγια που έχει εκστομίσει ποτέ προφήτης²⁰⁷ ενάντια στην κατάχρηση του Ναού από το διεφθαρμένο ιερατείο, που υποβάθμιζε τη θρησκεία σε θεραπευτική της Πολιτικής και πηγή άνομου πλουτισμού.

---

²⁰⁴ Ίσως και η λ. σκεύος, που στο στ. 11, 16 απαγορεύει ο Ιησούς να διακινείται στο Ιερό, και να σημαίνει εκτός από το κοινό ή το λατρευτικό σκεύος, το πορτοφόλι. Πρβλ. Pesch, *Markusevangelium II*, 198.

²⁰⁵ *Ancient Jewish Coinage II*, 7-9. Η παραπομπή ελήφθη από το Reiser, *Numismatik und Neues Testament*, 473-474.

²⁰⁶ Stauffer, *Jerusalem und Rom*, 68

²⁰⁷ Drewermann, *Markusevangelium II*, 200.

Η ενέργειά του, επίσης, να καταστρέψει στην αυλή των εθνικών²⁰⁸ όλα εκείνα τα είδη (νομίσματα, ζώα), που ήταν απαραίτητα για τις θυσίες, και συνδέονταν με την καθαρότητα και την αγιότητα των λατρευτών σε συνδυασμό με την απαγόρευση μεταφοράς οποιουδήποτε σκεύους στο χώρο του Ιερού (που μόνο ο Μκ. 11, 16 παραθέτει), φαίνεται ότι αποσκοπούσε α/ στην παύση των αιματηρών θυσιών, που συνιστούσαν την κατεχοχήν λειτουργία του Ναού, β/ στην αποκατάσταση της αληθινής λατρείας, που ταυτίζεται με την καρδιακή προσευχή και γ/ στο άνοιγμα του Ναού σε όλα τα έθνη, όπως μόνος ο Μκ. τονίζει. Γι' αυτό και εκτός του Ιερεμία, ο Ιησούς χρησιμοποιεί το χωρίο του (Τριτο) Ησαΐα, απαλείφοντας όμως την αναφορά στις θυσίες και στα ολοκαυτώματα: *εἰσάξω αὐτοὺς εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου καὶ εὐφρανῶ αὐτοὺς ἐν τῷ οἴκῳ τῆς προσευχῆς μου· τὰ ὀλοκαυτώματα αὐτῶν καὶ αἱ θυσίαι αὐτῶν ἔσονται δεκταὶ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου μου· ὁ γὰρ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν (56, 7)*. Στο σημείο αυτό είναι εμφανής η ειδοποιός διαφορά του Ιησού από τους Ζηλωτές, οι οποίοι ακολουθώντας το παράδειγμα των Μακκαβαίων επίσης προέβησαν σε κάθαρση του Ναού, χωρίς όμως να θίξουν σε κανένα σημείο το σύστημα προσφοράς θυσιών (Πόλ. 4, 154). Στηριζόμενοι (οι Ζηλωτές) στο Ζαχ. 14, 21 όπου προφητεύεται ότι κατά την εσχάτη ημέρα του Κυρίου των Δυνάμεων δε θα υπάρχει στο Ναό **Kana'ani**, ισχυρίζονταν ότι στο Ναό δε θα υπάρχει Χαναναίος/ Ειδωλολάτρης. Ο Ιησούς αντίστροφα αποκλείει από το Ναό τους **Kana'ani**, δηλαδή τους εμπόρους (την ιερατική δηλαδή ηγεσία), ανοίγοντας το Ναό στα 'μισητά' έθνη, την ιεραποδημία των οποίων προαναγγέλλουν τα Ιεζ. 40-48 και Ι Ενώχ 90, 28-30.

Δεν είναι σαφές εάν ο Ιησούς με την ενέργειά του αυτή ήθελε να σημάνει την ολική και οριστική κατάλυση του Ναού, όπως τον κατηγορούν οι ψευδομάρτυρες στη δίκη του από το Συνέδριο και οι εμπαικτες του κάτω από το Σταυρό. Αυτό το στοιχείο, το οποίο άμεσα και με σαφήνεια προφητεύει ο ίδιος κατά τον εσχατολογικό λόγο του στο όρος των Ελαιών, απευθυνόμενος, όμως, μόνο στους

---

²⁰⁸ Φυσικά ο Ιησούς δε προέβη σε κάθαρση ολόκληρης της αυλής των εθνικών, γιατί αυτό θα προξενούσε την επέμβαση της αστυνομίας του Ναού.

τέσσερεις έμπιστους μαθητές, μπορεί έμμεσα να εξαχθεί εάν η κάθαρση του Ναού συνδυαστεί με την ξήρανση της συκιάς και το λόγιο που συνοδεύει την επιβεβαίωση του θαύματος αυτού: *Ei έχετε πίστιν Θεοῦ, άμην λέγω ύμιν ότι ός άν είπη τῷ ὄρει τούτῳ, Άρθητι και βλήθητι εις την θάλασσαν, και μη διακριθῆ εν τῇ καρδιά αὐτοῦ, αλλά πιστεύη ότι ο λαλεῖ γίνεται, έσται αὐτῷ. δια τούτο λέγω ύμιν, πάντα όσα προσεύχεσθε και αίτεισθε, πιστεύετε ότι έλάβετε, και έσται ύμιν (11, 23-24).* Το όρος που καλούνται να μετακινήσουν και να ρίξουν στη θάλασσα²⁰⁹ με την πίστη και την προσευχή τους θα μπορούσε να συσχετισθεί με το όρος του Ναού Μοριά²¹⁰. Ανακαλείται, έτσι, η προφητεία Ζαχ. 4, 6-9 όπου προλέγεται ότι μπροστά στο Ζοροβάβελ το μεγάλο όρος θα ισοπεδωθεί, προκειμένου αυτός να τοποθετήσει τον κασσιτέρινο λίθο με τους επτά οφθαλμούς ως θεμέλιο του καινούργιου Ναού. Στο Μκ. το όρος που αίρεται και βάλλεται στη θάλασσα δε συμβολίζει πλέον τις δυνάμεις που αντιδρούν στην ανέγερση του Ιερού, αλλά τον ίδιο το Ναό και όλες εκείνες τις λατρευτικές διατάξεις που έχουν θεσμοθετηθεί από τους αρχιερείς. Στη θέση τους, όπως αποδεικνύεται από το Μκ. 12, 10 (Ψ. 117 [118], 22), ως ακρογωνιαίος λίθος του καινούργιου Ναού προβάλλει ο ίδιος ο Ιησούς. Σύμφωνα με το Λουκά (20, 18· πρβλ. 2, 34) αυτός είναι ο «αχειροποίητος» λίθος, ο οποίος σύμφωνα με το Δν. 2, 28-49 θα λικμήσει τις αυτοκρατορίες για να υψωθεί *ύπεράνω τῶν βουνῶν και ἤξουσιν ἐπ' αὐτό πάντα τὰ έθνη (Ησ. 2, 1, κε.)*.

Προκειμένου να εκφράσει την καινή αυτή διαθήκη-σχέση ο Μτ., ο οποίος παρουσιάζει την Πόλη να *σειεται με* τη βαϊοφόρο είσοδο του Ιησού (όπως και κατά την επίσκεψη των Μάγων), σημειώνει ότι μετά την απομάκρυνση των πωλούντων και αγοραζόντων, ο Ιησούς ακριβώς στον ισραηλιτικό «ομφαλό της γης», θεραπεύει τους λατρευτικά περιθωριοποιημένους τυφλούς και χωλούς (πρβλ. Β' Βασ. 5, 8)²¹¹. Έτσι γίνεται αντικείμενο αίνου από τα μωρά

---

²⁰⁹ Στο Λκ. 17, 6 γίνεται αναφορά σε συκάμινω.

²¹⁰ Fawcett, *Hebrew Myth*, 273-4.

²¹¹ Σημειωτέον ότι η τυφλότητα θεωρούταν ως η χειρότερη ασθένεια, γι' αυτό και η θεραπεία της αποτελούσε μέγιστο θαύμα. Σημειώνει το Ταργκούμε: Όταν θα έλθει ο Θεός να θεραπεύσει τον κόσμο, θα θεραπεύσει πρώτα τους τυφλούς' (Midr Ps 146).

νήπια, και εκπληρώνεται ο Ψ. 8, όπου εξυμνείται η δύναμη του Θεού που εκδηλώνεται με την (ανα-)δημιουργία του Κόσμου.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι κανένας προφήτης στον Ισραήλ και καμιά μερίδα στον όψιμο Ιουδαϊσμό δεν είχε τολμήσει να προφητεύσει την καταστροφή και την πλήρη υποκατάσταση του Ναού. Η προφητική παράδοση του Ησαΐα (66, 1) και του Ιερεμία (23, 11 κε. 26, 7-9. 35) ασκεί κριτική κυρίως στη νοοτροπία του ιερατείου και των προσφερόντων σε αυτόν θυσίες με καρδιά ακάθακτη. Οι Εσσαίοι, όντως, είχαν την αυτοσυνειδησία ότι σε αντίθεση προς το διεφθαρμένο ιερατείο που ακολουθούσε άλλο ημερολόγιο, συνιστούσαν το ζωντανό ναό του Θεού, όπου αναφέρεται πνευματική θυσία, η οποία ταυτίζεται με τον αίνο των χειλέων και τα έργα του Νόμου (CD 9, 4 4QFlorilegium 1, 3-7)²¹². Στο 11QMiqdash όμως, που ανακαλύφθηκε πρόσφατα, προβλέπεται (όπως ήδη προφητεύεται από τον Ιεζεκιήλ 40-48) για το μέλλον ένα πραγματικό Ιερό, όπου θα προσφέρονται αιματηρές θυσίες. Ακόμα και μετά την καταστροφή του Ναού συνέχισαν να παραδίδονται στο φαρισαϊσμό διατάξεις που αφορούσαν την επαναλειτουργία του.

Η ενθρόνιση και η χρίση του Μεσσία, τα οποία θα ανέμενε με λαχτάρα ο όχλος πάλι δεν πραγματοποιήθηκαν αφού το απόγευμα ο Ι. Χριστός βγαίνει έξω από την Πόλη. Συνολικά θεωρούμενη η δεύτερη ημέρα της παρουσίας του Ι. Χριστού στα Ιεροσόλυμα (η Μ. Δευτέρα) είναι η μοναδική ημέρα της ζωής του η οποία συνοδεύεται από την διενέργεια αρνητικών σημείων και μια κλιμακούμενη προκλητική συμπεριφορά του Ιησού προς τη θρησκευτική ηγεσία²¹³.

3) Η Εξουσία του Ιησού

Την τρίτη ημέρα της παρουσίας του στην Ιερουσαλήμ (το πρωί) επιβεβαιώνεται η ξήρανση του δέντρου. Ως μοναδικά μέσα απόκτησης κυριαρχίας ακόμη και πάνω στα αιώνια όρη

---

²¹² Betz, *Was wissen wir von Jesus*, 94-95.

²¹³ Κυρίως ο Ιησούς με την προφητική συμβολική ενέργεια έθιξε την οικογένεια του αρχιερέα Άννα, στην αίθουσα του οποίου γινόταν η πώληση των απαραίτητων για την θυσία αντικειμένων. Η φιλαργυρία του Άννα και των υιών του ήταν παροιμιώδης (Ιωσ. Αρχ. 20, 9.2).

προβάλλεται η πίστη και η προσευχή, ενώ ως μέσον συγχώρησης των ανομιών προβάλλεται αποκλειστικά και μόνο η συγχώρεση των άλλων. Για **τρίτη φορά** επισκέπτεται ο Ιησούς **τα Ιεροσόλυμα και το Ιερό**, όπου και τον συναντούν **οι διαχειριστές του Ναού**, τα μέλη του Συνεδρίου-**Sanherdin**, *οι αρχιερείς και οι γραμματείς και οι πρεσβύτεροι*, η αριστοκρατία της λατρείας, της μόρφωσης και της ιδιοκτησίας αντίστοιχα. Είναι η πρώτη συνάντηση του Ιησού στα Ιεροσόλυμα με εκείνους που θα τον καταδικάσουν στο σταυρικό θάνατο. Τον προκαλούν να τους εξηγήσει ποιο είναι το είδος ή η προέλευση της εξουσίας βάσει της οποίας προέβη στη συμβολική ξήρανση της συκιάς και στην κάθαρση του Ναού, που ανήκε στη δικαιοδοσία τους. Ουσιαστικά προσπαθούν να αποσπάσουν από τον ίδιο τον Ιησού κάποια ενοχοποιητική μαρτυρία σχετικά με την ταυτότητά Του, πράγμα που θα συνεχιστεί και τη νύκτα της σύλληψης (Μκ. 14, 61).

Ο Ι. Χριστός δεν απαντά άμεσα στην ερώτησή τους. Γνωρίζοντας ότι τον αναμένει παρόμοιο τέλος με τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, τους υπενθυμίζει μόνο το έργο της εσχατολογικής αυτής μορφής, το οποίο αμφισβητήθηκε το ίδιο έντονα όπως ο ίδιος από την ιερατική ηγεσία και υπέστη μαρτυρικό θάνατο από την άρχουσα πολιτική τάξη (τον Ηρώδη) με την ανοχή προφανώς εκείνων. Δεν είναι τυχαίο ότι ερωτά τους αντιπάλους του σχετικά με το βάπτισμα του Ιωάννη, αφού κατά τη διάρκεια αυτού του γεγονότος, αλλά και γενικότερα στο κήρυγμα του Βαπτιστή δόθηκε η απάντηση σε αυτό που εκείνοι τώρα τον ρωτούσαν. Διακηρύχθηκε δηλαδή ότι ο Ιησούς είναι ο εκλεκτός-αγαπητός Υιός του Θεού και συνεπώς διαθέτει το πλήρωμα της παγκόσμιας εξουσίας. Δεν αποκλείεται, όμως, κατά τη γνώμη μου η ερώτηση του Ιησού να υπαινίσσεται επιπλέον και το βάπτισμα του αίματος, το οποίο γεύθηκε ο Ιωάννης και επρόκειτο ο ίδιος σε λίγο να υποστεί. Οι αντίπαλοι του Ιησού οδηγούνται με την ερώτησή του σε αμηχανία, γιατί δεν είχαν πιστεύσει στον Ιωάννη και φυσικά δε μπορούσαν να πιστέψουν ποτέ και σε εκείνον για τον οποίο μαρτύρησε ο Ιωάννης.

Έστω και εάν ο Ιησούς δεν απαντά άμεσα σχετικά με το ποια είναι η αποστολή και η εξουσία Του, έμμεσα το πράττει με την (τελευταία) παραβολή/αλληγορία σχετικά με τους κακούς

γεωργούς του αμπελώνα. Έτσι ξεσκεπάζει παράλληλα και την ταυτότητα των διωκτών Του. Ενώ την προηγούμενη μέρα η δύναμή του στράφηκε συμβολικά εναντίον μιας συκιάς, αυτήν την ημέρα ο παραβολικός του λόγος αφορά στον αμπελώνα. Η άμπελος αποτελούσε το κατεξοχήν σύμβολο του ισραηλιτικού λαού, το οποίο κοσμούσε το καταπέτασμα του Ναού²¹⁴. Ο Θεός σύμφωνα με την παραβολική ιστορία, αποστέλλει τους προφήτες Του στους μισθωτές του κτήματος. Όλοι γεύονται οικτρό θάνατο από τους σφετεριστές της περιουσίας. Μετά τη δολοφονία των δούλων Του, ο ιδιοκτήτης του αμπελώνα στέλνει προς τους πονηρούς γεωργούς τον Υιό του τον Αγαπητό, δίνοντάς τους έτσι μια τελευταία ευκαιρία εντροπής και μετάνοιας: *ἔτι ἓνα εἶχεν Υἱόν ἀγαπητόν ἀπέστειλε αὐτόν ἔσχατον πρὸς αὐτούς λέγων, ὅτι ἐντραπήσονται τὸν Υἱόν μου (Μκ. 12, 8)*. Οι γεωργοί βλέπουν στο πρόσωπο του Υιού τον Κληρονόμο του αμπελώνα και τον δολοφονούν. Προκαλούν, έτσι, την έλευση του Κυρίου, την επονείδιστη τιμωρία τους και την παράδοση του αμπελώνα σε άλλους γεωργούς. Ενώ μέχρι τώρα ο Ιησούς δεν είχε χρησιμοποιήσει για τον εαυτό του τον τίτλο Χριστός, με την παραβολή των κακών γεωργών, αποκαλύπτει δημόσια αλλά όχι άμεσα, την ταυτότητά του ως Υιού του Θεού, το μέλλον του (σφαγή και ανάσταση) και την υφή της βασιλείας του, αποδεικνύοντας παράλληλα γιατί ο Ναός είναι όντως 'σπήλαιον των ληστών'. Με αυτή την 'παροιμία' ο Ιησούς κλιμακώνει έντεχνα την αντιπαράθεσή του με τη θρησκευτική ηγεσία, αφού χαρακτηρίζει εμμέσως πλην σαφώς τους διαχειριστές του αμπελώνα ως φονείς των απεσταλμένων του Θεού, ενώ διαχωρίζει τον εαυτό του από τους Προφήτες προβάλλοντάς τον ως το μονακριβο Υιό του Θεού και κληρονόμο της Σιών. Παράλληλα, κάνει για πρώτη φορά δημόσια υπαινιγμό στη σφαγή και το δοξασμό Του, αλλά και το άδοξο τέλος των διωκτών Του. Με το ψαλμικό χωρίο (Ψ.117 [118], 22· Μκ. 12, 10-11)

---

²¹⁴ Πρβλ. το άσμα του αμπελώνα του Ησ. 5. Σε αντίθεση με αυτό, η έμφαση στην παραβολή -αλληγορία του Ιησού δε βρίσκεται στη σοδιά του αμπελώνα, αλλά στους διαχειριστές, με τους οποίους υποδηλώνεται η Ιεραρχία των Ιεροσολύμων. Στην αντίστοιχη αφήγηση του αποκρύφου Ευαγγελίου του Θωμά (65) απεικονίζεται η εχθρότητα των 'ζηλωτών' γεωργών της Γαλιλαίας εναντίον των ξένων γαιοκτημόνων. Πρβλ. Jülicher, *Die Gleichnisreden Jesu II*, 387.

υπενθυμίζει σε αυτούς που κατά τη βαιόφορο είσοδο του απεύθυναν το Ωσαννά, ότι στον ίδιο ψαλμό, τον οποίο ίσως τυποποιημένα έβαλλαν τις μεγάλες Εορτές, περιγράφεται πρώτα η αποδοκιμασία και κατόπιν η σωτηρία του Δικαίου. Ο ίδιος ο Χριστός παρουσιάζεται ως ο λίθος, ο οποίος αν και απορριμμένος από το ιουδαϊκό κατεστημένο, θα γίνει η κεφαλή γωνίας του καινούργιου Ιερού, αφού ο παλαιός Ναός (ο οποίος όσο ακόμη ζούσε ο Ιησούς δεν είχε αποπερατωθεί), όπως θα προφητεύσει στο **13, 3**, θα γκρεμιστεί εκ θεμελίων. Το ερώτημα το οποίο παραμένει αναπάντητο στην παραβολή είναι η ταυτότητα των άλλων γεωργών, στους οποίους θα παραχωρηθεί ο αμπελώνας.

4) Η Ενότητα Μκ. 12, 13-37

Ακολουθεί στο Μκ. **12, 13-37** μια ενότητα διαλόγων, οι οποίοι αντιστοιχούν στους εριστικούς διαλόγους του Ιησού στη Γαλιλαία (**2, 1 - 3, 6**), κυρίως με τους Φαρισαίους σχετικά με τη δυνατότητα του Υιού του Ανθρώπου να συγχωρεί αμαρτίες και να καταλύει τη Νηστεία, το Νόμο και το Σάββατο. Αυτές οι συζητήσεις αποτέλεσαν την αφετηρία της εφαρμογής του σχεδίου της δολοφονίας του Ιησού εκ μέρους των Φαρισαίων και των Ηρωδιανών. Οι διάλογοι στην Ιερουσαλήμ συνιστούν την αρχή του τέλους που περιγράφεται στο **14, 55-63**, όταν ο Αρχιερέας χωρίς περιστροφές διατυπώνει στο συλληφθέντα Ιησού την ερώτηση: *Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Ἐὐλογητοῦ;* (**14, 61**)²¹⁵. Ο Ιησούς στην προκειμένη περίπτωση περιστοιχίζεται από όχλο, ο οποίος μετά τις κλιμακούμενες συμβολικές ενέργειές του αναμένει πλέον τη διακήρυξη του **μανιφέστου** της βασιλείας. Κοντά του έρχονται και εκπρόσωποι του θρησκευτικού και πολιτικού κατεστημένου, το οποίο έχοντας προσβληθεί από τις ενέργειες του Ιησού, σκηνοθετεί την απόρριψη αυτής της βασιλείας. Οι κακοί μισθωτές του αμπελώνα του Κυρίου αποστέλλουν σε αυτόν τους δικούς τους «εγκαθέτους» **αντιπροφίτες**. Η περικοπή εκτυλίσσεται στον Πρόναο, κάτω από τα τείχη του οχυρού Αντωνία, στο οποίο είχε

---

²¹⁵ Αντιστοιχία υπάρχει με αντίστοιχο λόγο στο Λκ. **11, 53 - 12, 1**. Σε αυτήν την περικοπή οι Γραμματείς και οι Φαρισαίοι μετά τα 'Ουαί' του Ι. Χριστού προσπαθούν να θηρεύσουν κάτι από το στόμα του για να τον κατηγορήσουν. Ακολουθεί η προτροπή του Ι. Χριστού προς τις 'μυριάδες του όχλου': *προσέχετε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ζύμης ἧτις ἐστὶν ὑπόκρισις τῶν Φαρισαίων.*

κατασκηνώσει ο εκπρόσωπος της πολιτικής ρωμαϊκής εξουσίας, ο Πιλάτος. Οι μαθητές σε όλη αυτήν τη φάση της παραμονής του Ι. Χριστού στα Ιεροσόλυμα παραδόξως σιωπούν.

Η ενότητα των διαλόγων με τις διάφορες ιουδαϊκές μερίδες (12, 13-37) μπορεί να χωριστεί σε δύο υποενότητες: α/ στο διάλογο διαφορετικών ιουδαϊκών μερίδων με τον Ιησού (στ. 13-34) και β/ στο ερώτημα του Ιησού προς αυτούς σχετικά με την προέλευση του αναμενόμενου από αυτούς Βασιλιά/Μεσσία (στ. 35-37). Η πρώτη υποενότητα περιλαμβάνει ερωτήσεις, τις οποίες έθεσαν στον Ιησού α/ οι Φαρισαίοι και οι Ηρωδιανοί σχετικά με τη φορολογία προς τον Καίσαρα, β/ οι Σαδουκαίοι σχετικά με την ανάσταση εκ των νεκρών και γ/ ένας από τους γραμματείς αναφορικά με τη μέγιστη εντολή. Στο τέλος της πρώτης υποενότητας σημειώνεται χαρακτηριστικά ότι οὐδείς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι (στ. 34). Με τις τρεις αυτές ερωτήσεις ο Μάρκος θέλει καταρχήν να υπογραμμίσει ότι η δολοφονία του Ιησού ήταν, ίσως, η μοναδική περίπτωση στην ιουδαϊκή Ιστορία όπου επιτεύχθηκε η καθολική συναίνεση όλων των ιουδαϊκών μερίδων, παρ' όλες τις σημαντικές διαφορές που τις χώριζαν. Βεβαίως ο τελευταίος ερωτών στο Μάρκο δε φαίνεται να έχει τις κακές προθέσεις των προδιαλεχθέντων με τον Ι. Χριστό. Μάλιστα, όταν αυτός προτάσσει την προσφορά αγάπης έναντι αυτής των ολοκαυτωμάτων και των θυσιών, της Λειτουργίας δηλαδή του Ναού, ο Ιησούς του απαντά: οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Στη δεύτερη υποενότητα τολμά ο Κύριος να επερωτήσει αυτούς που ανέμεναν τη βασιλεία του Δαβίδ σχετικά με το πώς ο αναμενόμενος Βασιλιάς στο μεσσιανικό Ψαλμό 109 (110)²¹⁶ μπορεί να είναι Υιός και ταυτόχρονα Κύριος του Δαβίδ (στ. 35-37). Ο Ιησούς προκλήθηκε από τους διαχειριστές του Ναού και ταυτόχρονα τους εκπροσώπους του θεοκρατικού Κράτους του Ισραήλ στην αρχή αυτής της ενότητας να αποδείξει ότι έχει λάβει την εξουσία από το Θεό να χρισθεί ο Μεσσίας του έθνους του. Με τη δεύτερη υποενότητα και τον αναπάντητο διάλογο που εμπεριέχει, ο Ιησούς ουσιαστικά απαντά στο ερώτημα των μελών

---

²¹⁶ Δεν αποδεικνύεται από τις μαρτυρίες που έχουμε ότι ο Ψαλμός αυτός ερμηνευόταν μεσσιανικά στην προχριστιανική περίοδο, όπως υποστηρίζει ο Strack-Billeberk, *Midrash IV/I*, 458. Βλ. Hofius, *Ist Jesus der Messias*, 112.

του Συνεδρίου σχετικά με την προέλευση και την ταυτότητα της εξουσίας του και έτσι ολόκληρη η περικοπή, η οποία αναφέρεται στα γεγονότα της Μ. Τρίτης, κατακλείεται κυκλικά.

Ποιός είναι ο κρίκος, ο οποίος ενώνει τους εκ πρώτης έποψης θεματικά διάφορους αυτούς διαλόγους σε μια ενότητα; Το θέμα, που αποτελεί το συνδεδετικό ιστό της ενότητας, είναι ο καθορισμός της σχέσης της Βασιλείας που ευαγγελίστηκε ο Ιησούς πρώτον με αυτή της Ρώμης και δεύτερον με αυτήν του Δαβίδ²¹⁷. Στον πρώτο διάλογο τίθεται άμεσα το θέμα της στάσης του Ιησού έναντι της **Pax Romana**. Στο δεύτερο διάλογο το ερώτημα των Σαδουκαίων σχετικά με την ανάσταση φαίνεται καταρχήν άσχετο με το θέμα του πρώτου διαλόγου. Η πίστη, όμως, στην Ανάσταση έχει πολιτικές συνέπειες²¹⁸. Αυτός ο οποίος πιστεύει στην αιώνια ζωή είναι άκρως επικίνδυνος για κάθε αυτοθεοποιημένο πολιτικό καθεστώς, αφού οι αρχές και οι επιταγές της πολιτικής εξουσίας δεν αποτελούν **ultima ratio** των ενεργειών του. Αυτός που δε φοβάται το θάνατο και δεν είναι κυριευμένος από την υπαρξιακή ανασφάλεια που προκαλεί αυτό το γεγονός, δεν αναζητεί καταφύγιο σε ανθρωπίνες πολιτικές ή θρησκευτικές αυθεντίες. Η πίστη στην ανάσταση εκ νεκρών και στη μετά θάνατο ζωή οδηγεί έτσι στη ριζοσπαστικότερη και ουσιαστικότερη επανάσταση προς κάθε εγκόσμια αυτοθεοποιημένη αυτοκρατορία, η οποία επιχειρεί με πρόσχημα τον 'άρτο και τα θεάματα' και μια τυποποιημένη θρησκευτικότητα να υποδουλώσει τα σώματα και τις ψυχές των ανθρώπων. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Ιησούς στο διάλογο αυτό, προκειμένου να τεκμηριώσει τη δύναμη του Θεού και την ουσία του περιεχομένου των Γραφών, ανακαλεί με το 'εγώ ο Θεός Αβραάμ...' (12, 26) την προσωπική αποκάλυψη του Θεού στο Μωυσή μέσα από τη φλεγόμενη αλλά μη καιόμενη βάτο (Εξ. 3, 1 κε.), η οποία έδωσε το έναυσμα της απελευθέρωσης των Εβραίων από το βάνανσο ζυγό των Αιγυπτίων²¹⁹. Στον ίδιο διάλογο ο

---

²¹⁷ Ο Daube ισχυρίζεται ότι οι τέσσερις διάλογοι αντιστοιχούν σε τέσσερις ερωτήσεις οι οποίες υποβάλλονταν κατά το τελετουργικό του πασχάλιου δείπνου από τα παιδιά και την κεφαλή της οικογένειας. Βλ. σχετικά Gundry, *Mark*, 695.

²¹⁸ Έτσι ο Drewermann, *Markusevangelium II*, 273 .

²¹⁹ Φρομ, *Να έχεις ή να είσαι*, 94 κε.

Ιησούς, απαντώντας στο ερώτημα τίνος ἔσται ἡ γυνή; αποκαλύπτει ότι κατά τα τελικά Ἐσχατα το ασθενές φύλο παύει να αποτελεί αντικείμενο κτήσης και ὄργανο απλά της διαίωσης των πατριαρχικών δομών αυτού του αιώνα²²⁰. Ὅπως επεξηγεί ο Ιησούς στον τρίτο διάλογο με το γραμματέα που τον πλησιάζει, η προϋπόθεση για να γευθεί κανείς τη βασιλεία του Θεού είναι να αγαπά με όλες τις δυνάμεις τού είναι του μόνο τον πραγματικό προσωπικό Θεό και τον πλησίον του και συνεπώς να μην υποτάσσεται με δουλοπρέπεια σε οποιαδήποτε πολιτική ή θρησκευτική εξουσία, η οποία είτε αυτοθεοποιείται είτε εκμεταλλεύεται τον άνθρωπο. Με τον τρόπο αυτό διευκρινίζεται ότι ο πολίτης της βασιλείας του Θεού είναι αληθινά ελεύθερος έναντι κάθε πολιτικής εξουσίας.

Με την ψαλμική απόδειξη στη δεύτερη υποενότητα, ο Ιησούς αποδεικνύει το ὄντως ἄλλον της δικῆς του βασιλείας σε σχέση με εκείνη του προφητάνακτος Δαβίδ, αφού ο Μεσσίας είναι Κύριος του Δαβίδ και όχι απλώς Υιός του. Η κυριαρχία του Δαβίδ, ὅσο και εἰάν ἦταν ἔνδοξη, εντούτοις στηρίχθηκε στη βία και στο αιματοκύλισμα των ξένων εθνών (Β' Βασ. 5, 8), γι' αυτό και τελικά απέτυχε να ανταποκριθεί στην οικουμενική αποστολή της, να κάνει τον ισραηλιτικό λαό φως των εθνών (Γεν. 12, 1-3). Ακολουθεί ἕνα δριμύ κατηγορώ των θρησκευτικών ταγών, οι οποίοι θεμελίωσαν την αυθεντία τους στα πρωτεία και τις πρωτοκαθεδρίες. Επαινείται, αντίθετα, μια γυναίκα και μάλιστα χήρα, η οποία αποτελούσε αντικείμενο της εκμετάλλευσής τους. Η λέξη γαζοφυλάκιον, όπου η χήρα εναποθέτει την ουσία της, σημαίνει το θησαυροφυλάκιο το οποίο βρισκόταν στην αυλή των γυναικών και ἦταν προσβάσιμο μόνο για τους Ιουδαίους μαζί με τα ἄλλα δεκατρία κιβώτια, τα οποία βρίσκονταν επίσης στον ἴδιο χώρο και είχαν το σχῆμα σάλπιγγος²²¹. Ἐνα από αυτά ἦταν προορισμένο για εκούσιες εισφορές, οι οποίες χρησιμοποιούνταν για την προσφορά της θυσίας ολοκαυτωμάτων, μιας θυσίας ολοκληρωτικά αφιερωμένης στο Θεό. Ἐνας ιερέας παρελάμβανε το ποσό και το γνωστοποιούσε, ἔτσι ὥστε ο αρμόδιος

---

²²⁰ Schüssler, *In Memory of Her*, 144

²²¹ Strack-Billerbeck *Midrash II*, 37-45.

παρατηρητής να το ακούσει και να είναι μάρτυρας γι'αυτό. Το λεπτόν, που αντιστοιχεί στο ιουδαϊκό **Perutha** και στο ρωμαϊκό **κοδράντη**, ήταν το μικρότερο αξιολογικά χάλκινο νόμισμα. Η χήρα ενώ θα μπορούσε να προσφέρει στον Θεό ένα από τα δύο λεπτά, παραδίδει πραγματικά σε Αυτόν όλο της τον βίον. Με το παράδειγμα της χήρας ο Κύριος αφενός φέρνει ένα απτό παράδειγμα της ολοκληρωτικής αγάπης προς τον Θεό, για την οποία έγινε λόγος στο στ. 30, και αφετέρου κατακλείει τη δημόσια δράση του. Έπεται στο Μκ. 13 η συμβολική έξοδος του Ιησού από το Ιερό και η άνοδος στο όρος των Ελαιών, όπου διατυπώνεται μόνο προς τους τέσσερεις μαθητές η εσχατολογική Προφητεία σχετικά με την καταστροφή του Ναού, την καταστροφή του ιουδαϊκού έθνους και του Κόσμου²²². Με αυτήν την αποκαλυπτική προφητεία σχετικοποιείται πλέον με απόλυτο τρόπο κάθε ειδωλοποιημένη θεώρηση της Πολιτικής και της Θρησκείας, αφού ο Ναός εκτός από τόπος κατοικίας του Γιαχβέ, ήταν για τους Ιουδαίους ο ομφαλός της γης/το κέντρο του κόσμου και η Λατρεία του εγγύηση της διατήρησης της ισορροπίας του σύμπαντος (Πόλ. 4, 324 κε. 5, 212-214. 217 κε. Αρχ. 3, 123. 180-7).

Με ολόκληρη την ενότητα 12, 13-37 ο Μάρκος αποδεικνύει ότι κανένας εκπρόσωπος του Ιουδαϊσμού δεν κατάφερε να αγρεύσει

---

²²² Ο **Batstone, Jesus, Apocalyptic, and World Transformation**, σημειώνει ότι ενώ στο μοντέρνο κόσμο η αποκαλυπτική «γλώσσα» μεταδίδει μια εξωκοσμική αλήθεια που δε σχετίζεται με την ιστορική πραγματικότητα, στον πρώτο αιώνα ασκούσε μια δυναμική κριτική σε εκείνα τα κληροδοτημένα σύμβολα, έθιμα, θεσμούς που καθιέρωναν σχέσεις εκμετάλλευσης και υποτέλειας. Επιπλέον ο άνθρωπος είχε τη συναίσθηση ότι δεν ήταν αυτόνομος αλλά ότι άποτελεί κύτταρο ενός ευρύτερου σώματος. Το κήρυγμα της βασιλείας του Ιησού δεν επαναπροσδιόριζε απλώς κάποιες ηθικές αξίες του ατόμου, αλλά ανέτρεπε όλο το θρησκευτικοπολιτικό σύστημα ελέγχου της κοινωνίας εκ μέρους της ηγεσίας του. Επιπλέον και ο υλικός κόσμος δεν εκλαμβάνόταν από τον κοσμοπολίτη των ελληνιστικών χρόνων αυτόνομος, αλλά καθοριζόμενος από μια άλλη αόρατη πνευματική πραγματικότητα. Τα πάντα στο Σύμπαν σχημάτιζαν μια αλυσίδα. Γι' αυτό και η ρωμαϊκή εξουσία προσπαθούσε να καθιερωθεί, προβάλλοντας τον αυτοκράτορα με τα θεϊκά σύμβολα του ηλίου, των αστέρων, των ζωδίων και τη Ρώμη ως τη δύναμη που εγγυάται την κοσμική αρμονία. Το κοσμικό χάος που αναγγέλει ο Ιησούς στη Μικρή Αποκάλυψη αυτόματα για τον ακροατή του συνεπαγόταν την κατάρρευση της **Pax Romana**. Όπως σημειώνεται ήδη στο Ησ. 24, 21: και έπάξει ό Θεός επί τόν κόσμον τού ούρανού την χείρα και επί τους βασιλείς τής γής.

τον Ιησού με λόγο. Ο Ιησούς πορεύεται την οδό του Θεού, την οποία διδάσκει, με συνέπεια μέχρι τέλους, έστω αν και αυτή η οδός οδηγεί όχι στο θρόνο αλλά στο Σταυρό όπου θα καταδικαστεί και από τη θρησκευτική ηγεσία του Ιουδαϊσμού και από την πολιτική ηγεσία της Ρώμης.

5) Ο Ιησούς και το Δηνάριο²²³

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, κεντρική θέση στους διαλόγους του Ιησού στην ιερή Πόλη την τρίτη ημέρα της παραμονής του εκεί κατέχει αυτός με τους Φαρισαίους και Ηρωδιανούς σχετικά με την απόδοση του κήνσου, του κεφαλικού δηλαδή φόρου προς τον Καίσαρα (Μκ. 12, 13-17// Μτ. 22, 15-22 // Λκ. 20, 20-26). Ο Μάρκος παραθέτει το γεγονός ως εξής: *Και ἀποστέλλουσιν πρὸς αὐτὸν τινὰς τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἡρωδιανῶν ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσιν λόγῳ. καὶ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός, οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι²²⁴ ἢ οὐ; δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν εἶπεν αὐτοῖς, Τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον ἵνα ἴδω. οἱ δὲ ἤνεγκαν. καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνας ἢ εἰκῶν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Καίσαρος. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. καὶ ἐξεθαύμαζον ἐπ' αὐτῷ. Οἱ Φαρισαῖοι καὶ Ἡρωδιανοὶ ἐπιστρατεύοντας τὴν κολακεία (captatio benevolentiae), ἡ οποία ὁμως εκφράζει ἐν ἀγνοία ἐκείνων πού τὴ διατυπώνουν, τὴν ἀλήθεια σχετικά με τὸ χαρακτῆρα τοῦ Ἰησοῦ (τραγικὴ εἰρωνεία), προσπαθοῦν με τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἰησοῦ νὰ τὸν κατηγορήσουν εἴτε ὡς πολιτικὸ ὑπονομευτὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας εἴτε ὡς προδότη τῶν μεσσιανικῶν προσδοκιῶν τοῦ λαοῦ καὶ συνεργάτη*

---

²²³ Στην ελληνική Βιβλιογραφία ξεχωρίζουν οι εξής δημοσιεύσεις: Δ. Κυράτσου, Μητρ. Δράμας 'Το Νόμισμα του Κήνσου (Ματθ. 22, 21)' Εφημ 20 (1971), 312-318· Ι. Παναγοπούλου, Ο Χριστός και η Πολιτική Εξουσία (Ανάπτυξιν εκ του περιοδικού Κοινωνία), Αθήναι 1977· Α. Κόμπου, Μητρ. Σισανίου και Σιατίστης, 'Σύντομος Ερμηνεία της εν Ματθ 22,21 αποκρίσεως του Κυρίου προς τους απεσταλμένους του Ιουδαϊκού Συνεδρίου', Γρ Παλ 61 (1978) 313-329. Σχετικά με τὴν ξένη βιβλιογραφία βλ. τὸ υπόμνημα τοῦ Pesch, *Markusevangelium II*, 228-229· Luz, *Matthäus III*, 252.

²²⁴ Οἱ D, Θ, 565 σημειώνουν δοῦναι ἐπικεφάλαιον Καίσαρι. Τον ὄρο Κῆνσο ἀντικαθιστᾶ ὁ Λκ. με τὸν ὄρο φόρος (Λκ. 20, 22).

των δυναστών του. Προκειμένου να κατανοήσει κανείς την προβληματική της ερώτησης πρέπει να έχει υπόψη του το γεγονός ότι, όπως στην Εισαγωγή ήδη σημειώθηκε, **μια μερίδα Ιουδαίων με ηγέτη το Γαλιλαίο Ιούδα είχε αρνηθεί τη φορολογία των Ρωμαίων, με το σκεπτικό ότι με τον τρόπο αυτό αναγνωρίζεται άλλος 'δεσπότης' του λαού εκτός του Θεού.**

Η παρουσίαση των ερωτώντων Φαρισαίων και Ηρωδιανών²²⁵ (13α), η ερώτηση (14), η αντερώτηση (15-16bc), η απάντηση των ερωτώντων (16de) και η οριστική απάντηση του δασκάλου (17) αποδεικνύουν ότι η περικοπή μορφολογικά ανήκει στους διδακτικούς διαλόγους με χαρακτήρα αποφθεγματικό²²⁶. Το απόφθεγμα εμπεριέχεται στο στ. 17 και η αυθεντικότητά του δεν αμφισβητείται σήμερα στην έρευνα. Το αντίστοιχο χωρίο από το Ευαγγέλιο του Θωμά (100) περιέχει μόνο το απόφθεγμα στο τέλος του οποίου προσθέτει τη φράση *et id quo meum est date mihi*. Το ίδιο περιστατικό παραδίδει επίσης ο Πάπυρος Egerton και ο Ιουστίνος στην Α' Απολογία του (17,2-4) προκειμένου να αποδείξει ότι Θεὸν μὲν μόνον προσκυνούμεν, ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετούμεν, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας ἀνθρώπων ὁμολογούντες καὶ εὐχόμενοι μετὰ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως καὶ σάφρονα τὸν λογισμὸν ἔχοντας ὑμᾶς εὐρεθῆναι.

Κατὰ πρῶτο εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ Ἰησοῦς προτοῦ ἀπαντήσει, προστάζει τοὺς ερωτώντες νὰ προβοῦν σὲ **μια** ἐνέργεια, **με** τὴν ὁποία οὐσιαστικά ἔδιναν οἱ ἴδιοι **de facto** ἀπάντηση στὸ ερώτημά τους. Ἡ προσταγή τοῦ Ἰησοῦ, **φέρετέ μοι** δηνάριον ἵνα ἴδω, ἐνέχει εἰρωνεία καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἴδιος ὡς ἀκτῆμων δὲν εἶχε τεθεῖ **μπροστά** σὲ τέτοια συνειδησιακά διλήμματα. Στὸ Μκ. 6, 8 ἄλλωστε εἶχε παραγγείλει τοὺς μαθητές τοῦ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἱεραποστολικῶν τοῦς περιοδειῶν νὰ μην ἔχουν στὴ ζώνη τοῦς

---

²²⁵ Σχετικά με τὴν μερίδα αὐτὴ βλ. M. Wilcox, *Jesus in the Light of his Jewish Environment*, 159-161.

²²⁶ Ο Pesch, *Markusevangelium II*, 225 ἰσχυρίζεται μάλιστα ὅτι αὐτὴ ἡ περικοπὴ ἀνῆκε στὴν πρωτομάρκεια ἱστορία τοῦ Πάθους, στὴν ὁποία ἀνατρεπόταν ἡ κατηγορία τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς ἦταν πολιτικός ἐπαναστάτης καὶ τοιζόταν ἡ πιστότητα τοῦ Ἰησοῦ στὴν ρωμαϊκὴ ἐξουσία. Το λόγοιο αὐτό, σύμφωνα με τὸν Pesch, ἀποσκοποῦσε ἀκριβῶς στὸ νὰ ἀντικρούσει τὴς ἐθνικοπολιτικῆς ἐλπίδες γιὰ τὴ δημιουργία ἐνός ἰσχυροῦ σιωνιστικοῦ κράτους.

ούτε τα ελάχιστα σε αξία χάλκινα νομίσματα. Με την απαγόρευση αυτή, η οποία επίσης περιελάμβανε την μη κατοχή απαραίτητων για την οδοιπορία εφοδίων, όπως ήταν η ράβδος και η πήρα (οδοιπορικός σάκκος προς συλλογή ελεημοσυνών), διέκρινε τους μαθητές του από τους περιοδεύοντες κυνικούς και στωϊκούς φιλοσόφους²²⁷ και απέδειξε στους ίδιους και στους ακροατές του κηρύγματός τους ότι μπορούν να γίνουν πραγματικά ελεύθεροι όταν πετάξουν μακριά τα δεσμά του *έχειν*, ανακαλύπτοντας το πραγματικό είναι το οποίο εξαρτάται μόνο από τον κατεξοχήν Όντα Θεό. Ο ίδιος ο Ιησούς παρουσιάζεται στους αντιπάλους ότι όχι μόνο δε βλέπει 'εις πρόσωπον ανθρώπου', αλλά όντας και ο ίδιος πένης ποτέ του ίσως δεν αντίκρουσε το χάραγμα του δηναρίου²²⁸. Επιπλέον με την προσταγή του να φέρουν οι *ύποκρινόμενοι έαυτούς δικαίους είναι* (Λκ. 20, 20) ένα δηνάριο και μάλιστα στο Ιερό, τους ανάγκασε να φανερώσουν μόνοι τους την άμεση και ουσιαστική εξάρτηση που είχαν όχι μόνο από το χάραγμα της Ρώμης, αλλά και από ολόκληρο το πολιτικοοικονομικό κατεστημένο της **Pax Romana**, αφού χρησιμοποιούσαν τα κατεξοχήν σύμβολα και μέσα αναγνώρισης της ρωμαϊκής εξουσίας και βασιλείας, τα ρωμαϊκά νομίσματα, στο χώρο όπου φαινομενικά αναγνώριζαν λατρευτικά και ανέμεναν με λαχτάρα τη Βασιλεία του Θεού. Ήδη επισημάνθηκε ότι στο χώρο του Ναού αλλάζονταν τα δηνάρια με φοινικικά νομίσματα για να μη μολύνει τον ιερό χώρο η παρουσία 'θεϊκών' συμβόλων της Ρώμης και του Κυρίου Καίσαρος, τα οποία θεωρούνταν **βδέλυγμα**. Αυτή όμως η αλλαγή, είχε μετατρέψει το Ναό σε χώρο κεκαλυμμένης ειδωλολατρικής λατρείας του Μαμωνά²²⁹.

Άξιο υπογραμμίσεως είναι το γεγονός ότι ο Ιησούς στην επερώτηση, η οποία έπεται της επίδειξης του νομίσματος, χρησιμοποιεί τον όρο *εικόνα* αντί της λέξεως *χάραγμα* (πρβλ. Απ. 13, 17). Η ερώτηση είναι η εξής: *Τίνος ή εικόν αυτη και ή*

---

²²⁷ Pesch, *Markusevangelium II*, 328.

²²⁸ Ο Ραββί **Menachem bar Samai** θεωρούταν στο Ταλμούδ ως άγιος, γιατί δεν είχε δει ποτέ ξένο νόμισμα. Πρβλ. **Gnilka**, *Markusevangelium II*, 152.

²²⁹ Από τους ίδιους τους ραββίνους υπογραμμιζόταν ότι η καταστροφή του Ναού ήρθε ένεκα της λατρείας του Μαμωνά Βλ. **Strack-Billeberck**, *Midrash I*, 937.

ἐπιγραφή; (Μκ. 12, 16). Το ασημένιο δηνάριο, το οποίο ‘κοβόταν’ στη Λυών, είχε στην εμπρόσθια όψη του τον αυτοκράτορα με χαρακτηριστικά ολύμπιων θεών (όπως η γυμνότητα) και στολισμένο με δάφνη, η οποία επίσης υπογράμμιζε τη θεϊκή του φύση. Πάνω από το μπούστο του αυτοκράτορα ευανάγνωστη ήταν η επιγραφή είτε λατινιστί **Ti(berius) Caesar Divi Aug(usti) F(ilius) Augustus Pontif(ex) Maxim(us)** είτε ελληνιστί *Τιβέριος Καίσαρ Θεού Σεβαστού Υιός Σεβαστός*. Στην οπίσθια όψη αναγραφόταν το δεύτερο μέρος του αυτοκρατορικού τίτλου: **Pontifex Maximus** = *Μέγιστος Αρχιερέας*. Σε αυτή την όψη επιπλέον απεικονίζοταν η βασιλομήτωρ Ιουλία Αυγούστα πάνω σε θεϊκό θρόνο, δεξιά το ολυμπιακό σκήπτρο και στα αριστερά ένας κλάδος ελαίας, επίγειο σύμβολο της παγκόσμιας Ειρήνης και ευημερίας που κομίζει στους λάτρεις του το παγκόσμιο πολιτικό σύστημα της **Pax Romana**²³⁰. Σημειωτέον ότι ο Ιησούς ως *Ναζαρηνός* δεν ήταν υποχρεωμένος να αποδίδει κήνσο στον Καίσαρα, αλλά στον Αντύπα.

Χρησιμοποιώντας (ο Ιησούς) έναν όρο με τόσο έντονο σημασιολογικό φορτίο στην Π.Δ., τον όρο *εικόνα*, καταρχήν ξεσκεπάζει ακόμη περισσότερο την υποκρισία των αντιπάλων του, οι οποίοι έφεραν δηνάρια με το ομοίωμα του Καίσαρα μέσα στο Ιερό, το οποίο αποτελούσε το άνδρο της *ανεικόνιστης* λατρείας (πρβλ. Εξ. 20, 4 Δτ. 4, 16). Δεύτερον, με τη χρήση αυτού του όρου παραπέμπει στη δημιουργία του Αδάμ (Γεν. 1, 26) και αντιπαραβάλλει εμμέσως πλην σαφώς τη συγκεκριμένη νεκρή μεταλλική εικόνα του Καίσαρα με τον άνθρωπο, ο οποίος ως ζώσα εικόνα του Θεού, οφείλει να αναγνωρίζει Εκείνον ως απόλυτο Κύριο και Θεό του Σύμπαντος και της Ιστορίας.

Δίνεται έτσι το ερμηνευτικό κλειδί, προκειμένου οι ακροατές να συλλάβουν το ακριβές νόημα της τελικής απάντησής του: *Τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ*. Προκειμένου να ερμηνεύσει κανείς αυτό το πιο πολυδιαφημισμένο λόγιο του Ιησού, πρέπει να προσπαθήσει να ανασυνθέσει τον τόνο και το ύφος (*Niggun*) του λόγου του. Αυτό το σημείο επισήμανε πρώτος ο **S. B. Chorin**, ο οποίος λαμβάνοντας υπόψη του το αραμαϊκό

---

²³⁰ Stauffer, *Christus und die Caesaren*, München 1966, 111-115

υπόβαθρο της φράσης, την απέδωσε ως εξής: *Αποδώστε λοιπόν στον Καίσαρα (αραμ. **Goi**) ό,τι ανήκει στον Καίσαρα, αλλά (το μεγάλο Αλλά) δώστε και στο Θεό, αυτά που ανήκουν στο Θεό*²³¹. Εάν το και μεταφρασθεί με το 'αλλά', όπως άλλωστε συνέβαινε όχι μόνο με το εβραϊκό *we* αλλά και με τον ίδιο τον ελληνικό σύνδεσμο στην Κοινή Ελληνική²³², τότε είναι σαφές ότι με τη δεύτερη πρόταση απογυμνώνεται η Πολιτική Εξουσία από τα θεϊκά της *insignia*, αφού γίνεται σαφέστατη διάκριση μεταξύ Καίσαρος και Θεού και ολόκληρη η φράση λαμβάνει την εξής σημασία: 'Στον Καίσαρα αποδώστε το κέρμα, και μόνο αυτό, αφού αυτό εμπεριέχει την εικόνα του. Στο Θεό, όμως, δώστε αυτό που αρμόζει σε Αυτόν: την ύπαρξή σας ολόκληρη, αφού έχετε πλαστεί κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν δικιά Του'. Σύμφωνα με τον **Drewermann**, η απάντηση του Ι. Χριστού θα μπορούσε να 'παραφραστεί' ως εξής²³³: (Όσον αφορά στους Ηρωδιανούς) *μη λησμονείτε το Θεό μέσα από τις συμβιβαστικές πολιτικές με την εξουσία και (όσον αφορά στους Φαρισαίους) μη λησμονείτε την αληθινή ζωή με το Θεό μέσα από τη φιλολογία-θεολογία περι Θεού*. Εάν το νόμισμα είναι θεός, τότε γινόμαστε σκλάβοι του σε ένα κόσμο όπου κυριαρχεί η δίψα για κέρδος, ηδονή και κυριαρχία. Εάν είναι όμως μόνο χρήμα, τότε ο Θεός αποκτά τη δυνατότητα να πληρώσει την καρδιά μας και εμείς την δυνατότητα να δούμε το συνάνθρωπό μας ως καθρέπτη του προσώπου Του και της αιωνιότητας. Η πολιτική ως έργο ασθενών ανθρώπων δε μπορεί συνεπώς να σφετερίζεται την θεϊκή αυθεντία και την ανθρώπινη προσήλωση και λατρεία²³⁴.

Το ότι ο άνθρωπος ως εικόνα του Θεού αποτελεί μοναδικό και πολύτιμο Νόμισμά Του είναι μια ιδέα η οποία απαντάται στο Φίλωνα, στη Μισνά και στους Αποστολικούς Πατέρες. Σημειώνει ο Ιουδαίος φιλόσοφος αναφερόμενος στην κοσμολογία του

---

²³¹ Έτσι ο **Chorin**, *Bruder Jesus*, 122-123.

²³² Ανδριώτη, Η Ελληνική Γλώσσα στους Μετακλασσικούς Χρόνους, 263.

²³³ **Drewermann**, *Markusevangelium II*, 260.

²³⁴ Γι' αυτό και ο λόγος της Εκκλησίας, όπως σημειώνει ο Ματσούκας, *Παλαιάς και Καινής Διαθήκης Σημεία*, 546, οφείλει να 'είναι διαρκώς και ακαταπαύστως αντιεξουσιαστικός και κατά συνέπεια χαρισματικός και θεραπευτικός. Η βασιλεία του Χριστού δεν είναι εκ του κόσμου τούτου, αλλά ο λόγος του τσακίζει κάθε εξουσία του κόσμου τούτου'.

Μωυσέως: ὁ δὲ μέγας Μωυσῆς οὐδενὶ τῶν γεγονότων τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ εἶδος ὠμοίωσεν, ἀλλ' εἶπεν αὐτὴν τοῦ θείου καὶ ἀοράτου πνεύματος ἐκείνου δόκιμον εἶναι νόμισμα σημειωθὲν καὶ τυπωθὲν σφραγίδι Θεοῦ, ἧς ὁ χαρακτήρ ἐστὶν ὁ ἀίδιος Λόγος· ἐνέπνευσε γὰρ φησὶν ὁ Θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς (Γεν. 2, 7), ὥστε ἀνάγκη πρὸς τὸν ἐκπέμποντα τὸν δεχόμενον ἀπεικονίσθαι· διὸ καὶ λέγεται κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι (Γεν. 1, 27), οὐ μὴν κατ' εἰκόνα τινὸς τῶν γεγονότων. ἀκόλουθον οὖν ἦν τῆς ἀνθρώπου ψυχῆς κατὰ τὸν ἀρχέτυπον τοῦ αἰτίου Λόγον ἀπεικονισθείσης καὶ τὸ σῶμα ἀνεγερθὲν πρὸς τὴν καθαρωτάτην τοῦ παντὸς μοῖραν, οὐρανόν, τὰς ὄψεις ἀνατεῖναι, ἵνα τῷ φανερῷ τὸ ἀφανὲς ἐκδήλως καταλαμβάνηται (Περὶ Φυτουργίας Νῶε το Δεύτερον 18. 3 - 20.4)²³⁵. Κάθε ἄνθρωπος, σύμφωνα με τη Μισνά (Sanherdin 4, 5), ομοιάζει με νόμισμα²³⁶, το οποίο φέρει πάνω του τη σφραγίδα του κατ'εικόνα Θεοῦ πλασθέντος πρωτόπλαστου βασιλέα. Ὅπως η εικόνα του Καίσαρα ἔχει αποτυπωθεῖ στο μέταλλο του κέρματος, ἔτσι και η εικόνα του Θεοῦ ἔχει εντυπωθεῖ στην καρδιά κάθε ἀνθρώπου. Ἐνῶ, ὁμῶς, τα αυτοκρατορικά νομίσματα εἶναι πανομοιότυπα, κάθε 'νόμισμα του Θεοῦ', κάθε ἀνθρώπινο πρόσωπο, εἶναι μοναδικό και πολύτιμο στα μάτια του Θεοῦ (Ἠσ. 43, 1-4), ὅπως ο Αδάμ για τον οποίο δημιουργήθηκε ο κόσμος²³⁷.

²³⁵ Πρβλ. Φίλων, *Ὅτι Ἄτρεπτον το Θεῖον* 105. 1 - 107.3: τὸ δ' ὕστερον ἔχει μὲν τινα οὐκ ἀνάρμοστον λόγον, κρίνοντος τοῦ αἰτίου δωρεῶν ἀξίους τοὺς τὸ θεῖον ἐν ἑαυτοῖς νόμισμα, τὸν ἱερώτατον νοῦν, αἰσχροῖς ἐπιτηδεύμασι μὴ διαφθείροντας, ἴσως δὲ οὐκ ἀληθῆ. πηλίκον γὰρ τινα εἶκος γενέσθαι τὸν ἀξίον χάριτος κριθησόμενον παρὰ Θεῶ; ἐγὼ μὲν γὰρ ἠγοῦμαι μόλις ἂν καὶ σύμπαντα τὸν κόσμον τούτου λαχεῖν.

²³⁶ Betz, *Was wissen wir von Jesus*, 83-84.

²³⁷ Αὐτὴν η ἀποψη ἀπαντάται και στους αποστολικούς Πατέρες οι οποίοι ταύτισαν την εικόνα του ἀνθρώπου με την 'εἰκόνα του Θεοῦ του ἀοράτου' (Κολ. 1, 15), τον Ἰησοῦ. Σημειώνουν με ἔμφαση ο Ἰγνάτιος ο Θεοφόρος, ο Εἰρηναῖος Λυών και ο Κλήμης ο Αλεξανδρεὺς: Ὡσπερ γὰρ ἐστὶν νομίσματα δύο, ὁ μὲν Θεοῦ, ὁ δὲ κόσμου, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἴδιον χαρακτήρα ἐπικείμενον ἔχει, οἱ ἄπιστοι τοῦ κόσμου τούτου, οἱ δὲ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ χαρακτήρα Θεοῦ Πατρὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐὰν μὴ ἀθραιρέτως ἔχωμεν τὸ ἀποθανεῖν εἰς τὸ αὐτοῦ πάθος, τὸ ζῆν αὐτοῦ οὐκ ἐστὶν ἐν ἡμῖν (Ἰγνάτιος, Πρὸς Μαγνησεῖς 5, 2). Ο μισθός των εργατῶν εἶναι ἕνας, το δηνάριο, που εἶχε την εἰκόνα και την ἐπιγραφή του βασιλιά, δηλαδή τη γνώση του Υἱοῦ του Θεοῦ, που εἶναι η ἀφθαρσία (Εἰρηναῖος, Κατὰ Αἰρέσεων 4, 36). Ἐπὶ τοῦ προσκομισθέντος νομίσματος ὁ Κύριος εἶπεν οὐ· Τίνος τὸ κτήμα; ἀλλά·

Το πρόβλημα ουσιαστικά των Φαρισαίων, των Ηρωδιανών και του Συνεδρίου, που τους απέστειλε, δεν ήταν ο ρωμαϊκός ζυγός, ο οποίος παρότι αλλοεθνής παρείχε πλεονεκτήματα στο ιουδαϊκό έθνος και ιδίως στη Διασπορά, γι' αυτό και όφειλαν να αποτίουν σε αυτόν τα τέλη και τους φόρους. Ο Ιησούς άλλωστε χρησιμοποιεί στην απάντησή του τον όρο *αποδίδωμι*, τον οποίο δε θεωρώ απλώς τεχνικό, όπως υποστηρίζει ο **Gnilka**²³⁸. Εάν ήταν τεχνικός όρος της φορολογίας, θα χρησιμοποιούταν και στην επερώτηση των πειραστών του Ιησού, όπου όμως απαντά το *δοῦναι* (12, 14). Ο Ιησούς χρησιμοποιεί το άπαξ συναντώμενο στο Μάρκο ρήμα μάλλον κυριολεκτικά, για να δηλώσει την επιστροφή στην Πολιτική Εξουσία αυτού που της ανήκει²³⁹. Φυσικά ο Ιησούς δεν ήθελε απλώς να εμμείνει απλώς στη συνεπή απόδοση του φόρου, γιατί διαφορετικά δε θα προέβαινε στο δεύτερο σκέλος της φράσης του (*καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ*), το οποίο αδιαμφισβήτητα ενέχει το κέντρο βάρους του λόγου του. Είχε προφανώς διαγνώσει ότι το πρόβλημα των εχθρών του Ιησού ήταν ότι παρότι ασχολούνταν καθημερινά με το Νόμο και σύχναζαν στο Ναό, ουσιαστικά δεν έδιναν στο Θεό αυτό που αρμόζει σε Εκείνον. Η καρδιά τους λάτρευε το «Μαμωνά» και τη δόξα που τους

Τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή; Καίσαρος· ἵνα οὐ ἔστιν, ἐκείνῳ δοθῆ. Οὕτως καὶ ὁ πιστός· ἐπιγραφὴν μὲν ἔχει διὰ Χριστοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ Πνεῦμα ὡς εἰκόνα. Καὶ τὰ ἄλογα ζῶα διὰ σφραγίδος δείκνυσι τίνος ἔστιν ἕκαστον· καὶ ἐκ τῆς σφραγίδος ἐκδικεῖται. Οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πιστὴ, τὸ τῆς ἀληθείας λαβοῦσα σφράγισμα, τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ περιφέρει. Οὗτοί εἰσιν τὰ παιδία τὰ ἤδη ἐν τῇ κοίτῃ συναναπανόμενα καὶ αἱ Παρθένοι αἱ φρόνιμοι, αἷς αἱ λοιπαὶ αἱ μέλλουσαι οὐ συνεισῆλθον εἰς τὰ ἡτοιμασμένα ἀγαθὰ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν Ἄγγελοι παρακύψαι (Κλήμης Αλεξ. Ἐκ τῶν Θεοδότου καὶ τῆς Ανατολικῆς Καλονμένης Διδασκαλίας κατὰ τοὺς Ουαλεντίνου Χρόνους Ἐπιτομαί 4.86.1.1 - 4.86.3.5 4.86.1). Ο ἄνθρωπος γίνεται πολύτιμο νόμισμα, κατ' εικόνα δηλαδή του Θεού, όταν φέρει τα στίγματα του πάθους της σταυρικής αγάπης του Ιησού Χριστού για ολόκληρο τον Κόσμο, τα οποία οδηγούν στην υπαρξιακή Γνώση Του και λαμπρύνουν τον ἄνθρωπο με το ζωοποιό Πνεῦμα Του. Γι' αυτό και το (δώτε) τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ ουσιαστικά ταυτίζεται με την εντολή της ολοκληρωτικής αγάπης προς Αυτόν και τον Πλησίον με την οποία (εντολή), όπως ἤδη ἐπισημάνθηκε, κατακλείεται η πρώτη υποενότητα των διαλόγων του Ιησού με τις διάφορες μερίδες του Ιουδαϊσμοῦ.

²³⁸ Ο.π. 153

²³⁹ Αυτή την κυριολεκτική σημασία διασώζει με σαφήνεια και η παράδοση του διαλόγου από τον πάπυρο **Egerton**: *Ἐξὸν τοῖς βασιλευσιν ἀποδοῦναι τὰ ἀνηκοντα τῇ ἀρχῇ; ἀποδώμεν αὐτοῖς ἢ μὴ;* Ο Ιησούς απαντά με το Ησ. 29, 13.

πρόσφερε απλόχερα η θρησκευτική τυπολατρία. Γι' αυτό και δε μπορούσαν να αποδεχθούν και ανεχθούν το πρόσωπο του Ναζωραίου Ιησού ως Μεσσία και το κήρυγμα περί μίας Βασιλείας που απαιτεί Πάθος.

7) Η χρίση του Ιησού

Αυτό το γεγονός αντίθετα κατανόησε μια ανώνυμη γυναίκα, η οποία προέβη στη χρίση του Ιησού στην οικία του Σίμωνος του λεπρού²⁴⁰ στη Βηθανία (14, 3-9) δύο μέρες πριν την ύψωση - ενθρόνισή του ως βασιλέα των Ιουδαίων πάνω σε ένα Σταυρό (14, 16 κε.)²⁴¹. Τόσο ο Μκ. όσο και ο Μτ. (ο οποίος δίνει τόση έμφαση στο γεγονός, ώστε κατά την επίσκεψη των γυναικών στον τάφο σκοπίμως παραλείπει τη μεταφορά μύρων) σημειώνουν ότι χρίστηκε ολόκληρο το σώμα του Ιησού και όχι μόνο οι πόδες, όπως προέβλεπε το τελετουργικό υποδοχής των ξένων (πρβλ. Δτ. 33, 24). Το γεγονός αυτό παραπέμπει στη βασιλική χρίση: και κατέβη Σαδωκ ό ιερεὺς και Νάθαν ό προφήτης και Βαναίας υιός Ἰωδάε και ό χερεθθι και ό φελεθθι και έπεκάθισαν τόν Σαλωμών επί τήν ήμίονον τοῦ βασιλέως Δαυίδ και άπήγαγον αὐτόν εἰς τόν Γιών. και έλαβεν Σαδωκ ό ιερεὺς τó κέρας τοῦ έλαιου εκ τής σκηνής και έχρισεν τόν Σαλωμών και έσάλπισεν τή κερατίνη, και εἶπεν πᾶς ό λαός Ζήτω ό βασιλεύς Σαλωμών. και άνέβη πᾶς ό λαός όπισω αὐτοῦ και έχόρευον έν χοροῖς και εὐφραινόμενοι εὐφροσύνην μεγάλην, και έρράγη ή γῆ έν τῇ φωνῇ αὐτῶν (Γ' Βασ. 1, 38-39). Το παράδοξο με τη χρίση του Ιησού είναι ότι δε γίνεται απλώς με έλαιο, αλλά με πολύτιμη ινδική νάρδο πιστική²⁴², η οποία

²⁴⁰ Σύμφωνα με το Λευ. 13, 45-14, 32 απαγορευόταν η παρουσία λεπρών στην πόλη. Ο Lapidé, *Warum kommt er nicht*, 33-35 ισχυρίζεται ότι το αρμαϊκό πρωτότυπο σημείωνε Schim'on ha-Zanua = Σίμων ο Εσσαίος (= ευλαβής, ταπεινός) και όχι Schim'on ha-Zarua = Σίμων ο λεπρός, καθώς το nun και το resch στην παλαιογραφία των εσσαϊκών χειρογράφων ομοιάζουν. Σημειωτέον ότι στην αρχαία Πόλη της Ιερουσαλήμ βρέθηκε τετράγωνο Εσσαίων.

²⁴¹ Ο Λκ. παραλείπει εντελώς το γεγονός από τη διήγηση του Πάθους και αναφέρεται στη χρίση των ποδών του Ιησού στο σπίτι του Σίμωνος του Φαρισαίου από μια αμαρτωλή κατά τη δημόσια δράση του Ιησού (7, 36-50). Ο Ιωάννης αναφέρει τη χρίση των ποδών μόνων του Ιησού από την αδελφή της Μάρθας, τη Μαρία, έξι μέρες πριν την Εορτή με αφορμή την ανάσταση του αδελφού της Λαζάρου (Ιω. 12, 7· πρβλ. 19, 39κε.).

²⁴² Το πιστική ίσως σήμαινε ρουστή < πίνω, έπινον ή αυθεντική < πίστις ή από φυσικιά. Βλ. Bauer, *Griechisch-Deutsches Wörterbuch*, 1332.

βρίσκεται σε αλαβάστρινο μυροδοχείο. Επιπλέον, η χρίση δεν τελείται πανηγυρικά στην Ιερουσαλήμ, αλλά εκτός της αγίας Πόλης, **στη Βηθανία** στο σπίτι ενός ακάθαρτου λεπρού (**11Q^T Temple 46, 16-18**) και **μάλιστα** όχι από έναν προφήτη ούτε από ένα μαθητή, αλλά από **μια** γυναίκα και **μάλιστα** ανώνυμη. Το κορυφαίο αυτό γεγονός τελεσιουργείται επιπλέον σιωπηρά χωρίς να συνοδεύεται από κάποια διακήρυξη, αφού αυτή θα γίνει από έναν εθνικό εκατόνταρχο (**Centurio**) αμέσως **μετά** το αποκαλυπτικό κοσμικό σκότος, την εκπνοή του Ιησού και τη διάρρηξη του καταπετάσματος του Ναού. Επιπλέον, η χρίση συνδέεται από τον ίδιο τον Ιησού **με** τον **ενταφιασμό**²⁴³ του και συνοδεύεται από την αψευδή επαγγελία ότι η πράξη αυτής της γυναίκας θα αποτελεί συστατικό στοιχείο του κηρύγματος του Ευαγγελίου σε όλα τα έθνη: *ἀμὴν δὲ λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὁ ἐποίησεν αὐτὴ λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς*. Στο σημείο αυτό ο αναγνώστης των Συνοπτικών Ευαγγελίων ανακαλεί την **Ομολογία του Πέτρου** στην ορεινή Καισάρεια του Φιλίππου, όπου επίσης η διακήρυξη της **μεσσιανικότητας** συνδέθηκε από τον ίδιο τον Ιησού **με** το πάθος του και συνοδεύτηκε στο Μτ. επίσης από **μια** υπόσχεση²⁴⁴. Ενώ όμως ο Πέτρος στο σημείο εκείνο **μετά** βδελυγμίας αντέδρασε στην ιδέα ενός παθητού Μεσσία και τελικά κατά το Πάθος αρνήθηκε και εγκατέλειψε τον Ιησού, η γυναίκα η οποία επιτελεί τη χρίση, σιωπηρά «προλέγει» τον **ενταφιασμό** του, εκπροσωπώντας όλες τις γυναίκες που συνόδευσαν τον Ιησού **μέχρι** το Σταυρό και τον τάφο.

Ο ίδιος ο Μάρκος²⁴⁵ **εμφατικά** θέτει σε αντιθετικό **παραλληλισμό** τη χρίση προς την προδοσία ενός εκ των δώδεκα²⁴⁶, του **Ιούδα**,

---

²⁴³ Η χρίση του νεκρού διαφαίνεται στην αιγυπτιακή πρακτική βαλσαμώματος/ταφής του Ιακώβ και του Ιωσήφ (Γεν. 50, 2 κε.).

²⁴⁴ Πρβλ. Καρσελούρη, Η διήγηση της ομολογίας του Πέτρου (Ματθ. 16, 13-20 παρ.), 169-176. Σχετικά με την ιστορία της Έρευνας πρβλ. **Roloff, Das Kerygma und der irdischen Jesus, 210-215.**

²⁴⁵ Κάποιοι (σύμφωνα με το Μκ.), οι μαθητές (σύμφωνα με το Μτ.) και ο Ιούδας ο Ισκαριώτης **ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι** (σύμφωνα με το Ιω. 12, 4) αγανακτούν και **‘εμβριμώνται’** (= κάνουν αυστηρή παρατήρηση), καθόσον το μύρο κόστιζε τις ετήσιες περιόδους απολαβές ενός εργάτη, οπότε θα μπορούσε συνεπώς να δοθεί λοιπόν ελεημοσύνη, όπως συνηθιζόταν ιδίως την περίοδο του Πάσχα. Ο Ιησούς

σημειώνοντας αμέσως μετά τη λιτή αφήγηση του γεγονότος: *Καὶ Ἰούδας Ἰσκαριώθ ὁ εἷς τῶν δώδεκα ἀπῆλθεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἵνα αὐτὸν παραδοῖ [αὐτοῖς]. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. καὶ ἐζήτηει πῶς αὐτὸν εὐκαίρως παραδοῖ*²⁴⁷. Ενώ η γυναίκα παραμένει ανώνυμη, ο μαθητής κατονομάζεται. Το όνομα *Ιούδας* (εβρ. **Jehuda**)²⁴⁸ συνοδεύεται από το προσωνύμιο *Ισκαριώθ*²⁴⁹, πιθανότατα γιατί καταγόταν από το Κεριότ, ένα χωριό της νότιας Ιουδαίας (**Isch-Keriot** Ιησ. 15, 25)²⁵⁰ και συνεπώς ήταν ο μοναδικός μαθητής μη Γαλιλαίος αλλά Ιουδαίος²⁵¹. Ενώ ο Ιησούς χρίεται ως ο κατεξοχόν

κάνει όμως διάκριση ανάμεσα στην ελεημοσύνη, η οποία μπορεί να γίνεται πάντα, και στο έκτακτο 'καλό έργο', το οποίο επιτέλεσε σε εκείνον ως μελλοθάνατο πτωχό η γυναίκα (πρβλ. Δτ. 15, 11). Προκειμένου να κατανοήσει κανείς την απάντηση του Ιησού πρέπει να λάβει υπόψη του ότι οι ραββίνοι διέκριναν τις καλές πράξεις α/ στις ελεημοσύνες και β/ στα έργα αγάπης (δηλαδή διατροφή πεινώντων, φιλοξενία, απελευθέρωση αιχμαλώτων, επίσκεψη ασθενών, παράκληση πενθούντων και *κυρίως ταφή νεκρών*). Τα δεύτερα βρίσκονταν σε ανώτερη θέση από τα πρώτα, γιατί οι ελεημοσύνες ήταν αποκλειστικά χρηματικές, δεν απαιτούσαν προσωπικό μόχθο και δίδονταν σε ζώντες. Πρβλ. **Gnilka, Markusevangelium II, 224-225**.

²⁴⁶ Πρβλ. Μκ. 3, 13. 19· 14, 20. 43 Ο Ιούδας, ο οποίος όπως και οι άλλοι μαθητές ανήκε στο στενό κύκλο των μαθητών του Κυρίου, έλαβε το αποστολικό χάρισμα (Μτ. 10, 1-4), θαυματούργησε (Μκ. 7, 13), κήρυξε στο όνομα Του (Μκ. 6, 12) συμμετείχε στο Μυστικό Δείπνο του Ιησού έχοντας μάλιστα την 'πρωτοκαθεδρία' και την ιδιαίτερη τιμή να λάβει από τον Ιησού το βουτηγμένο στο κρασί κομμάτι.

²⁴⁷ Ο Δκ. σημειώνει ότι ο Ιούδας καταλήφθηκε από το διάβολο (22, 3).

²⁴⁸ Το όνομα, το οποίο έδωσε η Λεία στον τετάρτο υιό της, για να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της προς το Θεό (Γεν. 2, 35), δόθηκε μετά στη φυλή και κατόπιν σε όλη την περιοχή. Το πολύ αγαπητό αυτό όνομα στον Ισραήλ φέρουν επτά πρόσωπα στην Κ.Δ.

²⁴⁹ Από τον Ιωάννη ονομάζεται στο 6, 71· 13, 26 υιός του Σίμωνα του Ισκαριώτη, ενώ ο αρχαίος κώδικας D τον ονομάζει 'Σκάριατ'.

²⁵⁰ **Gnilka, Jesus, 191**.

²⁵¹ Σύμφωνα με το **Stauffer, Jesus, 86**, ο Ιούδας, ήταν ένα πιστό παιδί της Συναγωγής και ίσως τους τελευταίους μήνες λειτουργούσε μέσα στον κύκλο των μαθητών του Ιησού στην Γαλιλαία ως κατάσκοπος του ιουδαϊκού Συνεδρίου. Σύμφωνα με μια άλλη ετυμολογία, το επώνυμο του Ιούδα σχετίζεται με τους ιουδαίους αντιστασιακούς Σικάριους. Μια άλλη ετυμολογία ανάγει στην αραμαϊκή ρίζα *shiqrai, schekra, eschkaria* που σημαίνει το ψεύδος, την απάτη. Ο *Jehuda schakkariah* συμβολίζει έτσι όλους τους Ιουδαίους όπως αυτοί παρουσιάζονται κυρίως στον Ιωάννη (Ιω. 8, 44· 17, 12). Δεν είναι άλλωστε τυχαίο

βασιλεύς από μια γυναίκα, προδίδεται ή μάλλον παραδίδεται, όπως σημειώνουν οι ευαγγελιστές από τον ομοτράπεζό του (Ψ. 54 [55], 13), επειδή δεν εκπληρώνει τα εθνικιστικά μεσσιανικά οράματα των Ιουδαίων. Τα τριακόσια δηνάρια που δόθηκαν για να γίνει η χρίση του «βασιλέως των Ιουδαίων», βρίσκονται σε αντιθετικό παραλληλισμό προς τα τριάντα αργύρια που χρησιμοποιούνται κατά την προδοσία (14, 10-11· Ζαχ. 11, 3)²⁵². Η χρίση αντιστοιχεί στον *ασπασμό του Ιούδα*²⁵³, ενώ το αιώνιο μνημόσυνο της γυναίκας στο τραγικό τέλος του μοναδικού Ιουδαίου μαθητή που περιγράφει ο Ματθαίος και ο Λουκάς (27, 3-10· Πρ. 1, 16-18) και παραπέμπει στο τέλος του προδότη του 'χριστού' Δαβίδ²⁵⁴, του Αχιτόφελ.

Ακολουθεί ο «Μυστικός Δείπνος» όπου παραδίδεται από τον Ιησού η *Καινή Διαθήκη*, η οποία δε συνδέεται πλέον με την πάταξη των «Αιγυπτίων» και το αιματοκύλισμα των αλλοεθνών, αλλά με τη θυσία του ιδίου του Θεανθρώπου. Η Παλαιά Διαθήκη επικυρώθηκε στο Σινά με ραντισμό από τα θυσιασθέντα ζώα και

ότι ο συγκεκριμένος μαθητής αποτέλεσε επί αιώνες τύπο ολόκληρου του εκλεκτού λαού. Πρβλ. **Drewermann, *Markusevangelium II*, 436** υποσ. 21.

²⁵² Τριάντα αργύρια ήταν σύμφωνα με το Εξ. 21, 32 η αποζημίωση για την αγορά ενός σκλάβου, την οποία συναντάμε στο Ζαχαρία (11, 12-13) και Ιερεμία (όπου γίνεται λόγος όμως για δεκαεπτά αργύρια, πρβλ. Μτ. 27, 6-10). Στο Ζαχαρία τα τριάντα αργύρια συμβολίζουν το οριστικό σχίσμα μεταξύ Ιερουσαλήμ και Σαμαρείας, ίσως σε συνδυασμό με το κτίσιμο καινούργιου Ναού στο Γαριζίμ.

²⁵³ Το γεγονός παραπέμπει στον ασπασμό του αρχιστράτηγου του Δαβίδ, Ιωάβ, ο οποίος με τον τρόπο αυτό σκότωσε τον ανταγωνιστή του Αμάσσα (Β' Βασ. 20, 9). Οι **Strack-Billerbeck, *Midrash I*, 996** παραπέμπουν στον ασπασμό που έδωσε ο Ησαΐ στον Ιακώβ (Γεν. 33, 4), ο οποίος αποτέλεσε στη ραββινική παράδοση το κατεξοχήν παράδειγμα υποκρισίας. Ο ασπασμός του Ιούδα συνδέεται από το **Ben Chorin (*Bruder Jesus*, 153)** με τον ασπασμό του θανάτου. Ο δίκαιος πεθαίνει σύμφωνα με την ιουδαϊκή αντίληψη μέσω του ασπασμού του Θεού, όπως ο Μωυσής (χαγαδική ερμηνεία Δτ. 34, 5). Με τον ασπασμό αυτό ο Θεός λαμβάνει την ψυχή του αγαπημένου δούλου του. Ο ίδιος ερευνητής (σ. 141-142) σημειώνει ότι, όπως στο Κουμράν γινόταν λόγος για τους υιούς του σκότους, έτσι και στο Μιδράς των τεσσάρων υιών της πασχάλιας λειτουργίας, ο δεύτερος γιος είναι ο **Rascha**, ήταν ο κακός, ο προδότης, αυτός που εκούσια αποχωρίζεται απ' τη σύναξη των αγίων.

²⁵⁴ Το τέλος, μάλιστα, του τελευταίου περιγράφεται στο Β' Βασ. 20, 10, όπως ακριβώς του Ιούδα στο Πρ. 1, 18 και στον Ιεραπόλεως Παπία στο τέταρτο βιβλίο της 'Εξηγήσεως των Κυριακών Λογίων'.

γεύμα που παρέθεσε ο Θεός στο Μωυσή, Ααρών και τους **70 (72)** πρεσβυτέρους (Εξ. **23-24**). Ο Κύριος στο υπερώο παραδίδει στη Σύναξη των μαθητών Του το Σώμα και Αίμα Του ως βρώση και πόση και με τον τρόπο αυτό θεραπεύεται η εγγενής μεταπτωτική επιθετικότητά του και μεταμορφώνεται σε αγάπη. Ο άνθρωπος δεν τρομοκρατείται πλέον από το φόβο της απόρριψης και του θανάτου. Η άφεση των ενοχών και των αμαρτιών δεν εξαρτάται από τις θυσίες του Ναού και τις διατάξεις του Νόμου, αλλά βιώνεται σε ένα δείπνο, όπου σε αντίθεση προς τα άλλα δείπνα των ελληνιστικών χρόνων, μετέχουν όλοι ισότιμα ανεξάρτητα από τη φυλή, το φύλο ή τη θέση τους στην κοινωνική ιεραρχία.

Επίμετρο: Οι δύο μάχαιρες (Λκ. 22, 35-38)²⁵⁵

Μόνο στο Λουκά, στον επίλογο των διαλόγων που εκτυλίσσονται μετά τον Μυστικό Δείπνο στο μέγα ανώγειον την ημέρα των αζύμων, απαντάται η προτροπή του Ιησού προς τους μαθητές να εφοδιαστούν, ενόψει της επικείμενης σύλληψής του και της περιόδου του πειρασμού που πρόκειται να βιώσουν, όλα τα απαραίτητα μέσα για την επιβίωση και την προστασία τους. Σε αυτά (τα μέσα) συγκαταλλέγεται και η μάχαιρα, η οποία για έμφαση τοποθετείται στο τέλος ολόκληρης της πρότασης. Η περικοπή αυτή έχει ως εξής: *Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μὴ τινος ὑστερήσατε; οἱ δὲ εἶπαν, Οὐθενός. Εἶπεν δὲ αὐτοῖς: Ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλλάντιον ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν, καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν²⁵⁶. Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τὸ Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· καὶ γὰρ τὸ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει. οἱ δὲ εἶπαν, Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὡδε δύο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἰκανόν ἐστιν.*

---

²⁵⁵ Βιβλιογραφική ενημέρωση σχετικά με την ερμηνεία του χωρίου βλ. **Nolland, Luke 18:35-24:53, ad loc.**

²⁵⁶ Ως αντικείμενο του ὁ μὴ ἔχων μπορεί να μη θεωρηθεί η μάχαιρα, αλλά τα προμνημονευθέντα αντικείμενα, οπότε ο λόγος του Ι. Χριστού απευθύνεται σε δύο κατηγορίες μαθητών: εκείνων που ἔχουν βαλλάντιον καὶ πήραν καὶ σε αυτούς που δεν ἔχουν τίποτε ἀπὸ τα παραπάνω καὶ προσκαλοῦνται να πουλήσουν το πανωφόρι τους, προκειμένου να αγοράσουν μάχαιρι. Βεβαίως ὅπως ἐκ των υστέρων ἀποδεικνύεται, οἱ μαθητές εἶχαν στὴν κατοχὴ τους μάχαιρια.

Η περικοπή αυτή ακολουθεί τη φιλονικία μεταξύ των μαθητών για το τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων (στ. 24-30) και την αναφορά του Ιησού στον πειρασμό του Σίμωνα από το Σατανά (στ. 31-34), ο οποίος στην αρχή του κεφαλαίου εισέρχεται στον Ιούδα (πρβλ. Ιω. 13, 2. 27) και σκηνοθετεί την παράδοση του Ιησού. Σημειωτέον ότι και οι δύο περικοπές παραδίδονται από τους άλλους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές να έχουν διαδραματιστεί σε άλλη συνάφεια²⁵⁷. Ο Λουκάς συρράφει αυτούς τους διαλόγους σε μια ενότητα, προκειμένου να αποτυπώσει ανάγλυφα την κρίση που έχει ήδη ξεσπάσει στο άμεσο περιβάλλον του Ιησού, υπό την επήρεια κυρίως του Διαβόλου. Στο τέλος του ίδιου κεφαλαίου ο Ιησούς, ο οποίος φαίνεται να προλέγει και να ελέγχει απόλυτα όσα γίνονται προκειμένου να τελειωθούν οι Γραφές²⁵⁸, διακηρύσσει την έλευση της ώρας και της εξουσίας του σκότους (22, 53). Υπό το πρίσμα αυτής της κλιμάκωσης της δαιμονικής πειρασμικής επιρροής, στο τέλος των διαλόγων που κατακλείουν το Μυστικό Δείπνο αναιρεί ρητά όσα διέταξε τους εβδομήκοντα μαθητές του κατά τη αποστολή τους σε κάθε τόπο όπου επρόκειτο ο ίδιος κατόπιν να μεταβεί: *ὕπαγετε· ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν*

²⁵⁷ Η φιλονικία σύμφωνα με το Μκ. 10, 42-45· Μτ. 20, 25-28 συμβαίνει καθ' οδόν προς τα Ιεροσόλυμα και η προφητεία της προδοσίας του Πέτρου καθ' οδόν προς το όρος των Ελαιών (Μτ. 26, 30-35· Μκ. 14, 26-31).

²⁵⁸ Είναι αξιοσημείωτο το πόσο πληθωρικά εκδηλώνεται το χάρισμα της προφητείας του Ιησού στην τελευταία φάση της ζωής του και αφορά στην εύρεση πώλου (19, 29-36), στην εξασφάλιση του καταλύματος (22, 10-13), στην καταστροφή της Ιερουσαλήμ (21, 7-36) και στην προδοσία του Ιούδα (22, 21-23). Η προσευχή του Ιησού μετριάζει τον πειρασμό του Πέτρου, τον οποίο επίσης προφητεύει ο Ιησούς (4, 13· 22, 28.40). Αυτή η αυθεντία του Ιησού δίνει απόλυτο κύρος και στις υποσχέσεις που αφορούν στη Βασιλεία και τη μετοχή σε αυτήν. Μόνο ο Λουκάς τοποθετεί στην αρχή του Μυστικού Δείπνου, πριν την παράδοση του Μυστηρίου, το κυριακό λόγο: *καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ φάγω αὐτὸ ἕως ὅτου πληρωθῆ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. καὶ δεξάμενος ποτήριον εὐχαριστήσας εἶπεν, Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε εἰς ἑαυτούς· λέγω γὰρ ὑμῖν [ὅτι] οὐ μὴ πίνω ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως οὗ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ (στ. 15-18)*. Η φιλονικία των μαθητών κατακλείεται μόνο στο Λουκά (22, 29-30 = Μτ. 19, 28) με την υπόσχεση προς αυτούς που παραμένουν κοντά του στους πειρασμούς: *καγὼ διατίθεμαι ὑμῖν καθὼς διέθετό μοι ὁ Πατήρ μου βασιλείαν ἵνα ἔσθῃτε καὶ πίνῃτε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων τὰς δώδεκα φυλάς κρίνοντες τοῦ Ἰσραὴλ*.

μέσω λύκων. μὴ βαστάζετε βαλλάντιον, μὴ πήραν, μὴ ὑποδήματα, καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε (10, 3-4)²⁵⁹.

Ἡ ἀναίρεση τοῦ Λκ. 10, 3-4 τεκμηριώνεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ με τὴν τελείωση τῆς Γραφῆς καὶ ἰδιαίτερα ὅσων ἀναφέρονται στὸν Ἡσαΐα σχετικὰ με τὸν πάσχοντα Δούλο. Εἰδικότερα στὸ Ἡσ. 53, 12, ὅπου παραπέμπει ὁ Ἰησοῦς, προφητεύεται ὅτι ὁ **Ewed Jahwe** θὰ λάβει θέση ἀνάμεσα στους δυνατοὺς καὶ θὰ μοιράσει τὰ λάφυρα τῶν ἰσχυρῶν, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἔδωσε τὴ ζωὴ του στὸ θάνατο καὶ δέχτηκε νὰ συγκαταλεχθεῖ με τοὺς ἁμαρτωλοὺς: *διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκύλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἢ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκεν καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη (πρβλ. Ψ. Σολ. 16, 5).* Ἴσως με τὸ **μετὰ ἀνόμων** (τὸ ὁποῖο ἀντικαθιστᾶ στὸ λόγο τοῦ Ἰησοῦ τὸ **ἐν τοῖς ἀνόμοις** τῶν Ο΄) ὁ Ἰησοῦς νὰ προλέγει ὅτι θὰ συγκαταλεχθεῖ καὶ θὰ συσταυρωθεῖ **μαζὶ με** τοὺς ληστές - ἐπαναστάτες (Μκ. 15, 28), ἀφοῦ θὰ κατηγορηθεῖ ὅτι διαστρέφει τὸ ἰσραηλιτικὸ ἔθνος, *κωλύοντα φόρους Καίσαρι διδόναι καὶ λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν - βασιλέα εἶναι (23, 2).* Αὐτὸ ἀποτελεῖ **τὸ τέλος**, ὅπως με ἐμφαση τονίζεται, τῆς προσωπικῆς πορείας Του (πρβλ. 13, 32· Μκ. 3, 26). Ἐνόψει αὐτοῦ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἰησοῦ, τερματίζεται καὶ γιὰ τοὺς μαθητῆς ἡ ἐποχὴ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ασφάλειας, πού εἶχαν κοντὰ στὸ δάσκαλό τους καὶ εγκαινιάζεται ἡ ἐποχὴ τῶν ὀδυνῶν καὶ τῶν διωγμῶν²⁶⁰. Συνεπῶς εἶναι ἀπαραίτητη ἡ προμήθεια βαλλαντίου, πήρας καὶ μάχαιρας.

Οἱ μαθητῆς, οἱ ὁποῖοι στὸ 19, 11 θεωροῦσαν ὅτι στὴν Ἱερουσαλήμ **παραχρῆμα μέλλει ἢ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεσθαι**, ἐκλαμβάνουν προφανῶς τὴν προσταγὴ τοῦ Ἰησοῦ 'ζηλωτικά', ὡς προτροπὴ γιὰ πολιτικὴ ἐπανάσταση, καὶ προτείνουν δύο

---

²⁵⁹ Στὸ προκείμενο χωρίο ἀπουσιάζει οποιαδήποτε ἀναφορὰ στα ὑποδήματα καὶ στὸν ἀσπασμό. Ἡ πρόσκληση γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆς μάχαιρας ἴσως βρῖσκεται σὲ ἀντιθετικὸ παραλληλισμὸ πρὸς τὸν χαίρετισμό τῆς εἰρήνης. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν Εβδομήκοντα εἶχε διαπιστώσει τὴν πτῶση τοῦ Σατανά ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὡς ἀστραπῆς.

²⁶⁰ Πρβλ. Μκ. 2, 18-20.

μάχαιρες. Με το *ίκανόν ἐστίν*²⁶¹ ο Ιησούς τερματίζει είτε τους διαλόγους του Μυστικού Δείπνου γενικότερα είτε πιθανότερο τη συγκεκριμένη συζήτηση, επειδή προσκρούει στην άγνοια των **μαθητών.** Πιθανόν ο λόγος αυτός να ενέχει ειρωνεία²⁶². Σημειώνει ο I. Χρυσόστομος: *Ειπόντων δὲ τῶν Ἀποστόλων, Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο, καὶ τὸ λεχθὲν μὴ συνιέντων, αὐτὸς φησιν, ἰκανόν ἐστι, καίτοι γε οὐκ ἦν ἰκανόν. Εἰ μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης βοήθειας κεχρησθαι αὐτοὺς ἐβούλετο, οὐδὲ εἰ ἑκατὸν ἦσαν μάχαιραι, ἰκαναὶ ἦσαν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, καὶ δύο περιτταί*²⁶³.

Ακολουθεί η αγωνιώδης προσευχή του Ιησού στη Γεθσημανή (**22, 39-46**), η οποία πλαισιώνεται από την πρόσκληση *προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν*, ο ασπασμός του Ιούδα και το περιστατικό **με** την αποκοπή του δεξιού ωτίου του δούλου του αρχιερέως (**22, 47-51**)²⁶⁴. Το τελευταίο αυτό περιστατικό συνδέεται άμεσα με την υπό εξέταση περικοπή αφού χρησιμοποιείται η **μια μάχαιρα**, από τις δύο που είχαν προηγουμένως επιδειχθεί στον Ιησού. Μόνο, **μάλιστα**, στο Λουκά οι **μαθητές** ρωτούν τον Ιησού εάν πρέπει να κτυπήσουν **με** **μαχαίρι** (**22, 49**). Ο Ιησούς περιέργως σιωπά και δεν τους αποτρέπει. Μόνο κατόπιν παροτρύνει τους **μαθητές** *ἔατε ἕως τούτου* και επιτελεί τη θεραπεία. Με τον τρόπο αυτό αποδεικνύει όχι **μόνο** στους **μαθητές**, αλλά **και** στους εχθρούς του τη φιλανθρωπία της βασιλείας του. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η αντίδρασή του όσον αφορά στην άσκηση βίας από τους **μαθητές** του, είναι εξαιρετικά ήπια, εάν συγκριθεί **με** αυτή που περιγράφεται στο Ματθαίο (**26, 52-54**): *λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρῃ ἀπολοῦνται. ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι ἄρτι πλείω δώδεκα λεγιῶνας ἀγγέλων; πῶς οὖν*

---

²⁶¹ Πρβλ. Δτ. **3, 26** Ο': *καὶ ὑπερεῖδεν Κύριος ἐμὲ ἔνεκεν ὑμῶν καὶ οὐκ εἰσήκουσέν μου, καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με ἰκανούσθω σοι, μὴ προσθῆς ἔτι λαλήσαι τὸν λόγον τούτον.*

²⁶² Βλ. Τρεμπέλα, *Κατὰ Λουκάν*, **611**.

²⁶³ Η πατερική παράθεση είναι από το Cramer, *Catena in Lucam Evangelium*, **159**.

²⁶⁴ Στον Ιωάννη είναι ο Πέτρος αυτός που αποκόπτει το αυτί του Μάλχου (**18, 10**).

πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι;²⁶⁵ Αναντίρρητα, ὅμως, με το ὅλο περιστατικό ἡ βίαιη χρήση τῆς μάχαιρας προβάλλει ὡς συνέπεια τῆς παρερμηνείας ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τῆς παρότρυνσης τοῦ διδασκάλου τοὺς γιὰ ἀγορὰ τῆς, ἴσως καὶ ὡς πειρασμικὴ ἐνέργεια, εἰάν το περιστατικό αὐτό συνδεθεῖ με τὴν προσευχὴ στὴ Γεθσημανή.

Ἀκολουθεῖ ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς στρατηγούς τοῦ Ναοῦ καὶ τοὺς πρεσβυτέρους: Ὡς ἐπὶ ληστήν ἐξήλθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων; καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ οὐκ ἐξετείνατε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ· ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Σκότους. Σὲ αὐτὸ το λόγιον οἱ μάχαιρες (σε πληθυντικὸ) σὲ συνδυασμὸ με τὰ ξύλα υπογραμμίζουν τὴ βίαιη διάθεση τῶν διωκτῶν Του, οἱ ὁποῖοι με τὸν τρόπο αὐτὸν ἀντιμετωπίζουν ὡς ληστήν, ὡς επικίνδυνον δηλ. πολιτικὰ στασιαστή.

Ορισμένοι ἐρμηνευτὲς ἐξέλαβαν τὴν προτροπὴ τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τὴν προμήθεια μάχαιρας ἀλληγορικά²⁶⁶. Τὰ δύο ξίφη, πού ἐπιδεικνύουν οἱ μαθητὲς στὸν Ἰησοῦ, σημαίνουν τὴν Π. καὶ τὴν Κ.Δ., τὸ Πάθος καὶ τὸ ἁγ. Πνεῦμα, τὴν ἐποχὴ τῆς καταπίεσης καὶ τοῦ διωγμοῦ ἢ τῆς κρίσης στὶς ἐκκλησίες στὶς ὁποῖες ἀπευθύνεται τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκά. Ἡ μάχαιρα, ἡ ὁποία συμβολίζει στὴν Α.Γ. κυρίως τὸν πόλεμον, στὸ Εφ. 6, 14 συμβολίζει τὸ ρῆμα/τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ²⁶⁷. Δὲ φαίνεται, ὅμως, ὁ Λουκάς νὰ χρησιμοποιεῖ ἀλληγορικά στα ἔργα τοῦ τῆ μάχαιρα, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ γιὰ νὰ δηλώσῃ τὴν πτώση τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸ μαρτύριον τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τὴν αυτοχειρία τοῦ δεσμοφύλακα στὸς Φιλίππους (21, 24· Πρ. 11, 2· 16, 27· πρβλ. Ρωμ. 8, 34· Εβρ. 11, 34, 37). Στὴν περίπτωσιν, μάλιστα, τοῦ κυριακοῦ λογίου Μτ. 10, 34 (οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν), ἐκεῖνος προτιμᾷ τὸ πυρ (12, 51-3). Ἄλλοι θεώρησαν τὴν προτροπὴ τοῦ Ἰησοῦ ὡς υιοθέτηση τοῦ

---

²⁶⁵ Σημειωτέον ὅτι μόνο στὸ Ματθαῖο διακηρύσσεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦ ὅτι ἦρθε νὰ φέρῃ μάχαιρα στὴ γῆ (10, 34).

²⁶⁶ Ὁ Heiligenthal, *Wehrlosigkeit oder Selbstschutz*, 39-58, σημειώνει ὅτι ὁ Πάπας Βονιφάτιος Η' χρησιμοποίησε αὐτὸ τὸ χωρίον προκειμένου νὰ σημάνῃ τὴν παγκόσμια κυριαρχία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

²⁶⁷ Πρβλ. Εβρ. 4, 12· Ἀπ. 1, 16.

επαναστατικού ζηλωτικού φρονήματος²⁶⁸. Όπως, όμως, επισημαίνει ο **K. Berger**²⁶⁹, η προμήθεια ή η κατοχή μάχαιρας ανήκε στο στοιχειώδη εξοπλισμό κάθε πεζοπόρου της εποχής εκείνης. Με αυτό το εργαλείο ούτε οι κατακτητές ήταν δυνατόν να απωθηθούν, ούτε η βασιλεία του Θεού να εδραιωθεί. Ο Ιώσηπος (Πόλ. 2, 125) αναφέρει για τους Εσσαίους ότι κατά τις αποδημίες τους δε λάμβαναν μαζί τους τίποτε άλλο παρά μόνο όπλα - μάχαιρες διά τούς ληστές. Ο Λουκάς, ο οποίος προσπαθεί στο έργο του να μην προκαλεί τη Ρωμαϊκή Εξουσία, θα ήταν πολύ επιφυλακτικός στην καταγραφή αυτού του χωρίου, εάν επρόκειτο για εκδήλωση πολιτικής στάσης εκ μέρους του Ιησού. Ο ίδιος ο Ευαγγελιστής Λουκάς προσπαθεί να υποβαθμίσει τις «βίαιες» ενέργειες του Ιησού στην Ιερουσαλήμ. Τη μεν ξήρανση της συκιάς την παραλείπει εντελώς (Μκ. 11, 12-14· Μτ. 21, 18-19)²⁷⁰, τη δε εκδίωξη των εμπόρων την περιγράφει πολύ πιο λιτά και σύντομα από τους άλλους Ευαγγελιστές (19, 45-46· Μτ. 21, 10-7· Μκ. 11, 15-17· Ιω. 2, 13-17). Καμιά ζηλωτική αντίδραση εναντίον των διωκτών της Εκκλησίας εκ μέρους των ίδιων των μελών της δεν καταγράφεται επίσης από τις Πράξεις των Αποστόλων²⁷¹. Αντίθετα το *μετά ανόμων έλογίσθη με* το οποίο συνοδεύει ο Ιησούς την πρότασή του για την αγορά της μάχαιρας, αλλά και η θεραπεία του ωτός του δούλου του αρχιερέως αποτρέπει κάθε ζηλωτική παρερμηνεία. Άλλοι ερευνητές θεώρησαν την ενότητα αυτή ως μια αυτοτελή μη μάρκεια παράδοση, που προστέθηκε εκ

---

²⁶⁸ Eisler, *ΙΗΣΟΥΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ II*, 267.

²⁶⁹ Πρβλ. Berger, *Der 'brutale' Jesus*, 125. Σύμφωνα με τον ίδιο ερμηνευτή ο λόγος του Ιησού για τις μάχαιρες εμπεριέχει την εξής ειρωνεία: *Εάν και αυτός ο 'δίκαιος', ο άοπλος Ιησούς εκλαμβάνεται από τον κόσμο ως επαναστάτης, τότε για να θεωρείται κανείς ειρηνοποιός πρέπει να πάρει τα όπλα!*

²⁷⁰ Πρβλ. Λκ. 13, 6-9 όπου γίνεται λόγος για τη διαφύλαξη της συκιάς εντός του αμπελώνα.

²⁷¹ Και οι αναγνώστες του δίτομου έργου του Λουκά φαίνεται ότι αντιμετώπιζαν αντίστοιχες με τον Ιησού κατηγορίες τόσο από τους Ιουδαίους όσο και από τους Ρωμαίους (πρβλ. Λκ. 12, 1-12). Στη Θεσσαλονίκη ο Παύλος και ο Σίλας κατηγορούνται ότι δρουν ενάντια στις εντολές του Καίσαρα (17, 7· πρβλ. Λκ. 12, 11).

των υστέρων στο υλικό του Λουκά²⁷², και προϋποθέτει υπερβολικά εχθρικές εμπειρίες κατά την άσκηση της χριστιανικής ιεραποστολής.

Από τα παραπάνω και τη γενικότερη συνάφεια του κειμένου συνάγεται ότι η παρότρυνση του Ιησού για προμήθεια βαλαντίου, οδοιπορικού σάκκου και μάχαιρας θέλει να δηλώσει την καινούργια κατάσταση που καλούνται οι μαθητές να αντιμετωπίσουν μετά τη σύλληψή του. Όπως σημειώνει ο Σ. Αγουρίδης η καθόλου συνάφεια και του Λουκά και του χριστιανικού Ευαγγελίου επιβάλλει ο στ. **22, 36** να θεωρηθεί ως παροιμιακή έκφραση που δηλώνει τη γενική έννοια της λήψεως αμυντικών προστατευτικών μέτρων²⁷³. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος σημειώνει τα εξής: *Ἀγοράσαι δὲ μάχαιραν, φησὶ, τὴν ἔφοδον τῶν Ἰουδαίων τὴν κατ' αὐτοῦ γνωρίσαι αὐτοῖς βουλόμενος, καὶ ὅτι μέλλουσιν αὐτὸν συλλαμβάνειν, καὶ τοῦτο φανερώς μὲν οὐκ ἠθέλησεν εἰπεῖν, ὥστε μὴ θορυβῆσαι πάλιν αὐτούς· δι' αἰνίγματος μὲντοι τῆς μαχαιρας τὴν ἐνεστῶσαν αἰνίττεται ἐπιβουλήν, καὶ ὅτι μέλλει πάσχειν παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἅπερ ἔπαθε, καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον. Εἰπὼν γὰρ ἀγορασάτω μάχαιραν, ἐπήγαγεν, ὅτι δεῖ τὰ γεγραμμένα περὶ ἐμοῦ τελεσθῆναι, ὅτι μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· οὔτε οὖν τελείως παρεσιώπησεν, ἵνα μὴ τῇ ἀθρόα ἐφόδῳ ταραχθῶσιν, οὔτε πάλιν τελείως ἐγνώρισεν, ἵνα μὴ δειλία τινὶ κατασχεθῶσιν [...]* και ὁμῶς οὐκ ἀπεκάλυψε τὸ αἰνίγμα. και γὰρ πολλαχοῦ φαίνεται τοῦτο ποιῶν, ἐπειδὴν μὴ νοήσωσι τὸ λεχθὲν, παρατρέχει τοῦτο και ἀφίησι, τῇ τῶν πραγμάτων ἐκβάσει τῶν μετὰ ταῦτα τὴν κατανόησιν τῶν εἰρημένων ἐπιτρέπων λοιπὸν, ὥσπερ και ὅτε εἶπε, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον²⁷⁴. Δεν αποκλείεται, βέβαια, ἤδη κάποια μέλη της

---

²⁷² Αυτήν την υπόθεση προσπαθούν να τη στηρίξουν και στο γεγονός ότι το λεξιλόγιο της περικοπής εκτός του στ. **37** δεν είναι λουκάνειο. Πρβλ. **Nolland, Luke 18:35-24:53, ad loc.**

²⁷³ Ματθαίος, **253**.

²⁷⁴ **Cramer, Catena in Lucam, 158**. Ειδικότερα ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος δικαιολογεί την προμήθεια πήρας και βαλαντίου ως εξής: *κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἐκεῖνα προσέτασσε, ὅπως πείραν καὶ ἀπόδειξιν τῆς αὐτῶν δυνάμεως λαβόντες, ἐν τῷ μηδενὸς αὐτοῦς ὑστερεῖσθαι μετὰ θάρσους καὶ προθυμίας εἰς τὴν οἰκουμένην ἐξέλθωσιν ἅπαν· πρὸς δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῆς οἰκονομίας ἐρχόμενος, ταῦτα παρεκελεύετο ἵνα μὴ διὰ τέλους ἄργοι μὲνωσι, πενίας δὲ καὶ πείνας και γυμνότητος πείραν λαβόντες, ἐν τούτοις τὴν οἰκείαν φιλοσοφίαν ἐνδείξονται, και*

Πρώτης Εκκλησίας να ερμηνεύαν τη ρήση αυτή του Ιησού ζηλωτικά, απομονώνοντάς την από το γενικότερο κλίμα και πνεύμα των λόγων και των πράξεών του. Οι άλλοι Ευαγγελιστές την παρέλειψαν, ενώ ο Λουκάς με την τοποθέτησή της μετά το Μυστικό Δείπνο, την πρόταση του Ιησού για διακονία, και συνδυάζοντάς τη με τη θεραπεία του ωτός και γενικότερα το Πάθος του Ιησού, αποδίδει τη ζηλωτική παρερμηνεία της βίαιης χρήσης μάχαιρας στο γενικότερο κλίμα της δαιμονικής πειρασμικής επιρροής στις σκέψεις και τη δράση των μαθητών. Δεν αποκλείεται, επίσης, όπως επισημαίνει ο **R.Heilighenthal**²⁷⁵, ο Έλληνας Ευαγγελιστής να θέλει να αποτρέψει τους χριστιανούς από το εκούσιο μαρτύριο, μη υιοθετώντας απόλυτα το σύνθημα της Αποκαλύψεως (**13, 9-10**): *Εἴ τις ἔχει οὖς ἀκουσάτω. εἴ τις εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει· εἴ τις ἐν μαχαίρῃ ἀποκτανθῆναι, αὐτόν ἐν μαχαίρῃ ἀποκτανθῆναι. Ὡδέ ἐστὶν ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.* Παράλληλα, (ο Λουκάς) θέλει να καταστείλει έτσι ακραίες ενθουσιαστικές τάσεις που καλλιεργούνταν εντός της Εκκλησίας από ακτήμονες περιοδεύοντες ιεραποστόλους με την επίκληση του Λκ. **10, 3-5**, αφού διαφοροποιεί την κατάσταση των μαθητών κατά τη διάρκεια της επίγειας δράσης του Ιησού με αυτή μετά την ανάληψή του, οπότε και δικαιώνεται η εντός των ευαγγελικών πλαισίων χρήση του βαλαντίου, της πήρας και της μάχαιρας.

μη ὥσπερ δι' ἀψύχων ὀργάνων ἐνεργεῖσθαι τὰ κατ' αὐτοὺς νομίζωσιν· ἔτι δὲ καὶ ἵνα μὴ μετὰ ταῦτα τινες ἔχωσι λέγειν, ὅτι οὐδὲν παρ' αὐτοῖς εἰσηνεγκαν ἐκείνοι, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ ροπῆς ἐγένετο, πρὸς δὲ τούτοις ἵνα καὶ μετριάξιν μάθωσι, τοῦτο ποιεῖ, καὶ ὅπως μὴ μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον λάβωσι δόξαν. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ πολλῶ πλείονα τούτων, ἀφείς αὐτοὺς πολλοῖς τῶν ἀδοκίμων περιπίπτειν, οὐκ ἠβουλήθη ὑπὸ τὴν ἀκρίβειαν τῆς νομοθεσίας τῆς προτέρας αὐτοὺς ἀφεῖναι, ἀλλ' ἐχάλασε καὶ ἀνήκε τῆς φιλοσοφίας τὸν τόνον ἐκείνοις, ὥστε μὴ βαρύν τινα καὶ ἀφόρητον αὐτοῖς γενέσθαι τὸν βίον, πολλαχοῦ ἐγκαταλιμπανομένοις καὶ τὸν ἀκριβῆ νόμον ἐκείνον ἀναγκαζόμενοις τηρεῖν.

²⁷⁵ **Wehrlosigkeit oder Selbstschutz, 39-58.**

8. Η Σταύρωση του Ιησού

α. Η δίκη του Ιησού από το Συνέδριο²⁷⁶

²⁷⁶ Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες επί τη βάσει φιλολογικών ή μορφολογικών κριτηρίων να αποδοθεί η καταδίκη του Ιησού από το Συνέδριο στη γόνιμη φαντασία των Ευαγγελιστών και σε κατηχητικές, απολογητικές ή λατρευτικές σκοπιμότητες της Εκκλησίας. Οι **Theissen-Merz** *Jesus*, 393 κε. συνοψίζουν τη μέχρι τούδε έρευνα ως εξής: Ο **R. Bultmann** περιορίζει τον ιστορικό πυρήνα της διήγησης του Πάθους στη σύλληψη, την παράδοση του Ιησού στον Πιλάτο, την καταδίκη και τη σταύρωση. Ο **M. Dibelius** χαρακτηρίζει τη διήγηση *Κήρυγμα*, ο **G. Bertam** λατρευτικό *μύθο* και ο **D. Dormeyer** *Παραίνηση*. Οι Ευαγγελιστές σύμφωνα με τη μέχρι τότε κρατούσα άποψη προσπαθούν να απενοχοποιήσουν τη ρωμαϊκή αρχή και κατ' επέκταση και το χριστιανικό κίνημα από την κατηγορία ότι ο Ιησούς σταυρώθηκε από τον εκπρόσωπο της **Pax Romana** ως κοινός επαναστάτης και να ρίξουν το λίθο του αναθέματος στις ιουδαϊκές αρχές. Στο Λουκά, μάλιστα, την αθωότητα του Ιησού τη διακηρύσσει τόσο ο Πιλάτος (πρβλ. Ιω. 19, 11) όσο και ο Ηρώδης Αντύπας (23, 6-12). Η δαιμονοποίηση των Ιουδαίων, οι οποίοι στο Ματθαίο (27, 25) κραυγάζουν *τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν*, κορυφώνεται στην ύστερη χριστιανική αποκαλυπτική γραμματεία (Ευαγγέλιο Πέτρου 11, 46 Αρχαία Πιλάτου). Καταρχὴν πρέπει να υπογραμμισθεῖ ότι δεν καταδικάζονται οι Ιουδαίοι συλληβδὴν ως σταυρωτές του Ιησού, καθὼς ο ἴδιος ο Μάρκος στο 9, 31 σημειώνει *παραδοθήσεται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων*, ἐνὼ και ο Λουκάς στο 18, 22 υπογραμμίζει τη συμβολή των εθνῶν στο πάθος (πρβλ. Πρ. 4, 25-27) Η ιστορικότητα της διήγησης των Συνοπτικῶν δεν πρέπει να αμφισβητεῖται ἀφοῦ ὅπως ο **Pesch**, *Das Markusevangelium II*, 1-25 ἀπέδειξε, ἡ διήγηση προέρχεται πιθανότατα πρὶν το 37 π.Χ. ὅσο ἀρχιερέας ἦταν ἀκόμη ο ἠθικός αὐτοργός της Σταύρωσης ο Καϊάφας, ο οποίος ἀκριβῶς γι' αὐτὸ το λόγο δεν κατονομάζεται στο κατὰ Μάρκον. Με ἀνάλογο τρόπο ἐνήργησε ἡ ιουδαϊκὴ ἀριστοκρατία ὅταν ἀντιμετώπισε τὸν Ἰησοῦ υἱὸ τοῦ Ἀνανία, ο οποίος ἐπίσης προσέβαλε τὸ Ναὸ τέσσερα ἔτη πρὸ τοῦ Πολέμου (6, 300 κε.). Τὸν παρέδωσε και αὐτὸν στο ρωμαῖο ἡγεμόνα. Ἡ καταδίκη τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους μαρτυρεῖται σε μὴ ἰδιωτικὴ ἐπιστολὴ που ἔστειλε ὁ σύρος Στωϊκὸς **Mara bar Sarapion** στο γιο του ἀπὸ μὴ ρωμαϊκὴ φυλακὴ λίγο μετὰ το 73 μ.Χ. (ὁπότε και ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχος Δ' ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὰ Σαμόσατα) και ἀποτελεῖ τὴν ἀρχαιότερη ἴσως ἐξωβιβλικὴ μαρτυρία γιὰ τὸν Ἰησοῦ. Αὐτὸς θεωρεῖ ὡς ἀποκλειστικὸς ὑπευθύνους τῆς σταύρωσης τοὺς Ἰουδαίους. Με ἀφορμὴ τὴν ἐπικείμενὴ θανατικὴ του ἐκτέλεση γράφει πλῆθος παροτρύνσεων και συμβουλῶν πρὸς τὸ παιδί του, τὸ ὁποῖο και προτρέπει νὰ ἀποκτήσει τὴ Σοφία. Μπορεῖ οἱ Σοφοὶ σε αὐτὸ τὸν κόσμον νὰ καταδιώκονται δια τῆς βίας και συκοφαντίας, ἡ Σοφία ὅμως παραμένει αἰώνια. Ὡς παραδείγματα προσκομίζει (ἐκτὸς τοῦ Σωκράτη και τοῦ Πυθαγόρα) τὸν Ἰησοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρει. Θεωρεῖ τὴν ἄλωση τῆς Ἱερουσαλὴμ ὡς συνέπεια αὐτοῦ τοῦ γεγονότος (Μτ. 22, 7· 27, 5). Κατατάσσει τὸν Ἰησοῦ στις κορυφαίες προσωπικότητες και δὲν ἀναφέρεται σὴν ἀνάστασή του: *Τὶ ὠφελήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῆς δολοφονίας τοῦ Σωκράτη, γεγονός τὸ ὁποῖο τοὺς ἐκδικήθηκε με λιμὸ και πανῶλη ἢ τοὺς Σαμίους* ἡ

Πρωταγωνιστής στη νυκτερινή δίκη του Ιησού ήταν ο **Καϊάφας** (**Qajjapha**=ιεροξεταστής), ο οποίος ήταν αρχιερέας από το **18 μ.Χ.** **Νυμφευμένος με** την κόρη του Άννα (Ιω. **18, 13**)²⁷⁷, ανήκε στις τριάντα περίπου αριστοκρατικές οικογένειες των Σαδουκαίων, οι οποίες σε αντίθεση προς την *αίρεση* των Φαρισαίων θεωρούσαν ως αυθεντική αποκάλυψη του θελήματος του Θεού **μόνο** αυτή που **εμπεριέχεται** στην Τορά (και όχι την προφορική παράδοση), αρνούνταν κυνικά την **επέμβαση** του Θεού στην παγκόσμια και την προσωπική ανθρώπινη ιστορία και **αμφισβητούσαν** επίσης την ανάσταση των νεκρών, η οποία αποτελούσε το κατεξοχήν κίνητρο αντίστασης και **μαρτυρίου** των Ζηλωτών. Ενώ θρησκευτικά διακατέχονταν από έναν συντηρητισμό, πολιτικά δε δίσταζαν να **συνεργάζονται με** τους ρωμαίους ειδωλολάτρες. Ο Καϊάφας έχοντας **διεισδύσει με** το γάμο του στην εύρωστη οικονομικά και κοινωνικά οικογένεια του προκατόχου του, κατάφερε, διατηρώντας **με** διπλωματία και σύνεση τις ευαίσθητες ισορροπίες να κρατήσει την εξουσία **μέχρι** την άνοιξη του **35 μ.Χ.** όταν και καθαιρέθηκε από το αξίωμα, εξαιτίας **μιας** καινούργιας σφαγής των προσκυνητών του Πάσχα. Επί δεκαοχτώ χρόνια κατάφερε να **συμπλέει με** τη συχνά κυνική και σίγουρα εχθρική προς τους Ιουδαίους ρωμαϊκή διοίκηση του Πιλάτου και να χαιρεί της **εμπιστοσύνης** των ορθοδόξων Ιουδαίων. Όντας **πραγματιστής**, έχοντας δηλαδή διαπιστώσει ότι ήταν αδύνατο να αποτιναχθεί βίαια ο ξενικός ζυγός, προσπαθούσε να βρει πάντα τρόπους επιβίωσης και σωτηρίας του γένους του, **βάζοντας φρένο** στις ζηλωτικές τάσεις, **προκειμένου να αποτρέψει** το εθνικό **αιματοκύλισμα** και αφανισμό. Κατάφερε, **όντως, σε μια** εποχή

καύση του Πυθαγόρα, των οποίων ολόκληρη η χώρα σε μια στιγμή καλύφθηκε από άμμο; Η τους Ιουδαίους η δολοφονία του σοφού βασιλέα τους, αφού από εκείνη την εποχή αρπάχθηκε το βασίλειο. Γιατί δίκαια ο Θεός πήρε εκδίκηση για εκείνους τους τρεις σοφούς: οι Αθηναίοι πέθαναν από την πείνα, οι Σάμιοι καλύφθηκαν από τη θάλασσα και οι Ιουδαίοι δολοφονήθηκαν και εκδιώχθηκαν από το βασίλειό τους και ζουν διεσπαρμένοι. Ο Σωκράτης δεν είναι νεκρός ένεκα του Πλάτωνος, ούτε ο Πυθαγόρας ένεκα του αγάλματος, ούτε ο σοφός βασιλεύς ένεκα των καινούργιων νόμων, που παρέδωσε. Ο συγγραφέας αυτής της επιστολής δεν ήταν σίγουρα Ιουδαίος, αφού ομιλεί σε άλλα σημεία της για τους θεούς του.

²⁷⁷ Ο πενθερός του Άννας χρημάτισε αρχιερέας την περίοδο **6-15 μ.Χ.**, ασκούσε όμως επίδραση στο Συνέδριο (στο οποίο την πλειοψηφία είχαν οι Φαρισαίοι) **μέχρι** το **70 μ.Χ.**

αντισημιτισμού, να κυριαρχεί στην Ιερουσαλήμ η ειρήνη. Προφανώς το Ιω. 11, 50-18, 14²⁷⁸ (συμφέρει ὑμῖν ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται) εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο την πραγματιστική λογική του αρχιερέα, η οποία δεν έδινε πρωταρχική σημασία στο πρόσωπο αλλά στη μάζα.

Η σύλληψη του Ιησού στη Γεθσημανή διοργανώθηκε κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μην προκαλέσει την αντίδραση των πολυάριθμων οπαδών του Ιησού. Προφανώς είχε σχεδιαστεί από την Τετάρτη, ενώ ο αρχιερέας προσκάλεσε τα μέλη του Συνεδρίου κατά τη διάρκεια της αποστολής της σπείρας. Η σύλληψη, πιθανότατα, δεν έγινε από την αστυνομία του Ναού, αλλά από τους υπηρέτες του Συνεδρίου, οι οποίοι ως εκτελεστές των εντολών του, είχαν την αποστολή να συλλαμβάνουν τους υπόδικους και να τους οδηγούν σε δίκη²⁷⁹. Σημειωτέον ότι η εποχή του Πάσχα, όταν έγινε η σύλληψη και η εκτέλεση του Ιησού χαρακτηριζόταν ως η 'εποχή της απελευθέρωσης': Τη νύχτα του Πάσχα λυτρωθήκαμε και τη νύχτα του Πάσχα θα απελευθερωθούμε (Melchita Ej. 12, 42). Τις ημέρες, συνεπώς, των Παθών του Κυρίου ο εθνικιστικός οίστρος έφτανε στο αποκορύφωμά του, ο ζυγός των Ρωμαίων φαινόταν ιδιαίτερος επαχθής και η μεσσιανική λαχτάρα υποκινούσε αναβρασμό και αναστατώσεις, τις οποίες προσπαθούσε με κάθε τρόπο να προλάβει και να καταστείλει με την παρουσία της στην αγία Πόλη η ρωμαϊκή αρχή (Μκ. 15, 7).

Η νυκτερινή κατεπίγουσα συνεδρίαση του Συνεδρίου έγινε πιθανότατα στο ανώγειο του Παλατιού του Καιιάφα στην Άνω Πόλη²⁸⁰. Παρότι απαγορευόταν η έκδοση θανατικής απόφασης τη

---

²⁷⁸ Ο Μωυσής παρακαλεί το Θεό να τον εξαλείψει τον ίδιο από το βιβλίο της ζωής παρά να καταστρέψει το λαό του μετά την λατρεία του χρυσού μόσχου (Εξ. 32, 32-πρβλ. Ιωνά 1, 12). Ο βασιλιάς Ιωακείμ αιχμαλωτίστηκε εκούσια προκειμένου να σώσει την Ιερουσαλήμ από την απειλή του Ναβουχοδονόσορα (Δ' Βασ. 24, 10-12).

²⁷⁹ Σύμφωνα με το Ιωάννη στη σύλληψη συμμετείχε η σπείρα (600 άνδρες) (18, 3) και ο χιλιάρχος (18, 12).

²⁸⁰ Σύμφωνα με το Ιω. 18, 19-24 είχε προηγηθεί η ανάκρισή του από τον Άννα. Η τελική καταδίκη από το Συνέδριο δεν έγινε στην Βουλή, το Βουλευτήριο, το οποίο σύμφωνα με τον Ιώσηπο (Πόλ. 5, 4.2) στο νοτιοδυτικό άκρο του Ναού, κοντά στην πλατεία του Ευστού, ούτε στην Αίθουσα των Κέδρων. Πρβλ. Pesch,

νύκτα²⁸¹, το Συνέδριο έκανε χρήση τής κατ' εξαίρεση διαδικασίας της εντολής της στιγμής (**hooraath schaah**)²⁸², εφόσον έπρεπε ο Ιησούς να δικαστεί το πρωί από τον Πιλάτο και να εκτελεστεί πριν την εορτή του Πάσχα. Ίσως η καταδικαστική απόφαση να επικυρώθηκε και να δημοσιεύτηκε σε μια δεύτερη επίσημη συνεδρίαση στο Βουλευτήριο του Ναού, λίγο πριν την παράδοση του Ιησού στον Πιλάτο (Μκ. 15, 1· Λκ. 22, 66-71). Τόσο από τις μαρτυρίες του Ιώσηπου (Πόλ. 2, 117) όσο και του Ταλμούδ (**JSanh1,18a 7, 24b**) συμπεραίνουμε ότι το Συνέδριο δεν είχε το δικαίωμα εκδόσεως και εκτελέσεως θανατικής και μάλιστα σταυρικής ποινής, κάτι που αποτυπώνεται στο Ιω. 18, 31: *Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα*. Το προνόμιο **ius gladii** από το 6 μ.Χ., όταν η Ιουδαία περιήλθε στην άμεση δικαιοδοσία της Ρώμης, ανήκε στο ρωμαίο ηγεμόνα. Εξαίρεση αποτελούσε η περίπτωση παραβίασης του άβατου του Ιερού, χωρίς να μαρτυρείται όμως εφαρμογή αυτής της απειλής. Το Συνέδριο προέβαινε σε εκκαθαρίσεις στα διαστήματα που υπήρχε κενό εξουσίας. Έτσι μαρτύρησε ο αδελφόθεος Ιάκωβος, ενώ σε λιντσάρισμα φαίνεται να οφείλεται και ο λιθοβολισμός του Στεφάνου (Πρ. 7, 54-60)²⁸³.

Προκειμένου να καταδικαστεί ο ένοχος έπρεπε να υπάρχουν ενοχοποιητικές καταθέσεις από δύο ή τρεις μάρτυρες, οι οποίοι έπρεπε να συμφωνήσουν απόλυτα στην απαγγελία της κατηγορίας ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλον αλλά και να συναινέσει η πλειονοψηφία του Μεγάλου Συνεδρίου (**Beth dijn ha-Migdol**). Αξιοσημείωτη είναι η ανυπαρξία μαρτύρων υπεράσπισης στην περίπτωση του Ιησού, αλλά και το γεγονός ότι οι ευαγγελιστές σε κανένα σημείο δεν κατακρίνουν ως παράνομη τη σύσταση και τη λειτουργία του Δικαστηρίου, το οποίο καταδίκασε τον Ιησού. Αντίθετα ο Καϊάφας φαίνεται ότι τηρεί τουλάχιστον τον τύπο του Νόμου. Οι κατηγορίες που απαγγέλλονται εναντίον

Markusevangelium II, 416· Gnilka, Jesus, 298. Σύμφωνα με το Ιω. 18, 19-24 είχε προηγηθεί η ανάκρισή του από τον Άννα.

²⁸¹ Πρέπει να σημειωθεί ότι το **Sanherdin** της Μισνά, από το οποίο αντλούμε πληροφορίες σχετικά με το ιουδαϊκό δικαστήριο, καταγράφηκε τουλάχιστον έναν αιώνα αργότερα και απηχεί τη φαρισαϊκή πρακτική. Στις ημέρες του Ιησού ίσχυε το σαδουκαϊκό, το οποίο μάλλον ήταν σκληρότερο.

²⁸² Πρβλ. *Pesch, Markusevangelium II, 416*

²⁸³ *Gnilka, Jesus, 296*· υποσ. 14, 15.

του Ιησού δεν αναφέρονται ούτε στην κατάλυση της Τορά (Σάββατο, διακρίσεις καθαρού-ακαθάρτου) ούτε στην επιτέλεση θαυμάτων με τη δύναμη του Βεελζεβούλ. Είναι όμως αυτονόητο ότι αυτές οι ενέργειες βάρυναν στην κρίση της φαρισαϊκής πτέρυγας του Συνεδρίου, όπου όμως πρωταγωνιστούν οι Σαδουκαίοι. Το κατηγορητήριο προσπαθεί να τεκμηριωθεί α/ με την απειλή της καταστροφής του Ναού και β/ με την καταφατική απάντηση του Ιησού στην ερώτηση του αρχιερέα εάν Αυτός είναι ο αναμενόμενος Μεσσίας. Η σχέση των δύο κατηγοριών μεταξύ τους μπορεί να ερμηνευθεί εάν ληφθούν υπόψη οι περικοπές Β' Βασ. 7 και Ησ. 11. Και οι δύο περικοπές ερμηνεύονταν μεσσιανικά την εποχή του Ιησού, όπως αποδεικνύει το **4QFlorilegium**. Σε αυτό το κουμρανικό κείμενο κατά το σχολιασμό του Β' Βασ. 7, αναφέρεται ότι ο Θεός στα τέλη των αιώνων θα αναστήσει διά του Μεσσία την πεσμένη σκηνή του Δαβίδ και θα εξασφαλίσει την αιώνια κυριαρχία της δυναστείας του²⁸⁴. Στη δέκατη τέταρτη ευχή της **Shemone Esre** οι παρακλήσεις για ανοικοδόμηση του Ναού και έλευση του βλαστού του Δαβίδ συνδυάζονται. Η εμφάνιση του Μεσσία συνδεόταν, συνεπώς, στον Ιουδαϊσμό άρρηκτα με το κτίσιμο ενός καινούργιου μεγαλόπρεπου Ναού²⁸⁵. Ο Ιησούς φέρεται από τους ψευδομάρτυρες ότι διακήρυξε ότι θα καταλύσει ο ίδιος το Ναό του Ηρώδη και ότι σε διάστημα τριών ημερών θα ιδρύσει καινούργιο αχειροποίητο. Σημειώνει σχετικά ο Μάρκος: *οί δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ ἠύρισκον· πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν. καὶ τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ λέγοντες ὅτι Ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἐγὼ καταλύσω τὸν Ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω· καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν (14, 55-59)*. Προφανώς, η αναλήθεια έγκειται στην ερμηνεία του λογίου του Ιησού, αφού Εκείνος δεν αναφερόταν στο Ναό των Ιεροσολύμων,

---

²⁸⁴ Τα μέλη της μοναστικής κοινότητας, προσφέροντας στον Θεό ως θυμίαμα και θυσία εξιλασμού την 'αγία' ζωή τους, πίστευαν ότι αποτελούν τμήματα ενός ζωντανού Ιερού/Ναού, τον οποίο δεν μπορούν να καταλύσουν οι πύλες του Άδη (πρβλ Μτ. 16, 16).

²⁸⁵ Pesch, *Markusevangelium II*, 435- Betz, *Was wissen wir von Jesus*, 62 κε.

αλλά στο Σώμα Του και δεύτερον με τον όρο *αχειροποίητος* Ναός εννοούσε (όπως συνέβαινε ήδη και στο Κουμράν) την Εκκλησία του, η οποία ιδρύθηκε με την ανάστασή Του και συγκροτήθηκε από όλους εκείνους που βαπτίστηκαν στο όνομά Του.

Ο Ιησούς δεν έδινε καμιά απάντηση σε όσα του καταμαρτυρούσαν, γι' αυτό και ο αρχιερέας θέλησε να διασαφηνίσει αυτό το οποίο έμμεσα κατηγορούσαν οι ψευδομάρτυρες με την εξής επερώτηση: *Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Ἐυλογητοῦ;* (14, 60-61). Η ερώτηση αυτή με την περιφραστική απόδοση του ονόματος του Γιαχβέ με τον κλασικό ιουδαϊκό όρο ο *Ευλογητός (barukh hu)*, προφανώς δε μπορεί να αποτελεί ποίημα της πρωτοχριστιανικής κοινότητας, αλλά καταγραφή της ερώτησης του Αρχιερέα. Η πρόκληση για την ιουδαϊκή αριστοκρατία ήταν η εξής: Είναι δυνατόν κάποιος, ο οποίος συνελήφθη χωρίς αντίσταση και φαίνεται να είναι εγκαταλελειμμένος/απορριμμένος και από τον ίδιο τον Θεό να αποτελεί τον Μεσσία εκείνον του Ισραήλ, ο οποίος θα δώσει στον καταπιεσμένο λαό του το χαμένο μεγαλείο και θα προκαλέσει την κάθοδο του καινούργιου αχειροποίητου Ναού; *Εἰ γάρ ἐστιν δίκαιος Υἱὸς Θεοῦ ἀντιλήμψεται αὐτὸν ἐκ χειρὸς ἀνθεστηκότων* (Σοφ. Σολ. 2, 18).

Στην ερώτηση του αρχιερέα ο Ιησούς για πρώτη φορά λύνει την επίμονη σιωπή, η οποία τον διακρίνει σε όλη τη διάρκεια του Πάθους του (Ησ. 53, 7· Ψ. 36 [37], 15· Α' Πε. 2, 22) και απαντά καταφατικά²⁸⁶, συμπληρώνοντας μάλιστα ότι η ύψωσή του στο Σταυρό θα συνδυαστεί με την Ενθρόνισή του στα δεξιά του Πατέρα και την έλευσή του πάνω στις νεφέλες του ουρανού: *ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι, καὶ ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς Δυνάμεως καὶ²⁸⁷ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ*. Στο λόγοι αυτό του Ιησού γίνεται έμμεση αναφορά στον Ψ. 109 (110), 1 (πρβλ. Πρ. 2, 30-6) και στο Δν. 7 (πρβλ. Λκ. 12, 8· Μτ. 25, 31-46). Ενώ οι εκπρόσωποι της ιουδαϊκής αριστοκρατίας σχεδίασαν την ύψωση του Ιησού πάνω στο ατιμωτικό και εξευτελιστικό ξύλο του Σταυρού, ο Ιησούς ο

---

²⁸⁶ Με το *συ λέγεις* σύμφωνα με το Μτ.

²⁸⁷ Οι άλλοι ευαγγελιστές συμπληρώνουν *ἀπ' ἄρτι* (Μτ) *ἀπὸ τοῦ νῦν* (Λκ).

Ναζωραίος προφητεύει την ενθρόνισή του δεξιά του Θεού και τη διενέργεια της κρίσεως στον Ισραήλ και μάλιστα στους ίδιους τους διώκτες του. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Ιησούς προκειμένου να ονοματίσει το Θεό δε χρησιμοποιεί τον όρο *Κύριος*, όπως συμβαίνει στον Ψ. 109 (110) ούτε τον όρο *Ευλογητός*, αλλά τον όρο *Δύναμις*, και έτσι εξαίρει την έννοια του κράτους, το οποίο θα απολαμβάνει έθρονος (και όχι εστηκώς, όπως συμβαίνει στο όραμα του Στεφάνου Πρ. 7, 56). Η ομολογία αυτή του Ιησού παρουσιάζεται, μάλιστα, από τους Ευαγγελιστές σε αντιθετικό παραλληλισμό προς την άρνηση του Πέτρου σχετικά με τον άνθρωπο τούτον (Μκ. 14, 66-72).

Ο αρχιερέας εκλαμβάνοντας την προφητεία του Ιησού ως βλασφημία, διαρρηγνύει τα *ματιά* του, κάτι που υποδήλωνε είτε πένθος (Γεν. 37, 29), είτε οργισμένη αντίδραση σε βλασφημία (Δ' Βασ. 18, 37)²⁸⁸. Ο Ιησούς ως *ψευδοπροφήτης* (Μκ. 3, 22) έπρεπε, σύμφωνα με το Δτ. 13, 9-18, 20, να πεθάνει και μάλιστα *δημόσια* (Δτ. 17, 13) προς δόξα Θεού (*ad majorem dei*), προκειμένου να καταπραϊνθεί η θεϊκή οργή και να μη μεταδοθεί το κακό. Ως *βλάσφημος* έπρεπε σύμφωνα με το Δτ. 21, 22 να *λιθοβοληθεί* και *κατόπιν το πτώμα του να σταυρωθεί* (πρβλ. 11QMiqd 64, 7-9)²⁸⁹.

---

²⁸⁸ Η διάρρηξη των *ματιών* πρέπει να συνδυαστεί με το σκίσιμο του καταπέτασματος και δηλώνουν το τέλος της λευιτικής ιεροσύνης. Σύμφωνα βέβαια με τον Ιωήλ, 'πρέπει κανείς να διαρρηγνύει την καρδιά του και όχι τα *ματιά* του' (2, 13). Ο Ματθαίος αναφέρει ότι κατά τον εμπαιγμό του Ιησού, οι στρατιώτες του φόρεσαν πορφύρα, κάτι που παραπέμπει στο Ησ. 63, 1. Κατόπιν, ακολουθεί η εκγύμνωση του Ιησού (Μτ. 27, 35), η οποία παραπέμπει στον Ψ.22 (στ. 17-19).

²⁸⁹ Βλασφημία θεωρούνταν η ειρωνεία ή η ύβρις του Θεού, καθώς επίσης και η διεκδίκηση θεϊκής αξίας. Πλάνος (*Mesith*) θεωρούταν εκείνος που οδηγούσε ένα άτομο στην ειδωλολατρία, ενώ αποστάτης (*Maddiach*) όλον το λαό. Οι κατηγορίες αυτές δικαιολογούσαν τη σύλληψη με δόλο και τη θανάτωση του ενόχου σε εορτάσιμες μέρες. Μια *Baraita* (=παράδοση) του Βαβ. Ταλμούδ από τη σχετικά πρώιμη ταναϊτική εποχή σημειώνει τα εξής σχετικά με το θάνατο του Ιησού: Την Παραμονή του Πάσχα (*baraeb happaesah*) κρεμάστηκε ο Ιησούς ο Ναζαρηνός. Ένας αγγελιοφόρος για σαράντα ημέρες πήγαινε μπροστά του και έλεγε: Αυτός εξέρχεται για να *λιθοβοληθεί* γιατί *μαγεύει*, παραπλανά (*sc: με την διάδοση της ειδωλολατρίας*) και οδηγεί τον Ισραήλ σε πτώση από τον Θεό (*sc: με το κήρυγμα περί μεσσιανικότητας και αναστάσεως*). Κάθε ένας ο οποίος γνωρίζει κάποια αξιομισθία του (*zakkut*) για την ελάφρυνση της ποινής του ας έρθει και ας το καταθέσει. Αλλά δε βρέθηκε τίποτα για την ελάφρυνση της ποινής του γι' αυτό

Αυτό το χωρίο, που εφαρμοζόταν για τους προδότες της πατρίδος και εκείνους που εκδιώκονταν από τη χώρα για θανάσιμα εγκλήματα, επικαλούνται οι Ιουδαίοι στο Ιω. 19, 7: *Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι Υἱὸν Θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησεν.*

Ακολουθεί ο εμπαιγμός του Μεσσία από τους υπηρέτες του Συνεδρίου: *Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ καὶ περικαλύπτειν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ κολαφί ζειν αὐτὸν καὶ λέγειν αὐτῷ, Προφήτευσον, καὶ οἱ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔλαβον. Ἔτσι, εκπληρώνεται η προφητεία του Ησαΐα σχετικά με τον πάσχοντα Δούλο: καὶ ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα, ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπειθῶ οὐδὲ ἀντιλέγω. τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπτυσμάτων· καὶ κύριος βοηθός μου ἐγενήθη, διὰ τοῦτο οὐκ ἐνετράπην, ἀλλὰ ἔθηκα τὸ πρόσωπόν μου ὡς στερεὰν πέτραν καὶ ἔγνω ὅτι οὐ μὴ αἰσχνυθῶ (Ἠσ. 50, 5 κε.).* Αυτό το βάρβαρο παιχνίδι με τον Ιησού δεν αποτελεί απλώς επανάληψη όσων συμβαίνουν κατόπιν, μετά την καταδίκη του (Ιησού) από τον Πιλάτο, αλλά τραγική συνέπεια του ισχυρισμού του Ιησού ότι είναι Μεσσίας. Σύμφωνα με τον Ησαΐα, ένα από τα κατεξοχήν χαρακτηριστικά του Μεσσία είναι η ορθή κρίση: καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας (11, 2). Ο Ιησούς προκαλείται, απαντώντας στην πρόκληση προφήτευσον να αναγνωρίσει τους εμπαικτες του και να αποδείξει έστω και στην ύστατη στιγμή ότι είναι ο αναμενόμενος Μεσσίας. Ο εμπαιγμός του Ιησού από τους Ιουδαίους αποτελεί, συνεπώς, συνέχεια της Δίκης με προκλητικά βάρβαρα μέσα. Ακολουθεί η παράδοση του Ιησού στο ρωμαίο ηγεμόνα.

και τον κρέμασαν την Παρασκευή του Πάσχα' (Sanherdin 43a). Πρβλ. Kühn, Die Kreuzesstrafe während der frühen Kaiserzeit, 648-793.

β. Η δίκη από τον Πιλάτο²⁹⁰

Ο Ιησούς οδηγήθηκε τα χαράματα στο Πραιτώριο, όταν και ο ρωμαίος διοικητής αναλάμβανε καθημερινώς τα δικαστικά καθήκοντά του. Ως Κριτήριο χρησίμευε είτε το οχυρό Αντωνία, βόρεια της αυλής του Ναού, είτε το παλάτι του Ηρώδη (πλησίον της Πύλης Ιάφα), αφού οι ρωμαίοι διοικητές χρησιμοποιούσαν συνήθως ως έδρες τους τα παλάτια των προηγούμενων αρχόντων. Ο Πιλάτος δικάζει τον Ιησού κάνοντας πιθανότατα όχι χρήση της **coercitio**, η οποία χρησιμοποιούταν ως μέτρο έκτακτης ανάγκης για τη διατήρηση της έννομης τάξης αλλά της **cognitio**, της επίσημης διαδικασίας που περιελάμβανε απαγγελία κατηγορίας, ακρόαση, ομολογία και ετυμηνγορία. Ο Λουκάς μόνος από τους ευαγγελιστές διατυπώνει με σαφήνεια τις πολιτικές κατηγορίες που βάρυναν τον Ιησού (23, 2. 5): *ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, Τοῦτον εὐραμεν α/ διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ β/ κωλύοντα φόρους Καίσαρι διδόναι καὶ γ/ λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι [...] Ἀνασεῖει τὸν λαὸν διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ᾧδε.* Καταρχήν ο ρωμαίος ηγεμόνας απευθύνει στον Ιησού (όπως άλλωστε προέβλεπε και η ανακριτική διαδικασία) το ερώτημα: *Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;* (πρβλ. Πρ. 17, 7). Ο τελευταίος απαντά με τη σιβυλλική απάντηση *Σὺ λέγεις* και στη συνέχεια σιωπά κάτι που ισοδυναμούσε με αποδοχή των κατηγοριών. Ο Πιλάτος αντιλαμβανόμενος την αθωότητα του κατηγορουμένου, αφού δεν προέκυπτε ούτε ότι κάποια συμμορία είχε συστήσει ούτε ότι κάποια στάση είχε υποκινήσει ούτε επαναστατική συμπεριφορά γενικότερα παρουσίαζε, συνειδητοποιεί το κίνητρο του φθόνου (Μκ. 15, 10) και προσπαθεί να αποφύγει την καταδίκη του αθώου κάνοντας χρήση είτε της συνήθειας να ερωτάται ο όχλος στο

---

²⁹⁰ Για το ότι ο Ιησούς καταδικάστηκε από τη ρωμαϊκή αρχή δε γεννάται καμιά αμφιβολία καθώς μαρτυρείται από τον Τάκιτο στα Χρονικά (15, 44), τα οποία γράφτηκαν το 116-7 μ.Χ. Εκεί σημειώνει ότι ο Νέρωνας διοχέτευσε ύπουλα την ιδέα ότι αίτιοι της πυρπόλησης της Ρώμης ήταν εκείνοι οι οποίοι ήταν μισητοί για τα αισχρά τους έργα και ο λαός τους αποκαλούσε Χριστιανούς και τους βασανίζει με σκληρότητα βασανιστήρια. Ο εισηγητής αυτής της ονομασίας Χρηστός καταδικάστηκε σε θάνατο από τον προκουράτορα Πόντιο Πιλάτο επί της βασιλείας Τιβερίου.

αμφιθέατρο εάν επιθυμεί το θάνατο του ηττημένου μονομάχου²⁹¹ είτε του εθίμου της αμνηστίας²⁹².

²⁹¹ Πρβλ. Myers, Mel Gibbson 's Passion of the Christ.

²⁹² Ο Ιωάννης έντεχνα εναλλάσσει επτά συνολικά σκηνές εντός και εκτός του Πραιτώριου (18, 26 - 19, 16) κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η ανάκριση του Ιησού και τα τελευταία αποκαλυπτικά λόγια σχετικά με τη βασιλεία Του να μην ακούγονται από τους κατεξοχήν αντικειμένους του στη γη, τους Ιουδαίους. Η επιθυμία των εχθρών του να φάνε το Πάσχα τους απομακρύνει από το αληθινό Πάσχα. Ολόκληρη, άλλωστε, η ζωή του Ιησού στο τελευταίο Ευαγγέλιο αποτελεί μια διαρκήΚρίση, όπου ο Ιησούς καταθέτει τη μαρτυρία της αλήθειας, της ζωής και του φωτός σε έναν κόσμο βουτηγμένο στο σκοτάδι. Η δίκη απλώς του Πιλάτου αποτελεί το τελευταίο στάδιο αυτής της μακρόχρονης δίκης πριν την έλευση της ώρας του Ιησού, δηλαδή της ύψωσής Του στο Σταυρό και στη Δόξα. Οι Ιουδαίοι, σύμφωνα με την επισήμανση του Ιωάννη, δεν εισήλθαν στο Πραιτώριο για να μη μιανθούν. Η είσοδος σε σπίτι ιδωλολάτρη απαγορευόταν γιατί πιστευόταν ότι εκεί θάβονταν τα πρόωρα βρέφη, οπότε αυτόματα σήμαινε και επαφή με νεκρό. Μεταξύ των δύο πρώτων κινήσεων του Πιλάτου παρεμβάλλει ο Ιωάννης την εξής χαρακτηριστική σκηνή (18, 33-38): *Εισήλθεν ονάλιν εις τὸ πραιτώριον ὁ Πιλάτος καὶ ἐφώνησεν τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἀπὸ σεαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις ἢ ἄλλοι εἶπόν σοι περὶ ἐμοῦ; ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος, Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί· τί ἐποίησας; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπῆρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο [ἄν], ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν. Στο διάλογο αυτό ο Ιησούς ξεκαθαρίζει ότι δε χρησιμοποιεῖ τα κοσμικά μέσα της καταστολής και επιβολής που χρησιμοποιούσε η ρωμαϊκή εξουσία, προκειμένου να επιβάλει την Pax στην Οικουμένη. Αυτό αποδείχθηκε τη στιγμή της σύλληψής Του στην Γεθσημανή. Ως σκοπό της βασιλείας του προβάλλει τη μαρτυρία της αλήθειας. Αυτή τη φωνή της αλήθειας του επουράνιου απεσταλμένου αρνήθηκαν πείσμονα οι Ιουδαίοι στο κεφ. 8. Γνωρίζουν, όμως, να διακρίνουν τα πρόβατα της ποιμνης του (10, 3· πρβλ. Δτ. 18, 15). Αυτό το βασίλειο της αλήθειας αποτελεί προφανώς για τον Πιλάτο 'μωρία', γι' αυτό και ο ίδιος δεν ασχολείται περαιτέρω με το θέμα αυτό. Εντύπωση προκαλεί η παραλληλότητα της απάντησης του Ιησού σχετικά με το ποιόν της βασιλείας του με την απάντηση που έδωσαν τα αδέρφια του στο Δομιτιανό. Στον Ιωάννη η βασιλεία δεν αποτελεί απλώς εσχατολογικό φαινόμενο, αλλά εισβάλλει στο παρόν και κρίνει τον κόσμο και τον άνθρωπο, με το αν τον προκαλεί σε ακοή της φωνής του. Στη δεύτερη ανάκριση του Ιησού διαμείβεται ο εξής χαρακτηριστικότερος διάλογος μεταξύ του εκπροσώπου της επίγειας και του φορέα της άνω βασιλείας. καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ, Πόθεν εἶ σὺ; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω ἀπολύσαι σε καὶ ἐξουσίαν ἔχω σταυρώσαι σε; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ οὐδεμίαν εἰ*

Η **αμνηστεία** για πολλά χρόνια ήταν **αμάρτυρη**. Αποδείχτηκε με βάση ένα κείμενο της Μισνά ότι προβλεπόταν **τεμάχιο** του πασχαλινού **αμνού** και για κάποιον που είχε δοθεί υπόσχεση ότι θα απελευθερωνόταν πριν την Εορτή από τις φυλακές²⁹³. Παρόμοια περίπτωση **μαρτυρείται** σε έναν αιγυπτιακό πάπυρο του **85 μ.Χ.**²⁹⁴ Η κίνηση του Πιλάτου να **αμνηστεύσει** τον Ιησού ήταν όμως **λανθασμένη**, γιατί αναγνώριζε **de facto** ότι ο Ιησούς ήταν **ένοχος**. Στην ερώτησή του χρησιμοποιεί **μάλιστα** ειρωνικά αντί του ονόματος του κατηγορουμένου, τον όρο ‘**βασιλεύς των Ιουδαίων**’, ο οποίος στη συνοπτική παράδοση χρησιμοποιείται κατά τη διαδικασία της Σταύρωσης **μόνο από μη Ιουδαίους** (Μκ. **15, 32**· Μτ. **27, 42**)²⁹⁵. Οι όχλοι **μπροστά** στο **δίλημμα** Βαραββάς²⁹⁶ ή Χριστός **επιλέγουν** τον πρώτο. Ο **Βαραββάς** (ο **υιός του Αββά-Πατέρα** ή του Ραββά ‘**του μορφωμένου**’), ο οποίος χαρακτηρίζεται από το Μάρκο ως **στασιαστής (15, 7)** και από τον Ιωάννη ως **ληστής (18, 40)**, ήταν **φυλακισμένος για στάση και φόνο**: *ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς μετὰ τῶν στασιαστῶν δεδεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν*. Προφανώς ήταν **αγωνιστής της ένοπλης εθνικής αντίστασης του Ισραήλ ενάντια στον ρωμαϊκό ζυγό**, ίσως **συμπολεμιστής με τους δύο ληστές με τους οποίους συσταυρώθηκε ο Ιησούς**. Αντιπροσώπευε την εκδοχή της επιβολής της βασιλείας του Θεού **με μέσα βίαια και πολεμικά**. Πολύ ορθά σημειώνει ο **Drewermann**²⁹⁷ ότι η επιλογή **ανάμεσα** στον Ιησού και το Βαραββά αποτελεί την **αιώνια πρόκληση της ανθρώπινης Ιστορίας για επιλογή ανάμεσα στη δύναμη της θεϊκής αγάπης και στη θεϊκότητα της επίγειας δύναμης**.

Ο Πιλάτος, **παρ’ όλες τις προειδοποιήσεις της συζύγου του στο κατά Ματθαίον (27, 19)**, **υποκύπτει στην απαίτηση του όχλου και**

μη ἦν δεδομένον σοι ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παραδούς μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει. Πρβλ. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium* III, 278.

²⁹³ Pesch, *Markusevangelium* II, 462.

²⁹⁴ Ήταν **μάλλον** δυνατή ως **απονομή χάριτος** πριν την καταδίκη (**abolitio**) και **μετά (indulgentia)**.

²⁹⁵ Στον Ιωάννη χρησιμοποιείται θετικά στα χωρία **1, 49**· **12, 13**. Χωρίς τη γενική *Ισραήλ* φαίνεται να έχει πολιτικό χαρακτήρα (**6, 15**· **19, 12.15**).

²⁹⁶ Στο Μτ. **27, 16-17** υπάρχουν χειρόγραφα (Θ, F¹) τα οποία **μαρτυρούν** ότι και ο Βαραββάς έφερε το **όνομα Ιησούς**.

²⁹⁷ *Markusevangelium* II, 578-579.

απελευθερώνει έναν επικίνδυνο για τα συμφέροντα της Ρώμης ληστή²⁹⁸. Εκπλήσσει στην παρούσα περίπτωση το γεγονός το πώς

²⁹⁸ Ο Ματθαίος παραθέτει το συμβολικό πλύσιμο των χεριών του Πιλάτου, το οποίο συνοδεύεται από τη διακήρυξη: *ἄθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου· ὑμεῖς ὄψεσθε* (Μτ. 27, 24). Τα στοιχεία αυτά δεν αποσκοπούν στο να απενοχοποιήσουν τον Πιλάτο ούτε στο να υποκινήσουν τον αντισημιτισμό. Ο ακροατής του κατά Ματθαίον παρά τη χειρονομία του Ρωμαίου έχει συνειδητοποιήσει ότι ο ρωμαίος ηγεμόνας πολιτικά, νομικά και ηθικά είναι συν-υπεύθυνος για τη σταύρωση του Ιησού, καθώς αγνοώντας την προειδοποίηση της συζύγου του αλλά και το αποτέλεσμα της ανακριτικής διαδικασίας, **παραδίδει** (σε ενεργητική φωνή) ο ίδιος τον Ιησού για να σταυρωθεί (27, 26). Ο ίδιος ο Ματθαίος για να τονίσει την εξουσία που διέθετε ο Πιλάτος τον χαρακτηρίζει έξι φορές στο κεφ. 27 ως **ηγεμόνα**, χαρακτηρισμός ο οποίος δεν απαντάται στο κατά Μάρκον. Την ευθύνη που αποποιείται ο Πιλάτος, την αναλαμβάνει ο όχλος, ο οποίος σε αντίθεση με τους θρησκευτικούς ηγέτες, **μέχρι** εκείνο ζωγραφίζεται στο κατά Ματθαίον με θετικά χρώματα. Η απάντηση του όχλου, **τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ’ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν**, για τον ακροατή του Ευαγγελίου προσημαίνει την καταστροφή του Ναού (πρβλ. 23, 34-36). Σημαίνει, όμως, ταυτόχρονα και τη σωτηρία του λαού μέσω της θυσίας του Ιησού. Υποκαθιστώντας το Ιερό με τον εαυτό Του τον λυτρώνει από τις αμαρτίες Του. Αυτό αποδεικνύεται εάν η φράση αυτή δεν ερμηνευθεί **μεμονωμένα** αλλά ενταχθεί στην ευρύτερη συνάφειά των κεφ. 26-27, όπου ανήκει. Σε αυτήν την ενότητα ποικιλοτρόπως εξαιρείται του αίματος του Ιησού, ενώ παράλληλα χρησιμοποιείται το στοιχείο της δραματικής ειρωνείας. Στο Μτ. 26, 28 κατά την παράδοση της θείας Ευχαριστίας ο Ιησούς διακηρύσσει ότι αυτό (το αίμα Του) εκχύνεται εκούσια προκειμένου να απαλλαχθεί ο κόσμος από τις αμαρτίες και να συναφθεί η καινούργια διαθήκη που είχε προφητέψει «ο προφήτης του πάθους» Ιερεμίας: *τοῦτο γάρ ἐστὶν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν* (πρβλ. Ιερ. 31, 31-4· 32, 37-41). Η προσθήκη της φράσης *εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*, απαντάται μόνο στο Μτ., ενώ με την αραμαϊκή φράση *περὶ πολλῶν*, σημαίνεται η *υπὲρ ὅλων* θυσία του Ιησού (πρβλ. Μτ. 20, 28). Αναφορά στο πολύτιμο αίμα του Ιησού γίνεται στη συνέχεια κατά την επιστροφή των τριάκοντα αργυρίων από τον Ιούδα στους αρχιερείς, όταν και ομολογεί: *ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα ἁθῶν*. Στο σημείο αυτό η δραματική ειρωνεία κλιμακώνεται. Οι αρχιερείς, για τους οποίους ο αναγνώστης γνωρίζει ότι ως δολοφόνοι του δικαίου είναι οι κατεξοχήν παραβάτες του Νόμου αφού (εκτός των άλλων) έχουν ήδη χρησιμοποιήσει χρήματα του Ναού για τη μεθόδευση της σύλληψης, υποκριτικά σημειώνουν για το αντίτιμο της προδοσίας: *Ὅνκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματός ἐστιν. συμβούλιον δὲ λαβόντες ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἄγγρον τοῦ Κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. διὸ ἐκλήθη ὁ ἄγγρος ἐκεῖνος Ἄγγρος Αἵματος ἕως τῆς σήμερον* (Μτ. 27, 6). Το ίδιο υποκριτική προβάλλεται να είναι και η χειρονομία του Πιλάτου να νίψει τα χέρια του και να διακηρύξει την αθωότητά του. Παρά την πρόθεσή των αρχιερέων, η τιμή του αίματος του Ιησού γίνεται με αυτόν τον τρόπο το μέσον για να φιλοξενηθούν στην ιερή Πόλη οι «ακάθαρτοι» ξένοι, με τους οποίους ο Ιησούς είχε λίγο πριν

ένας αντισημίτης ηγεμόνας, ο οποίος είχε αποδειχτεί αμείλικτος τύραννος, στην περίπτωση του Ιησού μεταμορφώνεται σε δημοκράτη ηγέτη. Ίσως αυτό οφείλεται στη δυσμένεια στην οποία περιέπεσε ο πάτρωνας του Πιλάτου, ο Σηιανός, στη Ρώμη²⁹⁹. Τον Οκτώβριο του 31 μ.Χ. ο Σηιανός συλλαμβάνεται και εκτελείται επειδή σχεδίαζε τη δολοφονία του Δρούσου και ετοίμαζε επανάσταση. Η ίδια τύχη περίμενε και τους συνεργάτες του, οι οποίοι καλούνταν στην Ρώμη και δολοφονούνταν ή αυτοκτονούσαν, ενώ στην αυτοκρατορία αρχίζει ένα ανελέητο κυνήγι σφετεριστών του θρόνου. Εάν οι ζυμώσεις αυτές είχαν ήδη αρχίσει το 30 π.Χ. τότε η απειλή του όχλου ότι ο Πιλάτος θα κατηγορηθεί ως εχθρός του Καίσαρα (Ιω. 19, 12) που αποτυπώνεται στον Ιωάννη, πρέπει να ήταν καταλυτική στην έκδοση εκ μέρους του της θανατικής καταδίκης του Ιησού³⁰⁰. Σε αυτήν ίσως να έπαιξε ρόλο και ο μη χρηματισμός του.

Μόνο ο Λουκάς καταγράφει ότι πριν την πρόταση αμνηστίας ο Πιλάτος παρέπεμψε τον Ιησού στον Ηρώδη Αντύπα³⁰¹.

(κατά την παραβολή της Κρίσεως) ταυτιστεί (25, 35-40· πρβλ. 5,43-48 8,5-13 15, 21-28). Το ίδιο ευεργετική αποδεικνύεται η κένωση του αίματος του Ιησού για τους Ιουδαίους και τα παιδιά τους. Στο τέλος του κατά Ματθαίον οι Ιουδαίοι μαθητές καλούνται να μαθητεύσουν πάντα τα έθνη (και τους Ιουδαίους) βαπτίζοντας αυτούς στο όνομα της αγίας Τριάδος (Μτ. 28, 18-20). Πρβλ. Heil, *The Blood of Jesus*.

²⁹⁹ Stauffer, *Jerusalem und Rom*, 18· Πρβλ. Bammel, *Philos toy Kaisaros*.

³⁰⁰ Ήταν σύνηθες στην εποχή του Ιησού να αποδίδεται η δίωξη προσώπων ή εθνοτικών ομάδων σε ηγεμόνες, οι οποίοι μεταθάντια είχαν αποκτήσει κακή φήμη ανάμεσα στους Ρωμαίους. Ο Φίλων προς Γάιον, προσπαθεί να επιρρίψει την ευθύνη των επεισοδίων στην Αλεξάνδρεια αποκλειστικά στο Φλάκκο, ο οποίος είχε άδοξο τέλος. Και ο Ιώσηπος προσπαθεί να ενοχοποιήσει τον Πιλάτο, προκειμένου εμμέσως πλην σαφώς να αιτιολογήσει την αρνητική στάση των Ιουδαίων απέναντι στη ρωμαϊκή Αρχή. Εάν οι Ευαγγελιστές ήθελαν απλά να απολογηθούν τη σταύρωση του Μεσσία τους θα μπορούσαν κάλλιστα να τη συνδέσουν με την κατάσταση που δημιουργήθηκε με το πρόσωπο του Σηιανού, μετά τη δυσμένεια στην οποία περιέπεσε. Αυτό όμως δεν το πράττουν. Πρβλ. Bammel, *The Trial before Pilate*, 448-449.

³⁰¹ Στο κατά Λουκάς κατά την ανάκριση του Ιησού από το Συνέδριο απουσιάζουν οι ψευδείς μαρτυρίες και η λοιδορία της βλασφημίας (22, 63-5) ενώ μετά την ανάκριση του Πιλάτου δε γίνεται αναφορά στον εμπαιγμό του από τη σπείρα. Στο Σταυρό επίσης παραλείπεται η ειρωνεία των παραπορευομένων καθώς ο λαός παρουσιάζεται να στέκει απλά και να θεωρεί (23, 47). Όταν ο εκατόνταρχος

Αξιοσημείωτο είναι ότι και ο Ηρώδης αποκαθλώθηκε τελικά από το αξίωμά του το 37 μ.Χ. ένεκα της πιθανολογούμενης σχέσης του με το Σηιανό (Αρχ. 18, 250). Όταν κάποιοι Φαρισαίοι στη Γαλιλαία είχαν προειδοποιήσει τον Ιησού ότι ο Ηρώδης σχεδίαζε τη δολοφονία του, εκείνος είχε απαντήσει: *Πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, Ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἀποτελῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι. πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ* (Λκ. 13, 32). Στο Μκ. 8, 15 ο Ιησούς προειδοποιεί τους μαθητές του από τῆς ζύμης Φαρισαίων καὶ ἀπὸ τῆς ζύμης Ἡρώδου. Ο Γαλιλαῖος τετράρχης παρ' όλες τις έντονες πιέσεις των γραμματέων και αρχιερέων δεν τον αντιμετώπισε ως πολιτικό επαναστάτη, αλλά ως προφήτη θαυματοποιοῦ (23, 6-12). Ίσως υπολόγισε τις αντιδράσεις που θα είχε στη Γαλιλαία ο φόνος Του, ενώ δεν αποκλείεται υποσυνείδητα να επιθυμούσε και την εξολόθρευση του ρωμαίου ηγεμόνα με ένα σημείο του Ιησού. Η κίνηση του Πιλάτου, όπως σημειώνει ο Λουκάς, συνέτεινε στην συμφιλίωση των δύο ανδρῶν. Η καταδίκη και η σφαγή του «δύσχορηστου» δικαίου ομοιοεί τη ρωμαϊκή με την ιουδαϊκή ηγεσία, κάτι που δε θα αποτρέψει όμως την καταστροφή της Ιερουσαλήμ. Στο 23, 31 ο Ιησούς προλέγει την καταστροφή της αγίας Πόλης και καταλήγει με τη σιβυλλική φράση: *ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται; (εάν σε μένα, τον αναμάρτητο και άγιο, κάνουν αυτά, στους αμαρτωλούς τι θα γίνει;)*³⁰².

Από το βήμα (*sella curulis*) στο πλακόστρωτο στηθαίο μπροστά από το Πραιτώριο, το οποίο αραμαϊστί λεγόταν *Γαββαθά* (*gabba* = υψηλός)³⁰³, ο Πιλάτος απαγγέλλει τη θανατική καταδίκη.

ομολογεί ότι Ὀντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν, πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωρήσαντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες τὰ στήθη ὑπέστρεφον. Γενικότερα ο Λουκάς φαίνεται ότι ὅσον αφορά στη σταύρωση του Ιησού προσπαθεῖ να απενοποιήσει τον ὄχλο. Πρβλ.: 19, 47-48: *Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ· καὶ οὐχ εὔρισκον τὸ τί ποιήσωσιν, ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων*

³⁰² Σύμφωνα με τη μετάφραση του Σωτηροπούλου. Πρβλ. Cullmann, *Jesus und die Revolutionären seiner Zeit*, 69-71.

³⁰³ Αυτή η μαρτυρία δίνεται από το Ιω. 19, 13.

Ακολουθεί ο εμπαιγμός από τους ρωμαίους στρατιώτες της σπείρας³⁰⁴. Όλη η σκηνή θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως παρωδία του τελετουργικού της 'βασιλικής ενθρόνισης'. Προηγείται η εκγύμνωση του Ιησού (πρβλ. Γεν. 3, 7) και η περιβολή του με πορφύρα ή χλαμύδα κοκκίνη κατά το Μτ. 27, 28. Αντί του δάφνινου στέμματος ο Ιησούς, φοράει στέφανο από αγκάθια, τα οποία παραπέμπουν στην κατάρα των πρωτοπλάστων. Παραλληλότητα με την σκηνή αυτή παρουσιάζει ο εμπαιγμός ενός Καραβά το 41 π.Χ. στην Αλεξάνδρεια (Φίλων, Εις Φλάκκον 6, 36-9)³⁰⁵. Πρώτος ο S. Reinach³⁰⁶ διατύπωσε την άποψη ότι ο εμπαιγμός των στρατιωτών δεν ήταν τυχαίος, αλλά συνδυάστηκε με τον εορτασμό εκ μέρους τους των Σατουρναλίων, τα οποία, αν και εορτάζονταν με επισημότητα την ημέρα της χειμερινής ισημερίας, ίσως επαναλαμβάνονταν και κατά την εαρινή. Ένας άνδρας επιλεγόταν για να «ενσαρκώσει» τον Κρόνο και για μερικές ώρες ή μέρες έχαιρε όλων των βασιλικών προνομίων της τιτάνιας θεότητας. Έφερε στέφανο και αυτοκρατορικό μανδύα και είχε τη

---

³⁰⁴ Σύμφωνα με τον Ιωάννη (19, 5) ο Πιλάτος, μετά την αποτυχία της αμνήστευσης, προσπαθεί με τον εμπαιγμό να προβάλει τον Ιησού ως μια τραγική φιγούρα, για να αποδείξει ότι αυτό το ον δεν μπορεί να έχει πολιτικές φιλοδοξίες. Κατόπιν ακολουθεί η διακήρυξη του Πιλάτου *ιδού ο άνθρωπος (Ecce Homo)*, η οποία απηχεί είτε το 8, 28, είτε τη μεσσιανική αναμονή του κατεξοχόν ανθρώπου στον ελληνιστικό ιουδαϊστικό κόσμο (Αρ. 24, 17· Ο')

³⁰⁵ Το γεγονός περιγράφεται ως εξής: Ἦν τις μεμηνῶς ὄνομα Καραβάς οὐ τὴν ἀγρίαν καὶ θηριῶδη μανίαν ἀσκηπτος γὰρ αὕτη γε καὶ τοῖς ἔχουσι καὶ τοῖς πλησιάζουσιν, ἀλλὰ τὴν ἀνειμένην καὶ μαλακωτέραν. οὗτος διημέρευε καὶ διενυκτέρευε γυμνὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς οὔτε θάλπος οὔτε κρυμὸν ἐκτρεπόμενος, ἄθυρμα νηπίων καὶ μειρακίων σχολαζόντων. συνελάσαντες τὸν ἄθλιον ἄχρι τοῦ γυμνασίου καὶ στήσαντες μετέωρον, ἵνα καθορῶτο πρὸς πάντων, βύβλον μὲν εὐρύναντες ἀντὶ διαδήματος ἐπιτιθέασιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, χαμαι στρώτω δὲ τὸ ἄλλο σῶμα περιβάλλουσιν ἀντὶ χλαμύδος, ἀντὶ δὲ σκήπτρου βραχὺ τι παπύρου τμήμα τῆς ἐγχωρίου καθ' ὁδὸν ἐρριμμένον ἰδῶν τις ἀναδίδωσιν. ἐπεὶ δὲ ὡς ἐν θεατρικοῖς μίμοις τὰ παράσημα τῆς βασιλείας ἀνειλήφει καὶ διεκεκόσμητο εἰς βασιλέα, νεανίαί ῥάβδους ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες ἀντὶ λογχοφόρων ἐκατέρωθεν εἰστίηκεσαν μιμούμενοι δορυφόρους. εἶθ' ἕτεροι προσήεσαν, οἱ μὲν ὡς ἀσπασόμενοι, οἱ δὲ ὡς δικασόμενοι, οἱ δ' ὡς ἐντενξόμενοι περὶ κοινῶν πραγμάτων. εἶτ' ἐκ τοῦ περιεστώτος ἐν κύκλῳ πλήθους ἐξήχει βοή τις ἄτοπος Μάριν ἀποκαλούντων οὕτως δὲ φασὶ τὸν κύριον ὀνομάζεσθαι παρὰ Σύροις· ἦδσαν γὰρ Ἀγρίππαν καὶ γένει Σύρον καὶ Συρίας μεγάλην ἀποτομὴν ἔχοντα, ἧς ἐβασίλευε.

³⁰⁶ Reinach, *Orpheus*. Η επισήμανση του έργου αυτού ελήφθη από το Taylor, *The Gospel according to St Mark*, 454.

δυνατότητα να ενεργεί κατά βούλησιν. Στο τέλος περιφερόταν στους δρόμους της Ρώμης, χτυπιόταν με βέργες, εμπαιζόταν και θυσιαζόταν ως θεός ή βασιλιάς με τον πιο βίαιο τρόπο (διά πυρός, μαχαίρας ή αγχόνης). Αυτή η θανάτωση του θεού λειτουργούσε ως φάρμακο που απέτρεπε την προσβολή της ίδιας της θεότητας και εμμέσως των λατρευτών της από τη φθορά, την αρρώστια και το θάνατο³⁰⁷. Η θεότητα αυτή έτσι σήκωνε ως αποδοπομπιαίος τράγος το βάρος των πόνων και ενοχών των λατρευτών της. Οι ρωμαίοι στρατιώτες φαίνεται ότι στο πρόσωπο του ιουδαίου Μεσσία Ιησού βρήκαν τον καλύτερο τρόπο να επαναλάβουν τα δικά τους **Σατουρνάλια**. Ο Ιησούς με τον τρόπο αυτό γίνεται εξιλαστήριο θύμα - 'πάσχα' όχι μόνο για τους Ιουδαίους αλλά και για τους Ρωμαίους. Ακολουθεί η τελική έξοδος του Ιησού από τα Ιεροσόλυμα προς το Γολγοθά. Το Σταυρό του Χριστού δεν αίρει ο Σίμων Πέτρος, τον οποίο παράγων ο Ιησούς κάλεσε να τον ακολουθήσει στην οδό του μαρτυρίου (1, 16· 8, 34· πρβλ. 2, 13), αλλά αγγαρεύεται κάποιος άλλος παράγοντας ο Σίμων από την Κηρύνη της Αφρικής³⁰⁸.

γ. Η Σταύρωση και η Ανάσταση

Η σταύρωση του Ιησού έγινε στο Γολγοθά, σε έναν πετρώδη λόφο ύψους λίγων μέτρων έξω από το 'δεύτερο τείχος' βορειοδυτικά της Ιερουσαλήμ την Παρασκευή 15^η Νισάν³⁰⁹ (7 Απριλίου) του 30 μ.Χ. στις εννέα το πρωί (Μκ. 15, 25). Το όνομα του λόφου ίσως ήταν επηρεασμένο από την έχουσα σχήμα κρανίου μορφή του³¹⁰. Στο σημείο αυτό ήταν ήδη έτοιμα τα κάθετα ξύλα του Σταυρού, πάνω στα οποία ο κατάδικος υψωνόταν είτε δεμένος είτε καρφωμένος.

Πριν την ύψωσή του στο Σταυρό ο Ιησούς αρνήθηκε να πει τον εσμυρνισμένο οίνο, ο οποίος χρησίμευε ως ναρκωτικό (Μκ. 15, 23

---

³⁰⁷ Πρβλ. την αναφορά που κάνει στους *Φαρμακούς* ο Baudler, *Das Kreuz*, 167 κε. Η ίδια η τιμωρία ονομαζόταν στα λατινικά *sanctio*, που σημαίνει κυριολεκτικά *αφιέρωση*, και ο καταδικαστικός νόμος *lex sacra*.

³⁰⁸ Myers, *Binding the Strong Man*, 384.

³⁰⁹ Σύμφωνα με τον Ιωάννη η Σταύρωση έγινε τη 14^η Νισάν (18, 28· 19, 31) τη στιγμή που σφάζονταν οι πασχάλιοι αμνοί και πριν αρχίσει ο εορτασμός του Πάσχα. Σχετικά με τις λύσεις που έχουν προταθεί ως απάντηση σε αυτή τη διαφωνία βλ. Theissen-Merz, *Jesus*, 152-3.

³¹⁰ Πρβλ. Κρ. 9, 53· Δ' Βασ. 9, 35.

Ψ. 68 [69], 22) που οδηγούσε σε απώλεια συνειδήσεως και απάμβλυνση των αισθήσεων³¹¹. Προφανώς, ήθελε με αυτό τον τρόπο να τονίσει ότι προσφέρει τη θυσία του για τον κόσμο με πλήρη συνείδηση. Τα **μάτια** του τέθηκαν σε κλήρο (15, 24 Ψ. 21 [22], 9), είτε γιατί ήταν γνωστά στους στρατιώτες για την θαυματουργική **‘μαγική’** τους ικανότητα, είτε γιατί **με** το να είναι άρραφα αποτελούσαν κάτι το ιδιαίτερο (Ιω. 19, 23). Με την *επιγραφή της αιτίας* πιστοποιήθηκε, πλέον, δημόσια ότι ο Ιησούς καταδικάστηκε σε θάνατο ως πολιτικός εγκληματίας. Ενώ η *επιγραφή του Καίσαρα* σε συνδυασμό με την *εικόνα* του ως ολύμπιου θεού προβλήθηκε κατά το διάλογο του Κήνσου *χαραγμένη* πάνω στο δηνάριο, το **σύμβολο** της οικονομικής ευρωστίας της Ρώμης, η *επιγραφή του βασιλέως των Ιουδαίων* συνδυάστηκε με την *εικόνα* του ως Υιού του Ανθρώπου (όχι όμως ένδοξου όπως στο Δν. 7, αλλά) *καρφωμένου* πάνω στο κατεξοχήν *ρωμαϊκό σύμβολο* της αδυναμίας και της εξουθένωσης, το Σταυρό.

Η τοποθέτηση της πινακίδας με αυτόν τον τίτλο προφανώς έγινε από τον Πιλάτο, προκειμένου να *εμπαίξει* τους Εβραίους³¹². Ως υπασπιστές του *‘αρχηγού’* Ιησού τοποθετήθηκαν δεξιά και αριστερά του δύο ζηλωτές *‘στασιαστές’*³¹³. Οι δύο **μαθητές**, οι οποίοι είχαν *επιδιώξει* στο Μκ 10, 35 να *«καθήσουν»* στις δύο αυτές θέσεις, *απουσιάζουν* καθώς δεν είναι *έτοιμοι να πιουν* το ποτήρι το οποίο *πίνει* ο Ιησούς και να *βαπτιστούν* στο λουτρό του *αίματος* που εκείνος *βαπτίζεται*.

Ακολούθησε ο *λεκτικός εμπαιγμός* του Ιησού από τους *παραπορευόμενους*, τα **μέλη** του Συνεδρίου και τους *συσταυρωθέντες*, με *φράσεις*, οι οποίες *ανακεφαλαιώνουν* τις κατηγορίες που *εκτοξεύτηκαν* εναντίον του στη δίκη του από το Συνέδριο και τον Πόντιο Πιλάτο: *Και οί παραπορευόμενοι έβλασφήμουν αυτόν κινούντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες,*

---

³¹¹ Pesch, *Markusevangelium II*, 478.

³¹² Συνέβη όμως το εξής τραγικό ειρωνικό: Όπως ο Βαλαάμ αντί να καταρασθεί τον Ισραήλ τον ευλόγησε και **μάλιστα** τρεις φορές (Αρ. 24,10), έτσι και ο Πιλάτος αντί να κατηγορήσει τον Ιησού ως εγκληματία, τον ανακήρυξε βασιλέα και **μάλιστα** σε τρεις γλώσσες (Ιω. 19, 20).

³¹³ Το Λκ. 22, 37 βλέπει να εκπληρώνεται το Ησρ. 53, 12. στα Άκτα Πιλάτου *συναντούμε* τα ονόματα των δύο ληστών: Δυσμάρ και Γέστας (9, 5).

Οὐὰ ὁ καταλύων τὸν Ναὸν καὶ οἰκοδομῶν ἐν τρισὶν ἡμέραις, σῶσον σεαυτὸν καταβάς ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ. ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαιζόντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων ἔλεγον, Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι ὁ Χριστὸς, ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι σὺν αὐτῷ ἀνείδιζον αὐτόν (Μκ. 15, 29-32· πρβλ. Ψ. 21 [22], 7 κε. Β' Παρ. 36, 16· Α' Μακ. 9, 26· Β' Μακ. 7, 7, 10). Σημειωτέον ὅτι μόνο κατὰ τὴν Σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὰ γεγονότα πού τὴ συνοδεύουν συμπλέκεται στὴν Α. Γ. ὅπου ὁ βραββαϊκὸς τίτλος χριστὸς με τὸν ἐλληνικὸ βασιλεὺς.

Ὅπως ὁ διάβολος προκάλεσε τὸν Ἰησοῦ νὰ ἐπιτελέσει ἐκθαμβωτικὰ σημεῖα, γιὰ νὰ κατοχυρώσει τὴν μεσσιανικότητά του, ἔτσι προσκαλεῖται καὶ τώρα ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ' (καὶ ὄχι τῶν Ἰουδαίων, ὅπως υποτιμητικὰ κατονομάσθηκε ἀπὸ τὸν Πιλάτο) ἔστω καὶ τὴν ὑστατὴ στιγμὴ νὰ ἀποδείξει τὴ βασιλική του ἰσχὺ. Ὁ Κ. Berger³¹⁴ ἀπέδειξε ὅτι ἡ δυνατότητα τῆς αὐτολύτρωσης ἀποτελοῦσε στὸν Ἰουδαϊσμό κριτήριον αὐθεντικότητας τῆς μαρτυρίας κάποιου πού ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸ Θεό.

Τὰ τεκμήρια τῆς μεσσιανικότητας τοῦ Ἰησοῦ ἐρχοῦνται τελικὰ ἀπὸ τὸ Θεό. Τὴν ἕκτη ὥρα κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἥλιος μεσουρανοῦσε (δώδεκα τὸ μεσημέρι) καὶ στὸ Ναὸ ψαλλόταν ὁ Ψαλμὸς τῆς Δημιουργίας 103 (104)³¹⁵, σκοτάδι κάλυψε τὴν γῆ μέχρι τὴν ἐνάτη ὥρα (δηλαδὴ 15:00· Μκ. 15, 33). Τὸ σκοτάδι παραπέμπει στὶς ἀφηγήσεις τῆς Δημιουργίας καὶ τῆς Εξόδου, καθὼς ἀποτελοῦσε συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ χάους καὶ τῆς ἀβύσσου (Εξ. 10, 22), ἐνῶ στὴν προφητικὴ καὶ ἀποκαλυπτικὴ παράδοση ἀποτελεῖ σύμβολο τῆς τελικῆς κρίσεως. Στὸ Αμ. 8, 9-10³¹⁶ σημειώνεται σχετικὰ με τὴν κατεξοχὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου:

καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος ὁ Θεός, καὶ δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἡμέρᾳ τὸ φῶς· καὶ μεταστρέψω τὰς ἐορτὰς ὑμῶν εἰς πένθος καὶ πάσας τὰς ᾠδὰς ὑμῶν εἰς θρήνον καὶ ἀναβιβῶ ἐπὶ πᾶσαν ὄσφιν σάκκον καὶ ἐπὶ πᾶσαν

---

³¹⁴ Zum Problem der Messianität Jesu.

³¹⁵ Peschek, Gottesdienst in der Apokalypse, 508-509.

³¹⁶ Πρβλ. Ησ. 13, 10· Ιωήλ 2, 1 κε. 3, 14 κε.· Σοφ. 1, 15

κεφαλήν φαλάκρωμα καὶ θήσομαι αὐτὸν ὡς πένθος Ἀγαπητοῦ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὡς ἡμέραν ὀδύνης.

Στα ελληνιστικά χρόνια το σκοτάδι αποτελούσε θεϊκό σημάδι, το οποίο συνόδευε το θάνατο των αυτοκρατόρων³¹⁷. Σε αντίθεση, όμως, προς ό,τι συνέβη με το θάνατο του Καίσαρα (**ab hora sexta usque in noctem**), τη στιγμή του θανάτου του Ιησού το σκοτάδι **τερματίστηκε**. Το αποκαλυπτικό σημείο της κρίσεως, το οποίο προφήτησε για τα Έσχατα και ο Ιησούς ως προάγγελος της έλευσης του Υιού του Ανθρώπου (**13, 24**), μετατράπηκε με το Σταυρό σε απαρχή της νέας εξόδου της ανθρωπότητας προς την καινούργια δημιουργία³¹⁸.

Την ενάτη ώρα, στις τρεις η ώρα, τη στιγμή που προσφερόταν θυσία στο Ναό, ο Ιησούς, ακολουθώντας τη συνήθεια πολλών μελλοθανάτων να προφέρουν βιβλικά χωρία και απαντώντας ίσως έμμεσα στις προκλήσεις των πειραστών του, κραύγασε τον πρώτο στίχο του Ψ. **21 (22):** *Ελωι ελωι λεμα σαβαχθανι; ὁ ἐστιν μεθερμηνεῦμενον Ὁ Θεός μου ὁ Θεός μου, εἰς τί ἐγκατέλιπές με;* Παραπέμπει έτσι σε ολόκληρο τον Ψαλμό, ο οποίος ενώ αρχίζει με το παράπονο του εξουθενωμένου δικαίου προς το Θεό του, επισφραγίζεται με το χαρμόσυνο νέο της ανάστασης και της

---

³¹⁷ Πρβλ. Φίλων, *Περί Προνοίας* **II, 50**· Ευσ. Προπαρ. **8, 14.50**· Ιωσ. Αρχ. **14, 309-17, 167**.

³¹⁸ Πρβλ. **Weber, Kreuz, 81-87**. Η πράξη αυτή του θείου Δράματος θυμίζει την πλατωνική αναφορά της εξόδου των δεσμοτών από το σκοτάδι στο φως με τη συνδρομή ενός σωτήρα (Πολιτ. **VII, 514a-521b. 539d-541b**). Η συμβολική σημασία του σκοταδιού δε σημαίνει ότι η αναφορά αυτή των ευαγγελιστών αποτελεί απλώς μύθο. Το κοσμικό φαινόμενο της ηλιακής έκλειψης, επιβεβαιώνει ο ιστορικός Θάλλος στην τρίτομη Παγκόσμια Ιστορία που συνέγραψε μετά το **52 μ.Χ.** Η μαρτυρία του σώζεται από το χρονογράφο Ιούλιο Αφρικανό (**170-240 μ.Χ.**) με τη σημείωση ότι η έκλειψη του ηλίου κατά τη σταύρωση του Ι. Χριστού θεωρήθηκε εσφαλμένα από το Θάλλο ως φυσιολογική: *τοῦτο τὸ σκότος ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου Θαλλὸς ἀποκαλεῖεν τρίτη τῶν Ἱστοριῶν ὡς ἐμοὶ δοκεῖ ἀλόγως* (**F. Jacoby, Die Fragmente der griechischen Historiker II B, Berlin 1929, 1157**). Η παραπομπή ελήφθη από το **Theissen-Merz, Jesus, 91**. Σύμφωνα με τον Ιούλιο η εαρινή Πανσέληνος δε μπορεί να σκοτάσει τον ήλιο. Ο μικρασιάτης Φλύγων (αρχή **2^{ου}** αι. μ.Χ.) επί τη βάσει ίσως της μαρτυρίας του Θάλλου, μαρτυρεί ότι ο σκοτασμός σημειώθηκε την έκτη ώρα της ημέρας το τέταρτο έτος της **202^{ης}** Ολυμπιάδος (**29 μ.Χ.**). Το φαινόμενο αυτό συνοδεύτηκε μάλιστα από μεγάλο σεισμό στη Βιθυνία και στη Νίκαια.

δικαίωσής του (15, 34). Η συγκεκριμένη *μεγάλη φωνή του Ιησού* (Μκ. 15, 34) αντιστοιχεί στη *φωνή του βοώντος εν τη ερήμω* (1, 3), με την οποία εγκαινιάζεται το αρχαιότερο Ευαγγέλιο. Με εκείνη τη φωνή του Ησαΐα δηλώθηκε η έλευση του Κυρίου στη γη, ενώ με την κραυγή του Ιησού στο Σταυρό, Αυτός διερωτάται σχετικά με το σκοπό της φαινομενικής εγκατάλειψής Του από το Θεό. Και στις δύο περιπτώσεις **μάλιστα** η φωνή συνδυάζεται με την έλευση του Θεοβίτη. Στην αρχή του Ευαγγελίου η φωνή αποδίδεται στον Ιωάννη, ο οποίος **εμμέσως μέσω** της ενδυμασίας και της δράσης του, αλλά και **άμεσα** από τον ίδιο Ιησού ταυτίστηκε με τον «επανελθόντα Ηλία» (Μκ. 9, 12). Στο τέλος του Ευαγγελίου, με **αφορμή** την κραυγή *Ελωί, Ελωί*, κάποιοι από τους παρευρισκόμενους, **αναμένουν** την έλευση του ζηλωτή προφήτη προκειμένου να αποκαθλώσει τον Ιησού από το Σταυρό. Σημειωτέον ότι ο Ηλίας είχε αναλάβει στον **όψιμο Ιουδαϊσμό** τον ρόλο του παρηγορητή και του σωτήρα του ετοιμοθάνατου³¹⁹, γι' αυτό πιθανότατα προσφέρεται στον Ιησού **όξος** (Ψ. 68 [69], 22), προκειμένου να παραταθεί η ζωή του.

Το παράδοξο είναι ότι, ενώ σύμφωνα με το Ταλμούδ (**Sanhedrin 6,2**), οι κατάδικοι είχαν τη δυνατότητα πάνω στο Σταυρό να εξομολογηθούν τις ανομίες τους και να ζητήσουν συγχώρεση από το Θεό, προκειμένου έστω και την ύστατη στιγμή να εξασφαλίσουν τη μελλοντική είσοδό τους στην Βασιλεία³²⁰, ο Ιησούς **μη αισθανόμενος** προφανώς **καμιά** προσωπική ενοχή (Λκ. 23, 41· Ησ. 53, 9) ζητά από το Θεό στο Λουκά, όπως ο πάσχων δούλος στο Ησ. 53, 12, τη συγχώρεση των φονέων Του (Λκ. 23, 34) και υπόσχεται με **θείκη εξουσία** στο ληστή που αναγνωρίζει στο πρόσωπό Του το βασιλέα του Ισραήλ, όχι τη μελλοντική, αλλά την **άμεση** είσοδο στον παράδεισο (Λκ. 23, 40-42).

Στη συνέχεια ακούγεται για δεύτερη φορά η *μεγάλη φωνή του Ιησού* και ακολουθεί η *εκπνοή*, το τέλος Του. Αυτή η κραυγή με την οποία ο Ι. Χριστός παραδίδει το Πνεύμα Του, ανακαλεί αντίστοιχες φωνές, που ακούστηκαν κατά τον εξορκισμό των ακαθάρτων *πνευμάτων* (1, 27· 5, 7). Αντιστοιχεί, επίσης, στη **θείκη**

---

³¹⁹ Jeremias, Ηλίας, 937.

³²⁰ Πρβλ. Betz, *Was wissen wir von Jesus*, 107.

φωνή που ακούστηκε κατά τη Βάπτιση του Ιησού (Μκ. 1, 9 κε.) και συνδυάστηκε με την αποκάλυψη του Ιησού ως Υιού του Θεού, το σκίσιμο του ουρανού και την έλευση του αγ. Πνεύματος³²¹. Κατά την εκπνοή του Ιησού ρήγνυται το καταπέτασμα, το οποίο συμβόλιζε το Σύμπαν και ιδιαιτέρως το επουράνιο στερέωμα (Ιωσ. Πόλ. 5, 214), ενώ στη διακήρυξη της Υιότητας του Ιησού προβαίνει ένας εκπρόσωπος της ρωμαϊκής εξουσίας, ο εκατόνταρχος. Το σκίσιμο του καταπετάσματος ερμηνεύθηκε στην πρωτοχριστιανική παράδοση ως τιμωρία του άθεου ισραηλιτικού λαού (Διαθ. Λευί 10, 3 Ευαγ. Βαρθ. 27, 27· Ευαγ. Πέτρ. 20) και προτύπωση των επερχόμενων συμφορών και μάλιστα της άλωσης της ιερής Πόλης (Διαθ. Λευί 10, 4 Ψευδοκλ. 1, 41. 3), αλλά και ως σημείο ευαγγελισμού των εθνικών (Διαθ. Βενιαμίν 9, 4). Εάν σκίστηκε το καταπέτασμα που χώριζε τα Άγια με τα Άγια των Αγίων, τότε με το σκίσιμο αυτό υποδηλώνεται ότι με τη θυσία του Ιησού ανοίγει η πύλη του ουρανού για κάθε άνθρωπο. Εάν σημαίνεται το καταπέτασμα, το οποίο προφύλασσε τα άγια από τη δημόσια θέα, πράγμα που είναι και το πιθανότερο, αφού μόνο αυτό μπορούσε να γίνει ορατό από τον εκατόνταρχο, τότε το σκίσιμο μπορεί να σημαίνει ότι όλοι εκείνοι οι οποίοι δεν είχαν το προνόμιο να είναι Ιουδαίοι και μάλιστα ιερείς με τη θυσία του Ιησού αποκτούν το μοναδικό προνόμιο της άμεσης θέας και πρόσβασης στο Θεό. Εάν μάλιστα συνδυαστεί με το σκίσιμο του χιτώνας του αρχιερέα (Μκ. 14, 63), τότε το σκίσιμο του καταπετάσματος, από άνωθεν έως κάτω όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Μκ., υποδηλώνει ουσιαστικά το τέλος του Ναού και της λειψυτικής ιεροσύνης, μέσω της θυσίας του Ιησού, *ὄν προέθετο ὁ Θεός ἰλαστήριον-kaporeth* (Ρωμ. 3, 25). Σημειωτέον ότι στο συρ. Βαρούχ (6, 7), ἄγγελος διαφυλάσσει το προπέτασμα μαζί με τα άλλα σκεύη του Ναού από την επιδρομή των Χαλδαίων μέχρι των εσχάτων χρόνων.

Σε κάθε περίπτωση τα γεγονότα που συνοδεύουν τη σταύρωση και μάλιστα το τέλος του Ιησού σημαίνουν την κρίση της αμετανόητης και σκληρόκαρδης ανθρωπότητας, αλλά ταυτόχρονα και την ανατολή μιας καινούργιας Δημιουργίας. Με

---

³²¹ Πρβλ. Ulansey, *The Heavenly Veil Torn*.

το Σταυρό συντελείται η καινούργια Έξοδος από την 'αιγυπτιακή' χώρα της καταπίεσης εκ μέρους του διαβόλου, του θανάτου και της αμαρτίας προς τη Βασιλεία του Θεού³²². Γι' αυτό και στο Ματθαίο το σκίσιμο του καταπετάσματος, το οποίο ανακαλεί, επίσης, το σκίσιμο της Ερυθράς Θαλάσσης, συνοδεύεται από σεισμό, σκίσιμο των πετρών και ανάσταση των δικαίων (27, 51-53). Σε διακήρυξη της μεσσιανικότητας του Ιησού, τελικά, προβαίνει μόνο ο ειδωλόαττης εκατόνταρχος συγκλονισμένος από τα 'τέρατα' (πρβλ. Σοφ. Σολ. 2, 12-20 5,1-7) και μάλιστα από την πρόσβαση που αποκτά ο ίδιος και όλη η Εκκλησία των εθνών στο Ναό του Θεού.

Η ενθρόνιση του Ιησού στο κατά Ματθαίον γίνεται στο όρος της Γαλιλαίας. Εκεί αναστημένος, πλέον, διακηρύσσει και στους μαθητές που τον προσκυνούν και σε αυτούς που διστάζουν ότι μετά το Πάθος και την Έγερση του δόθηκε από τον Θεό κάθε

---

³²² Weber, Kreuz, 206-211. Στον Ιωάννη ο πάσχων Ιησούς είναι ο κατεξοχήν Βασιλεύς της Δόξης. Κατά τη σύλληψη το ένοπλο απόσπασμα σωριάζεται μπροστά στον Ιησού (18, 6). Στη σκηνή της κρίσεως ο διάλογος του Πιλάτου με τον Ιησού αφορά στη βασιλεία (18, 33-40), ενώ και ο ίδιος ο Ιησούς οδηγείται μπροστά στο λαό ως βασιλεύς (19, 4-5). Στο 19, 13 ο αναγνώστης μένει με την εντύπωση ότι στο κριτήριο δεν κάθεται ο Πιλάτος αλλά ο Ιησούς, ώστε οι αντίπαλοί του παρουσιάζονται ως μάρτυρες της ενθρόνισής του. Κατά την πορεία προς το Γολγοθά ο Ιησούς σηκώνει αγέρωχος το Σταυρό του χωρίς να χρειάζεται βοήθεια. Παρ' όλη την αντίδραση των αρχιερέων η βασιλεία του Ιησού διακηρύσσεται σε όλες τις γλώσσες της Οικουμένης (19, 19 κε.). Ο Ιησούς ως βασιλεύς της δόξης φροντίζει ακόμη και υψωμένος στο ξύλο για τους δικούς του, οι οποίοι όντας εκπρόσωποι της πιστής προς τον Ιησού σύναξης, φαίνεται να μην τον έχουν απόλυτα και συνολικά εγκαταλείψει (19, 26). Κατά τη στιγμή της σταύρωσης απουσιάζει η σκηνή του εμπαιγμού, ο τριώρος σκοτασμός του σύμπαντος, ενώ οι δύο συσταρωθέντες δεν ονομάζονται ληστές. Ακόμη και κατά τη στιγμή της εκπνοής, ο ίδιος χωρίς κάποια κραυγή, ορίζει το τέλος και παραδίδει το Πνεύμα (19, 30). Μέχρι και το τελευταίο λεπτό της ζωής του Ιησού εκπληρώνεται η Γραφή. Ολόκληρη η σταύρωση ονομάζεται ύψωση (πρβλ. 3, 14 8, 28-12, 32. 34), γίνεται κατανοητή ως ενθρόνιση και συνδυάζεται με το δοξασμό και την άφατη αγάπη του Πατέρα. Και οι δύο όροι κατά παράδοξο τρόπο δεν απαντώνται στην αφήγηση της Σταύρωσης. Το αίμα και το ύδωρ που ρέουν από την πλευρά του Ιησού γίνονται συστατικά στοιχεία της νέας Εύας, της Εκκλησίας.

εξουσία επίγεια και επουράνια, κάτι που απηχεί το Δν. 7, 13-14³²³, το οποίο είχε ανακλέσει και κατά τη δίκη του από το Συνέδριο. Με το 'πασχάλιο μήνυμά' του παροτρύνει τους μαθητές του να μαθητεύσουν όχι μόνο τους Ιουδαίους (10, 5-6) αλλά όλα τα έθνη: *Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος* (Μτ. 28, 20)³²⁴.

Στο Λουκά η αποστολή των μαθητών ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς γίνεται στο γεμάτο συμβολισμούς ὄρος των Ελαιών (Πρ. 1, 8, 12) όπου και διαδραματίζεται η ἔνδοξη ἀνάληψη, η οποία στον ελληνορωμαϊκό κόσμο αποτελούσε το κατεξοχήν σημεῖο πιστοποίησης της θέωσης και του δοξασμοῦ κάποιου ἀνθρώπου και μάλιστα του Καίσαρα³²⁵: *Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἡρώτων αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;*

---

³²³ Ἄλλοι ερευνητές διεἶδε σε αὐτοὺς τους στίχους το αἰγυπτιακό τυπικό της ὑψωσης του βασιλιά στο θεϊκό αξίωμα, της παρουσίας του στους θεούς και της ενθρόνισής του. Βλ. Gnllka, *Matthäusevangelium II*, 502.

³²⁴ Το ὄρος τοποθετεῖται ἔξω ἀπὸ την Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖ που συγκεντρώνονταν οἱ προσκυνητές της Γαλιλαίας, καθὼς οἱ ὄροι galil galilah σημαίνουν την περιφέρεια (πρβλ. Ιεζ. 47, 8: galilah kadmonah). Πρβλ. Lapide, *Ist die Bibel richtig übersetzt?*, 95-96. Ο Πατρὼνος, *Βιβλικές Προϋποθέσεις της Ἱεραποστολής*, 57 σημειώνει ὅτι για το Ματθαῖο η Γαλιλαία ἀνακεφαλαιώνει το ὅλο ἔργο, την ἀρχή και το τέλος της σωτηριολογικῆς ἐπεμβάσεως του Θεοῦ ἐν Χριστῷ για τη σωτηρία και τη λύτρωση ὅλου του κόσμου. Εἶναι το νοητὸ κέντρο του νέου Ἰσραήλ, η ἀφετηρία και ο ἀξονας κάθε διακονίας και ἀποστολῆς για να κληθῶν πάντα τα ἔθνη στη σωτηρία. Το ὄρος της Γαλιλαίας γίνεται το ὄρος της νέας Σιών, του νέου πνευματικῆς κέντρου της νέας Σιών, που ἔχει σαν ἀξονα την ἀνάσταση του Χριστοῦ [...] η νέα Σιών κάτω ἀπὸ αὐτή την προοπτική δε νοεῖται σαν ἕνα Θεοκρατικὸ κέντρο ἀλλὰ ως μια πνευματικὴ εστία που θα φωτίζει τα ἔθνη στην πορεία τους προς τη βασιλεία του Θεοῦ.

³²⁵ Σύμφωνα με το Λίβιο (59 π.Χ.-17 μ.Χ.), ο θρυλικὸς ἰδρυτὴς της Ρώμης, Ρωμύλος, ἀρπάχθηκε με ἀστραπές και βροντές ἀπὸ το θρόνο του μέσω ενός πυκνοῦ νέφους και αὐτὸ ἀποτελέσε την ἀρχή της λατρείας του ὡς θεοῦ (Λίβιος, *Ρωμαϊκὴ Ἱστορία* 1,16). Ο Σενέκας, ἐπίσης, στο ἔργο του *Ἀποκολοκύνθωσις*, σχολιάζει εἰρωνικά μια ἀντίστοιχη λαϊκὴ παράδοση σχετικά με τον Κλαῦδιο (1, 1 κε.). Στον Ἰουδαϊσμό παρόμοιες ἀναλήψεις ἀναφέρονταν σχετικά με τον Ἐνώχ (1 Ἐνώχ 70, 1-2), τον Ἡλία (Δ' Βασ. 2, 1-15), το Μωυσή (Ἰωσ. Ἀρχ. 4, 8) και το συρ. Βαρούχ (76).

εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Οὐχ ὑμῶν ἐστὶν γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὐς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ· ἀλλὰ λήμψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μου μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. καὶ ταῦτα εἰπὼν βλέπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθήσεσι λευκαῖς, οἳ καὶ εἶπαν, Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναλημφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.

Στο Μάρκο ἡ μόνη ενθρόνιση εἶναι αὐτὴ τοῦ Σταυροῦ. Ὁ αναγνώστης του, βέβαια, γνωρίζει ἀπὸ το **14, 62** ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου θα ενθρονιστεῖ ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς Δυνάμεως καὶ θα ἔλθει μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. Το ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ δε φαίνεται νὰ σημαίνει μόνο τὴν τελικὴ κρίση, ἀλλὰ τὴ διαρκὴ παρουσία τοῦ Ἰησοῦ διὰ τῆς Ἐκκλησίας του στα τεκταινόμενα τοῦ κόσμου. Ὁ ἄγγελος προτρέπει τὶς γυναῖκες νὰ επιστρέψουν στὴν πατρίδα καὶ τὴν καθημερινότητά τους, καθὼς ὁ Ἰησοῦς τὶς ἀναμένει ἤδη στὴ Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν: Προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν (**16, 7**).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Ιησούς με τη γέννησή του και τα περιστατικά που τη συνόδευσαν απέδειξε ότι εκπληρώνει τις μεσσιανικές προσδοκίες του Ισραήλ, αφού είναι ο πραγματικός υιός Δαβίδ που τελειώνει το Νόμο και τους Προφήτες και ταυτόχρονα ότι αποτελεί το «φως από την Ανατολή» που προσδοκούσαν τα έθνη. Παράλληλα, όμως, το ίδιο το πρόσωπο όντας από τη γέννησή του Υιός του Θεού, και έχοντας την αποστολή να σώσει διά του πάθους το λαό του και την οικουμένη από τις αμαρτίες και όχι από τους τυράννους, μεταλλάσσει το ιουδαϊκό μεσσιανικό ίνδαλμα.

Από την αρχή της δημόσιας δράσης του ο Ιησούς έστρεψε τα βέλη του κατεξοχήν ενάντια στο Σατανά, ο οποίος προβάλλει διά των Πειρασμών ως κοσμοκράτορας της Pax Romana. Την εξουσία του την παρέχει σε όποιον τον προσκυνά και υιοθετεί τα δαιμονικά μέσα διακυβέρνησης των μαζών που αυτός έχει καθιερώσει. Τα έθνη αλλά και ο απλός λαός της Γαλιλαίας, όπως αποδεικνύεται με τη διήγηση του δαιμονισμένου των Γερασηνών, τη θαυμαστή θεραπεία της κόρης της Χανααναίας και αυτή του νέου στους πρόποδες του όρους της Μεταμορφώσεως, πάσχουν υπό το κράτος της εξουσίας του. Ο Ιησούς σε αντίθεση προς τους συγχρόνους του εξορκιστές δεν απάλλαξε απλώς κάποιους δαιμονισμένους από τη σατανική επιρροή, προκειμένου να περιβληθεί τη δόξα που αποδιδόταν στον υιό Δαβίδ, Σολομώντα, αλλά «έδεσε τον Ισχυρό», εξοστράκισε το Σατανά από τον ουρανό και τον αποδυνάμωσε κατόπιν στη γη, μεταδίδοντας αυτήν την εξουσία και στους μαθητές του. Αντί, λοιπόν, να δαιμονοποιήσει τη ρωμαϊκή κατοχή και να προβεί σε «σημεία ελευθερίας», όπως οι σύγχρονοί του ψευδόχριστοι και ψευδοπροφήτες, απέδειξε ότι και αυτοί οι Ρωμαίοι ουσιαστικά είναι δούλοι στις δαιμονικές δυνάμεις. Στο σημείο αυτό ο Ιησούς προσπάθησε να μεταμορφώσει τις μεσσιανικές προσδοκίες των συγχρόνων του, οι οποίοι ενώ πίστευαν ότι η εσχατολογική νίκη επί του Σατανά αποτελεί έργο του Θεού και των αγγέλων του στον ουρανό, από το Μεσσία ανέμεναν να απελευθερώσει τη Σιών από τα άνομα και ακάθαρτα έθνη και να δοξάσει έτσι το λαό του. Ο Ιησούς επιδεικνύοντας θεϊκή εξουσία θεραπεύει τον απλό λαό και τα έθνη και ενταφιάζει στην άβυσσο τα ακάθαρτα πνεύματα. Σε χαρακτηριστική αντίθεση, επίσης, προς το ζηλωτικό κίνημα ο Ιησούς όχι μόνο δεν υιοθέτησε την άσκηση βίας προς τον εχθρό (έστω και στην περίπτωση της άμυνας), αλλά δεν περιορίστηκε ούτε στην παθητική αντίσταση προς αυτόν (όπως έκανε στον 20^ο αι. ο Γκάντι). Η εντολή του για ανάληψη αग्γραφείας εις διπλούν προς χάρη τού κατακτητή και η στροφή και της άλλης σιαγόνας στην περίπτωση κολαφίσματος φανερώνει ότι ο Ιησούς θεωρούσε ότι μόνο η ενεργητική δύναμη της αγάπης μπορεί πραγματικά να «σκλαβώσει» τον εχθρό³²⁶.

³²⁶ Σημειωτέον ότι και ο Παύλος κατακλείει την προς Εφεσίους, μια επιστολή η οποία κατεξοχήν πραγματεύεται τη διά του Ι. Χριστού επίτευξη της κοσμικής ειρήνης, με έναν 'πολεμικό παιάνα' εναντίον των αρχών, των δυνάμεων του κόσμου, που ο ίδιος ταυτίζει με τα δαιμονικά πνεύματα (6,

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΩΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ

Μια δεύτερη ενέργεια του Ιησού που διαφοροποιεί τις μεσσιανικές προσδοκίες των ομοεθνών του και έχει πολιτικές προεκτάσεις είναι η **ανατροπή των διατάξεων περί καθαρού-ακαθάρτου, αγίου-βεβήλου αλλά και αυτών περί εφαρμογής του Σαββάτου** τις οποίες είχε επιβάλει η ιερατική αριστοκρατία με έδρα το Ναό και προωθούσε η φαρισαϊκή μερίδα στον απλό λαό της Γαλιλαίας προκειμένου αυτός να «αφοριστεί» από το περιβάλλον των εθνών και να εξαρτάται άμεσα από το απολυτρωτικό σύστημα της Σιών. Οι διατάξεις αυτές για την αγιότητα αφορούσαν κατεξοχήν το φαγητό και τη γενετήσια σφαίρα και επέβαλαν την ακοινωνησία (αφού περιθωροποιούσαν από την κοινή τράπεζα) στην ακάθακτη γυναίκα, στους τελώνες και στις πόρνες, και φυσικά κατεξοχήν στα ακάθαρτα έθνη. Όσοι είχαν ηθικό, κοινωνικό αλλά και φυσικό μώμο (τυφλοί, χωλοί κ.ά.) αποκλείονταν από τη Λατρεία και τη Βασιλεία. Οι διαβαθμίσεις των αυλών του Ναού υπογραμμίζουν τις διαχωριστικές γραμμές που είχε επιβάλει η θρησκευτική ηγεσία σε Ιουδαίους και Έλληνες, άνδρες και γυναίκες. Ο Ιησούς γκρέμισε «το μεσότοιχο αυτό του φραγμού» άμεσα με φράσεις όπως *οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον* (Μκ. 7, 20) ή *Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον* (Μκ. 2, 27), και **έμμεσα με τα κοινά δείπνα του με τελώνες και πόρνες, αλλά και την αποκατάσταση της ψυχικής και σωματικής υγείας των πασχόντων** δια της πίστης στο πρόσωπο και στο Ευαγγέλιό Του, χωρίς απαραίτητα την προσφυγή τους στο Ναό. Την αναίρεσε, επίσης, με την εκλογή των δώδεκα μελλοντικών κριτών του Ισραήλ από το απλό λαό, την ένταξη σε αυτόν και ενός τελώνη, αλλά και τη συμμετοχή στον ευρύτερο κύκλο των μαθητών του και γυναικών. Δεν είναι η ακαθαρσία εκείνη που μεταδίδεται, αλλά η αγιότητα δια της προσφοράς ελέους-αγάπης.

Τα παραπάνω απείλησαν τα συμφέροντα της θεοκρατικής ηγεσίας του Ισραήλ και προκάλεσαν το φθόνο της. Στην τελική απόφαση «εκκαθάρισης» του Ιησού οδήγησαν οι πράξεις Του στα Ιεροσόλυμα και ιδίως στο Ναό την περίοδο του Πάσχα, τότε που όλοι ανέμεναν την απελευθερωσή τους από τον τυραννικό ζυγό. Η ενέργειά Του να διώξει τους τραπεζίτες και τους εμπόρους από την αυλή εθνικών του Ναού πρέπει να συνδυαστεί με την ξήρανση της συκιάς, το λόγο περί της εκβολής του όρους στη θάλασσα και τέλος τη «Μικρή Αποκάλυψη» και την παράδοση της Καινής Διαθήκης, που απευθύνθηκαν όμως μόνο στους μαθητές του. Ταυτόχρονα, ο Ιησούς αντί να στραφεί ενάντια στους Ρωμαίους, όξυνε την κριτική του ενάντια στη θρησκευτική ηγεσία του λαού απογυμνώνοντας την υποκρισία και τη δουλεία της στο Μαμωνά. Η όλη αυτή στάση του οδήγησε στη Σταύρωσή του. Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι ο Ιησούς δεν

10-20). Ο παιάνας, μάλιστα, αυτός ακολουθεί αμέσως μετά τις οδηγίες που αναφέρονται στις κρίσιμες σχέσεις δούλων και κυριών (6,1-5), προκειμένου να καταστεί σαφές στους παραλήπτες της επιστολής ότι η πάλη στο Χριστιανισμό δεν είναι ταξική, ούτε εθνικοαπελευθερωτική, αλλά πνευματική.

επεδίωκε την κάθαρση απλώς του Ναού, αλλά την πλήρη υποκατάστασή του με μια καινούργια Διαθήκη, που θα εδράζεται στη θυσία του εαυτού του και μια εν Πνεύματι και αληθεία Λατρεία.

Απέναντι στη Ρωμαϊκή Εξουσία ο Ιησούς δεν επέδειξε εχθρική στάση. Ο Stauffer³²⁷ επισημαίνει ότι ο Ιησούς δεν ισχυρίστηκε ποτέ ότι η εξουσία είναι από το Θεό, δεν απαίτησε τη συνηθισμένη προσευχή υπέρ αυτής (της εξουσίας) και δε χρησιμοποίησε ποτέ στο κήρυγμά του το σύνθημα όλων των δικτατόρων 'υποταγή'. Αντιθέτως δε δίστασε να χαρακτηρίσει αλώπεκα τον Ηρώδη Αντύπα και να διακηρύξει ότι οι άρχοντες των εθνών κατεξουσιάζουν και κατακυριεύουν τις μάζες (Μκ. 10, 41-45 = Μτ. 20, 20-28 // Λκ. 22, 25-27), πράγμα που δεν ανατρέπεται απλώς με μια επανάσταση, αλλά με την ανάσταση του ανθρώπου διά της μετανοίας και με την άσκηση της διακονίας και της θυσίας εντός της Εκκλησίας. Με τη φράση τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ αλλά και ακολούθως με τον τονισμό της ύπαρξης αιώνιας μεταθανάτιας ζωής και με την υπενθύμιση της εντολής της απόλυτης λατρείας μόνο προς το Θεό απογύμνωσε και τον Καίσαρα και την «αιώνια» Ρώμη από κάθε θεϊκή διάσταση και έθεσε άμεσα τα όρια μεταξύ πολιτικής εξουσίας και θεϊκής αυθεντίας, πράγμα που διακήρυξαν οι απόστολοι (όχι προς τις ρωμαϊκές αρχές, αλλά) προς τον Αρχιερέα: Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις (Πρ. 5, 29). Ο κάθε άνθρωπος με τη μοναδικότητα και τη διαφορετικότητα της ύπαρξής του και ανεξάρτητα από τη φυλή ή το φύλο του αποτελεί εικόνα – πολύτιμο 'νόμισμα' του Θεού.

Ταυτόχρονα, όμως, ο Ιησούς με την πρώτη φράση του τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι στράφηκε εναντίον της ζηλωτικής ιδεολογίας, καθώς αναγνώρισε την καταβολή τελών στον Καίσαρα ως αντάλλαγμα προφανώς για τις υπηρεσίες που εκείνος προσφέρει στο ιουδαϊκό έθνος. Εάν δεν αναγνώριζε την ανταποδοτικότητα των τελών, θα μπορούσε κάλλιστα να είχε αποσιωπήσει το πρώτο ήμισυ της απάντησής του. Στο Μκ. 10, 41-45 (= Μτ. 20, 20-28 // Λκ. 22, 25-27) ο Ιησούς, παρ' όλο που ομιλεί μόνο προς τους μαθητές του, αναφέρεται γενικά στις πολιτικές εξουσίες χωρίς να κάνει ιδιαίτερη μνεία στη Ρώμη. Δεν παραδίδεται, επίσης, κάποιο λόγιο του Ιησού που να στρέφεται άμεσα ενάντια στον Καίσαρα ή στη Ρώμη, όπως αντιθέτως γίνεται με τους αρχιερείς και τους Φαρισαίους. Όταν του γνωστοποιείται η σφαγή κάποιων Γαλιλαίων από τον Πιλάτο και μάλιστα στο Ναό κατά την ιερή στιγμή που εκείνοι πρόσφεραν τη θυσία τους, όχι μόνο δεν τους αναδεικνύει σε εθνικούς ήρωες, αλλά ομιλεί για παραδειγματικό θάνατο που οφείλεται σε αμετανοησία (Λκ. 13, 1-3). Στο τέλος επίσης του ίδιου κεφαλαίου, δε φαίνεται να αποδίδει την άλωση της Ιερουσαλήμ στη θηριωδία των Ρωμαίων, αλλά στην ασέβεια των θρησκευτικών ταγών (13, 34-35· πρβλ. 19, 41-48). Σημειωτέον ότι στις ημέρες του Ιησού η ρωμαϊκή εξουσία δεν είχε εγείρει τις αλαζονικές τάσεις αυτοθεοποίησης, όπως συνέβη μερικά χρόνια αργότερα με τον Καλλιγούλα, το Νέρωνα και τέλος με το

³²⁷ Die Botschaft Jesu damals und heute, 95.

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΩΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ

Δομιτιανό, κάτι που προκάλεσε τη συγγραφή της Αποκάλυψης του Ιωάννη, αλλά και άλλων Αποκαλύψεων (Δ' Έσδρα, συρ. Βαρούχ), όπου ο Μεσσίας διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο.

Δε νομίζω ότι η τακτική του Ιησού απέναντι στη Ρώμη οφείλεται απλώς στο ότι θεωρούσε ουτοπική κάθε προσπάθεια επανάστασης του αδύναμου έθνους του εναντίον των πανίσχυρων Ρωμαίων. Σε μια παραβολή βέβαια ερωτά: *τίς βασιλεύς πορευόμενος έτέρω βασιλεῖ συμβαλεῖν εἰς πόλεμον οὐχί καθίσας πρῶτον βουλεύσεται εἰ δυνατός ἐστίν ἐν δέκα χιλιάσιν ὑπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;* (Λκ. 14, 31). Συσχετίζει, όμως, το ερώτημα αυτό, όπως και αυτό της οικοδομῆς του πύργου, με τον υπολογισμό του υψηλού κόστους της μαθητείας κοντά του. Αντιθέτως, ίσως, ο Ιησούς θεωρούσε ότι η ρωμαϊκή εξουσία της εποχής του εμπόδιζε, κατόπιν θείας παραχωρήσεως, το χαοτικό κράτος της αναρχίας³²⁸, ενώ με το δίκαιο και την ασφάλεια που παρείχε, έδινε δυνατότητες επιβίωσης στο λαό του. Στο κατά Ιωάννην ενώ η πατρότητα της προδοσίας του Ιούδα και της συμπεριφορᾶς, γενικότερα, των Ιουδαίων αποδίδεται στην ενέργεια του διαβόλου, η εξουσία του Πιλάτου θεωρείται άνωθεν δεδομένη: *Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ οὐδεμίαν εἰ μὴ ἦν δεδομένον σοι ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παραδούς με σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει* (19, 11). Ένα ιουδαϊκό κράτος με θεοκρατικό καθεστώς και νόμο, τις πολυπληθείς και μάλιστα στην πλειονότητά τους απαγορευτικές ρήτρες της Τορά θα δημιουργούσε ένα κράτος εντελώς απομονωμένο από το περιβάλλον του, όπου ο ζυγός για τον απλό λαό που δε θα μπορούσε να τις τηρήσει, θα ήταν φοβερά σκληρότερος από ό,τι με τους Ρωμαίους. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι όλοι οι εκπρόσωποι της ρωμαϊκής εξουσίας εκατόνταρχοι, σε αντίθεση προς την πλειονότητα των εκπροσώπων της θεοκρατικής εξουσίας της Σιών δείχνουν στην Κ.Δ. θετικό πνεύμα προς το χριστιανισμό. Όντως το ανεκτικό πνεύμα της πολυθρησκευτικότητας και πολυπολιτισμικότητας της Ρώμης βοήθησε την εξάπλωση του ευαγγελίου του Ιησού.

Δε θεωρώ ότι η προσδοκία της οσονούπω έλευσης της Βασιλείας του Θεού ήταν αυτή που οδήγησε τον Ιησού σε μια παθητική στάση απέναντι στη Ρωμαϊκή

³²⁸Σύμφωνα με τους Πατέρες στο ιστορικό παρόν η εξουσία του άρχοντα επί του αρχομένου, το κατέχον, που αποτελεί συνέπεια της παρακοῆς-ἁμαρτίας του ανθρώπου, παραχωρήθηκε από το Θεό ακριβώς για να μην κυριαρχήσουν το χάος και τα δεινά που συνεπάγεται η αναρχία ή η πολυαρχία: *Επειδή γάρ τὸ ὁμότιμον μάχην πολλάκις εἰσάγει, πολλὰς ἐποίησε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποταγὰς, οἷον ὡς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ὡς παιδὸς καὶ πατρὸς, ὡς πρεσβύτου καὶ νέου, ὡς δούλου καὶ ἐλευθέρου, ὡς ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου, ὡς διδασκάλου καὶ μαθητοῦ. Καὶ τί θαναμάζεις ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τὸ αὐτὸ τοῦτο πεποίηκεν; Οὐδὲ γάρ ἐνταῦθα ὁμότιμα πάντα εἰργάσατο, ἀλλὰ τὸ μὲν ἔλαττον, τὸ δὲ κρείττον κατεσκεύασε, καὶ τὰ μὲν ἄρχειν τῶν μελῶν, τὰ δὲ ἄρχεσθαι ἐποίησε. Καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἴδοι τις ἂν, ὡς ἐν ταῖς μελίσοις, ὡς ἐν ταῖς γεράνοις, ὡς ἐν ταῖς ἀγέλαις τῶν ἀγρίων προβάτων. Καὶ οὐδὲ ἡ θάλασσα ταύτης ἐστέρηται τῆς εὐταξίας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πολλὰ τῶν γενῶν ὑφ' ἐνὶ τάπτεται τῶν ἰχθύων καὶ στρατηγεῖται, καὶ οὕτω μακρὰς ἀποδημίας ἀποδημεῖ. Καὶ γάρ ἡ ἀναρχία πανταχοῦ κακόν, καὶ συγχύσεως αἰτίον* (Ι. Χρυσόστομος P.G. 60.615.39).

Εξουσία. Ο R. Otto³²⁹ επισημαίνει το ότι η αναγγελία της εγγύτητας της ημέρας του Αλλάχ, δεν εμπόδισε το Μωάμεθ από το να αφιερωθεί στην πραγματοποίηση μακροπρόθεσμων πολιτικοστρατιωτικών προγραμμάτων. Αυτό ακριβώς το γεγονός χαρακτηρίζει μάλιστα ο Otto ως ουσιώδη παραλογισμό (**essential irrationality**) της εσχατολογικής σκέψης. Ο Ιησούς είχε την αυτοσυνειδησία ότι μέσω του Προσώπου και της δράσης Του ανατέλλει εδώ και τώρα (**hic et nunc**), στο ιστορικό παρόν, η **Βασιλεία του Θεού**, η οποία ήδη δρα σιωπηρά αλλά δυναμικά, όπως ο σπόρος, προκαλώντας ζυμώσεις στον κόσμο. Αυτή η Βασιλεία η οποία βιώνεται από την Εκκλησία κατεξοχήν στο ευχαριστηριακό δείπνο αλλά και καθημερινά μέσω της διακονίας - της θυσίας προς τον άλλον (ανεξαρτήτου φύλου ή φυλής) δεν αποτελεί ένα καινούργιο **Imperium**, που έρχεται να ανατρέψει βίαια το προηγούμενο καθεστώς και να τροφοδοτήσει τον τροχό του αίματος που κυλά αδιάκοπα στην Ιστορία. Ουσιαστικά αποτελεί επιστροφή στην προπρωτική παραδείσια κατάσταση, όπου δεν υπήρχε καμιά σχέση εξουσίας και εκμετάλλευσης, αφού ο κατ' εικόνα Θεού δημιουργημένος άνθρωπος κατείχε το βασιλικό και το ιερατικό αξίωμα ανεξάρτητα φύλου ή φυλής. Όπως αποδεικνύει κυρίως το γεγονός της Μεταμορφώσεως και η «Κατήχηση» του Ιησού καθ' οδόν προς το Πάθος (Μκ. 10), η βασιλεία αυτή αποτελεί ένα εσχατολογικό γεγονός, που στην πληρότητά του θα βιωθεί μεταϊστορικά, μετά την ανακαίνιση και την παλιγγενεσία του Σύμπαντος.

Στο παρόν η Βασιλεία του Θεού βιώνεται με τη μετάνοια, που «δεν είναι ηθικολογία, αλλά επαναστατική στάση ζωής» (N. Ματσούκας)³³⁰. Πολύ ωραία περιγράφεται αυτή η διαδικασία (της μετάνοιας) στην Παραβολή του Ασώτου. Ο αποσκιρτημένος γιος που ζει με τους χοίρους, το κλασικό ιουδαϊκό σύμβολο των εθνών, αφού έρχεται εις εαυτόν και αποτινάσσει τη λήθη (βίωση της α-λήθειας), ανασταίνεται και επιστρέφει στην πατρική οικία, ομολογώντας την ενοχή του. Αυτή η κίνηση οδηγεί στην άνευ όρων συγχώρηση από τον πατέρα, στην ένδυση της πρώτης «βαπτισματικής» στολής και στη μετοχή στο ευχαριστηριακό τραπέζι. Σημειωτέον ότι ενώ ο Ιησούς διακήρυξε την έλευση της Βασιλείας του Θεού, ουδέποτε χαρακτήρισε άμεσα το Θεό ως Βασιλέα, όπως αντιθέτως συνηθιζόταν στον Ιουδαϊσμό, ενώ για την ίδια τη Βασιλεία χρησιμοποίησε κατεξοχήν την εικόνα του γεύματος.

Η μετάνοια φυσικά ως κίνηση ζωής δεν επιτυγχάνεται με τις αυτονομημένες και διασπασμένες δυνάμεις του ατόμου, αλλά με την πίστη και τη μαθητεία στο πρόσωπο του Ι. Χριστού, που προσφέρθηκε χωρίς αντίσταση στο μαρτύριο. Σημειώνει εύστοχα ο Ε. Φρόμ³³¹: 'Ο Ιησούς ήταν ο ήρωας της αγάπης, ένας ήρωας χωρίς εξουσία που δε χρησιμοποιούσε βία, που δεν ήθελε να κυβερνάει, που δεν

³²⁹ *The Kingdom of God and the Son of Man: A Study in the History of Religion*: London: Lutterworth 1943, 63.

Η παραπομπή ελήφθη από το Allison, *The Eschatology of Jesus*, 144.

³³⁰ Παλαιάς και Καινής Διαθήκης σημεία και αποτυπώματα, 401.

³³¹ *Na έχεις ή να είσαι*, 181-2.

ήθελε να έχει τίποτε. Ήταν ένας ήρωας που ήθελε να είναι, να δίνει, να μοιράζεται [...] ο χριστιανός ήρωας ήταν ο μάρτυρας, γιατί, όπως και στην εβραϊκή παράδοση, η πιο σημαντική πράξη στη ζωή του ήταν να δώσει τη ζωή του για το Θεό ή για τους συνανθρώπους του. Ο μάρτυρας ήταν ακριβώς το αντίθετο του ειδωλολάτρη ήρωα, όπως είχε προσωποποιηθεί από τους Έλληνες και τους Γερμανούς. Οι ήρωες αυτοί είχαν σαν σκοπό την κατάκτηση, τη νίκη, την καταστροφή, τη ληστεία. Σκοπός της ζωής τους ήταν η αλαζονεία, η δύναμη, η δόξα κι η ικανότητα να σκοτώνουν (Ο άγ. Αυγουστίνος παρομοίασε τη ρωμαϊκή ιστορία με την ιστορία μιας συμμορίας ληστών). Για τον ειδωλολάτρη ήρωα, η αξία ενός άντρα βρισκόταν στην ικανότητά του να αποκτήσει και να κρατήσει την εξουσία, και να πεθάνει ευχαριστημένος στο πεδίο της μάχης πάνω στη νίκη [...] Τα χαρακτηριστικά του μάρτυρα ήταν να είναι, να δίνει, να μοιράζεται. Του ήρωα, να έχει, να εκμεταλλεύεται, να επιβάλλει την θέλησή του με βία. Θα πρέπει να προστεθεί ότι η δημιουργία του ειδωλολατρικού ήρωα συνδέεται με την πατριαρχική νίκη πάνω στην κοινωνία, που είχε για κέντρο τη μητέρα. Η κυριαρχία των ανδρών πάνω στις γυναίκες είναι πράξη κατάκτησης και η πρώτη μορφή χρησιμοποίησης βίας για εκμετάλλευση. Σε όλες τις πατριαρχικές κοινωνίες μετά τη νίκη των αντρών, αυτές οι αρχές αποτέλεσαν τη βάση του αντρικού χαρακτήρα. Ποιο από τα δύο ασυμφιλίωτα αντίθετα πρότυπα που καθορίζουν την εξέλιξή μας, επικρατεί σήμερα στην Ευρώπη; Αν κοιτάξουμε μέσα μας, τη συμπεριφορά όλων σχεδόν των ανθρώπων, τους πολιτικούς μας αρχηγούς, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το πρότυπό μας για ό,τι είναι καλό κι έχει αξία είναι ο ειδωλολάτρης ήρωας. Η ευρωπαϊκή και βορειοαμερικανική ιστορία παρά τον προσηλυτισμό και των δύο ηπείρων στην εκκλησία, είναι μια ιστορία κατακτήσεων, αλαζονείας, απληστίας. Οι μεγαλύτερες αξίες μας είναι: να είμαστε δυνατότεροι από τους άλλους νικητές, να κατακτάμε και να εκμεταλλευόμαστε τους άλλους. Αυτές οι αξίες είναι ίδιες με το ιδανικό του ανδρισμού: όποιος δε δείχνει δύναμη στην χρήση βίας είναι αδύνατος, δηλαδή όχι άντρας'. Από το κείμενο αυτό του Φρόμ μπορεί κανείς να καταλάβει γιατί ο Ιησούς αποτελεί μέχρι σήμερα το κατεξοχήν 'σημείο αντιλεγόμενο' της Ιστορίας (Λκ. 2, 34) και η μαθητεία κοντά του απαιτεί την κατάρρευση του συμβατικού 'Κόσμου' της ηδονής, της δόξας και του πλούτου που διψά για κυριαρχία, επιβολή και εξουσία. Μπορεί, επίσης, κανείς να κατανοήσει τη διακήρυξη του Ιησού ότι δεν ήρθε να φέρει μια ειρήνη αντίστοιχη εκείνης της Ρώμης, αλλά μάχαιρα/πυρ στο ίδιο το ανθρώπινο «σώμα», στην οικογένεια αλλά και στην κοινωνία. Σχολιάζει σχετικά ο ιερός Χρυσόστομος υπομνηματίζοντας το Μτ. 10, 34-36: 'Ότι τούτο μάλιστα ειρήνη, όταν τὸ νενοσηκὸς ἀποτέμνηται, όταν τὸ στασιάζον χωρίζεται. Οὕτω γὰρ δυνατὸν τὸν οὐρανὸν τῇ γῆ συναφθῆναι. Ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς οὕτω τὸ λοιπὸν διασώζει σῶμα, ὅταν τὸ ἀνιάτως ἔχον ἐκτέμῃ· καὶ στρατηγὸς, ὅταν κακῶς ὁμοιοῦντας εἰς διάστασιν ἀγάγῃ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πύργου γέγονεν ἐκεῖνον· τὴν γὰρ κακὴν εἰρήνην ἢ καλὴ διαφωνία ἔλυσε, καὶ ἐποίησεν εἰρήνην. Οὕτω καὶ Παῦλος τοὺς κατ' αὐτοῦ συμφωνοῦντας διέσχισεν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ναβουθὲ πολέμου παντὸς τότε ἢ συμφωνία ἐκεῖνη χαλεπωτέρα γέγονεν. Οὐ

γὰρ πανταχοῦ ὁμόνοια καλόν· ἐπεὶ καὶ λησταιὶ συμφωνοῦσιν. Οὐκ ἄρα οὖν τῆς αὐτοῦ προθέσεως τὸ ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων γνώμης ὁ πόλεμος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐβούλετο πάντα ὁμονοεῖν εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· ἐπειδὴ δὲ ἐκείνοι διεστασίαζον, πόλεμος γίνεται. Ἀλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως· ἀλλὰ τί φησιν; Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἐκείνους παραμυθούμενος. Μὴ γὰρ νομίσητε, φησὶν, ὅτι ὑμεῖς αἴτιοι τούτων· ἐγὼ εἶμι ὁ ταῦτα κατασκευάζων, ἐπειδὴ οὕτω διάκεινται. Μὴ τοίνυν θορυβεῖσθε, ὡς παρὰ προσδοκίαν τῶν πραγμάτων γινομένων. Διὰ τοῦτο ἦλθον, ὥστε πόλεμον ἐμβαλεῖν· τοῦτο γὰρ ἐμὸν ἐστὶ τὸ θέλημα. Μὴ τοίνυν θορυβεῖσθε πολεμουμένης, ὡς ἐπιβουλευομένης τῆς γῆς. Ὅταν γὰρ ἀποσχισθῇ τὸ χεῖρον, τότε λοιπὸν τῷ κρείττονι συνάπτεται ὁ οὐρανός (P.G. 57, 405).

Ο διωγμός που εξαπέλυσε ο Ηρώδης εναντίον του Ιησού, ο φόνος που επιδίωξαν και σχεδίασαν οι εκπρόσωποι της θεοκρατικής εξουσίας του Ισραήλ, αλλά και οι διωγμοί των ρωμαίων αυτοκρατόρων στους επόμενους αιώνες, εναντίον της Εκκλησίας, οι οποίοι συνδυάστηκαν με μια «δυσφημιστική εκστρατεία» κατεξοχήν εναντίον της ευχαριστηριακής Σύναξης της³³², αποτελούν

³³² Σύμφωνα με το Μ.Φαράντο *Δογματικά και Ηθικά Ι*, Αθήνα 1983, 27-28, ειδικώς διὰ του δόγματος της μονοθεΐας απεγυμνούτο η εξουσία των της θειότητος, και απεδεσμεύοντο ἔτσι οι υπῆκοοι των της υποχρεώσεως απολύτου υποταγῆς προς αυτούς, ως θεῖους ἄνδρας, και προς τη «θεά» Ρώμη. Ο δε Νέρων, ὅταν εἶπε ὅτι οι χριστιανοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, πού ἔβαλαν τη φωτιά για να καύσουν τη Ρώμη, εἶχε διαγνώσει την επαναστατική δύναμι του Χριστιανισμοῦ περισσότερο ἴσως ἀπὸ πολλοὺς θεολόγους. Ἀλλά και ο Κέλσος, ο μέγας φιλοσοφικός απολογητής της ειδωλολατρίας κατὰ το 2^ο μ.Χ. αἰώνα, ως πολιτική επανάστασι εἶδε την ὑπὸ των χριστιανῶν καταπολέμησι της πολυθεΐας, η οποία, πολυθεΐα, με την περί ανωτέρων και κατωτέρων θεῶν ιδεολογία της θεμελιώνει τις εθνικές και πολιτικές ανισότητες του Ρωμαϊκοῦ Imperium., Συμπληρώνει, μάλιστα, ο ἴδιος ερευνητής τα ἐξῆς: 1. Μόνον, εἴαν ο κόσμος προήλθεν εκ του ἐνός Θεοῦ, εἶναι ἐνιαίος, ως ὑπαρξίς και ως ζωή. Η πεποίθησις της σημερινῆς επιστήμης ὅτι ο κόσμος εἶναι ἐνιαίος και ως ὕλη και ως ζωή, και ὅτι διοικεῖται ὑπὸ των αὐτῶν νόμων, και ἐπὶ της οποίας πεποιθήσεως στηρίζεται ὅλη η ερευνητική της δύναμις, εἶναι κατὰ βάθος χριστιανική και πηγάζει εκ της πίστεως ὅτι ο κόσμος προήλθεν εκ μιας και της αὐτῆς ἀρχῆς: του Θεοῦ. Εκ της ἐμπειρίας οὐδέποτε μποροῦμε να ἀναχθούμε ἀδιαφιλονίκητα σε μια κοινή παραδοχή περί της ἐνότητος του κόσμου. Οι ἀντιθέσεις δε των φαινομένων της φύσεως και της ζωῆς μας πείθουν μάλλον περί του ἐναντίου, ὅτι δηλαδή ο κόσμος δεν εἶναι κάτι το ἐνιαίον, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουν πολλές και ἀντίθετες μεταξύ των περιοχές του πραγματικοῦ, ὅτι δηλαδή ἔχει δίκρο η πολυθεΐα. 2. Ἀλλά και η ἐνότης της ἀνθρωπότητος, η πεποίθησις δηλαδή ὅτι ὅλοι οι ἀνθρώποι εἶναι κατ' οὐσίαν ἴσοι μεταξύ των, μόνον ἐπὶ της πίστεως στον ἕνα Θεό εἶναι δυνατό να στηριχθεῖ, -ο οποίος, ὅπως δέχεται ο Χριστιανισμός, δημιούργησε πάντα ἄνθρωπο κατὰ την εἰκόνα του -, και να θεμελιώσει ἔτσι την ἰσότητα πάντων των ἀνθρώπων και την ἐνότητα της ἀνθρωπότητος. Γιατί, εἴαν οι ἀνθρώποι προήλθαν μόνον «εκ των κάτω», δηλαδή εκ της ὕλης δι' ἐξελίξεως, ὅπως υποστηρίζει ο Evolutionism και οι ποικιλώνυμοι Υλισμοί, ποῖος μπορεῖ να μας βεβαιώσει ὅτι ὅλοι οι ἀνθρώποι εἶναι κατ' οὐσίαν ἴσοι προς ἀλλήλους, και ὅτι δεν ὑπάρχουν πολλὰ μάλλον φύσει ἀνώτεροι και κατώτεροι ἀνθρώποι και φυλές, ἀναλόγως των συνθηκῶν ὑπὸ τις ὅποιες προήλθαν, ὅπως υποστηρίζουν οι διάφοροι «ρατσισμοί» περί ἀνωτερότητας π.χ. της λεγομένης «αριῆς» φυλῆς ἢ των «λευκῶν» ἐναντι των ἄλλων φυλῶν και λαῶν; 3. Η κυριώτερα ὅμως ἀκολουθία της πίστεως στον ἕνα και μόνον Θεό εἶναι η ἀποθεοποίησις του κόσμου [...] Ὅλες οι δυνάμεις του — θετικές και ἀρνητικές — εἶναι κτιστές. Συνεπώς δεν ὑπάρχει πεπρωμένο, γιατί καμιά φυσική δύναμις δεν μπορεῖ να προσδιορίσει ἀπόλυτα τη ζωή του ἀνθρώπου. Σε ἀντίθεσι προς το «μοντέρνο» ἄνθρωπο, ο οποίος δείχνει συχνά τόσο φόβο, ἀλλά και τόσο ἐμπιστοσύνη στις «κτιστές» δυνάμεις με τις αστρομαντίες και τα μάντιομ θα πει ο ἱερός Χρυσόστομος ἐκφράζοντας το βάθος της χριστιανικῆς

σπασμωδικές αντιδράσεις του Κόσμου της δύναμης στην παρουσία της Βασιλείας του Θεού, όταν αυτή παραμένει σταυρωμένη αρνούμενη να εναγκαλιστεί την εξουσία. Δύο χιλιάδες χρόνια πέρασαν από τότε, αλλά οι ίδιες δύο εξουσίες εξακολουθούν να βρίσκονται αντιμέτωπες η μια απέναντι στην άλλη στον πολυβασανισμένο πλανήτη μας: η εξουσία της γυμνής δύναμης, η τυφλωμένη από τρόμο και τρομακτικά απάνθρωπη. Και η ακτινοβόλα εξουσία του παιδιού της Βηθλεέμ. Φαίνεται όμως πως όλη η εξουσία, όλη η δύναμη βρίσκεται στα χέρια αυτής της γήινης αρχής [...] Μόνο όμως φαινομενικά: επειδή ποτέ δεν παύουν να λάμπουν το αστέρι και η εικόνα της Μητέρας με το Βρέφος (π. Α. Σμέμαν)³³³.

πίστεως 'ούτε εμιαρμένη ούτε τύχη ούτε γένεσις ούτε δρόμος αστέρων διοικεί το καθ' ημάς'. Αλλά και η επιστημο-τεχνική πρόοδος των νεωτέρων χρόνων έχει την αφετηρία της στη χριστιανική πίστη ότι ο κόσμος είναι κτιστός και δεν είναι θεός και άρα είναι ατελής και δέεται αλλαγής βελτιώσεως και προσαρμογής στους σκοπούς του ανθρώπου [...] οι Έλληνες παρά τη βαθυτάτη θεωρητική περί του κόσμου γνώση τους δεν ανέπτυξαν αντίστοιχη τεχνική πρόοδο: διότι ακριβώς πίστευαν, ότι ο κόσμος είναι θεός και άρα τέλειος και γι' αυτό δεν χρειάζεται αλλαγή. Το πρώτον ο Χριστιανισμός εισάγει το σχετικό και πεπερασμένο του κόσμου. Ο κόσμος δεν είναι τι λείος, εν τη έννοια του «αποτετελεσμένου». Αλλά καλείται ο άνθρωπος «εργάζεσθαι και φυλάσσειν» αυτόν, όπως λέγει η Γραφή (Γεν. 2, 15), ήτοι να διαμορφώσει τον κόσμο κατά τις επιδιώξεις και τους σκοπούς του οι οποίοι -όμως- πρέπει να είναι σύμφωνοι προς το θέλημα του Θεού. Ο κόσμος δεν είναι εξ αρχής τέλειος, αλλά θα τελιωθεί στο τέλος, στα «έσχατα», —μια χριστιανική θέση, την οποία υιοθέτησε ως κύριο δόγμα της η μαρξιστική εσχατολογία. Η χριστιανική αυτή αντίληψις περί ατελείας του κόσμου έδωσε στην επιστήμη, κατά τους νεωτέρους χρόνους, την ώθησι προς κίνησιν αλλαγής του κόσμου διά της τεχνικής. Αργότερα όμως η επιστήμη λησμόνησε την αφετηρία της και στράφηκε εναντίον της χριστιανικής πίστεως. 4. Αλλά η αποθεοποίησης του κόσμου συνεπάγεται και πολιτικο-κοινωνικές αλλαγές, γιατί, ως ελέχθη, απογυμνούνται πάσης θειότητας όλες οι κοσμικές δυνάμεις όχι μόνο οι φυσικές, αλλά και οι πολιτικές, προ παντός δε η κοσμική εξουσία.

³³³ Εορτολόγιο, 68.